

Національна академія аграрних наук України
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
Інститут обліку і фінансів НААН
Федерація аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України
Журнал «Облік і фінанси»
Варшавський університет природничих наук – SGGW (Польща)
Лейбніцький інститут розвитку сільського господарства
в країнах з перехідною економікою (Німеччина)

Матеріали
XIII Міжнародної науково-практичної конференції
(16 листопада 2022 р., м. Київ)

Київ
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»
2022

УДК [657+336]:342.78(477)

О 16

Редакційна колегія

Жук В. М., д.е.н., професор, академік НААН,
Лупенко Ю. О., д.е.н., професор, академік НААН,
Васілевські М., д.е.н., професор, *Попко С. Ю.*, к.е.н.,
Остапчук С. М., к.е.н.

Адреса редакційної колегії:

03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10
Тел./факс +38 044 259-01-25
e-mail: conf@faaf.org.ua

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту обліку і фінансів (*протокол № 9 від 17.11.2022 р.*)

Електронна pdf-версія збірника доступна на сайті «Облік і фінанси АПК»
<http://magazine.faaf.org.ua>

О 16 **Обліково-фінансова наука і практика: пріоритети розвитку та місія у воєнний час:** матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (16 листопада 2022 р., м. Київ) / Відпов. за вип. Ю.С. Бездушна. К.: ННЦ «ІАЕ», 2022. 243 с.

Вміщені у збірнику тези присвячені різноманітним аспектам розвитку та місії бухгалтерського обліку, аудиту, фінансів та оподаткування у воєнний час. Значну увагу приділено дослідженню питань трансформації систем управління та діджиталізації, удосконалення звітності, розвитку інституту аудиту. Розкрито необхідність поглиблення наукового забезпечення оцінки майнової шкоди та інших збитків суб'єктів господарювання завданих війною.

Збірник розраховано для використання в науково-практичній діяльності спеціалістів з бухгалтерського обліку та фінансів, молодих науковців, викладачів вузів, наукових співробітників.

УДК [657+336]:342.78(477)

© Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки», 2022

ЗМІСТ

1. ОБЛІКОВА І АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ	8
Акімова Н. С., Наумова Т. А. Організація аудиторської діяльності в умовах воєнного та повоєнного стану	8
Бездушна Ю. С. Аграрний потенціал: проблеми обліку та шляхи їх вирішення у повоєнний час	11
Василішин С. І., Ступницький Є. Р. Вплив воєнного стану на оцінки та принципи бухгалтерського обліку і фінансової звітності	14
Жук В. М. Інституціональний базис корисності обліково-фінансових професій в умовах війни	17
Замула І. В., Танасієва М. М. Формування положень облікової політики щодо витрат на оплату праці в умовах воєнного та повоєнного часу	19
Кирик Ю. С. Прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності у період воєнного стану	22
Коваль Н. І. Інвентаризація у воєнний час: порядок та особливості проведення	24
Малишкін О. І. Амортизаційна політика: термінологічний аспект	27
Матюха М. М. Інформаційна система як комплекс вирішення управлінських завдань	30
Морозова А. М. Розкриття регульованої інформації емітентами цінних паперів під час дії воєнного стану в Україні	33
Назарова І. Я. Облікова політика щодо електронного документообігу в корпораціях	34
Остапчук С. М. Облік у сільському господарстві: суб'єкти методологічного впливу та їх функціональні ролі	37
Подольничук О. А. Облікові аспекти аграрних розписок в умовах воєнного стану	40
Правдюк Н. Л. Особливості організації облікового забезпечення управління витратами на виробництво та реалізацію продукції садівництва	43
Сахно Л. А. Загальний підхід до аудиту під час воєнного стану	46
Сахно Л. А., Хома А. Р. Облік основних засобів під час воєнного стану, особливі випадки списання	49
Семенишена Н. В. Особливості обліку благодійної допомоги аграрного бізнесу в умовах воєнного стану: державне регулювання	52
Сторожук Т. М. Суспільне значення бухгалтерського обліку і звітності в умовах війни та мирний час	57
Сук П. Л. Зміст бухгалтерського балансу	60
Трачова Д. М. Безпека облікової інформації: виклики воєнного стану ...	63

Chen F. Five stages of corporate governance practice in China	64
Шевчук В. О. Природничі засади обліку та інформаційне забезпечення контролю продовольчої безпеки	67
Yang Z. The current situation of social responsibility of modern Chinese enterprises and how to promote its implementation	70
2. ОБЛІК І ОЦІНКА ШКОДИ ТА ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ УКРАЇНІ ВІЙНОЮ	74
Веселовська В. О. Валютне регулювання в Україні: особливості та проблематика	74
Голуб Н.О. Облік і оцінка завданої Україні війною шкоди та збитків землям сільськогосподарського призначення	76
Захарчук О. В. Оцінка сільськогосподарського майна у сучасних реаліях	80
Коваль Л. В. Первинне відображення шкоди та збитків, завданих Україні війною	83
Попко Є. Ю. Оприлюднення підприємствами інформації про завдану війною шкоду	84
Третяк Н. А. Аналіз методики визначення розміру шкоди завданої ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану	87
Ходаба Л. В. Оцінка збитків в умовах війни: погляд аналітика	90
Шевчук Н. С. Проблемні питання обліку надзвичайних подій завданих війною	93
Шульган М. Я. Аналіз стану галузі бджільництва в Україні: реалії сьогодення	96
3. ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ.....	99
Барабаш Л. В. Податкова система і податкова політика України повоєнного часу	99
Гордієнко М. І. Податкова політика держави в умовах війни: виклики часу	100
Синчак В. П. Особливості оподаткування підприємців – платників єдиного податку третьої групи в умовах воєнного стану	104
Синчак В. П., С. В. Капелюшок Сплата та вплив податків у США на структуру податкових надходжень муніципальних бюджетів	108
Ткачук Н. М. Інноваційна політика розвитку сучасних підприємств	112

4. РОЗВИТОК ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ ТА БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ БІЗНЕСУ І ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	116
Андрос С. В., Герасимчук В. Г. Напрями розвитку сільських територій Німеччини у рамках єдиної сільськогосподарської політики ЄС	116
Волкова В. Л. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні: проблеми та перспективи	119
Гмиря В. П. Інвестиційне забезпечення агробізнесу регіону	121
Кучерук А. В. Напрями удосконалення процесів формування фінансових ресурсів підприємства в сучасних умовах	124
Леонтович С. П. Фінансова політика НБУ і видатки на оборону в умовах правового режиму воєнного стану	126
Маніло А. О. Перспективи розвитку фінансування територіальних громад за умов децентралізації	130
Патерко Р. С., Ткачук Н. М. Стабільність банківської системи як основа забезпечення розвитку фінансово кредитної та бюджетної політики	132
Рудик В. К. Сучасні виклики для суспільства та їх вплив на функціонування вітчизняної пенсійної системи	135
Самарічева Т. А., Семенюк Р. С. Місце економічних нормативів НБУ в управлінні фінансовими ризиками комерційних банків	137
Худолій Л. М. Деякі аспекти фінансового забезпечення розвитку повоєнної економіки України	140
5. ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЕКТІВ ВІДРОДЖЕННЯ ЕКОНОМІКИ	143
Виговська Н. Г., Полчанов А. Ю. Розвиток фінансового потенціалу держави в умовах поствоєнного відновлення	143
Гринявський С. М. Проблеми неформальних інституцій аграрних підприємств	146
Гуменна-Дерій М. В. Обліково-контрольні аспекти фінансових ресурсів у житловому будівництві	148
Жиглей І. В., Карплюк В. О. Обліково-аналітичне забезпечення відповідального управління ланцюгами постачань	151
Замлинський В. А., Замлинська О. В. Інформаційні технології: перспективи розвитку обліково-аналітичного забезпечення потреб управління	154
Кашена Н. Б. Фінансове забезпечення відновлення економіки України	157
Коцупал О. В. Фінансове прогнозування в умовах глобальних викликів	159
Крушельницький М. В. Реалізація ESG-принципів українським бізнесом у воєнний час	160

Li Z. Corporate sustainability disclosure, corporate social responsibility, and corporate value: an empirical research from Chinese listed companies ...	162
Пушкар М. Р. The sphere of economic security of the enterprise	165
Савчук В. К., Собченко М. О. Фінансове забезпечення ризильентності сільськогосподарських підприємств	167
Сердюк О. С., Петрова І. П. Публічно-приватне партнерство як інструмент залучення інвестицій бізнесу до модернізації економіки ..	170
Тимошенко К. А. Енергетична стратегія України в умовах воєнного стану	173
Цинцовська Т. О., Сахно Л. А. Відбудова національної економіки: фінансово-обліковий аспект	176
Шендерівська Ю. Л. Виклики перед бухгалтерською професією: соціальний аспект	179
Ярошенко Ю. Ю. Особливості невідшкодованого ПДВ на регіональному рівні в умовах воєнного стану	182
6. АУДИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ	186
Безверхий К. В. Передумови запровадження аудиту інтегрованої звітності в Україні	186
Волошина О. В. Головні принципи професійної етики аудиторів	187
Дем'яненко Т. Є. Зміни у функціонуванні внутрішнього аудиту у воєнний та повоєнний час	190
Дундар Д. С. Огляд змін в аудиторській діяльності під час дії воєнного стану	193
Здирко Н. Г. Особливості проведення фінансового контролю державною аудиторською службою України	195
Лащук Т. Р. Сучасний стан та перспективи розвитку внутрішнього контролю на підприємстві	198
Сахно Л. А., Корощенко М. Г. Вплив воєнного стану на аудит та аудиторську діяльність	200
Щебликіна В. М. Особливості провадження аудиторської діяльності в умовах воєнного часу: проблеми, перспективи розвитку	202
Шерстюк О. Л. Функціональна характеристика незалежного аудиту	205
7. РОЗВИТОК СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ І СПОСТЕРЕЖЕНЬ	208
Куцик П. О. Бізнес-модель підприємства у звіті про управління: інструмент для комунікацій	208
Лесюк В. С. Статистична звітність як чинник забезпечення економічної ефективності аграрних підприємств	211

Пасько О. В. Від директиви з нефінансової звітності до директиви про корпоративну звітність зі сталого розвитку: орієнтири ЄС у сфері корпоративної підзвітності зі сталого розвитку для України	213
Саблук П. Т. Облікова наука готова до викликів війни	217
Глущкевич Н. В. Облікове забезпечення формування статистичної звітності в сільському господарстві	219

8. РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ФІНАНСІВ: ДОВОЄННИЙ ЗРІЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	222
Бунда Н. В. Економічний ефект від впровадження CRM-систем у діяльність підприємства	222
Головацька С. І. Інструментарій контрольного забезпечення корпоративних розрахунків	225
Грищенко О. В. Предмети прокату як обліковий об'єкт та «інструмент» надання послуг	229
Здирко Н. Г. Особливості проведення енергетичного аудиту суб'єктів господарювання	231
Роганова Г. О. Огляд методів аналізу грошових потоків підприємств у наукових дослідженнях сьогодення	234
Фещин М. М. Перспективи впровадження міжнародних принципів та стандартів обліку в Україні	237
Сокіл О. Г. Аналітичне забезпечення сталого розвитку стартапів в Україні воєнного та повоєнного часу	239

1. ОБЛІКОВА І АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

УДК 657.6

Н. С. Акімова, к.е.н.,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет

Т. А. Наумова, к.е.н.,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний вектор розвитку аудиторської діяльності перебуває в досить важкому стані. Актуальним напрямом досліджень є організація аудиторської діяльності в умовах воєнного стану та повоєнного часу. Ми маємо зауважити, що наслідки військового вторгнення росії на територію України охопили усі сфери бізнесу та суттєво вплинули на аудиторську діяльність. Проведене дослідження розвитку аудиту під час воєнних дій свідчить про те, що у зв'язку з уведенням воєнного стану в Україні відбулось різке зниження економічної активності суб'єктів господарювання та, відповідно, зниження ділової активності суб'єктів аудиторської діяльності, що призвело до вжиття дієвих заходів з підтримки суб'єктів аудиторської діяльності. Тому Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю було ініційовано проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки». Законопроект передбачає:

- вилучити аудиторів, які пов'язані з країною-агресором, із Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності (далі – Реєстр) та не включати їх до нього в подальшому;

- зменшити фінансове навантаження на аудиторів у частині сплати платежів і внесків на користь Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю та Аудиторської палати України;

- не застосовувати до аудиторів відповідальність;

- за порушення вимог законодавства щодо повноти та своєчасності подання відомостей про аудитора для оприлюднення в Реєстрі;

- несвоєчасне подання звітів та іншої звітної інформації, яку вимагає законодавство;

- зупинити проведення перевірок з контролю якості аудиторських послуг, які надають аудитори;

- спростити процедуру атестації аудиторів та безперервного професійного навчання [1].

Ми дотримуємось думки багатьох науковців, що основною метою нового Закону є створення правових механізмів стимулювання аудиторської діяльності та захисту інтересів аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності у період дії воєнного стану або/та післявоєнного відновлення економіки. Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» було передбачено строки подання змін у відомостях, внесених до Реєстру, періодичності проходження суб'єктами аудиторської діяльності контролю якості аудиторських послуг та строк виконання суб'єктами аудиторської діяльності обов'язкових рекомендацій, а також строк розгляду дисциплінарних справ аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності [2]. Тимчасове зупинення перебігу строків, встановлених новим Законом, є виправданим [3, с.113].

Ми вважаємо, що незалежний аудит завжди був на передовій захисту інтересів інвесторів і спільноти в широкому бізнесовому розумінні. Тому, на нашу думку в умовах воєнного стану кардинально змінилися мета, зміст і коло завдань аудиторів. Так, їм необхідно адекватно реагувати на ситуацію, яка розвивається швидко та непередбачувано через активні бойові дії, міграції населення за кордон. Крім того, війна в Україні накладає суттєві обмеження на функціонування суб'єктів аудиторської діяльності, кількість яких значно зменшилася, внаслідок скорочення масштабу аудиту, падіння платоспроможного попиту підприємств-клієнтів щодо аудиторських послуг, супутніх аудиту послуг та неаудиторських послуг, вихід окремих інвесторів з України.

Дослідженням методики проведення аудиту в умовах військових дій, присвячені роботи вітчизняних науковців та фахівців. Саме внаслідок зміни об'єктів аудиту, змінюється загальний підхід до використання нормативної бази, щодо організації аудиторської діяльності. Так на думку О. Михайленко, С. Ніколаєнко в процесі аудиторської перевірки аудитор звертає увагу на відповідність фінансової звітності наступним міжнародним стандартам аудиту (МСА):

- МСА 315 (переглянутого) «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення» – у частині переглянутої власної оцінки ризиків суттєвого викривлення фінансової звітності, спричинених війною, наприклад, пов'язаних з ліквідністю компанії клієнта;

-МСА 500 «Аудиторські докази» – у частині формулювання власної думки чи її модифікації щодо фінансової звітності на отриманих аудиторських доказах. У зв'язку зі складними обставинами (військові дії та воєнний стан), аудитору бажано модифікувати підхід до проведення аудиту, особливо в умовах обмеженого доступу до об'єкту аудиту;

-МСА 570 (переглянутого) «Безперервність діяльності» – у частині врахування впливу військових дій та воєнного стану, пандемії коронавірусу Covid-19, інших глобальних впливів. У зв'язку з зазначеним, аудитору потрібно врахувати: оновлення прогнозів і аналізу чутливості з урахуванням ідентифікованих факторів ризику та різних можливих результатів; перегляд

прогнозованого дотримання контрактних умов (ковенантів) у різних сценаріях; зміни в планах функціонування підприємства щодо майбутніх дій; розширення розкриття інформації;

- МСА 560 «Події після звітнього періоду» – у частині внесення відповідних змін до прогнозних значень показників управлінським персоналом, у зв'язку з військовими діями та воєнним станом. Аудитор враховує усі поточні та потенційно високі рівні ризику та їх можливого впливу на такі показники [4, с.166]. Таким чином, автори звертають увагу на те, що зовнішні незалежні аудитори, спираються на використання існуючої методології проведення аудиторської перевірки (міжнародних стандартів аудиту) з урахуванням форс-мажорних обставин (у т.ч. військові дії та воєнний стан), що спричинили втрати та знищення майна підприємства.

У ході дослідження організації аудиторської діяльності в умовах воєнного стану ми дійшли висновку, що на передовій захисту інтересів інвесторів і спільноти в широкому бізнесовому розумінні є не тільки аудит зовнішній, а й аудит внутрішній. Внутрішні аудитори є працівниками компанії та контролюються керівництвом, а зовнішні аудитори не є працівниками та підтверджують те, що фінансові звіти підприємства відповідають стандартам. Тому, безумовно, війна в Україні накладає суттєві обмеження на функціонування внутрішнього аудиту, адже на перший план вийшли питання фізичної безпеки працівників. На момент упровадження воєнного стану фахівці служб внутрішнього аудиту змогли налагодити віддалену роботу. Вони мають доступ до відсканованих або електронних документів, що зберігаються у хмарі або на віддалених серверах, а фізичну перевірку можна здійснювати за допомогою камер спостереження або навіть камери на смартфоні працівника, який перебуває в певній локації [5]. Повоєнний стан аудиторської діяльності безумовно вплине на штат служб внутрішнього аудиту (відбудеться його скорочення); відрядження, підвищення кваліфікації, все це стоїть на паузі; планування аудиторських перевірок обмежиться на короткострокову перспективу (укладання договорів на аудит, послуги та ін.); вимушено призупиниться і моніторинг виконання рекомендацій внутрішнього аудиту; не на часі й питання і якості надання аудиторських послуг. У зв'язку з цим, актуальним стає використання доступних технологій та ІТ-інструментів.

Таким чином, інформаційне забезпечення аудиту – невід'ємна складова процесу перевірки, яка дозволяє аудитору повноцінно провести свою роботу. Створення правових механізмів стимулювання аудиторської діяльності та захисту інтересів аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності у період дії воєнного стану або/та післявоєнного відновлення економіки, ініційованих Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю є вчасними, а його новації – виправданими.

4 Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21 березня 2022 року № 3/45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2285-20#Text> (дата звернення: 12.11.2022).
2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 12.11.2022).
3. Корнієнко І. С. Завдання аудиту в умовах лібералізації контролю. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2022. №1 (43). С.112-117. URL:<https://journals.snu.edu.ua>.
4. Михайленко О., Ніколаєнко С. Особливості аналізу і аудиту господарської діяльності підприємств в умовах воєнного стану. *Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. №4. С.163-168. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-25>
5. Касаткін С. Професія внутрішнього аудитора під час війни. URL: <https://home.kpmg/ua/uk/blogs/home/posts/2022/07/profesiya-vnutrishnoho-audytora-pid-chas-viyny.html>

УДК 657:631

Ю. С. Бездушна, д.е.н., с.н.с.

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

АГРАРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ: ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ У ПОВОСННИЙ ЧАС

Потенціал аграрного підприємництва і сільських територій не відображені в системі бухгалтерського обліку, а відтак і в системі національних рахунків. По цій причині за нашими розрахунками мінімум на 25 млрд дол. США занижене національне багатство України. Неповною у системі національних рахунків є інформацію про активи та основний капітал. Склад національного багатства в інтерпретації міжнародних статистичних систем, що представлений природним капіталом, людським капіталом і виробленими активами не співпадає зі складом активів за стандартами бухгалтерського обліку. Останні ґрунтуються на державоформуючій та ринковій методології відображення й виміру активів, що знаходяться у сфері господарського відання приватних та державних підприємств. В той же час сучасна економічна система максимально використовує природничі і людські складові національного багатства, але не відображає цього в бухгалтерському обліку. Така проблема відображення капіталу в методології бухгалтерського обліку обмежує обліково-інформаційне забезпечення капіталізації національного багатства обґрунтовує й утворює доцільність вітчизняних науково-практичних розробок з ідентифікації та

облікового забезпечення капіталізації потенціалу аграрного підприємництва й сільських територій.

У світі вимірювання і оцінка біофізичних компонентів природного капіталу стрімко покращуються. Приклади включають оцінку хімічного складу атмосфери, точне вимірювання температури, каталогізація видів природних ресурсів і картографування їх географічного розподілу, моніторинг продуктивності екосистем. Досягнення в вимірах були зроблені в просторовому і часовому масштабах [1,2,3,4,5]. Цей прогрес закладає основу для спроб комплексного розуміння взаємодії між фізичними, біологічними, хімічними характеристики потенціалу для їх вираження у грошовому вимірнику. Сучасні тренди трансформації методології бухгалтерської оцінки характеризуються її інституціоналізацією під впливом поступального зростання ролі бухгалтерського обліку в економіці індустріалізації, глобалізації і економіці сталого розвитку та поступального застосування в методології облікової оцінки інструментарію суміжних наук (математика, маркетинг, IT-технології, експертна оцінка тощо). Це пояснює застосування в сучасному обліку, поряд із оцінкою активів за собівартістю та регуляторними цінами, оцінку за «справедливою» ринковою вартістю та потребою формування методології оцінки за «світоглядною» вартістю і експертною вартістю при обліку і капіталізації національного багатства в інтересах сталого розвитку.

Окремо слід виділяти потенціал громади та його інформаційне забезпечення. Сучасний стан інформаційного забезпечення про ресурсний та економічний потенціал в територіальних громадах прямо впливає на інвестиційний імідж території. Інформаційне забезпечення розвитку та управління в територіальних громадах представлено системою бухгалтерського, бюджетного обліку в органах місцевого самоврядування, статистичною інформацією, системою погосподарського та системою земельно-кадастрового обліку. Проведений аналіз свідчить про суттєве скорочення форм статистичної, адміністративної, відомчої звітності на місцях та недостатність її для ефективного управління громадою. Вкрай обмеженою є інформація про ресурси, які формують «капітал» громади та її інвестиційну привабливість. Зокрема відсутній чіткий облік ресурсів, ключових з точки зору інвестиційної привабливості регіону, таких як: об'єкти та суб'єкти підприємництва, природно-енергетичні ресурси території, соціально-інфраструктурні об'єкти, об'єкти культурно-історичного значення.

Лише система бухгалтерського обліку містить інформацію про майновий потенціал громади у вартісному вираженні. Системи погосподарського та земельно-кадастрового обліку мають узагальнення людського та земельного потенціалу лише у фізичних (натуральних) показниках. При цьому система бухгалтерського обліку в органах місцевого самоврядування обмежена виключно питаннями виконання бюджету та не має на меті представлення потенціалу громади. Облік ресурсів, що його формують, відсутній, як і власне комплексне бачення їх видів, класифікацій та стратегій капіталізації.

Прогрес України у питанні позиціонування в світових економічних рейтингах, вимагає загостреної уваги до цієї проблеми усіх державних інституцій – Міністерства економічного розвитку і торгівлі України,

Міністерства фінансів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України. Вирішення цієї проблеми вбачається в активізації співпраці вищезазначених установ, Національної академії наук України, Національної академії аграрних наук України, закладів вищої освіти, профільних громадських організацій. Така співпраця передбачає:

- удосконалення звітності суб'єктів господарювання в частині відображення використання ними природних активів, адаптування до національних особливостей МСФЗ та системи національних рахунків;
- підвищення професійного рівня працівників обліково-економічних служб через наукове забезпечення розробки відповідних методик, рекомендацій, інструктивних матеріалів, удосконалення навчальних програм закладів вищої освіти;
- активізацію досліджень та вивчення зарубіжного досвіду щодо методик грошової оцінки землі для цілей статистичних спостережень та національного рахівництва.

Відтак, важливим для суспільно-економічного розвитку України, особливо у повоєнний час, є позитивне позиціонування її потенціалу у світі, формування ефективної інформації не лише на рівні підприємств, а й на рівні країни. Повноцінне представлення національних особливостей, національного бренду і усього наявного потенціалу країни у світових статистичних базах даних та рейтингах є важливим чинником формування інвестиційного іміджу та якнайшвидшого відновлення.

4 Список використаних джерел:

1. Adger W. N., Whitby M. C. Natural-resource accounting in the land-use sector: theory and practice. *European Review of Agricultural Economics*. 1993. vol. 20, no. 1, pp. 77-97.
2. Ballas A., Panagiotou V., Tzovas Ch. Accounting Choices for Tangible Assets: A Study of Greek Firms. *SPOUDAI Journal of Economics and Business*, 2014. vol. 64, issue 4, 18-38.
3. Bartelmus P., Stahmer C. & Tongeren J. V. Integrated environmental and economic accounting: framework for a SNA satellite system. *Review of income and wealth*. 1991. № 37(2). pp. 111-148.
4. Borchers A., Ifft J., Kuethe T. Linking the price of agricultural land to use values and amenities. *American Journal of Agricultural Economics*. 2014. 96(5), pp. 1307-1320.
5. Bruckner M., Fischer G., Tramberend S., Giljum S. Measuring telecouplings in the global land system: A review and comparative evaluation of land footprint accounting methods. *Ecological Economics*. 2015. vol. 114(C), pp. 11-21.

С. І. Василішин, д.е.н., доцент, САРА,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків

Є. Р. Ступницький, САР, DipIFR, DipFA,
головний бухгалтер ТОВ «ДТЕК ЕНЕРГО», м. Київ

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ОЦІНКИ ТА ПРИНЦИПИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

24 лютого 2022 р. розпочалась збройна агресія російської федерації проти України, що стало підставою введення воєнного стану в країні та подальшого запроваджених тимчасових обмежень, які впливають на економічне середовище та діяльність бізнесу. У результаті цього суб'єкти господарювання були вимушені зіткнутися із деякими суттєвими викликами, серед яких: зниження попиту на продукцію, товари, роботи, послуги, відповідне зниження обсягів виробництва; коливання попиту та цін між різними сегментами ринку; зменшення обсягу експорту; знищення об'єктів критичної інфраструктури, особливо енергетичної, внаслідок ракетних обстрілів.

Згідно Концептуальної основи фінансової звітності, фінансові звіти складаються на основі припущення, що суб'єкт господарювання є безперервно діючим і залишатиметься діючим в осяжному майбутньому [1]. Тому, при складанні фінансової звітності управлінський персонал несе відповідальність за оцінку здатності підприємств продовжувати безперервну діяльність, за розкриття у відповідних випадках інформації про неї, та за складання звітності на основі такого припущення. Виключенням є випадки, коли управлінський персонал має намір ліквідувати підприємство чи припинити його діяльність, або коли відсутні жодні реальні альтернативи, крім ліквідації або припинення діяльності.

В свою чергу, відповідальність аудитора – зробити висновок про правомірність застосування управлінським персоналом припущення про безперервність діяльності та на основі отриманих аудиторських доказів: висновок про наявність суттєвої невизначеності у зв'язку з подіями або умовами, які можуть викликати значні сумніви у спроможності компанії продовжувати свою діяльність на безперервній основі.

Таким чином, компанії, які складають фінансову звітність за МСФЗ мають проводити додатковий аналіз з урахуванням коригувань своїх фінансових планів і прогнозів як в горизонті поточного (оперативного), так і стратегічного планування, включаючи термінальний період для обґрунтування доцільності використання основоположного припущення про безперервність діяльності. Водночас аудиторі відповідно мають зібрати і задокументувати відповідні докази. Серед таких процедур/доказів можуть бути в тому числі (але не виключно):

- фактична реалізація ініціативи, направленої на покращення фінансових показників діяльності;
- проведення заходів щодо підвищення ефективності виробництва;
- оптимізація схем постачання;
- пошук альтернативних джерел збуту;
- скорочення фінансування інвестиційних програм в короткостроковій перспективі;
- скорочення адміністративних витрат;
- оновлення бюджетів і планів відповідно до впливу поточного операційного середовища і умов ринку:
- підготовка детальних прогнозів грошових потоків щонайменше на період 12 місяців після дати затвердження звітності до випуску;
- проведення стрес-тесту і визначення чутливості бюджетних моделей щодо зміни базових припущень;
- визначення базових припущень підготовки таких моделей і аналіз їх стабільності (наприклад, припущення, що кредитори не будуть вимагати дострокового погашення зобов'язань або банк погодиться на реструктуризацію боргу тощо);

В той же час у контексті дотримання принципу безперервності відбувається глибокий аналіз шляхів залучення додаткового фінансування у разі касових розривів або браку ліквідності за такими напрямками:

- аналіз можливості залучення кредитування, в тому числі від небанківського сектору, фінансова допомога пов'язаних осіб;
- аналіз доступності фінансової підтримки (для прикладу, фінансових гарантій материнської компанії/афілійованих осіб);
- аналіз напрямів можливого збільшення статутного капіталу;
- аналіз наявних високоліквідних активів, які можна реалізувати без змін об'ємів виробництва тощо.

За результатами аналізу за згаданими вище напрямками та реалізації комплексу дій обирається сценарій подальшого розвитку підприємства, який, не зважаючи на те, що може бути негативним протягом горизонту планування, розглядається як найбільш вірогідний з можливістю покращення в осяжному майбутньому. Відповідне чітке та надійне розкриття, посилене інформацією щодо невизначеності, виявленої в оцінці безперервності діяльності підприємства є запорукою прийняття правильних управлінських рішень.

Іншим, не менш важливим, аспектом оцінки, на який суттєво впливає воєнний стан, є необхідність проведення тесту на економічне знецінення необоротних активів. Відповідно до норм МСБО 36 «Зменшення корисності активів», в кінці кожного звітного періоду суб'єктові господарювання слід оцінювати, чи є якась ознака того, що корисність активу може зменшитися. Якщо хоча б одна з таких ознак існує, суб'єктові господарювання слід оцінити суму очікуваного відшкодування такого активу [2].

Оцінюючи наявність ознак того, що корисність активу може зменшитися, суб'єкт господарювання має брати до уваги показники та внутрішні джерела інформації. На нашу думку, оскільки військові дії на території України призвели

до значного погіршення операційного середовища, а отже самі по собі є суттєвим індикатором знецінення активів.

При проведенні тесту на знецінення керівництво може використовувати прогнози грошового потоку після оподаткування на основі фінансових бюджетів, затверджених керівництвом, що охоплюють щонайменше трьох-п'ятирічний період, і які були продисковані з використанням середньозваженої вартості капіталу після оподаткування. В свою чергу, грошові потоки, що перевищують горизонт планування (трьох-п'ятирічний період), мають екстраполюватися з використанням прогнозних темпів зростання. Разом з тим, суб'єкт господарювання має розкривати у фінансовій звітності чутливість зміни показників основних припущень на суму знецінення.

В умовах військового стану досить проблематично робити довгострокові прогнози, тому від виваженого підходу і від обачності в підготовці таких прогнозів залежить оцінка суттєвої частини активів підприємства.

Разом з тим, в умовах значного погіршення операційного середовища компанії стикаються з проблемою обґрунтованості підходів розрахунку резервів під очікувані кредитні збитки від знецінення фінансових активів, методологічні підходи до розрахунку яких визначені нормами МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [3]. При розрахунку резерву слід керуватися наступними факторами:

1) значне коливанні ринкових індикаторів, які суттєво впливають на показники ризиків: падіння суверенного кредитного рейтингу України, а також основних крупних корпоративних позичальників-учасників ринку капіталу;

2) криза неплатежів, значне погіршення платіжної дисципліни покупців, що призводить до того, що статистична вибірка (генеральна сукупність) платежів може виявитися нерепрезентативною;

3) зменшення інструментів впливу на контрагентів щодо стягнення боргу (форс-мажорні обставини, неможливість виконувати свої договірні зобов'язання, втрата контролю над активами тощо).

Це призводить до необхідності залучати додаткові ресурси і експертизу для належної оцінки рівня кредитного ризику, в тому числі можливою видається зміна підходу до розрахунків за такими напрямками:

1) перехід від методу аналізу платежів до оцінку загальної вірогідності дефолту;

2) аналіз вірогідності настання різних сценаріїв розвитку подій і виведення середньозваженого результату кредитного ризику по таким сценаріям.

Таким чином, військових стан та зростання невизначеності умов ставлять нові виклики перед українським бізнесом, управлінські рішення щодо якого залежать від належного обліково-аналітичного забезпечення, орієнтованого на зміну підходів до оцінки окремих активів та джерел їх утворення, а також використання основоположних принципів та припущень. Удосконалення діючих методик та їх практичне використання в умовах, що склалися становить суттєвий потенціал для подальших наукових розвідок.

4 Список використаних джерел:

1. Концептуальна основа фінансової звітності. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009#Text (дата звернення: 10.11.2022).
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 36 «Зменшення корисності активів». Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_047#Text (дата звернення: 10.11.2022).
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 9 «Фінансові інструменти». Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016#Text (дата звернення: 11.11.2022).

УДК 330.837:[331.54:657:336]

В. М. Жук, д.е.н., професор, академік НААН,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ БАЗИС КОРИСНОСТІ ОБЛІКОВО- ФІНАНСОВИХ ПРОФЕСІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Інституціональний розвиток будь-яких професій вбачається в усвідомленні й реалізації її елітою соціально-економічної корисності від своєї діяльності. У довоєнний період вітчизняна облікова наука сформувала фундамент нових уявлень про сутність і місію системи бухгалтерського обліку. Обґрунтовано її позиціонування вже у якості важливого соціально-економічного інституту. Також в новій теорії розширено межі предмету і об'єктів обліку його функцій і інструментарію.

Звісно, основою для утвердження нової теорії бухгалтерського обліку стала поява на практиці нових організаційних формуваль інституту бухгалтерського обліку. А саме: професійних громадських об'єднань; регуляторів на суспільній основі контролю; спеціалізованих бізнес-структур (аудиторських, аутсорсингових і інших фірм), системи професійного навчання і етики тощо. Значно розширився зміст формальної складовою цього соціально-економічного інституту: міжнародне і вітчизняне законодавство; міжнародні і національні стандарти з бухгалтерського обліку і аудиту; нормування зобов'язань з дотримання стандартів етики; застосування підприємствами облікової політики та інше.

Очевидними стали зміни і у неформальній складовій цього інституту. Так, доведене в інституціональній теорії явище «економічного імперіалізму» демонструє і бухгалтерська професія. Бухгалтерський імперіалізм прослідковується у нових проявах функціонального і статусного зростання професії до: фінансових директорів, аудиторів усіх рівнів, фінансових аналітиків тощо. На підприємствах малого і середнього бізнесу на бухгалтерів покладено не лише уся фінансова та економічна робота, але часто і кадрова, і

навіть господарсько-правова. Значно зросла значимість бухгалтерської складової у судово-економічній експертизі та в інституті експертних оцінок.

В Україні уже функціонує три професійні громадські об'єднання, які входять до Міжнародної федерації бухгалтерів, або до її регіональних груп. Ці організації є членами Громадських рад при міністерствах і відомствах України. Їх представники делегуються до різних міжурядових та регіональних комісій [1].

Все вище зазначене засвідчує інституціональний базис корисності обліково-фінансових професій в економіці і політиці України. Бухгалтери, фінансисти перейшли на вищу ступінь соціально економічної значимості, а гостра фаза війни з РФ стала черговим екзаменом їх відповідності новому статусу.

За вісім місяців війни корисність для суспільства інституту бухгалтерів підтвердилася у наступному.

По-перше, здійснюється безперервне обліково-фінансове забезпечення бізнесу й державних установ, забезпечується супровід наповнення бюджетів усіх рівнів та інший необхідний воюючій країні функціонал. Бухгалтери продовжують роботу навіть на підприємства, які тимчасово припинили виробничо-господарську діяльність.

По-друге, вітчизняний інститут бухгалтерського обліку забезпечує потребу в обліково-фінансових кадрах новостворених військових частин та волонтерського руху.

По-третє, бухгалтери-фінансисти активно включились у забезпечення обрахунків шкоди та збитків від наслідків воєнних дій у соціальній сфері та бізнесі.

Щодо останнього, то професія проявила здатність оперативного реагування на кризові виклики. Уже у перші місяці повномасштабної війни її наукове і громадсько-професійна складова запровадила як методичне забезпечення, так і практику аудиту прямої шкоди та непрямих збитків підприємств за наслідками збройної агресії російської федерації [2, 3, 4, 5].

У червні 2022 р. професією зніційована координація зусиль інститутів професійних бухгалтерів, оцінювачів, судових експертів та міністерств і відомств України щодо пооб'єктної оцінки втрат підприємств України від воєнних дій [2].

У липні 2022р. Президією Національної академії аграрних наук України розглянута важливість методологічного забезпечення «бухгалтерського підходу» масової пооб'єктної оцінки втрат бізнесу і соціальної сфери від війни, його синергетичного поєднання з «експертним підходом» [6].

Наразі досліджуються і пропонуються відповідним міжнародним комісіям оціночні підходи та системи документального підтвердження збитків до Заяв на компенсацію втрат при різних механізмах їх відшкодувань, в т.ч. і за рахунок агресора. Можна стверджувати, що інститут бухгалтерського обліку став вагомим складовою соціально-економічного середовища України. Він доводить свою корисність і у важких умовах війни та матиме безперечну затребуваність у післявоєнній відбудові нашої країни.

4 Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України. URL: <https://federation.faaf.org.ua/>
2. Офіційний сайт Інституту обліку і фінансів НААН. URL: <https://iaf.kiev.ua/>
3. Офіційний сайт Аграрного союзу України. URL: <http://www.aau.org.ua/uk/web/>
4. Офіційний сайт Асоціації фермерів та приватних землевласників України. URL: <http://farmer.co.ua/ua/>
5. Офіційна фейс-бук сторінка Української корпорації по виноградарству і виноробній промисловості. URL: <https://www.facebook.com/ukrvynprom/>
6. Офіційний сайт Національної академії аграрних наук України. URL: <http://naas.gov.ua/>

УДК 657.1

І. В. Замула, д.е.н., професор,
професорка кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку,
Державний університет «Житомирська політехніка»

М. М. Танасієва, к.е.н., доцент,
асистентка кафедри обліку, аналізу і аудиту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФОРМУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ВИТРАТ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Сьогодні в умовах війни, на ряду із іншими економічними та соціально-політичними проблемами в Україні гостро постало питання врегулювання оплати праці. А тому українське законодавство приділяє увагу саме оплаті праці та її організації суб'єктів господарювання усіх форм власності. Ведення бухгалтерського обліку витрат на оплату праці й розрахунків за виплатами працівникам вважається однією з складних ділянок обліку, оскільки безпосередньо зачіпає економічні інтереси усіх працівників господарюючих підприємств. Особливістю нормативно-правового регулювання обліку оплати праці на підприємствах є те, що воно здійснюється широкою системою нормативно-правових актів, які прийняті органами різних рівнів управління, а також за участю цільових профспілкових організацій і трудових колективів.

1 липня 2022 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації трудових відносин» №2352-ІХ від 01.07.2022 р. [1], та який чинний з 19.07.2022 року. Цей Закон реформує ключові питання у сфері трудових правовідносин на суттєвому рівні та вносить зміни до Кодексу законів про працю [2], Закону України «Про відпустки» [3], Закону України «Про оплату праці» [4], Закону України «Про організацію

трудових відносин в умовах воєнного стану» [5]. Проаналізувавши усі зазначені в нормативних актах нововведення можна об'єднати в групи щодо:

- змін та доповнень прав та обов'язків роботодавця;
- визначення поняття «сумісництва»;
- гарантій для працівників на час виконання державних або громадських обов'язків;
- виплати заробітної плати при звільненні працівника та у разі надання відпустки;
- нових підстав припинення трудових відносин;
- ведення нового виду відпустки – відпустки без збереження заробітної плати.

Також, у Законі України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» йдеться про можливість збільшення максимальної тривалості робочого часу до 60 годин на тиждень. При такому збільшенні, роботодавцю потрібно знати, що заробітна плата має розраховуватись з врахуванням додаткових робочих годин. Також, до завершення дії воєнного стану роботодавці змушені поновити на посаді та продовжити виплату заробітної плати працівникам, які були відсторонені через відсутність обов'язкового профілактичного щеплення від хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

В цілому вказані зміни чинять безпосередній вплив на систему синтетичного та аналітичного обліку витрат на оплату праці, їх документальне відображення в первинних документах та реєстрах обліку. Виходячи з цього, в системі бухгалтерського обліку і контролю витрат на оплату праці суб'єктів господарювання задля цілей їхньої оптимізації важливу роль відіграє облікова політика підприємства, яка є сукупністю принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [6]. Тобто, чітко визначені положення облікової політики сприяють раціональній організації обліку витрат на оплату праці й розрахунків за виплатами працівникам та є інформаційною базою для прийняття управлінських рішень як внутрішніми, так зовнішніми користувачами.

В практиці господарювання накази про облікову політику підприємств містять переважно тільки інформацію про терміни виплати заробітної плати, правила створення резерву на оплату відпусток працівників. Вважаємо, основними питаннями, які підлягають відображенню у Наказі про облікову політику та організацію бухгалтерського обліку, в межах обліку витрат на оплату праці й розрахунків за виплатами працівникам, є: визначення систем та форм оплати праці; порядок формування забезпечення оплати відпусток працівникам; порядок визнання поточних зобов'язань по заробітній платі; перелік бухгалтерських рахунків з обліку зобов'язань з оплати праці; схема документообігу з обліку розрахунків по заробітній платі; методика формування звітних показників щодо оплати праці. Не менш вагомим для раціональної організації обліку основних об'єктів, в т.ч. витрат на оплату праці мають бути затверджені правила документообороту по підприємству окремим додатком до

наказу про облікову політику та організацію бухгалтерського обліку, в яких повинні уточнюватися структурні підрозділи створення документу, посадова особа, яка підписує документ, підстава для створення документу, термін його створення, куди подається документ для обробки та обліку, термін надання після виконання та період зберігання. Дотримання вказаного графіку та виробничо-облікової дисципліни забезпечить своєчасне, неупереджене формування вхідних інформаційних потоків, їхнього опрацювання та отримання вихідної інформації, потрібної для потреб системи управління, контролю, аудиту, аналізу, поточного та стратегічного планування.

Традиційно аналітичний облік розрахунків з працівниками ведеться за кожним працівником, видах виплат із основного і додаткового фонду заробітної плати і належних утримань із заробітної плати. Вважаємо, що діючу модель аналітичного обліку витрат на оплату праці на підприємствах варто упорядкувати та удосконалити. Синтетичний рахунок 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» застосовується під час нарахування не тільки заробітної плати, але й для здійснення розрахунків з оплати праці. Таким чином, інші заохочувальні та компенсаційні виплати входять до складу рахунку 661 «Розрахунки за виплатами працівникам», а не конкретизуються окремо. Для підвищення аналітичності інформації, з метою її використання у системі управління та контролю, пропонуємо застосовувати такі субрахунки 1-го і 2-го порядку до рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам»: 6611 «Розрахунки за нарахованими виплатами»; 66112 «Заробітна плата за окладами і тарифами»; 66113 «Інші нарахування з оплати праці»; 66114 «Виплати за невідпрацьований час»; 66115 «Премії та інші заохочувальні виплати»; 66116 «Компенсаційні винагороди»; 6612 «Виплати при звільненні»; 6613 «Виплати після закінчення трудової діяльності»; 6614 «Розрахунки за виплатою відпускних». Вказані рахунки пропонуємо включати до робочого плану рахунків підприємства, який в обов'язковому порядку має бути поданим окремим додатком до наказу про облікову політику.

Отже, в умовах воєнного часу удосконалення положень облікової політики підприємства у частині аналітичного обліку витрат на оплату праці та розрахунків за виплатами працівникам, розроблення належного документального забезпечення, оптимізація та регулювання заробітної плати, упорядкування схеми обліку праці, її оплати та оподаткування й видачі, розроблення основних напрямків внутрішнього аудиту витрат на оплату праці й виплатами працівникам та алгоритм його здійснення забезпечать комплексний і системний підхід до вирішення оптимізаційних проблемних питань з обліку й контролю таких витрат підприємства.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації трудових відносин: Закон України від 01.07.2022 р. №2352-IX зі змінами та доповненнями станом на 19.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971р. № 322-VIII: зі змінами і доповненнями станом на 29.10.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996р. №504/96-ВР зі змінами і доповненнями станом на 19.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР зі змінами та доповненнями станом на 19.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX зі змінами і доповненнями станом на 19.07.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
6. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємств: Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 635. URL: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=382876&cat_id

УДК 658.15

Ю. С. Кирик, студ. гр. ФФО 4-7*,
Державний торговельно-економічний університет

ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні умови (пандемія, війна) диктують свої умови ведення господарської діяльності, що вимагає від підприємств постійної адаптації до економічних, політичних та соціальних змін. Тож перед кожним суб'єктом господарювання виникає питання «Як діяти? Які рішення приймати?» у цих умовах невизначеності.

Якщо говорити саме про підприємницьку діяльність, то безперечною її властивістю є ризик та певна невизначеність, яка лише посилюється під впливом сьогоденних реалій ведення бізнесу. До того ж, неможливо з високою точністю спрогнозувати зміни тенденцій, які безпосередньо впливають на життєдіяльність бізнес-структури, щодо можливого сценарію розвитку чинників ринкових відносин [1, с.259].

Основні проблеми невизначеності, які виникають в Україні, утворюються безпосередньо через процеси реорганізації економіки та інші трансформаційні процедури. Проте з введенням воєнного стану виникають нові ризики для бізнесу, які провокують прийняття особливих управлінських рішень. До таких можуть відноситися виконання певних обов'язків згідно з господарськими договорами, які підпадають під категорію форс-мажорних обставин. Крім того,

* Науковий керівник – О. О. Августова, к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування, Державний торговельно-економічний університет.

сюди відносяться рішення щодо роботи бізнесу під віддаленим управлінням або здійснення робочого процесу з урахуванням можливої мобілізації працівників.

До того ж, держава накладає деякі обмеження щодо реалізації певної категорії товарів, тому перед менеджментом постає питання прийняття управлінського рішення ефективного функціонування підприємства. Таким чином необхідно використовувати нові підходи, щоб приймати управлінські рішення, враховуючи всі фактори, які з'являються через дестабілізаційні процеси у національній економіці.

Прийняття рішення в умовах невизначеності означає вибір варіанта рішення, коли одне або кілька дій мають своїм наслідком безліч приватних результатів, але їх ймовірності невідомі. Щоб прийняти управлінське рішення, необхідно визначити критерії його ефективності. Тобто, проаналізувати й обрати найкращий варіант серед інших альтернатив. Часто такі рішення приймаються за допомогою залучених експертів.

Критерії ефективності використовуються для оцінки минулих результатів або для прийняття рішень з метою отримання економічних вигод у майбутньому. У першому випадку оцінюється результативність діяльності підприємства, а в другому – вибір кращого варіанту серед запропонованих рішень [2, с.272].

Для оцінки майбутнього при формуванні критеріїв ефективності слід враховувати дві особливості майбутніх результатів в процесі розробки управлінського рішення: швидко зростаючу інформаційну невизначеність по мірі «проникнення» в майбутнє і зростання різноманітності можливих альтернатив розвитку в просторі [3, с.138].

За умов невизначеності прийняте управлінське рішення – це результат обробленої наявної інформації, обґрунтованість певної альтернативи при недостатності всіх необхідних даних. Якщо підприємство знаходиться в умовах невизначеності (в тому числі в період воєнного стану), управлінське рішення можна прийняти використовуючи такі підходи:

1. Особа, відповідальна за прийняття рішення, керується власним досвідом, наявною інформацією та невідкріпленими судженнями щодо зовнішніх умов майбутньої ситуації, в якій опиниться компанія в результаті певних дій по кожній наявній стратегії.

2. У випадку високого рівня ризику менеджмент підприємства віддає перевагу не робити припущень щодо ймовірності умов зовнішнього середовища. Тому існують такі варіанти рішення, як критерій рішення Вальда, альфа-критерій рішення Гурвіца, критерій рішення Севіджа, критерій рішення Лапласа.

Отже, при прийнятті управлінського рішення необхідно враховувати який це вид ризику та орієнтуватись на нього. Існує ризик, пов'язаний з персоналом, виробництвом або ж з привабливістю продукції на ринку. Крім того, ризик початкового фінансування також часто перед підприємством. До того ж, необхідно враховувати перепони, які постають у період воєнного стану: відсутність працівників певної кваліфікації, складність отримання кредиту від банку, складні логістичні умови або тривалі терміни поставки сировини та готової продукції і тд.

4 Список використаних джерел:

1. Оптимізація систем управління в умовах економічної глобалізації монографія / за ред. д.е.н. Петруні Ю. Є. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2018. 183 с.
2. Негрей М. В., Тужик К. Л. Теорія прийняття рішень: навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2018. 272 с.
3. Филипенко О. В. Особливості прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності. *Актуальні напрями досліджень молодих учених в іншомовному просторі: Тези V Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів, молодих учених (12 квітня 2018 р.)*. Житомир: ДУ «Житомирська політехніка», 2018. С. 138.

УДК 657.371

Н. І. Коваль, к.е.н., доцент
кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки,
Вінницький національний аграрний університет

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ У ВОЄННИЙ ЧАС: ПОРЯДОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ

Найважливий ресурсний потенціал, його якісні властивості та раціональне поєднання в процесі господарської діяльності є вихідною передумовою виробництва конкурентоспроможної продукції. Інвентаризація посідає надзвичайно важливе місце у забезпеченні контролю за виробничим процесом будь якого господарства та його координації, входить до основних методів контрольно-ревізійної роботи. Їй належить провідна роль у забезпеченні контролю за виробничо-господарською діяльністю суб'єкта господарювання [1].

Наразі перед кожним бухгалтером бюджетної установи стоїть відповідальне завдання – проведення річної інвентаризації. Звісно, загальна процедура інвентаризації всім добре відома. Але цьогоріч інвентаризація особлива – в умовах воєнного стану. Тому у бухгалтерів виникає чимало запитань із цього приводу.

Одним із найважливіших інструментів задоволення інформаційних потреб суб'єктів ринку є фінансова звітність. Залишається актуальною проблема відповідності фінансової звітності інформаційним запитам, оцінки рівня її об'єктивності та прозорості [2].

Варто зазначити, що інвентаризація перед складанням річної фінансової звітності – обов'язкова процедура для всіх установ. Звільнення від обов'язку проведення інвентаризації для установ, майно яких знаходиться на тимчасово окупованій території та в районах ведення воєнних (бойових) дій, Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженого наказом Мініфіну від 02.09.2014 р. № 879 (далі – Положення № 879) не передбачено [3].

Інвентаризацію по частині активів і зобов'язань підприємств можна проводити вже зараз – з 01 жовтня по 31 грудня 2022 року. Строк 3 місяці до дати річного балансу для проведення інвентаризації визначений у п. 10 розділу I спеціального Положення № 879.

Слід звернути увагу, що для установ, майно яких знаходиться на тимчасово окупованій території, в районі проведення активних бойових у період дії воєнного стану або майно яких розташоване на (в) таких територіях (районах), проводять інвентаризацію тільки тоді, коли стане можливим безпечний та безперешкодний доступ уповноважених осіб до активів, необхідних первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку. Пряму вказівку на це містить абзац 1 п. 8 розділ I Положення № 879 [4].

Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії, та територій, тимчасово окупованих збройними формуваннями РФ, визначено законодавством. На сьогодні визначення районів проведення воєнних (бойових) дій здійснюють відповідно до Переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Такий документ необхідно використовувати у редакції станом на дату прийняття рішення про проведення щорічної інвентаризації [5].

Отже, якщо населений пункт, де розташована ваша бюджетна установа, потрапив до зазначеного переліку, дійте таким чином:

- 1) проведіть річну інвентаризацію станом на 1-ше число місяця, наступного за місяцем усунення небезпеки та перешкоди доступу до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерському обліку;
- 2) відобразіть результати інвентаризації в бухгалтерському обліку відповідного звітнього періоду.

Важливою проблемою є й те, що з початку війни лівова частка працівників бюджетної сфери працює дистанційно або ж оформила простій. На цей випадок державні гарантії для працівників сфери освіти передбачено в ч. 1 ст. 571 Закону № 2145 [6].

Розглянемо, як правильно за таких умов залучити членів інвентаризаційної комісії до участі в проведенні щорічної інвентаризації. Для цього звернемося до самого визначення дистанційної роботи, наведеного в ст. 602 КЗпП. Так, це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією власника або уповноваженого ним органу, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [4].

Причому за погодженням між працівником і роботодавцем виконання дистанційної роботи може поєднуватися з виконанням працівником роботи на робочому місці у приміщенні чи на території роботодавця. Це прописано у вищезгаданій статті КЗпП.

Тому, у інтересах керівництва бюджетної установи чітко прописати у трудовому договорі про дистанційну роботу можливість поєднання дистанційної роботи працівників – членів інвентаризації комісії з виконанням

ними роботи на робочому місці.

Якщо трудовий договір не було укладено, а виконання дистанційної роботи передбачено лише наказом керівника установи тоді, в окремому пункті наказу варто передбачити поєднання дистанційної роботи із роботою на території установи.

Таким чином, наявність у трудовому договорі про дистанційну роботу чи відповідному наказі вищезазначених норм буде достатнім для вирішення цього питання. За таких умов варто лише повідомити, коли саме (конкретна дата та час) такі працівники (члени інвентаризаційної комісії) мають бути присутніми на робочому місці для проведення інвентаризації [4].

Отже, дистанційна робота аж ніяк не привід для відсутності будь-кого з членів інвентаризаційної комісії під час її здійснення, і поготів, для непроведення річної інвентаризації.

Щодо ситуації з членами інвентаризаційної комісії, яким оформлено простій. З такими працівниками ситуація практично аналогічна. Приписом ст.34 КЗпП передбачено: простій – це призупинення роботи, викликане відсутністю організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи, невідворотною силою або іншими обставинами [7].

Слід зауважити, що в згаданій нормі КЗпП не визначено, де в період простою повинні знаходитись працівники установи: вдома чи на робочому місці. Виходить, що це питання повністю віддано на відкуп керівнику установи. А отже, при документальному оформленні простою, в самому наказі про простій слід, зокрема, прописати необхідність (або її відсутність) перебування працівників під час простою на робочих місцях.

4 Список використаних джерел:

1. Подолянчук О. А., Коваль Н. І., Гудзенко Н. М. Облік в фермерських господарствах: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 374 с.
2. Гудзенко Н. М., Коваль Н. І., Плахтій Т. Ф. Вплив інформаційних потреб користувачів на структуру та поповнення фінансової звітності. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 5(33). С. 102–113.
3. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: Наказ Мініфіну від 02.09.2014 р. № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення: 09.11.2022).
4. Матвєєва В. Інвентаризація у воєнний час: як провести? *Бюджетна бухгалтерія*. 2022. № 42. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2022/november/issue-42/article-122810.html> (дата звернення: 11.11.2022).
5. Про затвердження Переліку територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) станом 25 квітня 2022 року: Наказ Мінінтеграції від 25.04.2022 р. № 75. URL: <https://minre.gov.ua/doc/doc/66> (дата звернення: 11.11.2022).

6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=5895> (дата звернення: 10.11.2022).
7. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.71. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 10.11.2022).

УДК 657.372.3

О. І. Малишкін, д.е.н.,
професор, експерт з обліку та оподаткуванням, м. Київ

АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Термінологія – основа наукового пізнання, тому до неї потрібно ставитися обережно. У процесі розвитку економіки і соціально-економічних відносин у суспільстві змінюються і акценти і, часто зміст окремих термінів. Варто уважно придивитися до терміну «амортизаційна політика».

На наш погляд, це – рудимент соціалістичної системи економіки. Адже, свій початок він бере з 70-х років ХХ ст. Так, у статті Є. О. Помилуйко від 2012 р. згадується публікація Хмельовського Н. Н. «Шляхи і методи вдосконалення системи амортизації», опублікована в матеріалах наукової конференції М.: Думка (Мысль), 1970. с. 34-42 [1], в якій зазначається цей термін.

Дійсно, у той час активно обговоривалося це питання у середовищі економістів-теоретиків та економістів-фінансистів. І ось протягом вже більш ніж 50 років навколо нього продовжують дискусію вітчизняні економісти-теоретики та фінансисти щодо впровадження амортизаційної політики як на макро, так і мікро-рівнях української економіки. Разом з тим, автори статей бухгалтерського змісту найменш активні у цьому напрямі. Складається враження несприйняття на мікро рівні господарювання ідеї під назвою «амортизаційна політика», Чому? На нашу думку, причини наступні.

По-перше, поняття «амортизаційна політика» не є нормативно визначеним і різні автори по різному його наповнюють. Частина українських авторів вбачає амортизаційну політику складовою облікової політики [2]. Говто припускається її існування на мікрорівні господарювання. Значимо, що термін «облікова політика», на відміну терміну «амортизаційна політика» чітко визначений у статті 1 закону про бухгалтерський облік та фінансову звітність. При бажанні і фантазії до облікової політики можна включити і «політику оборотних активів» або «політику капіталу» тощо. Питання лише у тому, чи є необхідність у таких маніпуляціях?

По-друге, виникнення терміну «амортизаційна політика» маю свою історію, яка сягає епохи соціалістичної економіки, коли діяла командно-адміністративна система управління економікою. «Амортизаційна політика» зародилася саме в радянській системі. Вона виступала формою централізованого управління сектору капітальних вкладень економіки СРСР. Для цього застосовувалися інструкції союзного Мінфіну з обліку основних засобів, капітальних вкладень,

амортизаційного фонду, порядку бухгалтерського обліку активів і джерел фінансування вкладень. Хоча в жодній з них цього терміну не було наведено. Його видумали радянські економісти-фінансисти для узагальнення прагнень держави впливати на рівень витрат в ціні товарів, робіт, послуг.

Варто нагадати, що у радянський період існувала відмінна від теперішньої система бухгалтерського обліку активів і джерел фінансування вкладень. Зокрема, на рахунок 86 «Амортизаційний фонд» накопичувалися амортизаційні нарахування окремо на повне відновлення та на капремонті. При цьому амортизація включалася до витрат діяльності (д-т витрати к-т 86 «Амортизаційний фонд»). Амортизація в частині повного відновлення щомісяця спрямовувалася на рахунок 93 «Фінансування капвкладень» та на рахунок 94 «Фінансування формування основного стада» (д-т 86 к-т 93, 94). Паралельно реальна сума коштів фінансування перераховувалася на рахунок 54 «Рахунок капітальних вкладень» з кредиту рахунку 51 «Розрахунковий рахунок». Тобто частина коштів основної діяльності депонувалася на потреби капітальних вкладень. Надалі за рахунок сформованих джерел фінансування покривалися фактичні витрати з капітальних вкладень (д-т 93, 94 к-т 33).

Наведені бухгалтерські проведення відображали реалізацію політики компартії і уряду РСРС в багатьох аспектах, у т.ч. і в частині амортизаційних фондів підприємств. При цьому самостійність підприємств у цих аспектах була практично нульовою.

По-третє, в сучасних умовах ринкових відносин на підприємствах амортизація зберіглася лише як стаття витрат. Інші компоненти «амортизаційної політики» – централізовані норми амортизації, амортифонди, джерела фінансування, окремі банківські рахунки капвкладень, не створюються. Це вносить дисонанс у сформований у старій системі економіки каркас будинку під назвою «амортизаційна політика». Точніше кажучи, позбавляє його змісту.

По-четверте, держава Україна залишила за собою де-які позиції централізованого нормування амортизації лише з метою податкової звітності з податку на прибуток. Раніше це були вимоги статті 8 Закону про прибуток (1997-2010 рр.), на тепер (2011-2022 рр.) – вимоги статті 138 ПКУ, які стають все більш ліберальними. Зокрема, стаття 138 ПКУ встановлює класифікацію основних засобів з 16 груп і обмежує для бізнесу лише мінімально допустимі строки корисного використання активів (у роках).

З метою бухгалтерського обліку та фінансової і статистичної звітності роль держави Україна у процесах відтворення основних засобів та інших необоротних активів бізнесу звелася до відображення у розрізі груп основних засобів та інших необоротних активів сум нарахованої амортизації (колонки 10 розділів I і II приміток до фінансової звітності, ф. № 5). Послаблення державного регулювання – нормальне явище для ринкової економіки.

Відголоском радянської епохи досі лунає розділ XIII приміток ф. № 5, де крім нарахованої амортизації за рік, необхідно зазначити її *використання* на будівництво, придбання/поліпшення основних засобів, створення (придбання) нематеріальних активів та погашення позик під капітальні інвестиції. З практичного досвіду відомо, що з ліквідацією радянської системи

бухпроводень (див. вище) виконати вимоги форми № 5 практично нереально. Тому українські бухгалтери ставлять цифри у відповідні рядки цього розділу (рядки 1310-1317) навмання. Про інформаційну цінність такої звітності говорити не доводиться.

Вочевидь, виходячи з факту втрати державою вирішального впливу на амортизацію, окремі автори розглядають цей термін здебільше на рівні підприємства [3, 4, 5]. Одна група авторів бачить амортизаційну політику підприємства як цілеспрямовану діяльність підприємства з вибору та застосування одного з можливих методів амортизації з *максимізації обсягу власних фінансових ресурсів* протягом амортизаційного періоду [3]. Інші автори вважають, що ефективна амортизаційна політика здатна забезпечити нормальне відтворення основних засобів відповідно до обраної стратегії діяльності, а з іншого – дозволить підприємству забезпечити довгострокові конкурентні переваги на ринку у майбутньому [4]. Або амортизаційна політика – це управління процесом відтворення основних засобів, направлене на підвищення технічного рівня виробництва, запобігання надмірному зносу активної частини основних засобів, вдосконалення видової, технологічної і вікової структури основних засобів, нарощування основного капіталу і об'єму випуску продукції, підвищення продуктивності праці і зниження собівартості продукції, максимізацію прибутку і активізацію інвестиційної діяльності підприємства [5].

Виходячи з особливостей ринкової економіки, які реалізуються через законодавчі норми господарювання українських підприємств, та враховуючі мету бізнесу (отримання прибутку) говорити про цей термін на рівні підприємств також не має сенсу. Адже не досягається мета амортизаційної політики – *максимізація обсягу власних фінансових ресурсів та інших «благ»*, які утворюються в результаті експлуатації основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних активів підприємств. Не секрет, що фінансові (грошові) ресурси, які підприємства спрямовують на капітальні вкладення в системі облікових і економічних розрахунків не ідентифікуються. Їх просто беруть з операційної діяльності за потребою. Можна припустити, що усі 100 % нарахованої амортизації підприємства за рік спрямовані на капітальні вкладення, проте таке твердження не можливо підтвердити обліковими даними. Або стверджувати, що *власних фінансових ресурсів в обсягах капітальних вкладень* використано рівно стільки, якою є сума нарахованої амортизації. Документальних підтверджень, знову таки, годі шукати. Все це вказує на те, що поняття «амортизаційна політика» не має власного підґрунтя, а тому не може бути предметом результативного наукового дослідження.

4 Список використаних джерел:

1. Помилуко Є. О. Особливості реалізації амортизаційної політики в Україні. *Ефективна економіка*. 2012. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1416>
2. Любар О. О. Амортизаційна політика підприємства як невід'ємна складова його облікової політики. *Ефективна економіка*. 2017. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5484>

3. Шавлакова А. А., Кошевий М. М. Амортизаційна політика підприємства та її необхідні елементи. URL: http://www.confcontact.com/2017-ekonomika-i-menedzhment/4_shavlakov.htm
4. Приймак Н. С. Ефективна амортизаційна політика підприємства як суб'єкт управління. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/14_2011/11.pdf
5. Непочатенко О. О., Мельничук Н. Ю. Фінанси підприємства: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2013. с. 69.

УДК 657.1

М. М. Матюха, к.е.н.,
доцент кафедри фінансів та бізнес консалтингу,
Київський національний університет технологій та дизайну

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ЯК КОМПЛЕКС ВИРІШЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ЗАВДАНЬ

Управлінські рішення на підприємствах потребують вирішення окремих, або навіть багатьох задач і як свідчить практика вирішення їх має бути комплексним. Така інформація має включати поряд із обліковою інформацією, технологічну, соціальну та іншу, абстрактне поняття «інформація» має стати конкретним підґрунтям для базису прийняття рішень в контексті до цілей підприємства – отримання вигод. Тільки системна обробка одноразово зібраної первинної (фактичної) інформації при вирішенні всього комплексу задач принесе відчутний ефект. Термін «система» включає:

- взаємозв'язані і взаємозалежні елементи або частини;
- є цілим, так як вилучення якого-небудь елемента (частини) порушить властивість цільності, тобто єдності;
- характеризується визначеною метою або ціллю, як і характерні для усієї сукупності елементи.

Відповідно інформаційна система характеризується певними кількісними та якісними параметрами. Зокрема, структура системи визначається розташуванням і взаємозв'язками елементів або частин, що забезпечують виконання встановлених функцій. У свою чергу структура залежить від величини і складності. Величина системи характеризується не тільки кількістю її елементів або частин, але і зв'язками поміж ними. Складність же визначається різноманітністю, неоднорідністю властивостей її елементів або частин та різною якістю зв'язків (прямі, зворотні, нейтральні тощо).

Традиційно для інформаційного забезпечення прийняття рішень важливо установити загальні зв'язки між її елементами або частинами. За науковою основою для раціонального та ефективного управління підприємство необхідно дотримуватися системного підходу. Відповідно системний підхід слід розглядати як сукупність методологічних та організаційних принципів і положень, які дозволяють розглядати об'єкт як єдине ціле з погодженою діяльністю всіх її елементів або частин, які називають підсистемами.

Ці підсистеми в ряді випадків виступають як окремі системи нижчого рівня. Такий підхід передбачає вивчення кожного елементу або частини (підсистеми) в його взаємозв'язку і взаємодії з іншими елементами або частинами (підсистемами); дозволяє вивчати рух та зміни, які відбуваються в об'єкті як результат зміни її основних елементів або частин (підсистем); виявляти специфічні властивості, робити обґрунтовані припущення відносно закономірності розвитку та визначити оптимальний режим функціонування об'єкта. Саме з таких позицій необхідно розглядати сутність комплексної обробки облікової інформації та розглядати підприємство як соціально-економічний та управлінський об'єкт.

Соціально-економічний об'єкт управління, будь-то підприємство або установа є організаційно-економічною системою. В цих об'єктах управління, взаємозв'язок керуючої і керованої систем визначається через облікову систему, в якій інформаційні сукупності, що характеризують нормативні, планові і фактичні явища та процеси, також взаємозв'язані і взаємозалежні.

Взаємозв'язок інформаційних сукупностей можна розглядати на основі облікових даних та враховувати технологічну, нормативну специфіку, використовувати довідкову інформацію для формування бази планування діяльності. Облікова (ретроспективна) інформація характеризує процеси і явища що здійснюються у виробничо-господарській та іншій діяльності. Через цю, фактичну, інформацію визначається ступінь виконання плану діяльності суб'єкта господарювання за всіма параметрами і відповідно до конструкторських і технологічних вимог.

Побудова системного підходу обробки інформації на основі облікових даних передбачає використання багаторазового повторного використання інформації, циклічного формування та використання. Таке функціонування інформаційних показників створює умовно-постійну базу інформаційних потоків, які одноразово фіксуються на машинних носіях, їх можна багаторазово використовувати фахівцями в своїй роботі, у тому числі в обліку. Особливість циклічності інформаційних потоків є їх багаторазове використання для розрахунку цільових показників виконання планових завдань підприємства, ефективності використання трудових та матеріальних ресурсів підприємства.

Зазначені процеси фактично здійснюються використовуючи комплекси засобів обчислювальної і периферійної техніки, за допомогою якої раціонально виконується чотири групи основних операцій: збір і передача інформації, її обробка за заздалегідь розробленими алгоритмами і програмами, передача обробленої інформації користувачам, зберігання і пошук інформації. В залежності від експлуатаційних можливостей і ступеня застосування зазначеної техніки при виконанні цих операцій, здійснюється часткова і комплексна автоматизація операцій.

Нинішній розвиток технічних засобів для автоматизованого виконання зазначених операцій занадто знижує трудомісткість збору і обробки фактичної (первинної) інформації, зменшує кількість помилок, звільнює багато часу у фахівців для виконання інших обов'язків. Більше того, створюються, таким чином, реальні умови для всебічного одноразового збору та багаторазової

обробки інформації в різних підрозділах суб'єктів господарювання, починаючи з тих, де інформація виникає вперше. Технічна інформація, яка зафіксована на машинному носії, на різних етапах управлінсько-виробничих процесів автоматизовано доповнюється технологічною, а потім нормативною, плановою і фактичною обліковою інформацією.

Системна інформаційна технологія може бути впроваджена на об'єкті управління як свідчить практика, двома способами: в локальній інформаційній структурі, які засновані на адаптації нової інформаційної технології до діючої організаційної структури, на удосконаленні докорінним чином діючої організаційної структури управління.

Перший спосіб впровадження нової інформаційної технології приводить до локального удосконалення методів обробки інформації, які діють на об'єкті управління і не міняє діючу організаційну структуру управління. Так як комунікації розвинуті недостатньо, то раціоналізуються тільки методи збору і обробки інформації на робочих місцях фахівців шляхом організації окремих автоматизованих робочих місць.

За другим способом впровадження нової інформаційної технології удосконалюється організаційна структура управління таким чином, щоб ця технологія принесла як найбільшу ефективність управлінню підприємству. В цьому випадку відбувається розвиток комунікацій і розробляються нові інформаційні і організаційні взаємозв'язки, створюються комплекси взаємозв'язаних АРМ-керівників і фахівців різних рівнів, впроваджуються розподілені бази даних. При цьому способі продуктивність організаційної структури управління збільшується за рахунок раціонального розподілення обробки інформації; відбувається зниження обсягів інформаційних потоків по каналах зв'язку, приближення обробленої інформації до користувачів різних рівнів, збирання і обробка первинної інформації в ритмі виробництва, яка передається відповідним користувачам в такому ж ритмі.

Отже, інформаційна система має носити комплексний системний характер, що дає сучасним підприємствам переваги в ефективності прийняття управлінських рішень. Крім того, створюється системна база даних, яка може використовуватися для різних цілей.

4 Список використаних джерел:

1. Радіонова Н. Й., Саюн А. О. Вплив аутсорсингу на оптимізацію витрат швейного підприємства за стадіями ланцюга створення вартості продукції. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку*: тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 23 квітня 2021 року. Київ: КНУТД, 2021. С. 37-39.
2. Radionova N., Skrypnyk M., Matiukha M., Sayun A., Bunda O. The systematization of methodological tools of the cost management system of the enterprise. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2022. Vol. 2 (43). P. 33-38.

РОЗКРИТТЯ РЕГУЛЬОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЕМІТЕНТАМИ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Склад, порядок і строки розкриття на фондовому ринку регульованої інформації регулює «Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів», затверджене Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 2826 від 03.12.2013 р. (далі - Положення №2826).

З початком військової агресії Російської Федерації проти України, у зв'язку з введенням воєнного стану відповідно до Указу Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р., Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі - НКЦПФР) прийняла ряд рішень, зокрема, що стосується питань розкриття регульованої інформації емітентами цінних паперів під час дії воєнного стану в Україні.

Так, рішенням №161 від 13.03.2022 р., НКЦПФР тимчасово на період дії воєнного стану, звільнила емітентів цінних паперів від обов'язку розкривати регульовану інформацію відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» та Положення № 2826.

12 вересня 2022 року НКЦПФР схвалює чергове рішення щодо розкриття регульованої інформації емітентами цінних паперів під час дії воєнного стану в Україні (Рішення НКЦПФР №1159 від 12.09.2022 р.), яким уточнює вимоги до розкриття інформації під час війни, через набрання чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні» від 27 липня 2022 року № 2463-IX (далі – Закон № 2463-IX).

Отже, перше що маємо зазначити, що тимчасово на період дії воєнного стану, регулятор звільнив емітентів цінних паперів від обов'язку розкривати регульовану інформацію відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» та Положення № 2826.

Проте, після завершення воєнного стану емітенти цінних паперів повинні будуть подати регульовану інформацію в такі строки:

- річна регулярна інформація за 2021 звітний рік – протягом 90 днів після завершення дії воєнного стану;
- проміжна регулярна інформація за відповідний квартал 2022 року – разом з річною регулярною інформацією за 2021 рік.

Стосовно строків розкриття особливої інформації:

- особлива інформація про факти, що виникли протягом строку дії воєнного стану до моменту набрання чинності Закону № 2463-IX, розкривається протягом 60 календарних днів з дня набрання ним чинності;
- особлива інформація про факти, що виникли після набрання чинності Закону № 2463-IX до моменту набрання чинності Рішення НКЦПФР №1159 від

12.09.2022 р., розкривається протягом 60 календарних днів з дня набрання чинності Закону № 2463-IX;

- особлива інформація про факти, що виникли після набрання чинності Рішення НКЦПФР №1159 від 12.09.2022 р., розкривається в строки, формі та порядку відповідно до вимог Положення № 2826.

Рішення НКЦПФР №1159 від 12.09.2022 р. набирає чинності з дня його опублікування на офіційному вебсайті НКЦПФР. Водночас НКЦПФР визнала своє попереднє №161 від 13.03.2022 р. щодо розкриття інформації таким, що втратило чинність.

УДК 657.1

І. Я. Назарова, к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Західноукраїнський національний університет

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ЩОДО ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В КОРПОРАЦІЯХ

Оголошення у лютому 2022 р. воєнного стану, пов'язаного з військовою агресією Росії стало суттєвим викликом для вітчизняних підприємств. Дана ситуація негативно вплинула як на самі економічні відносини, так й на процеси комунікування між суб'єктами господарювання. Виникла проблема у оформленні та обміні паперовими документами у будь-яких форматах. Особисто отримати документи стало досить складно, а у деяких регіонах взагалі неможливо. Почастішали випадки втрати або недооформлення документів особливо у регіонах, які перебували під окупацією або постраждали від обставин, спричинених військовими діями. Разом з тим, в таких умовах більшість програм обміну електронними документами працювали у звичному форматі або ж відновили свою діяльність протягом декількох днів. Електронні документи зберігалися у декількох місцях, зокрема на електронних носіях створювача (продавця товарів, робіт, послуг), на серверах або в хмарному середовищі передавача документів (за умови такої домовленості та технічних можливостей), на ресурсах одержувача (покупця товарів, робіт, послуг). Відповідно це дозволяло здійснювати повне відновлення документів при їх втраті.

За таких умов особливо актуальним стало використання системи електронного документування та документообігу. Цьому сприяв розширений функціонал такого документування і обігу, зокрема можливості: дистанційного створення та цілодобового використання документів на правах віддаленого доступу з будь-якої точки світу за допомогою різних інформаційно-комунікаційних технологій; самостійного формування документів будь-яких форматів або завантаження вже створених із використанням інших інформаційних систем; створення одного типу документів на підставі інших із автоматичним перенесенням даних; перегляду створених чи завантажених

документів та їх підписання з використанням кваліфікованого електронного підпису чи будь-якого іншого внутрішнього ідентифікатора; відправки документів для ознайомлення чи погодження всередині підприємства з вказанням затвердженої послідовності учасників маршруту та їх ролі у бізнес-процесі; контролю процесу погодження та підписання документів з використанням індикатору перегляду документів працівниками; здійснення дистанційного обміну документами із зовнішніми контрагентами; зберігання документів в електронній формі із швидким пошуком, переглядом (самої форми документа, виконавців, порядку дій) для використання в подальшій роботі; зберігання документів на внутрішніх чи зовнішніх серверах для економії значної частки ресурсів, що могли б бути використані на друк, залучення і обслуговування архівних приміщень; підтвердження правочинності узгоджених (підписаних) електронних документів тощо [1].

Враховуючи вищезазначені фактори багато суб'єктів господарювання почали переходити на електронний документообіг. Разом з тим, процедура такого переходу потребує певної підготовки з обов'язковою фіксацією її у обліковій політиці суб'єкта господарювання.

При відображенні в обліковій політиці корпоративних об'єднань переходу на електронний обмін документами слід враховувати і особливості притаманні для такого документообігу, і основні аспекти обліку в таких об'єднаннях. Відповідно на початковому етапі необхідно передбачити загальні умови такі як:

- застосування документів як основних носіїв вхідної інформації та можливість бездокументного введення первинних даних;
- використання одноразового введення первинних даних для одержання різносторонньої інформації у відповідності із запитам користувачів;
- необхідність чіткого дотримання при опрацюванні даних діючої методології, визначених принципів обліку та прийнятої в об'єднанні облікової політики;
- використання значних обсягів алфавітно-цифрових знаків як форми подання даних з відображенням цифрових величин у дискретному виді;
- значну логічну складність при введенні вхідних даних і відносно просту їх математичну обробку за визначеними алгоритмами і програмами;
- одночасну обробку як кількісних, так й сумових даних та доцільність узгодженості між ними;
- необхідність виведення вихідної інформації окремо за звітні періоди та наростаючими підсумками спочатку року;
- формування вихідної інформації відповідно до потреб як внутрішнього управління, так й зовнішніх користувачів;
- необхідність пристосування вихідної інформації до показників нормативно встановлених форм звітності.

На наступному етапі в обліковій політиці прописуються особливі умови на період переходу з паперового на електронний документообіг, а саме розробляється порядок переходу. У рамках даного порядку вносяться зміни у регламент роботи підприємства; визначаються внутрішні процедури переходу;

повідомляється персонал; розробляються, затверджуються та розповсюджуються навчальні матеріали та інструкції, що допоможуть співробітникам швидко зорієнтуватися у новому форматі роботи. Окрім того, проводиться узгодження переходу на електронний документообіг та умови обміну документами в електронному вигляді із зовнішніми користувачами, зокрема постійними контрагентами. При цьому здійснюється інформування покупців, постачальників та інших контрагентів за допомогою листароз'яснення із рішенням про перехід, де описуються офіційна позиція корпоративного об'єднання, юридичне підґрунтя, перелік переваг, які отримує кожна зі сторін при переході на електронний обмін. В подальшому здійснюється підписання договору або додаткової угоди про обмін документами в електронній формі та надсилаються навчальні матеріали й інструкції для роботи із затвердженою для зовнішнього використання системою обміну.

На фінальному етапі перед остаточним запровадженням електронного документообігу у документі, що регламентує облікову політику корпоративного об'єднання слід:

• прописати загальні законодавчо-нормативні, внутрішньокорпоративні норми й правила ведення обліку і подання інформації при використанні електронного документообігу та визначити відповідність первинних електронних документів встановленим законодавством про електронний документообіг форматам;

• встановити єдині параметри облікової політики для усіх структур корпоративного об'єднання, передбачивши наявність тісних комунікаційних зв'язків між учасниками корпоративної групи;

• обумовити застосування децентралізованої чи централізованої організації обліку з делегуванням окремих ділянок, функцій обліку головному учаснику корпоративного об'єднання;

• визначити перелік підрозділів, відділів та співробітників, які будуть використовувати електронний документообіг;

• означити порядок отримання кваліфікованих електронних підписів або інших ідентифікаторів користувачів, що будуть використовуватись для підписання (завірення) документів;

• прописати алгоритм роботи з електронними документами із внутрішніми та зовнішніми користувачами, зокрема визначити:

• перелік первинних документів, якими будуть обмінюватися в електронній формі;

• телекомунікаційні канали зв'язку;

• порядок створення і завірення (засвідчення) електронних документів;

• еквівалентність первинних електронних документів документам на паперових носіях;

• спосіб інформування один одного щодо неможливості обміну електронними документами у випадку технічного збою внутрішніх систем або зовнішніх каналів зв'язку;

• порядок виправлення помилок у електронних документах тощо.

Як зазначалося вище система електронного документування значно спрощує функціонування суб'єктів господарювання в кризових умовах і, відповідно, на сьогоднішній день є особливо актуальною. Її правильне впровадження й деталізоване відображення в обліковій політиці дозволить систематизувати електронний документообіг і відповідно покращити інформаційне забезпечення у корпоративних об'єднаннях.

4 Список використаних джерел:

1. Назарова І. Я. Можливості та функції електронного документообігу. *Економічний простір*, (159), 166-170. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/159-34>

УДК 657.1

С. М. Остапчук, к.е.н.,

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ОБЛІК У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ: СУБ'ЄКТИ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ТА ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНІ РОЛІ

Нещодавно – в листопаді 2022 року Президент України В. Зеленський погодив чергову концепцію побудови Кабінету міністрів України. Зокрема планується масштабна реорганізація уряду зі скороченням міністерств і їх штатної чисельності. Замість нинішніх 20 міністерств планується залишити всього 14. Деякі з них залишаться, а деякі будуть об'єднані у складі нових структур. Так, Міністерство аграрної політики та продовольства разом з Міністерством економіки та Міністерством з питань стратегічних галузей економіки планується об'єднати і єдине Міністерство економічного розвитку.

Як тільки новина про реформу структури державного управління стала публічно відомою, майже всі професійні об'єднання в АПК висловили своє занепокоєння. Зокрема, Асоціація «Український клуб аграрного бізнесу», яка входить до ГС «Всеукраїнський аграрний форум», разом із ГС «Аграрний союз України», ГС «Всеукраїнська аграрна рада», Асоціацією «Союз птахівників України», ВГО «Українська аграрна конфедерація», звернулися до президента України та прем'єр-міністра з проханням запобігти об'єднанню Міністерства аграрної політики та продовольства, Міністерства економіки та Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості економіки під єдиним центральним органом виконавчої влади – Міністерством економічного розвитку України [1].

В аспекті такого «переформатування» Міністерства аграрної політики та продовольства виникає необхідність оцінити чи вплине це на регулювання бухгалтерського обліку у сільському господарстві, адже протягом багатьох років Мінагрополітики в дослідженнях багатьох науковців (серед них В.М. Жук, Ю.С. Бездушна, В.М. Метелиця та ін.) розглядалося в ролі суб'єкта методологічного впливу. Ця науково-практична ідея опирається на існування Методичної ради з питань бухгалтерського обліку при Міністерстві аграрної

політики України. Остання створена у 2008 році Наказом Міністерства аграрної політики України від 12 лютого 2008 року № 48 і проіснувала до 2014 року (ліквідована наказом цього ж Міністерства) [2].

І справді, на початку свого існування Методична рада проводила засідання і розглядала та приймала *документи методичного характеру* в сфері обліку у сільському господарстві. В подальшому Методична рада мала пропагувати реалізацію Концепції розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України, проект якої був схвалений Колегією Міністерства аграрної політики України 3 лютого 2009 року (протокол №1) [3]. Однак, практичних кроків в цьому напрямку так і не відбулося. В подальшому Методична рада, і Міністерство зокрема, не прийняли ніяких важливих регламентних документів, які б свідчили про реалізацію *методологічного впливу*. Фактично, наукові дослідження про необхідність розвитку галузевого обліку, і його окремого регулювання, так і не отримали практичного втілення через роботу Міністерства аграрної політики України. Таким чином, ідея про значущість даного міністерства як суб'єкта методологічного впливу була невиправданою.

На наш погляд, такий підхід не міг би бути реалізований з наступних причин:

– Єдиним суб'єктом методологічного впливу в сфері бухгалтерського обліку в АПК України є Мінфін, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку та аудиту, затверджує національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, інші нормативно-правові акти щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності;

– Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади у межах своєї компетенції відповідно до галузевих особливостей мають право розробляти на базі національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку *методичні рекомендації* щодо їх застосування за погодженням з центральним органом виконавчої влади (тобто Мінфіном), що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку та аудиту.

Крім цього, міжнародний досвід (система МСФЗ) обстоює модель єдиного методологічного регулятора, пропозиції щодо методологічної роботи якого можуть звичайно подавати і галузеві об'єднання (федерації, асоціації, спілки та ін.). Саме останні, а не Міністерство аграрної політики та продовольства, є «голосом» бухгалтерів-практиків, які найкраще знають і відчують методологічну і методичну проблематику галузевого бухгалтерського обліку. Це підтверджує і досвід діяльності Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України (<http://federation.faaf.org.ua/>), створеної у 2003 році.

Внесок цієї Федерації у розвиток та регулювання обліку у сільському господарстві є значно вагомішим за напрацювання Методичної ради з питань бухгалтерського обліку при Міністерстві аграрної політики України. Кількість методичних рекомендацій підготовлених Федерацією засвідчує її дієвість як *суб'єкта методичного супроводу* роботи бухгалтерів.

Таким чином, можна впевнено сказати, що чергове «переформатування» Міністерства аграрної політики та продовольства не вплине на розвиток та регулювання обліку у сільському господарстві, адже останнє за роки своєї

роботи так і не стало суб'єктом методологічного впливу в українській моделі побудови системи бухгалтерського обліку в АПК.

Погоджуємося, що ліквідація Міністерства аграрної політики та продовольства України все ж призведе до негативних наслідків як в агропродовольчому секторі, так і економіки держави вцілому, а також викличе стурбованість іноземних партнерів і поставить під загрозу налагодження експортних поставок українського продовольства в країни, що його потребують. Адже світовий досвід доводить, що більшість країн з розвиненим аграрним сектором мають окремий центральний орган виконавчої влади, який відповідає *виключно за формування аграрної політики (а не методології бухгалтерського обліку)*, зокрема, США, Канада, Туреччина. Майже всі країни члени ЄС (за виключенням Австрії) мають центральні органи влади, які відповідають виключно за сільське господарство та продовольство [1].

Не виключаємо, що злиття міністерств може привести до підвищення відповідальності галузевих об'єднань за розвиток обліку у сільському господарстві, а також посилить мотивацію до більш активної участі в розробці методичного забезпечення та співпраці з Мінфіном як суб'єктом методологічного впливу. Такий вектор подальшого розвитку бухгалтерського обліку у сільському господарстві відповідає загальносвітовим тенденціям глобалізації та уніфікації обліку, його побудови на основі блокчейн та клауд технологій, які розвіюють міф про неможливість створити облікову систему, яка могла б відображати операційно-ресурсну специфіку кожної галузі чи сектору економіки.

4 Список використаних джерел:

1. Агроспільнота закликає не допустити ліквідацію Мінагрополітики. Агробізнес сьогодні. URL: <http://agro-business.com.ua/agrobusiness/item/25497-ahrospilnota-zaklykaie-ne-dopustyty-likvidatsiiu-minahropolityky.html>
2. Про затвердження положень про Методичну раду з питань бухгалтерського обліку та про територіальне відділення Методичної ради з питань бухгалтерського обліку і її складу: Наказ Міністерства аграрної політики України від 12 лютого 2008 року № 48. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/fin35917?an=317>
3. Жук В. М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки: [монографія]. К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки" УААН, 2009. 648 с.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
5. Федерация аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України. URL: <https://federation.faaf.org.ua/>

О. А. Подоляничук, к.е.н, доцент,
завідувач кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки,
Вінницький національний аграрний університет

ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ АГРАРНИХ РОЗПИСОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Цього року, у зв'язку з агресією Росії, Україна несе неоціненні втрати, про які говориться на усіх рівнях держави та світу. В умовах воєнного стану, в якому живе та функціонує бізнес, залишається актуальним інститут аграрних розписок як для сільгосптоваровиробників, так і їх кредиторів.

Діяльність у сфері сільськогосподарства пов'язана з досить тривалими і суттєвими витратами, інколи на які не вистачає власних ресурсів. Разом з тим запозичення у вигляді кредитів є несприятливими (особливо для суб'єктів малого підприємництва).

На думку науковців вирішити проблему можна лише з максимальним врахуванням специфіки сільськогосподарського виробництва як суб'єкта кредитування. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми може слугувати застосування на практиці механізму аграрних розписок, який набуває популярності в Україні останніми роками [4].

В Україні аграрні розписки запроваджені у 2013 році, після прийняття Закону України «Про аграрні розписки» [5]. Їх запропоновано використовувати сільськогосподарським товаровиробникам як альтернативний варіант банківського кредитування. Досвід такого використання запозичений у Бразилії, де успішно зарекомендували себе розписки-договори CPR (Cedula de Produto Rural). Вони – своєрідна обіцянка постачати сільгосппродукцію або сплачувати кошти після реалізації своєї сільськогосподарської продукції у майбутньому в обмін на отримання ресурсів (фінансових чи товарних) уже сьогодні для ведення сільськогосподарської діяльності.

В умовах воєнного часу, доступ аграріїв до позик має бути полегшений – такою є позиція Міністерства аграрної політики та продовольства України. Тому, роль аграрних розписок зростає, про що свідчать дані ДП «Аграрні реєстри». Станом на 1 липня 2022 року 327 сільгосптоваровиробників видали 480 аграрних розписок на суму 3,662 млрд. грн. (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники щодо аграрних розписок станом на 01.07.2022 р.

Агровиробники	Кредитори	Товарні аграрні розписки	Фінансові аграрні розписки	Сума за аграрними розписками	Врожаю у заставі
327 суб'єктів	67 суб'єктів	146 шт.	334 шт.	3,662 млрд. грн.	330,064 т

Джерело: сформовано за [6].

Основний зміст розрахунків аграрними розписками полягає в тому, що:

1) сільгосптоваровиробник отримує від постачальника чи банківської установи кошти, або товари, послуги, видаючи натомість постачальнику чи банку (кредитору) документ – аграрну розписку;

2) отримані від кредитора товари, послуги або кошти, сільгосптоваровиробник має використати за цільовим призначення – на виробування сільськогосподарської продукції;

3) після збору урожаю, сільгосптоваровиробник погашає заборгованість за аграрними розписками сільгосппродукцією або коштами, а кредитор повертає йому розписку.

Слушною є думка, що аграрні розписки поєднують у собі переваги векселя, заставної та форвардного контракту, однак мають і свої особливості, які їх вигідно вирізняють від останніх, а саме: можливість отримання товару в якості оплати (бартер); оформлення зобов'язання, забезпечення та їх реєстрація в одному документі; можливість застави майбутнього урожаю (тобто активу, якого ще немає у наявності) [3].

Однак, на сьогодні в українському законодавстві немає аналогу механізму застосування аграрних розписок та забезпечення боргу майбутнім урожаем. Аграрна розписка є інструментом застави урожаю, який лише планується отримати. Оскільки на момент забезпечення зобов'язань предмету забезпечення ще не існує в натурі (врожай майбутній, через засуху чи інші погодні умови може не відповідати запланованим обсягам, якісним характеристикам тощо або взагалі не вродити), існують зрозумілі ризики для кредитора не отримати у майбутньому виконання фінансових зобов'язань, а також не повернути стягнення предметом застави через відсутність урожаю, або ж понести значні фінансові збитки через невідповідність урожаю якісним характеристикам та обсягу. Тому, кредитор за аграрною розпискою має право здійснювати моніторинг застави майбутнього врожаю.

Ключові досягнення, проблеми та перспективи функціонування та обігу аграрних розписок в Україні проілюстровано в таблиці 2.

Попри всі переваги, які відкривають аграрні розписки для сільськогосподарських товаровиробників, досвід їх функціонування в Україні вказав на низку проблем. Схема використання аграрних розписок є ще недосконалою, що супроводжується труднощами та недовірою зі сторони аграріїв та кредиторів. У зв'язку з цим законотворці постійно намагаються вдосконалювати законодавство. Недопрацьованим є питання облікового відображення розрахунків аграрними розписками. На сьогодні відсутні будь-які законодавчо закріплені організаційно-методичні рекомендації. Тому, науковці намагаються розібратися з особливостями аграрної розписки і побудувати власну модель облікового відображення операцій із нею.

Ключові досягнення, проблеми та перспективи функціонування й обігу аграрних розписок

Досягнення	Проблеми	Перспективи
<ul style="list-style-type: none"> – Закладено правове підґрунтя функціонування й обігу аграрних розписок; – створено Реєстр аграрних розписок; – проведено роз'яснювальну роботу серед агровиробників щодо особливостей функціонування й обігу аграрних розписок; – розширено спектр кредиторів за аграрними розписками; – збільшено обсяг залучених кредитних ресурсів в аграрний сектор економіки країни з використанням аграрних розписок 	<ul style="list-style-type: none"> – Короткостроковий характер обігу аграрних розписок; – не відпрацьованість механізмів використання аграрних розписок у тваринницькій і переробній галузях аграрного виробництва; – відсутність вторинного ринку обігу аграрних розписок; – низька захищеність позичальників; – не відпрацьованість механізмів стягнення боргових зобов'язань; – відсутність правового підґрунтя для використання аграрних розписок як фондів інструментів. 	<ul style="list-style-type: none"> – Модернізація та оновлення чинного законодавства щодо функціонування й обігу аграрних розписок; – підвищення доступності, надійності та гнучкості аграрних розписок; – відпрацювання механізмів застосування та впровадження аграрних розписок у тваринницькій та інших галузях аграрного виробництва; – формування вторинного ринку аграрних розписок; – збільшення термінів обігу аграрних розписок.

Джерело: [1, с. 277].

Нами пропонується відкриття субрахунків 365 «Розрахунки з покупцями за аграрними розписками», 634 «Розрахунки з постачальниками за аграрними розписками» та 686 «Розрахунки з іншими кредиторами за аграрними розписками». Виокремлення в системі рахунків бухгалтерського обліку субрахунків та аналітичних рахунків щодо обігу аграрних розписок дасть змогу формувати необхідну інформацію про досліджуваний об'єкт обліку – розрахунки аграрними розписками. Це впливатиме на оперативність збору даних та прийняття управлінських рішень різних груп зацікавлених осіб на рівні України так і зарубіжних інвесторів.

Проведені дослідження свідчать, що аграрні розписки є сучасним прогресивним інструментом фінансування аграрного сектору економіки. Тому вважаємо, що в Україні є передумови для впровадження сек'юритизації сільськогосподарської дебіторської заборгованості, а аграрні розписки завдяки законодавчим змінам можуть стати її основою.

4 Список використаних джерел:

1. Абрамова І. В. Досягнення, проблеми та перспективи функціонування та обігу аграрних розписок в Україні. *Бізнесінформ*. 2021. № 2. С. 273-279. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-2-273-279>.
2. Офіційний веб-сайт ДП «Аграрні реєстри». URL: <https://agroregisters.com.ua/knowledgecat/dlya-doradnykiv-vykladachiv/> (дата звернення: 22.09.2022).
3. Петрук О. М., Новак О. С. Роль аграрних розписок у розвитку кредитування сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2020. №8. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.8.14.
4. Правдюк Н. Л. Аграрні розписки як альтернативна форма кредитування сільськогосподарських підприємств: обліковий аспект. *Облік і фінанси*. 2016. № 4(47). С. 69-79.
5. Про аграрні розписки: Закон України №5479-VI від 06.11.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5479-17#Text> (дата звернення: 22.09.2022).
6. Статистика 2022. URL: <https://agroregisters.com.ua/statystyka-2022/> (дата звернення: 22.09.2022).

УДК 338.43:633.1[65.32]

Н. Л. Правдюк, д.е.н., професорка,
завідувачка кафедри бухгалтерського обліку,
Вінницький національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКЦІЇ САДІВНИЦТВА

Продукція садівництва є складовим елементом продовольчої безпеки України. В умовах безпрецедентної економічної кризи, що настала через військову агресію РФ, стан та розвиток галузі має забезпечити баланс споживання і експорту по ціновому і продуктовому асортименту. Для потреб управління галуззю на рівні держави, регіонів, підприємств, усіх виробників необхідне забезпечення інформацією про витрати на виробництво й реалізацію продукції, а умови воєнного стану вносять корективи у облікові і економічні показники майже неперервно.

Державна підтримка розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства у 2019-2022 рр. знаходиться в межах 400-490 млн грн., і, незважаючи на те, що це майже 10% аграрного бюджету, для ефективного управління сталим розвитком галузі коштів недостатньо. І навіть ці кошти з бюджету у поточному році не виділятимуться.

За даними Державної служби статистики України баланс плодів, ягід і винограду України за 2015-2020 рр. свідчив, що зростання виробництва продукції склало 73%, імпорту скоротився у 2 рази, експорт зріс у 5 разів, обсяги переробки збільшилися у 2 рази, фонд споживання зріс на 46%. Відновити такі темпи росту буде нелегко. Тому необхідний оперативний перехідний механізм достовірної оцінки витрат, проведення постійного контролю за їх формуванням і розподілом, а також стимулювання адаптаційних заходів економії на період воєнного стану.

На даний час типовою формою обліку витрат є Відомість розрахунку собівартості готової продукції. Для досвіду підприємства «Сади України» запропонована розроблена нами форма (табл. 1) [1], де обліковується наступна інформація: прями матеріальні витрати, інші прями витрати, виробнича собівартість, собівартість реалізованої продукції, повна собівартість коефіцієнт розподілу витрат періоду, що включені до повної собівартості, всього витрати періоду та повні витрати.

Таблиця 1

Відомість розрахунку собівартості готової продукції
(за видами та сортами плодово-ягідних культур)

Підприємство ТОВ «Сади України». Культури Плодові. Вид Яблуко. Сорт Айдаред

Виробнича собівартість, грн									
№ з/п	Прямі матеріальні витрати (гр.3 + гр.4 + гр.5 + гр.6)	У томi числі				Прямі витрати на оплату праці	Інші прями витрати та ЗВВ (гр.9 + гр.10 + гр.11 + гр.12)	У томi числі	
		Насіння та посадковий матеріал	Мінеральні добрива	Пальне і мастильні матеріали	Інші витрати			Відрахування на соціальні заходи	Амортизація
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	5013	0	1652	1406	1955	2560	4959	520	1562

Продовження табл.

Виробнича собівартість, грн			Собівартість реалізованої продукції, грн			Повна собівартість, грн			
У томi числі		Всього виробничі витрати (гр.2 + гр.7 + гр.8)	Нерозподілені постійні ЗВВ	Наднормативні виробничі витрати	Всього реалізаційні витрати (гр.13 + гр.14 + гр.15)	Витрати періоду всього (гр.18 + гр.19 + гр.20 + гр.21 + гр.22)	У томi числі		
Оплата послуг сторонніх організацій	Інші витрати						Адміністративні витрати	Витрати на збут	Інші операційні витрати
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
892	1985	12532	1133	0	13665	188224	102362	80230	5632

Продовження табл.

Повна собівартість, грн									
У томi числі		Коефіцієнт розподілу	Витрати періоду, що включені до повної собівартості з урахуванням коефіцієнта розподілу				Всього витрати періоду (гр.24 + гр.25 + гр.26 + гр.27 + гр.28)	Всього повні витрати (гр.16 + гр.29)	
Фінансові витрати	Інші витрати		Адміністративні витрати	Витрати на збут	Інші операційні витрати	Фінансові витрати			Інші витрати
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
0	0	0,05	5118,1	4011,5	281,6	0	0	9411,2	23076,2

Джерело: розроблено автором.

Загальний аналіз витрат на виробництво, зокрема для виробників Вінницької області показує, що у структурі виробничої собівартості продукції садівництва 35,0-40,0% займають прями матеріальні витрати, 20,0-30,0% прями витрати на оплату праці та 35,0-40,0% інші прями витрати та загальновиробничі витрати. Пропозиції щодо розподілу витрат на збут між видами плодово-ягідної продукції в межах управлінського обліку на підприємстві садівничої галузі приведено на рис. 1.

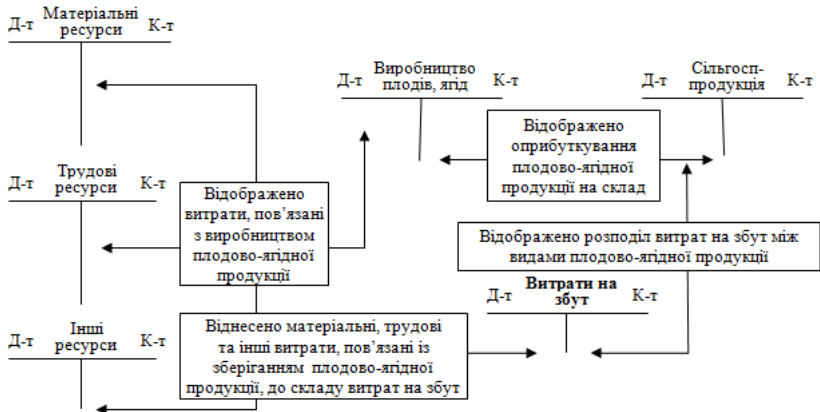

Рис. 1. Пропозиції щодо розподілу витрат на збут між видами плодово-ягідної продукції в межах управлінського обліку на підприємстві садівничої галузі

Джерело: розроблено автором.

Наказом Міністерства фінансів від 18.10.2022 р. № 337 [2] внесено зміни до Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів, біологічних активів, запасів, нематеріальних активів, а також щодо облікової політики підприємства, які стосуються обліку в садівництві. Серед новацій, зокрема передбачено, що амортизація об'єкта основних засобів нараховується, виходячи з нового строку корисного використання та ліквідаційної вартості, починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни строку корисного використання та/або ліквідаційної вартості. При цьому зміна методу амортизації, строку корисного використання та ліквідаційної вартості об'єкта основних засобів відображаються як зміни облікових оцінок. Крім того, біологічні активи при їх первісному визнанні оцінюються за справедливою вартістю зменшеною на очікувані витрати на продаж, крім випадків, коли справедливу вартість достовірно визначити неможливо.

Якщо зважити на дефіцитність ресурсів і стрімке зростання цін в умовах воєнного часу, орієнтована собівартість плодової продукції може зрости проти рівня 2020 року в 3-4 рази. Порушення ланцюгів логістики спричинить ще

більше здорожчання продукції. Отже, з процесом реалізації садівникам буде потрібна допомога держави – від підтримки простого відтворення до можливого виходу на великі, в т.ч. зарубіжні ринки збуту. Таким чином, визначено напрями інформаційних потреб управління на рівнях виробництва та збуту і заходи, що сприятимуть подальшому розвитку галузі садівництва України.

4 Список використаних джерел:

1. Правдюк Н. Л. Облікове забезпечення управління витратами на виробництво та реалізацію продукції садівництва. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 3. С. 103-120.
2. Про затвердження Змін до деяких методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку. Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.2022 № 337. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0337201-22#Text>

УДК 657.6

Л. А. Сахно, к.е.н.,
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ЗАГАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО АУДИТУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Трагічні обставини в Україні означають, що для багатьох бізнес структур можливість «звичайного ведення справ» є нереальною, включно з проведенням аудиту. Наразі існують різні виклики для організацій, розташованих у Росії та Білорусі, де бізнес і надалі ведеться, але під санкціями та іншими обмеженнями і відповідно, це матиме вплив на аудит.

Незважаючи на незвичайні обставини, МСА все одно застосовуються і аудитори повинні їх дотримуватись, враховуючи, як війна впливає на їхній підхід. Однією з таких сфер є оцінка аудитором ризиків, зважаючи на те, що підприємства працюють у невизначених умовах. Аудиторська оцінка ризиків повинна відображати зміни в діловому та операційному середовищі суб'єкта аудиту, а також наявність нових ризиків, значних чи інших: порушення, які можуть вплинути на здатність продовжувати безперервну діяльність; необхідне додаткове розкриття інформації про вплив війни та зміни прогнозів, майбутніх планів або навіть бізнес-моделі чи стратегії.

Ситуація також може вплинути на виконання аудитором аудиторської роботи, коли не має змоги отримати достатні належні аудиторські докази. Наприклад, це ймовірно, вплине на отримання аудиторських доказів, зокрема щодо групових аудитів із компонентами, які стосуються окреслених країн.

Компанії та відповідальні особи повинні отримати розуміння директорів і кінцевих бенефіціарних власників організацій, коли беруть нового клієнта. Ці перевірки вимагатимуть подальшого обстеження включно з проведеними раніше, у випадку, якщо залучені особи перебувають у списках санкцій. Усі

підприємства, організації та фізичні особи, включно з бухгалтерами, зобов'язані повідомляти інформацію про порушення санкцій. Аудитори зобов'язані не мати справу з цією особою та заморозити кошти чи економічні ресурси, якими вона володіє чи контролює, або з якими іншим чином має справу. Перевірки потрібно буде поширити на те, чи була якась заборгованість отримана через банк, на який поширюються санкції. Припинення виплат може мати наслідки для безперервної діяльності [1].

Незалежно від того, чи виконується оцінка ризику, як частина планування, аудиторських процедур або звітності, дотримання законів і нормативних актів, імовірно, виявиться складною сферою як для керівництва, так і для аудиторів. З частими змінами санкцій і пов'язаних з ними обмежень, а також кроків, спрямованих на зменшення залежності від російських поставок нафти і газу, системі менеджменту буде важко переконатися, що вони дотримуються законів і правил.

Відповідно, аудитори, які виконують свої обов'язки згідно з МСА, законів і нормативних актів, включаючи вимогу звітувати про те, яким чином під час аудиту вдалося виявити порушення, включаючи шахрайство, будуть проводити аудит і звітувати про ситуацію, яка швидко змінюється. Це може мати місце аж до моменту підписання аудиторського звіту, залежно від терміну проведення аудиту та його організації. Аудитори повинні бути пильними та підтримувати регулярний зв'язок з керівництвом, аж до підписання аудиторського звіту.

Оскільки «західні» банки заморожують готівку в банку та інвестиційні активи, а в деяких випадках арештовують матеріальні активи, такі як майно та яхти, аудиторам потрібно буде переглянути оцінку керівництва щодо показників знецінення.

Деякі активи можуть ґрунтуватися на облікових оцінках, що базуються на припущеннях, які включають макроекономічні фактори. Ці фактори були значно змінені війною та пов'язаними з нею санкціями. Це може включати, наприклад, вищу процентну ставку встановлену Центральним банком Росії. Аудитори повинні будуть оцінити, чи доречні припущення, що лежать в основі цих моделей, і чи, відповідно, активи (або зобов'язання), засновані на цих моделях, не є суттєво викривленими.

Керівництву підприємств, які постраждали від кризи, включно з тими, що здійснюють діяльність в Україні, необхідно буде оцінити вплив на оцінку безперервної діяльності та переглянути її за необхідності. Аудитор, відповідно, повинен буде продемонструвати професійний скептицизм і судження під час аудиту безперервної діяльності, щоб розглянути, чи керівництво взяло до уваги всі відповідні фактори. Так наприклад, якщо компанія чи благодійна організація отримує благодійні внески чи інше фінансування від осіб, щодо яких застосовано санкції, або активи яких заморожено чи арештовано, це може мати фінансові наслідки. Аудитор обов'язково повинен перевірити, як це впливає на оцінку безперервної діяльності бізнес структури [2].

Деякі транснаціональні компанії припинили торгівлю з російськими підприємствами. Це вплине на їхні продажі в поточному періоді та можливо, на прогнози продажів принаймні на наступний період, і у свою чергу може

вплинути на їх постачальників. Компанії також можуть добровільно порушувати контракти, що може бути предметом судового розгляду, або ж інших вимог щодо компенсації втрат.

Через те, що багато країн забороняють російським авіакомпаніям використовувати їх повітряний простір або більше не здійснюють польотів через російський повітряний простір, певні галузі, наприклад туризм, також можуть зазнати негативного впливу, оскільки кількість туристів зменшується, або збільшується тривалість польотів, а отже роблять певні напрямки неекономічними.

Переривання поставок товарів або зростання цін через скорочення пропозиції (включно з обома випадками, коли російський уряд скоротив поставки та коли інші країни відмовляються від поставок) може негативно вплинути на бізнес. Це може включати нафту та газ, а також постачання електроенергії, а також поширюється на інші товари, такі як нікель, зерно та добрива, все це вплине на формування витрат багатьох компаній і спричинить перебої у транспортуванні. Аудитори будуть зобов'язані розглянути вплив на бізнес-моделі клієнтів, грошові потоки та здатність продовжувати безперервну діяльність. Збій у роботі електронних платіжних систем, зокрема таких провайдерів, як Visa та Mastercard або SWIFT, також спричинить проблеми у веденні бізнесу, які можуть вплинути на своєчасність здійснення платежів. Крім того, підвищена загроза кібератак може спричинити подальші збої, залежно від того, чи знаходиться суб'єкт аудиту в галузі чи секторі, більш схильному до нападу.

Аудиторам також доцільно розглянути вплив на безперервність діяльності страхових компаній, які відмовляються покривати шкоду або втрату активів клієнта. Це може бути у випадку, коли втрата вважається «військовим актом», також це може стосуватися не лише використання звичайної зброї, а й кібератак. Зважаючи на поточну ситуацію, отримати страхування комерційного кредиту також може бути складніше. Російський рубль вже значно девальював через санкції та інші економічні фактори. Компанії, які переоцінюють рублі в іншу валюту, можуть зазнати істотних втрат від обмінного курсу. За співучасті у війні проти Білорусі введені санкції, отже аудитори повинні розглянути всі можливі наслідки, що призведуть до девальвації білоруського рубля.

Якщо аудитор не може отримати достатні належні аудиторські докази через відсутність фізичного доступу, нездатність перевіряти чи проводити зустрічі за допомогою відео або отримати доступ до робочих документів в електронному вигляді, йому, можливо, доведеться висловити застереження щодо аудиторського звіту через обмеження обсягу аудиту.

4 Список використаних джерел:

1. Аудиторська діяльність в умовах воєнного стану – у полі зору гостьової лекції для майбутніх фахівців з обліку і оподаткування. URL: <https://nubip.edu.ua/node/109134>
2. Про податковий аудит під час воєнного стану. URL: <https://lv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/577111.html>

Л. А. Сахно, к.е.н.,
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

А. Р. Хома, здобувач вищої освіти
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ, ОСОБЛИВІ ВИПАДКИ СПИСАННЯ

В період війни у підприємств виникають різні питання, щодо того, як зберегти свій бізнес і при цьому не втрачати прибуток. Ці питання стосуються абсолютно всього: капіталу, резервів, зобов'язань, а в особливості активів. Серед активів підприємства, одними із найважливіших, можна виділити саме основні засоби. До них відносяться: земельні ділянки; будинки, споруди, передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (меблі); робоча і продуктивна худоба; багаторічні насадження; інші основні засоби. І в умовах війни, саме ці активи, які знаходяться в зоні бойових дій або поблизу неї, можуть зазнати ушкоджень, бути повністю знищеними, або ж безповоротно викрадені загарбниками. Тоді, як проводити облік таких основних засобів і правильно їх списувати в подібних випадках?

В першу чергу цим питанням зацікавились постраждалі підприємці, потім уряд, а вже провели детальний розгляд теми такі науковці: Л. Крута, Г. Морозовська, А. Лебедик, Н. Виговська, О. Прокопова, Н. Гринчук.

Коли з основними засобами щось сталося, слід подумати, що робити з ними далі. Перше, що потрібно здійснити, це інвентаризацію основних засобів, тобто перевірити, які саме нематеріальні активи постраждали. Дані слід вносити в інвентаризаційні описи, щоб чітко зазначити стан об'єктів основних засобів, та зрозуміти, що з ними треба робити потім. Проте, якщо це стосується зіпсованої чи викраденої окупантами сільськогосподарської техніки, то слід зафіксувати це заявою до правоохоронних органів. Це пов'язано з тим, що ще не має чітко розробленого плану повернення чи відновлення таких дорогих агрегатів [4].

Але, мало просто провести інвентаризацію основних засобів, окрім цього потрібно створити постійно діючу комісію, згідно п.п. 41-43 Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів, наказом від 30.09.2003 р. №561 [1]. Комісія повинна буде визначити: непридатність до використання відповідних основних засобів, можливість їх передачі іншим підприємствам, які ще зможуть ними користуватись, ефективність чи неефективність ремонту або модернізації вже пошкоджених основних засобів та після цього оформити

первині документи керівництву. При цьому комісія і так виконує свої звичайні обов'язки:

- здійснює повний огляд об'єкта, що підлягає списанню;
- установлює причини невідповідності критеріям справного активу;
- визначає осіб, які були винні в передчасному вибутті основних засобів з експлуатації, і вносять пропозиції щодо відповідальності цих осіб;
- визначає можливість передачі основних засобів іншим організаціям, підприємствам чи установам, або визначити спосіб використання, кількість і ціни деталей, що можна отримати від розбирання (ліквідації) об'єкта;
- складає і підписує акти на списання [4].

Загалом, щоб списати основні засоби, які були пошкоджені, або викрадені внаслідок бойових дій, не потрібно щось дуже змінювати, тобто процедура списання лишається та сама. А саме: комісія складає акт списання основних засобів на підставі протоколу проведеної інвентаризації і наказу керівника. Акт як завжди має містити обов'язкові реквізити, які прописані ст. 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV [2]. Але при тому, в акті зазначається особлива причина списання: знищення, пошкодження, викрадення, недоцільність відновлення, внаслідок бойових дій. А так, записуються ті самі відомості про об'єкт, його дата виготовлення, строк використання, сума нарахованого зносу і т. д. Далі результати інвентаризації обов'язково посилаються на протокол. В кінці, на підставі акта закривають інвентарні картки обліку і знімають з обліку основні засоби. Якщо з основними засобами можна отримати якісь запаси, то вони зараховуються і оцінюються за справедливою вартістю так само як і до війни.

У випадках, коли комісія не може провести інвентаризацію основних засобів, амортизацію на цей об'єкт слід просто призупинити, за п. 23 НП(С)БО 7 «Основні засоби». А вже списати об'єкт можна лише після проведення інвентаризації і після заповнення всіх обов'язкових первинних документів. Що стосується часткової ліквідації, в разі зміни первісної вартості об'єкта основних засобів слід дотримуватись п. 16 Методичних рекомендацій № 561 [1].

Також до початку повномасштабного вторгнення, згідно абз. «д» пп. 14.1.191 Податкового кодексу України при проведенні ліквідації (списання) основних засобів за рішенням платника, потрібно було обов'язково сплачувати ПДВ, тому що така операція стає об'єктом оподаткування [3]. Але тепер, згідно вимогам п. 198.5. ПКУ, умови дещо змінилися і тому податок на додану вартість при ліквідації основних засобів не нараховується в таких випадках [3]:

- у зв'язку зі знищенням або руйнуванням основних засобів унаслідок дії обставин непереборної сили;
- коли ліквідація здійснюється або відбулась без згоди платника податку, а також у разі викрадення такого об'єкту.
- коли платник надає контролюючому органу документ про знищення, розбирання, перетворення необоротних активів в інший спосіб, унаслідок якого втрачається первісне призначення цього об'єкту.

- у разі, коли платник подав податківцям акт на списання основних засобів складеного безпосередньо постійно діючою комісією на підприємстві (навіть якщо акт складений в довільній формі).

У певних випадках, якщо основний засіб, такий як транспортний засіб, який належить підприємству, був «мобілізований», тобто переданий у використання на військові потреби, не списується, то на нього продовжується нарахування амортизації. Якщо ж основні засоби знаходяться на окупованій території, поки його доля не відома, або його не можна списати, нарахування амортизації на цей об'єкт також зупиняється [4].

Отже, нічого серйозного в умовах списання основних засобів не сталося, крім деяких попурань, які спростили способи ліквідації і без додаткових за це плат. Правда погано, що без проведення інвентаризації за участі постійної комісії, в основному, не можна вирішити це питання швидше. І щодо викрадених основних засобів сільськогосподарського призначення не зроблено нічого суттєвого. Також окремо не прописано про заміновані земельні ділянки, частина яких також може бути окупована. Що робити з такими основними засобами потім, коли мінування буде тривати невідомий час. Всі ці питання, напевно, будуть вирішуватись вже після перемоги, а поки слід берегти власне життя. Проте все одно, слід зупинити нарахування амортизації, на земельні ділянки до їх повного розмінування, тобто до поки вони знову не будуть придатними для використання. Також потрібно встановити строки проведення ліквідації основних засобів, які знаходяться на окупованих територіях. Тобто, якщо підприємець, в зв'язку з бойовими діями покинув підприємство, і там були зруйновані основні засоби, а власник про це не знає, то йому слід дати час на списання цих об'єктів, без нарахування на них амортизації, до поки не буде проведена інвентаризація на цій вже деокупованій території. Для цього можна подати заяву до правоохоронних органів про те, що змоги списати об'єкт немає, і невідомо що необхідно вже списувати, а що ще можна відновити. Тобто слід пропрацювати такі незначні деталі, коли немає змоги провести навіть інвентаризацію, чи зібрати членів комісії. Проте, коли є основа, будуть і деталі, тому поспішати не варто, і краще поки користуватись тим, що вже є, і що відомо.

4 Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, наказом від 30.09.2003 р. №561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03#Text>
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
3. Податковий кодекс України. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2016/august/issue-64/article-20410.html>
4. Пошкодженні, знищені основні засоби: як списати. URL: <https://avstudy.com.ua/poshkodzhenni-znishchenni-osnovni-zasobi-yak-spisati/>
5. Бухгалтерія бюджет: Воєнна амортизація: простий, мобілізація, окупація, нестандартні умови використання. URL: <https://ibuhgalter.net/articles/991>

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ БЛАГОДІЙНОЇ ДОПОМОГИ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

На сьогодні наша країна несе військові втрати та жахливі втрати цивільного населення. У регіонах, де точаться бойові дії, не функціонує більшість бізнесових структур, на решті території бізнес також зазнав значних втрат. Відбувся відтік іноземних інвестицій із національної економіки.

Однозначно, діяльність сільськогосподарських підприємств в умовах війни та воєнного стану значно ускладнилась. Виникла низка проблем, із якими суб'єкти господарювання не стикались за звичайних умов провадження діяльності. Ведення сільськогосподарського бізнесу на тимчасово окупованих територіях є практично неможливим, якщо ж підприємство знаходиться на території, де не ведуться активні бойові дії, основними проблемами є наступні:

- ускладнене матеріально-технічне забезпечення посівної кампанії (пальне, насіннєвий матеріал, добрива, засоби захисту рослин тощо) та виробничої діяльності у тваринництві (корми, засоби захисту тварин);
- внаслідок порушеної логістики значно ускладненим є збут виробленої продукції (особливо продукції з коротким терміном зберігання);
- загальна мобілізація призводить до відтоку кадрів, а поставлена на військовий облік техніка може бути вилучена для військових потреб;
- деякі виробничі потужності та інфраструктура внаслідок воєнних дій можуть бути пошкоджені, знищені чи їх використання за призначенням є неможливим або недоцільним;
- значно зросли видатки держави на забезпечення військових, гуманітарних, соціальних потреб та ліквідацію наслідків агресії, що тягне за собою зміни в системі оподаткування бізнесу.

Міністерство аграрної політики та продовольства України надало роз'яснення щодо можливих форм первинних документів, де, зокрема, зазначається, що з урахуванням воєнного стану в Україні, у разі відсутності технічної можливості друку документа, суб'єктом господарювання можуть надсилатися електронні розрахункові документи на наданий споживачем абонентський номер чи адресу електронної пошти. Крім того, суб'єкт господарювання може відтворити на дисплеї програмного реєстратора розрахункових операцій QR-код, що дає змогу споживачеві здійснювати його зчитування та ідентифікацію з розрахунковим документом за структурою даних, які в ньому містяться. З урахуванням складності часу допускається можливість надання споживачам розрахункових документів у інших формах. Разом із тим, зазначені документи повинні містити всі обов'язкові реквізити [1].

Отже, в особливих умовах ведення господарської діяльності, для забезпечення суцільності документування та формування оптимальних інформаційних потоків, суб'єкти господарювання можуть формувати первинні документи як у паперовому так і в електронному вигляді, при цьому використовуючи як типові, так і довільні форми. Довільні форми первинних документів повинні містити обов'язкові реквізити, визначені Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку від 24.05.1995 р. № 88.

Більшість сільськогосподарських товаровиробників у перші дні війни здійснювали поставку продовольства, пального із власних запасів, надавали техніку для потреб ЗСУ, територіальної оборони, цивільного населення на безоплатній основі. Для забезпечення життєдіяльності бізнесу, він має функціонувати на принципах ринкової економіки. Проте, благодійна допомога продовжує надаватись сільськогосподарськими бізнесовими структурами і сьогодні. З іншого боку, самі сільськогосподарські підприємства потребують допомоги в матеріально-технічному забезпеченні своєї діяльності і, перш за все, в забезпеченні посівної кампанії.

Міністерство проводить моніторинг потреб сільськогосподарських товаровиробників у зазначених ресурсах і організує їх поставку, в тому числі і у вигляді благодійної допомоги.

У мирний час операції із надання та отримання благодійної допомоги відбувались вкрай рідко. Проте сьогодні для сільськогосподарських підприємств вони є скоріше нормою, аніж винятком. Як із врахуванням змін у законодавстві сьогодні здійснюється оподаткування та облік благодійної допомоги, розглянемо далі.

Відповідно до пункту 33 підрозділу 4 розділу XX Податкового кодексу України (далі – ПКУ), тимчасово не здійснюється коригування фінансового результату до оподаткування щодо сум коштів або вартості спеціальних засобів індивідуального захисту (каска, бронежилетів, виготовлених відповідно до військових стандартів), технічних засобів спостереження, лікарських засобів та медичних виробів, засобів особистої гігієни, продуктів харчування, предметів речового забезпечення, а також інших товарів, виконаних робіт, наданих послуг за переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України, які добровільно перераховані (передані) Збройним Силам України, Національній гвардії України, Службі безпеки України, Службі зовнішньої розвідки України, Державній прикордонній службі України, Міністерству внутрішніх справ України, Управлінню державної охорони України, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, іншим утвореним відповідно до Законів України військовим формуванням, їх з'єднанням, військовим частинам, підрозділам, установам або організаціям, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету [Податковий кодекс України, 2010].

Таким чином, підприємства, що є платниками податку на прибуток, можуть відносити повну вартість благодійної допомоги (грошової та товарної), що була передана на потреби оборони держави, до витрат діяльності, які зменшують оподатковуваний фінансовий результат.

Відповідно до вимог ПКУ, надання благодійної допомоги у вигляді товарів (у т. ч. продукції основних засобів) або послуг є операцією з постачання товарів/послуг, тобто, об'єктом оподаткування ПДВ (Податковий кодекс України, 2010). Проте, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2022 р. № 202 установлено, що в умовах воєнного стану не поширюються встановлені законодавством вимоги щодо отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги від юридичних та фізичних осіб – резидентів і нерезидентів. Це означає, що не лише фінансова, а й товарна благодійна допомога в умовах воєнного стану не є об'єктом оподаткування ПДВ.

При наданні товарної благодійної допомоги її слід оформити накладною та відобразити в обліку як інші операційні витрати, списавши передані матеріальні цінності за обліковою вартістю. У системі рахунків зазначені операції слід відображати за дебетом рахунку 949 «Інші витрати операційної діяльності» та кредитом рахунків 20 «Виробничі запаси», 26 «Готова продукція», 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва», 28 «Товари» тощо (залежно від виду матеріальних цінностей, що були передані в якості благодійної допомоги).

При отриманні насіння, садивного матеріалу, добрив, засобів захисту рослин чи тварин, пального, основних засобів на безоплатній основі, їх слід оприбуткувати, оцінивши при цьому за методикою, передбаченою відповідними стандартами обліку (залежно від виду отриманих матеріальних цінностей) (табл. 1).

Таблиця 1

Порядок оцінки отриманої благодійної допомоги

Вид матеріальних цінностей, отриманих в якості благодійної допомоги	Нормативний акт, за яким здійснюється оцінка	Порядок оцінки
1	2	3
Виробничі запаси (паливо, мастильні матеріали, насіння, садивний матеріал, корми, засоби захисту рослин та тварин, мінеральні добрива тощо)	Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку №9 «Запаси»	Первісною вартістю запасів, одержаних підприємством безоплатно, визнається їх справедлива вартість із урахуванням витрат, передбачених пунктом 9 цього Національного положення (стандарту). До таких витрат відносяться: транспортно-заготівельні витрати (затрати на заготівлю запасів, оплата тарифів (фрахту) за вантажно-розвантажувальні роботи і транспортування запасів усіма видами транспорту до

		місяця їх використання, включаючи витрати зі страхування ризиків транспортування запасів); інші витрати, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.
Основні засоби (сільськогосподарська техніка, автомобільний транспорт тощо)	Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку №7 «Основні засоби»	Первісна вартість безоплатно отриманих основних засобів дорівнює їх справедливій вартості на дату отримання з урахуванням витрат, передбачених пунктом 8 Національного положення (стандарту) № 7. До таких витрат відносяться: реєстраційні збори; витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів; витрати на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів; інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою.

Облік надходження благодійної допомоги обліковується на рахунку 48 «Цільове фінансування і цільові надходження», на субрахунку 483 «Благодійна допомога», де ведеться облік надходження та використання коштів (товарів, робіт, послуг) благодійної допомоги, яка, відповідно до законодавства, звільняється від оподаткування податком на додану вартість.

Облікове відображення отриманої та наданої благодійної допомоги в системі рахунків бухгалтерського обліку представлено в табл. 3.

Таблиця 2

Кореспонденція рахунків з обліку благодійної допомоги

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1	Передача в якості благодійної допомоги фінансових та матеріальних ресурсів	949	301, 311, 10, 20, 27 та ін.
2	Віднесення витрат, пов'язаних із передачею благодійної допомоги, на фінансові результати	791	949
3	Отримано благодійну допомогу (насіння, садивний матеріал, добрива, засоби захисту рослин чи тварин, пальне, основні засоби)	15, 20	483
4	Після використання виробничих запасів, отриманих в якості благодійної допомоги за призначенням, її вартість списується на доходи	483	718
5	Віднесення доходів, пов'язаних з отриманням благодійної допомоги, на фінансові результати	718	791

4 Список використаних джерел:

1. Офіційний вебсайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. Уряд зняв бюрократичні перепони щодо експорту дозволених груп товарів. URL: <https://minagro.gov.ua/news/uryad-znyav-byurokratichni-pereponi-shchodo-ekportu-dozvolenih-grup-tovariv>
2. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text>
3. Деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги: Постанова Кабінету міністрів України від 05.03.2022 р. № 202. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-otrimannya-vikoristannya-obliku-ta-zvitnosti-blagodijnoyi-dopomogi-202>
4. Офіційний вебсайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. Роз'яснення щодо можливих форм розрахункових документів. URL: <https://minagro.gov.ua/news/derzhprodsposhivsluzhba-nadaye-rozuyasnennya-shchodo-mozhlivih-form-rozrahunkovih-dokumentiv>
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

СУСПІЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА МИРНИЙ ЧАС

Природним еволюційним етапом розвитку сучасного суспільства є входження до інформаційної ери, де основними стратегічними ресурсами є знання та інформація [1]. Війна в Україні показала, що це стосується всіх сфер життя і діяльності. Сучасні реалії нашого життя та євроінтеграційні прагнення України зумовили необхідність подальшої інформатизації українського суспільства та створення всіх умов для формування та розвитку інформаційного суспільства в Україні. М.П. Требін [2] аналізуючи визначення інформаційного суспільства подає трактування у загальному вигляді, як термін, що застосовується для позначення стану високорозвинених країн, пов'язаного з новою роллю інформації в усіх сферах їх життєдіяльності, якісно новим рівнем (розмахом) створення, перероблення та поширення інформації.

Формування ефективної інформаційної системи економічних відносин є нагальною необхідністю, адже від нею залежить розвиток економічних відносин на рівні кожного суб'єкта господарювання, на національному і на глобальному рівні, а в умовах війни – це ще питання національної безпеки та виживання. Основною складовою інформаційної системи економічних відносин є бухгалтерський облік, як виробник найбільш достовірної економічної інформації та звітність, як метод її розкриття та носій.

В сучасних умовах господарювання функціонування системи бухгалтерського обліку і звітності призначено для задоволення всіх учасників економічних відносин в інформації, яка необхідна для прийняття управлінських рішень. І сьогодні всі учасники зацікавлені не стільки в кількості, а саме якості кінцевого продукту бухгалтерського обліку, зокрема облікової інформації. Не можна не погодитися з думкою авторів, які вважають, що перехід до інформаційного суспільства передбачає нову роль і значення бухгалтерського обліку як основи всезагальної інформаційної системи. «Проблема створення ефективної інформаційної системи набуває все більшого значення. З огляду на це облікова інформація, що відповідним чином систематизована і використовується в управлінні стратегічним розвитком підприємства, має виняткову цінність» [3, с. 807].

В. В. Нонік зазначає [4], що бухгалтерський облік варто вважати інформаційною моделлю взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем, при чому зовнішнє середовище проявляється в різноманітних сферах як економіки, так і соціальної і природної. Грицишен Д.О. [5, с. 143] розглядаючи бухгалтерський облік господарської діяльності як соціально-еколого-економічну систему, обґрунтував її як комплексний об'єкт, що характеризує

бухгалтерський облік як інформаційну модель взаємодії підприємства із навколишнім середовищем. Крім того, автор вказує, що даний взаємозв'язок здійснюється в декількох аспектах: економічна, соціальна і екологічна (природна) системи, які виступають постачальниками ресурсів для підприємства, а підприємство, в свою чергу, як соціально-еколого-економічна система в ході господарської діяльності впливає на системи зовнішнього середовища [5, с.143]. Це означає, що облікова інформація відображає взаємодію та взаємовідносини різних учасників як господарських так і негосподарських відносин, адже господарська діяльність підприємства впливає на всі складові функціонування людини. За дослідженнями на бухгалтерський облік припадає дві третіх всієї економічної інформації.

В умовах соціально-орієнтованої економіки суб'єкти господарювання мають формувати та розкривати інформаційну базу, що стала б ефективним інструментом прийняття ефективних управлінських рішень. Тому сьогодні важливим є завдання забезпечення усіх різноманітних внутрішніх та зовнішніх користувачів якісною обліковою інформацією з урахуванням їхніх інформаційних потреб. При цьому хотілося б застерегти багатьох авторів від надання необдуманих пропозицій щодо збільшення кількості форм звітності, розширення показників звітності, удосконалення інформаційного забезпечення через поглиблення аналітичності і тощо. Це не просто додаткові затрати часу і коштів, а важливо не переступити межі комерційної та державної таємниці. Як може скористатися інформацією ворог на шкоду людям і державі сьогодні яскраво видно в умовах війни. Разом з тим, відкритість та доступність інформації дозволяє Україні сьогодні залучати кошти підтримки, допомоги, кредитів, які дозволяють нам виживати і навіть перемагати.

І. Омецінська [6], розглядаючи облікову інформацію як товар, визначає характерні риси облікової інформації: нематеріальна форма; унікальність процесу виробництва; наявність відтворювальних властивостей; багаторазове використання; наявність морального зносу, хоча при зміні обставин її цінність може відновитись; різна цінність для різних споживачів. Погоджуємося з автором в доцільності подальшого удосконалення методів оцінювання якості інформації. Як недостатня кількість інформації, так і її надлишок є шкідливими та згубними. В сучасних умовах життя та діяльності важливим є якість інформації. Тому доцільно як укладачам, так і користувачам зосередитися на напрацьованні критеріїв оцінки якості інформації та її відповідності вимогам і потребам часу. На нашу думку, при визначенні якості і цінності інформації саме місце, час і потреби користувачів є домінуючими факторами. Результативність та ефективність якісних характеристик інформації визначається через встановлення впливу якісних характеристик облікової інформації на ефективність прийнятих управлінських рішень.

Враховуючи унікальні риси облікової інформації та проблеми і обмеженість інформації фінансової звітності, значну роль у вираженні суспільного значення бухгалтерського обліку і звітності, як в умовах війни так і в мирний час, набуває інформація звіту про управління. Основне призначення Звіту про управління полягає у забезпеченні інформацією інвесторів, позикодавців,

кредиторів та інших зацікавлених осіб для інтерпретації й оцінювання показників фінансових звітів загального призначення з огляду середовища, у якому працює даний суб'єкт господарювання. Фактично інформація звіту про управління передбачає: висвітлення думки керівництва суб'єкта господарювання про стан справ, позитивні і негативні результати діяльності та встановлення їх причин і можливих наслідків; опис визначених керівництвом найважливіших проблем, ризиків та невизначеностей, які постають перед суб'єктом господарювання в даних умовах діяльності, і способи їх вирішення, які бачить керівництво суб'єкта господарювання; пояснення основних тенденцій та факторів, які можуть вплинути на продуктивність діяльності суб'єкта господарювання, його стан і розвиток; подання оцінки стратегіям, що прийняті суб'єктом господарювання, та оцінка ймовірності того, що ці стратегії будуть досягнуті.

Все це підтверджує думку, про доцільність назви даного звіту, аналогічного до зарубіжної практики, не як звіту про управління, а звіту управління. Це не зовнішня оцінка якості керівництва, а внутрішня самооцінка і бачення керівництвом суб'єкта господарювання стану справ, результатів діяльності та можливостей в майбутньому з огляду на внутрішнє та зовнішнє середовище і умови, в якому здійснює діяльність підприємство. Інформативність та аналітичні можливості звіту управління в даному плані посилюються також за рахунок використання нефінансової інформації. Показники звіту про управління як би доповнюють, аналізують та інтерпретують показники фінансової звітності загального призначення, визначаючи причини негативних наслідків та вказують на можливості, шляхи, напрямки і перспективи досягнення позитивних результатів в майбутньому з врахуванням середовища функціонування підприємства.

Роль та значення бухгалтерського обліку в розвитку суспільства проявляється через питання взаємодії підприємства з внутрішнім та зовнішнім економічним, соціальним та екологічним середовищем, в якому воно функціонує та виражається через його інформаційну функцію. Суспільна направленість бухгалтерського обліку є важливою і необхідною в мирний час, а в умовах війни – це життєва необхідність для підприємства, регіону та держави в цілому.

4 Список використаних джерел:

1. Максименко Ю. Є. Інформаційне суспільство в Україні: стан та перспективи становлення. URL: <https://goal-int.org/informacijne-suspilstvo-v-ukraini-stan-ta-perspektivi-stanovlennya/>
2. Требін М. П. Концептуалізація феномену інформаційного суспільства. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/Conf_25.05.16/Conf_25.05.16_30.pdf
3. Головай Н. М., Волинець В. І., Гордополова Н. В. Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та їх вплив на розвиток бухгалтерської професії в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип.17. С. 806-809. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/163.pdf>

4. Нонік В. В. Суспільна значимість бухгалтерського обліку як об'єкту правового регулювання. *Ефективна економіка*. 2016. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5033>
5. Грицишен Д. О. Бухгалтерський облік в системі управління економіко-екологічною безпекою. *Ефективна економіка*. 2014. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4286>
6. Омецінська І. Облікова інформація: економічна сутність та критерії якості. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2016. Вип. 3. С. 131-141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2016_3_15

УДК 657.1

П. Л. Сук, д.е.н., професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ЗМІСТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ

Інформація про фінансовий стан підприємства, яка наводиться в балансі, потрібна внутрішнім і зовнішнім користувачам. Так, інвестори хочуть знати, що саме доцільно виробляти, купувати та продавати; акціонери зацікавлені в інформації за допомогою якої можна визначити здатність підприємства сплачувати дивіденди у певних розмірах; працівників цікавить інформація про стабільність та прибутковість роботодавців і їх спроможність виплачувати заробітну плату та забезпечувати зайнятість; позикодавців цікавлять дані про погашення кредитів і процентів за них; постачальники хочуть знати чи буде своєчасно і повністю оплачений поставлений товар; податківці зацікавлені у нарахуванні і сплаті податків.

Баланс бухгалтерський (англ.: *accounting balance sheet*) – форма бухгалтерської звітності, яка відображає в грошовому виразі стан господарських засобів підприємства за їх складом і використанням, джерелами надходження і призначенням на певну дату.

Побудова балансу змінювалась залежно від розвитку продуктивних сил та виробничих відносин суспільства.

Зміст і форма балансу та загальні вимоги до розкриття його статей визначено Національним П(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” [1].

Економічно однорідний вид засобів у активі або джерел їх формування у пасиві називається стаття балансу.

Статті активу розміщено за певною системою, в основу якої покладено ступінь ліквідності, тобто залежності від того, з якою швидкістю ця частина майна переходить у господарському обороті у грошову форму. Статті активу чинного балансу розміщуються зверху вниз в порядку зростаючої ліквідності, за якою у першому розділі балансу показується нерухоме майно, тобто найменш ліквідні активи, потім запаси, гроші. При розміщенні статей активу у порядку

зниження ліквідності спочатку показують гроші, тобто абсолютно ліквідні активи, потім товари, незавершене виробництво, дебітори, нерухоме майно та ін.

Пасив баланс показує величину коштів (капіталу), вкладених у господарську діяльність підприємства, а також хто і в якій формі брав участь у створенні капіталу підприємства.

Статті пасиву чинного балансу групують так як і в активі, а саме: за ступенем терміновості повернення зобов'язань. Їх розміщують за зростаючою терміновістю повернення – спочатку капітал, а потім інші статті, тобто спочатку показують зобов'язання перед своїми, а потім – перед чужими. В зарубіжній практиці статті пасиву балансу часто розміщують за ступенем погашення: поточні рахунки до оплати, довготермінові пасиви, акціонерний капітал.

В Україні доцільно розмістити статті балансу в порядку зменшення їх ліквідності, як зроблено у балансі банків та у багатьох зарубіжних країнах.

Частина активів, що використовуються в сільськогосподарській діяльності, у Міжнародних стандартах фінансової звітності ідентифікуються як біологічні активи. До них належать: багаторічні насадження, робоча та продуктивна худоба, урожай на стадії дозрівання, тварини на вирощуванні та відгодівлі. Облік біологічних активів та їх похідних з огляду на свою специфіку регулюється окремим стандартом – Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 41 “Сільське господарство” [2].

Біологічний актив – тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди [3].

Рослини і тварини за економічною суттю, фізичними якостями і технологіями догляду зовсім різні об'єкти.

Біологічні активи рослинництва і тваринництва в обліку потрібно розмежовувати, а в балансі показувати окремо, що забезпечує отримання інформації для прийняття управлінських рішень.

На підприємстві відбувається кругообіг капіталу, або кругообіг засобів. Кругообіг капіталу – рух капіталу у сфері виробництва й обігу, під час якого він набуває грошової, продуктивної й товарної форм і повертається до свого вихідного пункту [4, с. 412].

У процесі кругообігів капітал проходить три стадії. На першій з них гроші відбувається купівля товарів – засобів виробництва і робочої сили. На другій стадії кругообігів відбувається процес виробництва, на якому створюється новий товар. На третій стадії товарна форма замінюється грошовою.

У виробничому процесі протягом кругообігів капітал функціонує у трьох формах – грошовій, виробничій, товарній.

Основні і оборотні засоби у процесі використання обертаються, однак порядок відображення обертання перших і других не однаковий. По-різному обертаються навіть одні і ті ж матеріальні активи. Наприклад, цикл обертання по вирощуванню картоплі становить шість місяців (квітень – вересень). Нафтопродукти, використані для посадки картоплі у квітні, повернуться у грошовій формі через шість місяців (у вересні), а використані під час збирання

картоплі у вересні – матимуть грошовий вираз також у вересні Аналогічно оплата праці за квітень буде відшкодована у вересні, а за вересень – також у вересні.

Другий приклад. Пальне, мінеральні добрива та інші оборотні активи, які використані на закладання молодого саду, перейдуть із оборотних у необоротні активи і повернуться в грошовий вираз через ряд років.

В Україні статті активу балансу згруповані у три розділи: I. Необоротні активи, II. Оборотні активи, III. Необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття. Таке групування не є коректним, оскільки воно не відображає реальної суті економічних явищ. У комерційній діяльності необоротних активів не існує. Усі активи підприємства обертаються, але порядок і термін обертання різних активів не однаковий.

Отже, враховуючи економічну сутність відтворення засобів та норми міжнародних стандартів, вважаємо доцільним у нашому балансі замість назв розділів “Оборотні активи” і “Необоротні активи” використовувати такі назви: “Поточні активи” і “Непоточні активи”.

Виділення в балансі сум про необоротні активи, утримувані для продажу, відповідає вимогам міжнародних стандартів. Для цього достатньо у формі балансу показати відповідні статті в активі і пасиві, а не передбачати окремі розділи, кожний з яких має лише по одній статті.

4 Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, затверджено наказом Міністерства фінансів України 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності та бухгалтерського обліку. К.: Видавничий дім “Сварог”, 2012. 734 с.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 “Біологічні активи”, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 18 листопада 2005 р. № 790. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text>
4. Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А., Юрій С. І. Економічний енциклопедичний словник. Т. 1. Львів : Світ, 2005. 616 с.

Д. М. Трачова, д.е.н.,
професор кафедри фінансів, обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

БЕЗПЕКА ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ

Практика військових дій в Україні (особливо їх початку) показала, що найбільш вразливими на більшості (особливо малих та середніх) підприємств виявилися заходи фізичного та технологічного рівнів. Причому навіть якщо на підприємстві застосовувалися всі види контролю, зазначені у стандарті ISO 27002:2022, воно було безсиле перед повним відключенням електрики, а також інтернету та телефонного зв'язку. Ця вразливість обумовлена, насамперед тим, що програми для бухгалтерського та (або) управлінського обліку, що використовуються в даний момент в Україні, зберігають дані у вигляді бази даних, розміщеної на сервері. Незалежно від того, чи використовується локальний сервер або хмарний, при відключенні мережевого з'єднання або обмеженні доступу до локального сервера відбудеться втрата доступу до інформаційної бази.

Тому поточною тенденцією у практиці підприємств є об'єднання заходів щодо покращення безпеки на двох рівнях: фізичному та технологічному. Фізична безпека стосується будь-яких заходів, які організація використовує для захисту об'єктів, або ресурсів, що містять інформацію підприємства або забезпечують взаємодію з нею. Під технологічною розуміється сукупність програмних засобів та методології їх використання для забезпечення операцій з даними.

Щодо технологічної реалізації то найбільш інтересним та сучасним варіантом безумовно є блокчейн. Блокчейн може відігравати роль посередника, розподіляючи та автоматизуючи процес зберігання та перевірки інформації, а також забезпечуючи надійну основу, що запобігає фальсифікації та неправильним обліковим записам.

В ідеалі на рівні країни, регіону або світу (тобто на макро рівні) ми повинні отримати глобальний блокчейн, в якому підприємства, укладаючи угоди, взаємодіють один з одним у рамках блокчейну макrorівня. Станом на зараз декілька компаній розробляють свої продукти в цьому напрямку, але найбільш помітні з них це: Abendum, Balanc3, Pacio та Request Network.

На рівні ж компанії суб'єкт операційної діяльності підприємства (оператор, бухгалтер чи менеджер) взаємодіють з блокчейном підприємства за допомогою смарт-контрактів. Ще потрібно відмітити, що у всіх зацікавлених осіб може бути повна копія інформаційної бази блокчейну.

У поточних економічних умовах втілення цього підходу рекомендується здійснювати у два етапи. Спочатку блокчейн може використовуватися як

додаткова технологія у зв'язці із встановленою на підприємстві ERP-системою. При цьому повинні відпрацьовуватися основні алгоритми та розроблятися необхідні смарт-контракти для всіх видів користувачів. А на другому етапі відбувається перехід на блокчейн як на рівні підприємства, так і на макрорівні.

Для першого етапу рекомендується використовувати дозволений блокчейн із підтримкою смарт-контрактів. На другому етапі блокчейн повинен підтримувати ще й технологію шардингу, що дозволяє масштабувати блокчейн та без впливу на швидкість та безпеку додавати нові блокчейни підприємств. Станом на зараз найбільш вдалою ідеєю здається використовувати блокчейн-платформу Cosmos. Поперед всього завдяки тому що вона має високу швидкість (10.000 транзакцій в секунду) і низьку вартість транзакцій. Але це потребує практичних експериментів та доказів.

На даному етапі зроблено лише загальні висновки та пропозиції, в перспективі плануються наступні напрями дослідження:

1. Обрання галузі підприємств, у яких впровадження потрійної системи обліку з допомогою блокчейну було найменш проблемним для співробітників.
2. Розробка протоколів для здійснення бухгалтерських операцій, на підставі яких створюватимуться відповідні смарт-контракти.
3. Обґрунтування та практичне дослідження технологічних варіантів реалізації системи (середовище блокчейну, вид консенсусу, кількість облікових записів тощо) з погляду мінімізації витрат матеріальних ресурсів та максимізації швидкості здійснення операцій.

УДК 657.1

Fuli CHEN

Senior Lecturer, Department of Publicity Office,
Henan Institute of Science and Technology, Xinxiang, China

FIVE STAGES OF CORPORATE GOVERNANCE PRACTICE IN CHINA

As one of the most important emerging market countries, the exploration and practice of corporate governance in China has important reference value for other emerging market countries. The practice of corporate governance in China began in 1978. From 1978 to now, the development process of corporate governance in China can be divided into five stages. The five stages correspond to:

- 1) the initial establishment of modern enterprise system;
- 2) Standardize the rules and regulations of listed companies;
- 3) Initiate normative corporate governance practices;
- 4) Complete the ownership reform of state-owned enterprises and form a corporate governance system;
- 5) Improve corporate governance and enter the stage of Environmental, Social responsibility and corporate Governance (ESG) [1].

The first stage, from 1978 to 1992, started the reform of state-owned enterprises, explored the establishment of a modern enterprise system, and set up a securities market and supervision mechanism. On September 26, 1986, the first stock of New China was officially traded in Shanghai Jing 'an Securities Department, which opened the prelude to stock trading. On November 26, 1990, the Shanghai Stock Exchange was established. On December 1, 1990, the Shenzhen Stock Exchange was established. On October 25, 1992, the China Securities Regulatory Commission (CSRC) was established, marking the formation of a unified regulatory system for China's securities market.

The second stage was 1993-2001, the promulgation of the Company Law of the People's Republic of China (Company Law), the Securities Law of the People's Republic of China, the establishment of the Board of supervisors system, planning to implement the independent director system. On July 1, 1994, the Company Law was officially implemented, which stipulated the establishment of two parallel institutions of the board of directors and the Board of supervisors under the general meeting of shareholders, namely the two-tier governance model. The system was designed to place the board of directors in a parallel position with the board of supervisors, which is mainly composed of representatives of employees and shareholders and performs the supervisory function. On August 16, 2001, CSRC issued the Guiding Opinions on the Establishment of the Independent Director System in Listed Companies, requiring listed companies to establish the independent director system, and requiring that by June 30, 2003, the proportion of independent directors on the board of directors should be no less than one third. On July 1, 1999, the first Securities Law of the People's Republic of China came into effect, and China began to further regulate securities issuance and trading to protect the legitimate rights and interests of investors.

The third stage was from 2002 to 2005, when the independent director system was officially implemented, China issued and started to implement the Code of Governance for Listed Companies, and launched the reform of non-tradable shares. In 2001, the accounting scandals of Enron and WorldCom exposed the major defects of corporate governance, which promoted the revision and improvement of relevant laws and control measures of corporate governance in various countries. Influenced by this, China gradually draws closer to the international governance norms of listed companies. On January 7, 2002, China issued and began to implement the Code of Governance for Listed Companies, which has become the basic guideline for regulating the governance of listed companies and stipulates that listed companies implement the independent director system. Independent directors can play a role in the company's decision-making, such as supervision, decision-making consultation, and protection of shareholders' rights and interests, which is more effective than post-supervision. On April 29, 2005, CSRC officially launched the reform of non-tradable shares in state-owned listed companies.

The fourth stage was from 2006 to 2019, when the reform of non-tradable shares was completed, the Securities Law was amended, and the Governance Code for Listed Companies was revised. By December 31, 2006, 1,124 state-owned listed companies had completed the division of shares, basically completing the work. The reform of

non-tradable shares keeps the interests of shareholders of non-tradable shares in line with those of floating shares, stimulates the enthusiasm of major shareholders to participate in governance, and stimulates the vitality of the market. On September 30, 2018, the newly revised Code of Governance for Listed Companies was officially released and implemented. The new Code of Governance for Listed Companies pays more attention to the protection of small and medium-sized investors and encourages institutional investors to participate in corporate governance. The new guidelines also establish a basic framework for ESG disclosure. This stage is also an important stage for corporate governance research worldwide [2]. At this stage, China experienced the impact of the US subprime mortgage crisis and took corresponding measures to improve market supervision [3].

The fifth stage is the implementation of the newly revised Securities Law and the special action on the governance of listed companies from 2020 to 2022. On March 1, 2020, the revised Securities Law came into effect. The new Securities Law has made major changes in punishment measures, investor protection, information disclosure and delisting rules [4-5]. On December 10, 2020, China Securities Regulatory Commission launched a special action on the governance of listed companies, requiring further improvement of the governance structure of listed companies and improvement of the overall governance level. On September 3, 2021, the Beijing Stock Exchange was established, which is the third stock exchange in China and the first corporate stock exchange, providing a platform for innovative SMEs to go public and trade.

4 References

- [1] Pasko, O., Chen, F., Kuts, T., Sharko, I., & Ryzhikova, N. (2022). Sustainability reporting nexus to corporate governance in scholarly literature. *Environmental Economics*, 13(1), 61–78. [https://doi.org/10.21511/ee.13\(1\).2022.06](https://doi.org/10.21511/ee.13(1).2022.06)
- [2] Pasko, O., Chen, F., & Yao, X. (2020). Snapshot and Trends of Corporate Governance Research in the Past 5 Years: Statistics and Visual Analysis Based on CiteSpace. *Accounting and Finance*, 4(4(90)), 120–129. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-4\(90\)-120-129](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-4(90)-120-129)
- [3] Pasko, O., Chen, F., Birchenko, N., & Ryzhikova, N. (2021). Corporate Governance Attributes and Accounting Conservatism: Evidence from China. *Studies in Business and Economics*, 16(3), 173–189. <https://doi.org/10.2478/sbe-2021-0053>
- [4] Pasko, O., Chen, F., Tkál, Y., Hordiyenko, M., Nakisko, O., & Horkovenko, I. (2021). Do Converged to IFRS National Standards and Corporate Governance Attributes Affect Accounting Conservatism? Evidence from China. *Scientific Papers of the University of Pardubice, Series D: Faculty of Economics and Administration*, 29(2). <https://doi.org/10.46585/sp29021272>
- [5] Pasko, O., Zhang, L., Tuzhyk, K., Proskurina, N., & Gryn, V. (2021). Do sustainability reporting conduct and corporate governance attributes relate? Empirical evidence from China. *Problems and Perspectives in Management*, 19(4), 110–123. [https://doi.org/10.21511/ppm.19\(4\).2021.10](https://doi.org/10.21511/ppm.19(4).2021.10)

ПРИРОДНИЧІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Господарювання у теперішній військовий час та в майбутньому повоєнному періоді потребує адекватного урахування змін, що відбуваються у світовому часопросторі. Необхідне неупереджене бачення цих глобальних трансформацій: адже Україна опинилась в епіцентрі міжнародної політики і постала у ролі геополітичного лідера завдяки тому, що володіє рятівною місією, адресованою усьому людству. Відтак теперішнє і майбутнє призначення України полягає в її реальній здатності, з одного боку, бути гарантом глобальної інтелектуальної безпеки – через опанування життєдайного знання, а з іншого – гарантувати світовому співтовариству продовольчу безпеку та нарощувати її завдяки економічному знанню, яким володіє якраз українство.

Розкриття життєствердної сутності української місії, що відкриває перспективу суспільно-господарського відродження повоєнного світу, досягається завдяки економічній науці, яку ортодокси від науки продовжують іменувати неортодоксальною. Опановуючи властивий їй рятівний статус, саме ця «наука, від якої залежить життя на Землі», в епоху ноосфери стає запорукою рятівної протидії екзистенційним викликам [1, с. 481; 2].

Інституційні положення, на основі яких нині належить окреслювати сутність господарського устрою, покликано відповідати вимогам воєнного та повоєнного періоду, в українській економічній думці викладені понад три десятиліття тому, ще до проголошення незалежності України. Тоді ж доведено, що «всі суспільні інститути й сама державність» формуються «у залежності від того, як ми розуміємо природу додаткової вартості». Водночас вказано і зворотній зв'язок: адже «від того, як сформована держава, залежить існування або ... відсутність» додаткової вартості [1, с. 383].

Відтоді ці фундаментальні засади інституційної парадигми, введені у національний і світовий інтелектуальний обіг ще у 80-х роках ХХ ст., донині продовжують вимагати неупередженого наукового аналізу – зокрема, з'ясування сутності додаткової вартості із питомо українських, а не запозичених позицій. У контексті досліджуваної облікової проблематики стає дедалі необхіднішим «розпізнавання» абсолютної додаткової вартості як об'єкта обліку, оскільки ні чинна облікова практика, ані теорія обліку цього не передбачають [3].

Однією із найперших передумов обліку є адекватна дефініція додаткової вартості, передовсім абсолютної додаткової вартості, що має визначатися на природничій, а не політико-економічній основі. Звернення до природничих засад інституційної парадигми потребує досягнення принципово нової

економічної категорії – енергії прогресу, під якою слід розуміти біологічну енергію, яку щорічно виробляє хліборобство [1, с. 128].

Необхідно також брати до уваги дефініцію, за якою енергія прогресу визначається як фізичний аналог абсолютної додаткової вартості [1, с. 364, 366]. У біоенергетичному розумінні цю енергію уособлюють зерно і солома як найпосутніші запоруки продовольчої безпеки. Викладене означає: фундаментальні засади досліджуваної категорії потребують природничого тлумачення як енергії прогресу, так і похідних від неї економічних категорій.

З одного боку, енергія прогресу як фізичний аналог абсолютної додаткової вартості, є джерелом капіталотворення: її отримання забезпечує реальний суспільно-господарський прогрес завдяки кільком різновидам капіталів – абсолютному, який своєю чергою включає постійний капітал, та відносному. В українській економічній думці доведено, що абсолютний капітал як симбіоз землі, зерна, соломи, худоби та органічних добрив – це найбільше багатство людства. Саме він створює передумови запровадження рятівної моделі розвитку, у т. ч. сталого розвитку, спрямованого на забезпечення життєдіяльності і захист інтересів сучасних та майбутніх поколінь.

З другого боку, беручи до уваги те, що капітал являє собою вартість, здатну продукувати додаткову вартість, пріоритетною метою використання кожного із названих різновидів капіталів є примноження енергії прогресу. Поряд із наведеними положеннями додатковими аргументами на користь запровадження управління енергією прогресу та похідними від неї економічними категоріями є надання релевантної облікової інформації з метою забезпечення керованості моделі енергетичного бюджету д-ра С. Подолинського, енергетичної моделі сучасної цивілізації М. Руденка тощо.

Природничий підхід до рекапіталізації енергії прогресу нині належить перетворювати у стратегічний напрям теперішнього та майбутнього нарощування абсолютної додаткової вартості. Визначальними напрямками національної економічної стратегії у воєнний час і повоєнному періоді мають бути мобілізація існуючих можливостей та упущених вигід з метою примноження біоенергетичного потенціалу аграрної сфери. Інформаційне забезпечення їх виявлення має стати реальним економічним пріоритетом обліку, здійснюваного на природничих засадах.

Так, інформація, отримувана завдяки фундаментальній основі обліку, дозволяє пропонувати покрокову модель виявлення резервів примноження біоенергетичного потенціалу, а саме.

Крок 1. Визначення та фактографічне відбиття щорічних обсягів урожаю на засадах економічної категорії «енергія прогресу».

Крок 2. Природнича інтерпретація та віддзеркалення в обліку абсолютного капіталу для виявлення біоенергетичних резервів капіталізації аграрної сфери. Ідентифікація постійного капіталу.

Крок 3. Природнича інтерпретація та відбиття в обліку відносного капіталу аграрної сфери. Урахування порогу допустимості ентропії у процесі виявлення і контролю резервів капіталізації біоенергетичного потенціалу.

Крок 4. Контроль резервів примноження біоенергетичного потенціалу коштом марекультур освоєних акваторій.

Крок 5. Контроль можливостей додаткового нарощування біоенергетичного потенціалу коштом енергії диких трав.

Кінцевою метою запровадження пропонованої моделі є контроль дотримання продовольчої безпеки в аграрній сфері.

Природниче бачення інформаційного забезпечення обліку у той же час відкриває подальші напрями контролю продовольчої безпеки, насамперед – через виявлення упущених вигід, запобігання яким здатне сприяти зростанню біоенергетичного потенціалу аграрної сфери (табл. 1).

Таблиця 1

Контроль упущених вигід, запобігання виникненню яких забезпечує дотримання продовольчої безпеки

	<i>Причини упущених вигід</i>	<i>Прояви втраченої результативності</i>
А	Заміна робочої худоби машинами та іншою сільськогосподарською технікою	Не компенсовані до теперішнього часу втрати органічних добрив
Б	Перманентне зменшення поголів'я великої рогатої та іншої худоби	Втрати органічних добрив, м'ясомолочної та іншої продукції
В	Спалювання соломи, бадилля, полови, а також стебел, листя тощо	Зростання втрат абсолютного, в т.ч. постійного капіталу
Г	Натуральна оплата сприяння країн-посередників вивезенню українського зерна	Скорочення обсягів абсолютного капіталу, спричинене втратою енергії прогресу

Результати дослідження даної проблеми свідчать про необхідність визнання енергії прогресу найпосутнішим об'єктом обліку, а також вказують на невідкладність її системного охоплення обліком з метою інформаційного забезпечення управління біоенергетичним потенціалом. Контроль, здійснюваний за даними обліку, вибудованого на природничих засадах, покликаний стати інструментом виявлення невикористаних можливостей та упущених вигід, спрямованим на мобілізацію резервів дотримання продовольчої безпеки в аграрній сфері.

4 Список використаних джерел:

1. Руденко М. Енергія прогресу. Вибрані праці з економії, філософії і космології. К.: «Кліо», 2015. 680 с.
2. Шевчук В. Господарське відродження повоєнних суспільств: Українське бачення безпеки і розвитку. *Трансформаційні процеси в умовах війни та післявоєнного періоду*. 36. мат. Всеукр. ... конф. Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. с. 375.

THE CURRENT SITUATION OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF MODERN CHINESE ENTERPRISES AND HOW TO PROMOTE ITS IMPLEMENTATION

1. Current situation of the development of Chinese modern enterprises in fulfilling their corporate social responsibility

In recent years, Chinese modern enterprises have conscientiously implemented various government policies and related requirements, actively fulfilled their corporate social responsibility, continuously improved their sense of social responsibility, consolidated their business foundation, strived to realize their value concept and met the basic requirements of society. With the growing awareness of social responsibility, the way enterprises realize social responsibility has changed from mere donations and charitable activities to actions that are more in line with their own characteristics, especially in contributing to the innovation and healthy development of their own industries, caring for their employees, giving back to society, protecting the environment and reducing consumption, disciplining suppliers and developing together.

Despite its rapid development in China, CSR still faces many shortcomings. There are no clear standards set by the state and social organizations, making it difficult to achieve evaluation of the effectiveness of social responsibility. Most importantly, CSR realization by most companies in China is still a partial and phased behavior, not integrated with their business model as a sustainable plan. How to use social responsibility to improve their competitiveness is a question that most companies need to consider [1]. As the implementation of CSR in China is still in the stage of development and improvement, for modern enterprises in transition, they also realize that it is not enough to take certain social responsibilities, but they also need to fulfil a broader range of social responsibilities, and with the changing times, the fulfilment of social responsibility has changed many of the original concepts and practices and slowly become flexible. However, in general, there are still many shortcomings in the modern practice of corporate social responsibility.

2. Analysis of the causes of the current situation of Chinese modern enterprises in fulfilling their corporate social responsibility

1) Lack of corporate social responsibility awareness among enterprises

Chinese enterprises lack the awareness of undertaking corporate social responsibility and find it difficult to establish guidelines and norms related to corporate social responsibility. They believe that as long as they operate according to the law and pay taxes according to the law, they are equal to taking responsibility, ignoring the unwritten contractual relationship between the enterprise and the relevant stakeholders of the enterprise. Worse still, some enterprises focus only on the pursuit

of high profits, disregarding the legitimate interests of consumers and employees at the expense of destroying the environment, ignoring the inseparable relationship between social responsibility and long-term profits.

(2) Relevant laws and regulations are not sound and complete

The lack of CSR laws and regulations in China is the main reason for the above problems. Although the concept of "undertaking corporate social responsibility" is mentioned in China's Company Law, it is not binding enough to require enterprises to take the initiative to undertake corporate social responsibility only at the moral level, as the proposal only remains at the moral level and is not implemented at the legal level. It would be wise to establish a sound legal system to effectively eliminate behavior that is detrimental to the interests of society through legal compulsion.

3) Imbalance between supply and demand in the labor market

There is an imbalance between supply and demand in the Chinese labor market. The large amount of surplus labor in the countryside and the unemployed laid off in the cities have made the supply of labor far greater than the demand, which has exacerbated the imbalance in labor-management relations. Workers lack basic awareness of their rights and the law. There is a clear lack of incentive for employers, who have an absolute advantage, to improve the treatment of workers. However, in the event of a labor dispute, workers have nowhere to turn to for protection of their legal rights.

4) Lack of strong information disclosure tools

The Chinese market system is not yet well developed, the market is not binding enough for companies to fulfil their corporate social responsibility, there is a lack of effective social supervision and industry association supervision, and in particular, there is a lack of strong information disclosure tools, resulting in many companies' actions that harm the interests of society going unnoticed and therefore having no direct impact on their economic operations [2].

3. Measures to promote the fulfillment of social responsibility by modern enterprises in China

The fulfilment of social responsibility by enterprises has obvious externality benefits, and only by internalizing such external benefits in the organization of the enterprise's stakeholders [3] can the issue of a long-term mechanism for the fulfilment of social responsibility by enterprises be truly resolved. Therefore, the government and consumers related to CSR, as well as the enterprises themselves and their investors, managers and employees, are the management subjects that promote the fulfilment of social responsibility by enterprises. It is therefore only natural that countermeasure research should also be conducted at both the corporate and government levels.

1) Micro measures to be taken by modern Chinese enterprises

Compliance with labor protection laws and regulations effectively improves the working environment. The current legal system for labor protection in China is not yet complete, but the level of compliance by enterprises is still not satisfactory. There is a great deal of evidence to show that in many private, individual and township enterprises, labor remuneration is extremely low and workers are in fact subject to gender and geographical discrimination. It is necessary to fundamentally change the

status quo where migrant workers are subject to discriminatory and unfair treatment in the labor market. Enterprises should not only pay migrant workers the minimum wage set by the government but also bear the costs of various types of labor insurance such as unemployment, pension and minimum living standards [4]. In the frequent interaction with society, enterprises should also actively welcome changes with a positive mindset, dare to respond to changes, seek methods and innovative ideas from the evolution of CSR in China, actively fulfil their social responsibilities in the face of social requirements in different periods, and truly form a source of motivation for the development of the national economy from the awareness of fulfilling social responsibilities [5].

(2) The government should strengthen the supervision of corporate social responsibility

Actively publicize China's laws and regulations on labor rights and interests, and further promote the implementation of the Labor Law of the People's Republic of China, the Environmental Protection Law of the People's Republic of China, the Work Safety Law of the People's Republic of China and other relevant laws and regulations in the light of the overall situation of corporate social responsibility in China. Increase enforcement efforts to enhance enterprises' consciousness and integrity in complying with laws and regulations, and strengthen their understanding and reasonable application of international rules in order to protect their own interests. Actively implement CSR in enterprises, including integration into the labor relations regulation system, and labor law inspection and supervision agencies should take the initiative to understand, intervene and guide enterprises; and to standardize the inspection and certification of labor standards in CSR. The surveyed enterprises reflect that when evaluating enterprises, the government should not simply look at profits and scale, but should also evaluate what contributions enterprises make to society, and that good enterprises should be encouraged and supported by policies.

4 References:

- [1] Pasko, O., Zhang, L., Tuzhyk, K., Proskurina, N., & Gryn, V. (2021). Do sustainability reporting conduct and corporate governance attributes relate? Empirical evidence from China. *Problems and Perspectives in Management*, 19(4), 110–123. [https://doi.org/10.21511/ppm.19\(4\).2021.10](https://doi.org/10.21511/ppm.19(4).2021.10)
- [2] Pasko, O., Chen, F., Proskurina, N., Mao, R., Gryn, V., & Pushkar, I. (2021). Are corporate social responsibility active firms less involved in earnings management? Empirical evidence from China. *Business: Theory and Practice*, 22(2), 504–516. <https://doi.org/10.3846/btp.2021.14940>
- [3] Pasko, O., Marenych, T., Diachenko, O., Levytska, I., & Balla, I. (2021). Stakeholder engagement in sustainability reporting: the case study of Ukrainian public agricultural companies. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 58–80. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.01.04>

- [4] Pasko, O., Zhang, L., Bezverkhyi, K., Nikytenko, D., & Khromushyna, L. (2021). Does external assurance on CSR reporting contribute to its higher quality? Empirical evidence from China. *Investment Management and Financial Innovations*, 18(4), 309–325. [https://doi.org/10.21511/imfi.18\(4\).2021.26](https://doi.org/10.21511/imfi.18(4).2021.26)
- [5] Pasko, O., Chen, F., Kuts, T., Sharko, I., & Ryzhikova, N. (2022). Sustainability reporting nexus to corporate governance in scholarly literature. *Environmental Economics*, 13(1), 61–78. [https://doi.org/10.21511/ee.13\(1\).2022.06](https://doi.org/10.21511/ee.13(1).2022.06)

2. ОБЛІК І ОЦІНКА ШКОДИ ТА ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ УКРАЇНІ ВІЙНОЮ

УДК 339.74

В. О. Веселовська*,
студентка 4 курсу за спеціальністю
«Фінанси, банківська справа та страхування»,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький, Україна

ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

Валютне регулювання є важливим елементом грошової політики держави. Основну роль у здійсненні валютного регулювання відіграють органи, що здійснюють його. Національний банк України виступає у ролі одного з основних органів, що здійснюють цю діяльність.

За своєю суттю валютне регулювання є адміністративною складовою механізму здійснення валютної політики держави, так само необхідної як економічна складова [1]. Найбільш поширені у практиці використання НБУ є інструменти валютного регулювання: валютні резерви, регулювання валютних курсів та валютні інтервенції.

Валютне регулювання можна визначити як систему заходів, що застосовуються уповноваженими органами державної влади, та спрямованих на забезпечення порядку володіння, користування та розпорядження валютою та валютними цінностями. Валютне регулювання – визначається як вид державного регулювання економіки, напрям упорядкування, співвідповідних економічних відносин [2]. Валютне регулювання ставиться в один ряд з валютною монополією та вільним конвертуванням (відсутністю валютних обмежень) і розуміється як один із видів правового режиму здійснення валютних операцій.

На нашу думку, як основні методи центрального банку варто виділяти валютні інтервенції та установлення офіційного курсу валют. Для збереження цінової та фінансової стабільності НБУ з кінця лютого зафіксував обмінний курс гривні до долара США та запровадив низку валютних обмежень. Такі заходи є тимчасовим рішенням, і з часом плаваючий обмінний курс буде відновлено. Банкам варто зберігати збалансовані валютні позиції аби уникнути збитків при поверненні до плаваючого курсу.

* Науковий керівник – Н. М. Ткачук, к.е.н, доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький, Україна.

Нагнітання несприятливого інформаційного середовища через агресивні заяви та терористичні дії росії на тлі збереження дефіциту готівкової іноземної валюти призвело до ситуативного зростання попиту та формування девальваційного тиску на готівковому валютному ринку. Водночас значно зросли попит на валюту й з боку підприємств, які виконують мобілізаційні завдання, та купівля банками у валютну позицію (рис. 1).

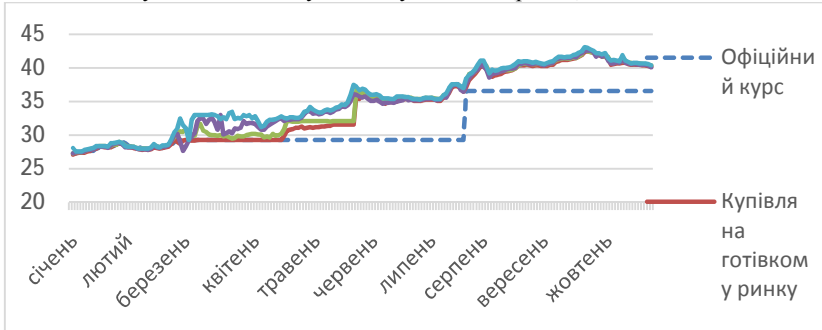

Рис. 1. Динаміка валютного курсу на ринку України у 2022 р. [3]

Коливання валютного курсу пов'язані зі значними обсягами перерахування валюти міжнародним платіжним системам та збільшенням різниці між готівковим та офіційним курсами. Інтервенції з продажу валюти НБУ помітно зменшилися, але все ще залишаються значними. Це потребує подальших дій для стимулювання привабливості гривневих активів. Зближення готівкового та безготівкового курсів відбулося завдяки розширенню можливостей банків продавати готівкову валюту.

Отож, на наш погляд, Національному банку України перед скасуванням валютних обмежень здійснювати оцінку таких макроекономічних індикаторів як темпи зростання ВВП, динаміка інфляції, стан валютного ринку, фінансова стабільність, ситуація на зовнішніх ринках тощо. Режим валютного курсу повинен передбачати можливість його регулювання з урахуванням темпів внутрішньої інфляції та інтересів експортерів. Останнє більш важливо для України, яка не має значних іноземних інвестицій, доступу до зовнішніх кредитів, у зв'язку з чим експортери є основним джерелом іноземної валюти. Таке регулювання має здійснюватися лише ринковими методами.

Центральному банку також необхідно якнайшвидше забезпечити нагромадження достатнього валютного резерву для того, щоб мати змогу стабілізувати курс, або гарантувати його плавне зниження відповідно до зростання внутрішніх цін впродовж тривалого часу. Як перспективний напрям слід розглядати створення для експортерів вигідних умов використання валютних ресурсів країни (як для придбання необхідної їм сировини і матеріалів, так і для довгострокових інвестицій).

Щодо валютних надходжень, то бажанішим є варіант, коли валюта продається в обов'язковому порядку не урядові, а НБУ, який у наведеній

ситуації виступатиме монополічним продавцем інвалюти на потреби імпортерів на внутрішньому ринку і прагнимо до забезпечення рівного доступу для всіх імпортерів з урахуванням рівня конвертованості й курсу нацвалюти. Після стабілізації курсу комерційні банки братимуть активну участь у цьому процесі. Стабілізація сальдо платіжного балансу на позитивному рівні й подолання інфляції дадуть змогу скасувати обов'язковий продаж валютних надходжень.

Таким чином, вплив підвищення облікової ставки на процентні ставки в економіці набирає обертів, утім лишається обмеженим через подальше зростання ліквідності. Коригування офіційного курсу гривні в липні 2022 року та додаткові заходи НБУ для зниження девальваційного тиску разом із відкриттям «зернового коридору» сприяли зниженню тиску на валютному ринку. Із початку повномасштабних військових дій НБУ зафіксував офіційний курс гривні до долара США, одночасно запровадивши низку валютних обмежень. Ці заходи запобігли неконтрольованій девальвації гривні та убезпечили банки від впливу валютних депозитів. Серед пропозицій необхідно виділити запровадження НБУ індикаторів для виявлення сумнівних операцій, впровадження ризико орієнтованого-підходу у валютному регулюванні; перетворення валютного контролю на валютний нагляд, запропоновано валютні ліміти та особливості їх застосування.

4 Список використаних джерел:

1. Рекуненко І. Особливості діяльності держави на валютному ринку України. *Світ фінансів*. 2021. Вип. 2. С. 23-34.
2. Валютна лібералізація. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/liberalization>
3. Статистика фінансового сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/currency-market>

УДК 352.07:[332.38:338.43]

Н. О. Голуб, к.е.н.,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ОБЛІК І ОЦІНКА ЗАВДАНОЇ УКРАЇНИ ВІЙНОЮ ШКОДИ ТА ЗБИТКІВ ЗЕМЛЯМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу [1].

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Використання власності на землю не може завдавати шкоди правам і свободам громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі [2].

Земельний фонд України – землі в межах території України незалежно від форм власності, цільового призначення, правового режиму, господарського використання. Відповідно до земельного законодавства земельний фонд України поділяють на землі сільськогосподарського призначення, землі житлової та громадської забудови, землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, історико-культурного та рекреаційного призначення, землі лісгосподарського призначення, землі водного фонду, землі промисловості, транспорту, зв'язку й енергетики, оборони та іншого призначення [2].

Ґрунти вважаються забрудненими, за умови якщо в їх складі виявлені негативні якісні зміни. При цьому зміни можуть бути зумовлені не тільки появою в зоні аерації нових забруднюючих речовин, яких раніше не було, а і вмістом небезпечних речовин, що перевищує їх гранично допустиму концентрацію.

Землі вважаються засміченими, якщо на земельній ділянці наявні сторонні предмети, матеріали, відходи та/або інші речовини без відповідних дозволів, які з'явилися на цій земельній ділянці внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій.

Факти забруднення ґрунтів та/або засмічення земель, а також їх масштаби можуть встановлюються уповноваженими особами, які здійснюють у межах повноважень, передбачених законом, державний нагляд (контроль) за дотриманням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, зокрема, але не виключно, шляхом огляду земельних ділянок, даних дистанційного зондування землі, досліджень отриманих зразків проб ґрунтів, опрацювань висновків будь-яких експертиз, пояснень, довідок, документів, матеріалів, відомостей, отриманих, зокрема, з будь-яких джерел, оперативних повідомлень фізичних та юридичних осіб тощо.

Визначення обсягу забруднення ґрунтів у кожному випадку є самостійним завданням через різноманітність геоморфологічних, геологічних та гідрологічних умов. За наявності інформації про кількість (об'єм, маса) забруднюючої речовини, яка проникла у певний шар ґрунту, визначаються площа, глибина просочування.

Шкода, завдана земельним ресурсам, що включає шкоду від пошкодження і знищення родючого шару ґрунту та шкоду, зумовлену забрудненням і засміченням земельних ресурсів, оцінюються з урахуванням таких показників:

1. витрати на рекультивацию земель, які були порушені внаслідок бойових дій, будівництво, облаштування та утримання інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій для облаштування державного кордону;
2. збитки, завдані власникам (землекористувачам) земельних ділянок сільськогосподарського призначення;

3. витрати на відновлення меліоративних систем;
4. шкода, завдана ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок забруднення ґрунтів речовинами, які негативно впливають на їх родючість та інші корисні властивості;
5. шкода, завдана ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок засмічення земельних ділянок сторонніми предметами, матеріалами, відходами та/або іншими речовинами [3].

Інформаційною базою для визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації є:

- акти обстеження земельних ділянок;
- акти комісій із визначення збитків власників землі та землекористувачів;
- звіти про експертну грошову оцінку земельних ділянок;
- первинні документи;
- облікові реєстри;
- бухгалтерська та інша звітність, що ґрунтується на даних бухгалтерського обліку підприємств, установ та організацій;
- проектно-кошторисна документація;
- відомості Державного земельного кадастру;
- документація із землеустрою;
- дані дистанційного зондування Землі;
- інші документально підтвержені відомості [4].

При визначенні шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, потрібно розглядати за відповідними напрямками:

- втрати земельного фонду, а також пов'язану з ними упущену вигоду;
- шкода, завданої земельним ресурсам, що зумовлена забрудненням і засміченням земельних ресурсів.

Вказані напрями втрат і шкоди можливо розділити умовно за земельно-виробничим напрямом і земельно-екологічним. Основна відмінність даних напрямів полягає у наявності різних показників для оцінки шкоди і втрат земельних ресурсів.

Для земельно-виробничого напрямку основними показниками, які будуть оцінюватися:

- фактичні витрати на рекультивацію земель, які були порушені внаслідок бойових дій, будівництва, облаштування та утримання інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій для облаштування державного кордону;
- завдані збитки власникам (землекористувачам) земельних ділянок сільськогосподарського призначення;
- витрати на відновлення меліоративних площ;
- витрати на розмінування.

Для земельно-екологічного напрямку основними показниками які будуть оцінюватися:

– шкода, завдана ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок забруднення ґрунтів речовинами, які негативно впливають на їх родючість та інші корисні властивості;

– шкода, завдана ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок засмічення земельних ділянок сторонніми предметами, матеріалами, відходами та/або іншими речовинами.

Для земельно-виробничого напрямку в затвердженій Методиці Мінагрополітики передбачило, що основою для розрахунків шкоди і збитки будуть наступні інформаційні та фактичні данні [4]:

– акти обстеження земельних ділянок, акти комісій із визначення збитків власників землі та землекористувачів;

– звіти про експертну грошову оцінку земельних ділянок; первинні документи, облікові реєстри, бухгалтерська та інша звітність, що ґрунтується на даних бухгалтерського обліку;

– проектно-кошторисна документація, документація із землеустрою;

– відомості Державного земельного кадастру,

– дані дистанційного зондування землі та інші документально підтверджені відомості.

За основу розрахунків шкоди братиметься нормативна грошова оцінка (НГО) земельних ділянок, ґрунти яких зазнали забруднення або засмічення.

4 Список використаних джерел:

1. Конституція України № 254к від 28 червня 1996 року *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Земельний кодекс України № 2768-III від 25 жовтня 2001 року *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 326 від 20 березня 2022 року *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>
4. Методики визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затверджені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 295 від 18 травня 2022 року *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0586-22#Text>

О. В. Захарчук, д.е.н., професор,
завідувач відділу інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ОЦІНКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАЙНА У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Значення базових показників інвестиційної привабливості та кредитоспроможності значною мірою визначаються вартістю основних засобів, яка буде врахована при їх розрахунку. В сучасній практиці інвестиційної діяльності та бухгалтерського обліку відповідно до методик оцінки застосовується ряд видів вартості основних засобів: первісна, переоцінена, залишкова (балансова), ринкова, справедлива тощо. При діагностиці інвестиційної привабливості та кредитоспроможності підприємств оцінку основних засобів слід здійснювати за ринковою вартістю об'єктів з використанням стандартів і методик експертної оцінки майна. Організаційні та методологічні засади експертної оцінки основних засобів, результатом якої є розрахунок їх ринкової вартості, визначені рядом нормативно-правових актів. Принципові положення з оцінки основних засобів обґрунтовані Міжнародними стандартами оцінки та стандартами оцінки окремих незалежних професійних організацій оцінювачів.

Чинним законодавством передбачене обов'язкове застосування під час проведення оцінки майна Національних стандартів оцінки, що затверджені в період 2003-2007 років та з того часу майже не змінювались. Хоча за цей період Міжнародною радою по стандартах оцінки неодноразово приймалися зміни до Міжнародних стандартів оцінки, які не відображались в Національних стандартах.

На території України все більш актуальною постає потреба в оцінці, що здійснюється для міжнародного ринку та на замовлення міжнародних компаній, партнерів України. Складення звітів про оцінку відповідно до норм Національних стандартів створює непорозуміння у замовників. Крім того, відповідність Міжнародним стандартам оцінки сприятиме більшій інтеграції України в західний контекст, наблизитиме країну до Європи та розвинених ринків.

Порівняння баз оцінки, які прийняті в стандартах IVS-2017 (міжнародний), EVS 2016 (європейський) та України та зіставлення міжнародних стандартів оцінки IVS-2017 і з європейськими стандартами EVS-2016, дозволяє констатувати наступне:

(1) за своєю структурою і змістом міжнародні стандарти оцінки IVS-2017 і європейські стандарти EVS-2016 істотно відрізняються між собою. Ці відмінності, визначаються, перш за все, специфікою орієнтованості самих стандартів. Якщо міжнародні стандарти оцінки IVS-2017 носять універсальний характер і можуть розглядатися як найбільш загальні, то європейські стандарти оцінки EVS-2016 орієнтовані на їх застосування для оцінки майна, що пов'язано

з націленістю даних стандартів на включення в загальноєвропейське законодавство – яке регулює це поле;

(2) при всіх відмінностях у структурі та змісті стандартів IVS-2017 і EVS-2016 спостерігається близькість і несуперечливість трактування по таким основним елементам вартісної оцінки як ринкова вартість, ринкова рента, підходи оцінки, методи оцінки, вимоги до звітності, процедура оцінки та ін.;

(3) враховуючи зазначене вище, дані сімейства стандартів оцінки можна розглядати як взаємодоповнюючі. При розгляді найбільш загальних елементів процедури, критеріїв і вимог вартісної оцінки доцільно спиратися на міжнародні стандарти IVS-2017. У разі необхідності більш детального врахування специфіки майна і майнових прав, особливо стосовно загальноєвропейського ринку, доцільно використовувати сімейство стандартів EVS-2016 року;

(4) за своєю структурою і змістом нові версії міжнародних стандартів оцінки IVS-2017 і європейських стандартів EVS 2016 зазнали істотних змін у порівнянні з їх попередніми виданнями, відображаючи накопичений досвід їх застосування та перспектив у подальшого розвитку.

Було відмічено, що з часу затвердження національних стандартів посилюється розрив між відображенням розглянутих міжнародних стандартів сучасної практики проведення оцінки і змістом національних стандартів оцінки. Тому при перегляді діючих національних стандартів оцінки необхідно орієнтуватися на структуру і зміст розглянутих найбільш визначних міжнародних стандартів оцінки з урахуванням специфіки їх застосування в законодавчо-регулюючому полі нашої країни.

Динаміка основних показників капіталізації сільського господарства показує, що первісна (переоцінена) вартість основних засобів сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних із ними послуг, за нашими оцінками та на підставі розрахунків державної служби статистики, на початок 2022 р. становила близько 600,0 млрд грн. (21,7 млрд дол.), або майже 6% загальної вартості основних засобів національної економіки України. Порівняно з відповідним показником 2021 р. вартість капіталізації збільшилася на 70 млрд грн, або на 15%, що є позитивним результатом зростання інвестицій (2,3 млрд дол.) у згадану галузь.

За перше півріччя 2022 року за нашими оцінками з урахуванням втрат, пов'язаних із військовими діями росії на території України було пошкоджено та втрачено основних виробничих засобів сільськогосподарських підприємств на 90-100 млрд грн, що становить 15,0-17,0 % від їх загальної вартості. У 2022 році рівень капіталізації сільського господарства зменшиться майже на половину до 12,0-12,5 млрд дол. Основні причини: інфляція, відтік інвестицій через ризики викликані війною, знищене та втрачене майно на окупованих територіях.

Із визначенням реальної ринкової вартості капіталізації складається теж парадоксальна ситуація. Якщо протягом 2020 р. було введено в дію нових основних засобів на 44,9 млрд грн, то вибуло – всього лише на 21,3 млрд грн., або вдвічі менше. Але причиною цього «позитивного» явища стало те, що обліковування основних засобів аграрного виробництва, які списуються, в цінах їх придбання 15-20-річної давнини, за купівлі таких уже в сьогоднішніх, значно вищих цінах.

Недооцінка капіталізації аграрного сектору призводить до штучного завищення результативності сільськогосподарської діяльності. Розрахунок нормативної потреби в основних виробничих засобах сільськогосподарського вказує на їх нестачу та недооцінку. Обсяг розрахункової нормативної потреби майже вдвічі перевищує фактичний на 1 січня 2021 р. – 940,5 та 530,7 млрд грн. Розрахунок свідчить, що на 1 січня 2021 р. нормативна вартість капіталізації на вироблену сільськогосподарську продукцію повинна б становити 1734,4 млрд грн, що у 3,8 раза більше від фактичного показника на 1 січня 2021 р., а у 2025 р. – 2224,4 млрд грн, або у 4,8 раза більше.

Непередбачуваність нинішніх умов економічного середовища, зростання конкурентних ризиків та специфіка розвитку аграрного сектору вимагають покращення капіталізації аграрних підприємств та їхнього інвестиційного забезпечення, тому для покращення ситуації органам державної влади та управління доцільно:

- запровадити практику оцінки та переоцінки капіталізації сільського господарства у воєнний і післявоєнний час, що надасть можливість оцінити загальний фінансово-економічний стан аграрного сектору і дозволить визначити пріоритети державної інвестиційної та амортизаційної політики у галузях сільського господарства;
- створити сприятливий інвестиційний клімат для приватних інвестицій, зокрема й іноземних, для відбудови сільськогосподарських підприємств в післявоєнний період, шляхом першочергової підтримки і сприяння інвестиціям малого агробізнесу, а також відповідальним інвестиціям з дотриманням принципів інклюзивності у підходах до збалансування економічних взаємовідносин між учасниками інвестиційних проєктів та на основі показників ефективності й оцінки капіталу.

4 Список використаних джерел:

1. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>
2. Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440. URL: <http://www.rada.gov.ua>
3. Про затвердження Національного стандарту № 2 «Оцінка нерухомого майна»: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2004 р. № 1442. URL: <http://www.rada.gov.ua>
4. Про затвердження Національного стандарту № 3 «Оцінка цілісних майнових комплексів»: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2004 р. № 1655. URL: <http://www.rada.gov.ua>
5. Про затвердження Національного стандарту № 4 "Оцінка майнових прав інтелектуальної власності": Постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2007 р. № 1185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF>

ПЕРВИННЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ШКОДИ ТА ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ УКРАЇНІ ВІЙНОЮ

Понад вісім місяців Україна потерпає від повномасштабного військового вторгнення зі сторони російської федерації, що супроводжується не тільки людськими втратами, а й знищенням та псуванням майна приватних і юридичних осіб. Повсякчасно формуються відповідні механізми компенсації моральних та матеріальних втрат, отриманих внаслідок бойових дій, що вчиняються зі сторони країни-агресора. Для отримання такого відшкодування усі втрати мають бути належним чином відображені документально. Для підтвердження та фіксації наслідків руйнувань та пошкодження майна в обліку суб'єкт господарювання має провести інвентаризацію. Під час інвентаризації перевіряються і документально підтверджуються наявність, стан і оцінка активів і зобов'язань підприємства.

Правила та випадки проведення інвентаризації прописані у Положенні про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженому наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879. Це ж Положення окреслює умови, за яких проведення інвентаризації є обов'язковим. Зокрема:

- у разі встановлення фактів псування цінностей (на день встановлення таких фактів) в обсязі, визначеному керівником підприємства;
- у разі техногенних аварій, пожежі чи стихійного лиха (на день після закінчення явищ) в обсязі, визначеному керівником підприємства [1].

Тобто, при виявленні псування чи втрати цінностей проводиться інвентаризація, в тому числі і через війну. Торгово-промислова палата України визнала військову агресію російської федерації проти України як форс-мажорні обставини, які є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними [2]. З врахуванням вищезазначеного, інвентаризація при знищенні чи псуванні майна внаслідок військових дій проводиться у обов'язковому порядку.

Під час війни інвентаризація має проводитися у відносно безпечний час, коли є можливість доступу інвентаризаційної комісії та матеріально-відповідальної особи до майна та відповідних первинних документів. Якщо ж такого доступу немає, то потрібно провести інвентаризацію найближчим часом після зникнення відповідних загроз та перешкод. Результати інвентаризації оформляються документально і включаються до складу втрат платника податку за наявності сертифіката про форс-мажорні обставини та відповідних первинних документів.

Документами, які підтверджують докази завданих збитків є: акт про руйнування майна, акт про пожежу, що складені органами ДСНС, місцевої влади; фото- та відео- матеріали нерухомості та майна до і після подій;

експертні висновки ТППУ (сертифікат про форс-мажорні обставини); акти обстеження майна; інформація публікацій офіціальних ЗМІ (копія, скрін); детальні письмові свідчення працівників підприємства та пересічних свідків таких подій. При цьому розмір збитків оцінюється відповідно до Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, від 20 березня 2022 р. № 326 [3].

При встановленні розміру збитку слід враховувати не тільки вартість пошкодженого чи втраченого майна, а й розмір втраченої вигоди від такого випадку (в т.ч. втрати від неоплачених та наданих робіт, послуг, товарів на тимчасово окупованих територіях). Окреслений перелік показників не є вичерпним і може бути доповнений з урахуванням поточних обставин та ситуацій. Але в будь-якій ситуації суб'єкт господарювання має діяти в рамках законодавчої бази і слідкувати за її оновленням.

4 Список використаних джерел:

1. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879.
2. Лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1

УДК 657.37

Є. Ю. Попко, к.е.н.,
с.н.с. відділу обліку та оподаткування,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ОПРИЛЮДНЕННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗАВДАНУ ВІЙНОЮ ШКОДУ

З перших місяців війни науковці працювали над розробкою методичних рекомендацій для допомоги обліково-економічним службам сільськогосподарських підприємств у фіксуванні, документуванні та формуванні доказової бази про факти прямих втрат (шкоди) від руйнування, втрати чи часткового пошкодження внаслідок російської воєнної агресії належного їм майна, а також у оприлюдненні відповідної інформації, зокрема на державних інтернет-ресурсах.

Така робота спрямована на збір сільськогосподарськими підприємствами доказів та документування завданої їм майнової шкоди внаслідок російської воєнної агресії на території України для подальшого стягнення з країни-агресора (наприклад, за проектом «Росія заплатить», відповідних судових рішень тощо).

Знищеним (зруйнованим, вкладеним) майном вважається майно, яке втрачене внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією російської федерації, та відновлення якого, зокрема

шляхом повернення, ремонту чи реконструкції, не є можливим або є економічно недоцільним;

Пошкодженим майном вважається майно, яке пошкоджено внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією російської федерації, та може бути відновлене, зокрема шляхом ремонту чи реконструкції.

Зібрана сільськогосподарськими підприємствами інформація для того, щоб бути підставою для ухвалення рішень, зокрема на державному рівні, має бути належним чином структурована, зафіксована та передана (оприлюднена) до компетентних органів (відповідних інтернет-ресурсах).

Основним способом оприлюднення інформації про завдану шкоду є офіційні державні ресурси. Основними з них для підприємств сільськогосподарського пробілу є:

- проєкт «Росія заплатить» (<https://damaged.in.ua/>);
- застосунок «Дія» (за допомогою послуги «Пошкоджене майно»);
- електронна платформа для аграрного сектора (<https://damagedagro.in.ua/>).

Кожен з них має власний алгоритм дій (покрокові інструкції) для тих, хто передає дані про зафіксовані факти завданої шкоди. Далі для прикладу наведено порядок передачі сільськогосподарськими підприємствами інформації про заповдані їм майнову шкоду на прикладі проєкту «Росія заплатить».

Перейшовши за посиланням <https://damaged.in.ua/>, користувач у рядку меню має знайти пункт «Завантажити свідчення» (рис. 1).

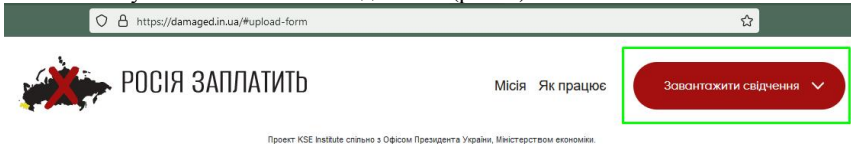

Рис. 1. Пункт «Завантажити свідчення» проєкту «Росія заплатить»

Натиснувши пункт «Завантажити свідчення», користувач переходить до анкетної форми (рис. 2). В полі «Категорія (обов'язково)» обирає пункт «Промисловість та АПК», в полі «Підкатегорія об'єкта (обов'язково)» – «Сільське господарство». В полі «Тип об'єкта (обов'язково)» користувачу слід визначити, до чого з переліченого далі належить об'єкт, щодо якого вносяться дані:

- «Вилів та розведення риби»,
- «Лісне господарство та мисливство»,
- «Рослинництво»,
- «Сільське господарство ІНШЕ»,
- «Тваринництво».

Якщо зруйнований об'єкт – це ферма, то слід обрати «Тваринництво», комбайн – «Рослинництво», адміністративна будівля (контора) – «Сільське господарство ІНШЕ». Далі зазначається назва об'єкта (ферма ВРХ, склад № 1 тощо) та обирається тип пошкоджень із запропонованого списку: не визначено,

повністю зруйноване, пошкоджене. Після цього вноситься інформація про свідків (ПІБ та контакти), фіксується дата та час руйнування (чи завдання іншої шкоди).

Наступним етапом є зазначення області, району, міста/селища (обов'язково) та вулиці і номера будівлі (бажано), де відбулося руйнування (чи завдання іншої шкоди) майну підприємства.

Категорія (обов'язково) Підкатегорія об'єкта (обов'язково) Тип об'єкта (обов'язково)
Оберіть категорію Оберіть підкатегорію об'єкта Оберіть категорію

Назва об'єкта (обов'язково) Тип пошкодження (обов'язково)
Оберіть тип пошкодження

Свідки, ім'я та контакт (обов'язково) Дата події (обов'язково) Час події (обов'язково)
Дд. мм. гггг

Область (обов'язково) Район (обов'язково) Місто/селище (обов'язково) Вулиця (бажано) Будівля (бажано)
Оберіть область Оберіть район Оберіть Місто/селище

Короткі обставини події (обов'язково) Надіть фото чи відео докази (до 5 штук)
Завантажте фото- або відеофайл з доказами руйнування (до 200мб на файл)
Передпоказ

Даю згоду на обробку персональних даних відповідно до [Політики приватності](#)

Завантажити

Рис. 2. Анкетна частина проєкту «Росія заплатить»

Далі потрібно обов'язково заповнити поле «Короткі обставини події» (наприклад: В результаті ракетного удару повністю зруйновано адміністративну будівлю ДПДГ «Перемога». Все майно, яке знаходилося всередині, згоріло. Реконструкції будівля не підлягає). Після цього, натиснувши на гіперпосилання «[Завантажити](#)», слід завантажити фото чи відео, інші докази (до 5 штук об'ємом до 200 mb кожен) та поставити відмітку у полі «Даю згоду на обробку персональних даних відповідно до Політики приватності».

Для надсилання внесених даних слід натиснути кнопку «Завантажити».

Якщо сільськогосподарське підприємство має власний офіційний сайт, веб-сторінку або профіль в соціальних мережах, то таке підприємство може оприлюднити зібрані докази та отриману інформацію на вказаних інтернет-ресурсах. Також підприємство може розмістити лінки на публікації засобів масової інформації чи державних органів, де є фото- або відеодокази пошкоджень чи руйнувань його майна.

Ще одним важливим аспектом оприлюднення задокументованих фактів пошкодження або знищення майна (прямої шкоди) є представлення узагальненої інформації у звітності підприємства. Так, якщо сільськогосподарське підприємство зобов'язане або добровільно готує та

оприлюднює Звіт про управління, то інформація про факти прямих втрат від завданої йому шкоди має бути оприлюднена у розділі «Результати діяльності» та врахована при формуванні розділу «Ризики».

Виконання описаних кроків спрямоване не лише на формування доказової бази для підприємства як окремого господарюючого суб'єкта, а й на систематизацію і впорядкування інформації на галузевому та державному рівні. Що в подальшому може слугувати основою для реалізації політики виплати компенсацій або розподілу державної підтримки постраждалим внаслідок війни підприємств.

УДК 332:631

Н. А. Третяк, к.е.н., старший дослідник,
старший науковий співробітник,
Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»

АНАЛІЗ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ҐРУНТАМ ВНАСЛІДОК НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА/АБО ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ТА БОЙОВИХ ДІЙ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України було прийнято наказ від 04.04.2022 № 167 «Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану» [1], де представлено формули для визначення:

- розміру шкоди від забруднення ґрунтів;
- загальний розмір відшкодування при одночасному забрудненні земельної ділянки декількома забруднюючими речовинами;
- розмір шкоди внаслідок засмічення земель.

Так, розмір шкоди від забруднення ґрунтів визначається за формулою (1):

$$PШ = A \times ГОЗ \times ПД \times КН \times K_o + B_p, \quad (1)$$

де PШ – розмір шкоди від забруднення ґрунтів, грн;

A – питомі витрати на ліквідацію наслідків забруднення ґрунтів відповідної земельної ділянки, значення якого дорівнює 1,5;

ГОЗ – нормативна грошова оцінка земельної ділянки, ґрунти якої зазнали забруднення, грн/кв. м;

ПД – площа земельної ділянки, ґрунти якої зазнали забруднення, кв. м;

КН – коефіцієнт небезпечності забруднюючої речовини, значення якого визначається за додатком 1 до Методики 171;

К_о – коефіцієнт, що застосовується для врахування природоохоронної цінності земельної ділянки, визначений у додатку 10 до Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок,

використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, псування земель, порушення режиму, нормативів і правил їх використання, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 року № 963;

V_p – вартість рекультивациі земель, забруднених внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану, що розраховується за наступною формулою $V_p = K(c) \times K(k) \times K(z)$,

де $K(c)$ – коефіцієнт складності: при рівній місцевості застосовується коефіцієнт – 1, в інших випадках – 1,2;

$K(k)$ – коефіцієнт кількості забруднених / засмічених ділянок в одній територіальній громаді, який визначений цим Порядком в залежності від кількості ділянок;

$K(z)$ – коефіцієнт робіт із землювання, який дорівнює $(\Pi_1 + \Pi_2) \times S$, та визначаються до цього Порядку.

Для прикладу, зробимо розрахунок розміру шкоди від забруднення ґрунтів, де дані взяті для 1 га орних земель, що забруднене нафтопродуктами. Розрахунок занесений у таблицю 1.

Таблиця 1

Розмір шкоди від забруднення ґрунтів

Значення		Взято для розрахунку
1		2
А	питомі витрати на ліквідацію наслідків забруднення ґрунтів відповідної земельної ділянки, значення якого дорівнює 1,5;	1,5
ГОЗ	нормативна грошова оцінка земельної ділянки, ґрунти якої зазнали забруднення, грн/га;	26 531 грн/га (для Київської області)
ПД	площа земельної ділянки, ґрунти якої зазнали забруднення, га;	1
КН	коефіцієнт небезпечності забруднюючої речовини, значення якого визначається за додатком 1 до Методики 171;	4 (взято для нафтопродукту)
Ко	коефіцієнт, що застосовується для врахування природоохоронної цінності земельної ділянки, визначений у додатку 10 до Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, псування земель, порушення режиму, нормативів і правил їх використання, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 року № 963;	3 (взято для території сільськогосподарських угідь, включених в установленому порядку до складу екомережі)

Продовження табл. 1

	1	2
Вр	вартість рекультивациі земель, забруднених внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану, що розраховується за наступною формулою: $V_r = K(c) \times K(k) \times K(z)$	$= 1 \times 1 \times 29\,000 = 29\,000$
K(c)	коефіцієнт складності: при рівній місцевості застосовується коефіцієнт – 1, в інших випадках – 1,2;	1
K(k)	коефіцієнт кількості забруднених / засмічених ділянок в одній територіальній громаді;	1 (взято відповідно Порядку, для 1 земельної ділянки)
K(z)	коефіцієнт робіт із землювання, який дорівнює: $K(z) = (П1 + П2) \times S$	$= (25000 + 4000) \times 1 = 29000$
П1	базова вартість;	25000
П2	вартість за площею;	4000
S	площа земельних ділянок, ґрунти яких забруднені;	1
РШ	$= A \times ГОЗ \times ПД \times КН \times Кo + V_r$	$= 1,5 \times 26\,531 \times 1 \times 4 \times 3 + (1 \times 1 \times 29\,000) = 506\,558$ грн/га

Джерело: складено з урахуванням формули 1 та Методики [1].

Як видно з розрахунку, за 1 гектар забруднених нафтопродуктами території розмір шкоди складе 506 тис.грн/га.

Проте, потрібно сказати, що отримане значення для 1 гектара землі для відшкодування завданої шкоди є незначним, оскільки згідно Порядку визначення втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, які підлягають відшкодуванню затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 1997 р. № 1279 із відповідними змінами [2], норматив для Київської області орних земель станом на липень 2022 рік складає: $116,74 / 1,86 \times 37,00 = 2\,322$ тис. грн/га, що в 4,6 раз більше. Однак, при використанні нормативів втрат сільськогосподарського виробництва, які дані для визначення прямої шкоди, завданої продуктивному потенціалу земельним (грунтовим) ресурсам, необхідно привести до сьогоденної цінності. Зокрема, дані нормативи втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва були визначені станом на 1997 р., коли середньорічний курс долара США складав 1,83 гривні, однак це дозволяє нам розрахувати його наприклад, станом на 22.07.2022 р., коли середній курс валют в банках складав 37,00 гривні. Така ж аналогічна конвертація можлива і для інших сільськогосподарських угідь (багаторічних насаджень, сінокосів, пасовищ).

Отже, Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану, саме для сільськогосподарських земель є не досконалою і потребує суттєвих додаткових досліджень та доопрацювань.

4 Список використаних джерел:

1. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 04 квітня 2022 року № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>
2. Про розміри та Порядок визначення втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, які підлягають відшкодуванню: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 1997 року № 1279. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1279-97-%D0%BF#Text>

УДК 657.1

Л. В. Ходаба, здобувач освітнього рівня «Бакалавр»*,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ОЦІНКА ЗБИТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПОГЛЯД АНАЛІТИКА

Бухгалтерський облік був, є та буде важливим для бізнесу, особливо в критичних ситуаціях. Через воєнний стан в країні багато підприємств скоротили обсяги роботи, але, попри кризу, підприємці продовжують працювати.

Для полегшення роботи бухгалтерів, Уряд України намагається адаптувати й спростити податкову регуляцію:

1. Суб'єкти господарювання мають можливість подати заяву про застосування спрощеної системи оподаткування за ставкою 2% доходу онлайн через Електронний кабінет платника;
2. Усі підприємці звільнені від сплати ЄСВ за себе на період дії воєнного стану і 12 місяців після його завершення;
3. На період воєнного стану відсутні штрафи за несвоєчасну сплату податків та подачу звітів;
4. Дозволено формувати податковий кредит із ПДВ без зареєстрованих податкових накладних за лютий-травень 2022 року;
5. Звільнені від плати за землю, екологічного податку та податку на нерухомість платники, на території яких велись бойові дії [1].

* Науковий керівник – А. А. Костякова, к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя.

Також на разі актуальним є питання щодо невиклати заробітної плати працівникам. Введення воєнного стану не знімає з роботодавця обов'язку виплачувати працівнику заробітну плату або середню заробітну плату, якщо працівник продовжує виконувати роботу або законом для такого працівника передбачене здійснення відповідних нарахувань та виплат. Відповідно, у разі невиклати заробітної плати, так само як і у мирний час, буде підніматися питання про притягнення уповноваженої особи роботодавця до відповідальності.

Проте за умови, що роботодавець вжив усіх можливих та залежних від нього заходів задля забезпечення реалізації права працівників на своєчасну та повну оплату праці, невиклата зарплати у воєнний час у разі повної зупинки підприємства або у разі перебування відповідальних осіб тривалий час в укриттях під обстрілами, у лікарнях, без засобів зв'язку, не буде розглядатися як підстава для застосування будь-якого з видів відповідальності до уповноваженої на здійснення виплат особи. У діянні такої особи буде відсутня вина як обов'язковий елемент складу правопорушення [2].

Проаналізувавши питання бізнесу, отримали результат, що основною проблемою є людський капітал (рис. 1). Після опитування 245 підприємств малого та середнього бізнесу, 48% підприємств малого та середнього бізнесу не можуть «перевезти» виробництво, 31% не встигли ще зробити, близько 20% здійснили часткову релокацію бізнесу або в процесі переїзду [3].

Ще сфера, на яку дуже вплинула війна – страхування. Але попри введення воєнного стану і настання форс-мажорних обставин, страхові компанії продовжують працювати й виконувати страхові договори згідно із законодавством.

Війна, воєнний стан, руйнування від снарядів, бомб, артилерії, спалення автівок окупантами та все, що з цим пов'язане, – ризики, що не покриваються договорами страхування. Сюди ж належить конфіскація майна окупаційною владою та інші неправомірні дії на окупованих територіях. Отже, якщо майно й було застраховане і з ним трапилося щось із зазначеного, не варто розраховувати на виплати страхової.

Що стосується компенсації вже завданих військовою агресією збитків, то наразі відсутній єдиний спосіб, який став би ефективним для кожного випадку завдання такої шкоди. Але, деякими механізмами варто скористатись, зокрема зверненням до Європейського суду з прав людини.

Проте слід розуміти: навіть в умовах воєнного стану договір зі страхувальником діє. Якщо, наприклад, у застрахованому майні сталася пожежа не через воєнні дії, людина має право на відшкодування збитків згідно з договором страхування [4].

Незважаючи на те, що нормативних актів з конкретними алгоритмами відшкодування підприємцям втрат поки не існує, юристи радять компаніям не чекати, а по можливості одразу фіксувати завдані їм збитки і збирати доказову базу.

Рис. 1. Візуалізація релокації бізнесу у воєнний час

Джерело: дані дослідження Advanter Group.

Три основні кроки підприємця у бік компенсації:

Ø надати докази, що до війни компанії належало відповідне майно. Щодо нерухомості чи транспортних засобів – відповідна інформація міститься в реєстрах, щодо рухомого майна – надати відповідні договори купівлі-продажу, первинні документи, які підтверджують факт поставки майна, картки обліку основних засобів, дані балансової вартості щодо капітальних інвестицій;

Ø підтвердити факт руйнування чи пошкодження майна та причинно-наслідковий зв'язок, що ці збитки спричинені збройною агресією.

Ø оцінити розмір завданих збитків.

Методику обчислення збитків бізнесу уряд доручив розробити та затвердити профільним міністерствам та Фонду держмайна за погодженням з Мінреінтеграції [5].

Отже, можна дійти висновку, якщо війна прийшла на подвір'я, не треба впадати у відчай, навпаки – зберігати тверезу голову та робити максимум дій для фіксації обставин події та її наслідків. Це дозволить отримати компенсацію за завдані збитки, а в майбутньому відбудувати бізнес з новою силою та потужністю. Головне дбати про людський капітал – основу кожного бізнесу, адже він унікальний та незамінний. А стіни можна звести заново і ще вищими. Можна купити новіше і якісніше обладнання. Почати бізнес із нової сторінки.

4 Список використаних джерел:

1. Довгопол Л. Як діяти підприємству під час воєнного часу? URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/finansi/ak-vesti-buhgalterskij-oblik-v-umovah-vijni-poradi-vid-buhgalterskoi-kompanii-olimp>

2. Пилипенко Г. Невиплата заробітної плати та відповідальність. Liga Zakon. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/209967_oplata-prats-pd-chas-vyni-shcho-robiti-pdprimstvam-shcho-vimusheno-zupinili-robotu
3. Рихліцький В. Основна проблема – людський капітал. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
4. Залевська О. Страхування бізнесу під час війни: як працює? URL: <https://buduysvoe.com/publications/strahuvannya-biznesu-pid-chas-viiny-yak-pracyuye>
5. Хуторна К. Пошкоджене майно компанії : як зафіксувати та зібрати докази? URL: <https://mind.ua/publications/20239725-biznes-i-vijna-yak-ukrayinskim-kompaniyam-vidshkodovati-zbitki-vnaslidok-bojovih-dij>

УДК 657.37

Н. С. Шевчук,
викладач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування імені С. Юрія,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ НАДЗВИЧАЙНИХ ПОДІЙ ЗАВДАНИХ ВІЙНОЮ

З початку повномасштабного вторгнення підприємства України зазнали величезних збитків та руйнації бізнесу, особливо значних втрат зазнала аграрна галузь. За даними ДСНС, з 24 лютого до 2 листопада 2022 року на території України знешкоджено 267 582 вибухонебезпечних предметів, у тому числі 2149 авіаційних бомб. Обстежено територію площею 74 644 га., на якій зафіксовано кількісні показники шкоди завданої війною: 182 880 м² ґрунтів забруднено небезпечними речовинами; 2 365 129 м² земель засмічено залишками знищених об'єктів та боєприпасів; 680 618 т нафтопродуктів згоріло під час обстрілів, забруднивши атмосферне повітря небезпечними речовинами; 23 286 га лісів випалено ракетами та снарядами, деякі з них можливо відновлюватимуться протягом десятка років, решта - втрачені назавжди; 7 155 689 м² об'єктів, у тому критичної інфраструктури, знищено, їх залишки спричинили шкоду довкіллю [5]. Вартість загинлих сільськогосподарських тварин становить понад 136 мільйонів доларів США [4]. І, це неповний перелік економічного збитку нанесеного Україні війною, яку розв'язала РФ.

Однак, незважаючи на наявність військової агресії з боку Російської Федерації, бізнес України продовжує працювати та розвиватися, підприємці створюють нові робочі місця. Уряд України намагається підтримати бізнес шляхом зниження податкового тиску, наданням пільгових кредитів і дотацій, повної або часткової релокації потужностей у більш безпечні регіони Західної України. У такій ситуації, актуальною проблемою є визначення та фіксація втрат постраждалими аграрними підприємствами для можливості проходження

процедури компенсації у майбутньому. понесені втрати аграрним підприємством, можуть виражатися як у прямих матеріальних збитках (реальні збитки), пов'язаних із втратою або пошкодженням майна підприємства внаслідок військових дій, так і у непрямих, через невиконання умов господарських контрактів, упущену вигоду тощо.

Найважливішим завданням аграрних підприємств є збір та документування всієї інформації про надзвичайні події, що підтверджують факт заподіяння шкоди внаслідок військової агресії. Економічна спроможність аграрних підприємств, відновлення їхньої повноцінної роботи є основою у забезпеченні продовольчої безпеки України. Загальні підходи і правила визначення шкоди внаслідок збройної агресії Російської Федерації нормативно регулюють постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» від 20.03.2022 р. № 326 [6], «Порядок визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей» від 22.01.1996 № 116. На розгляді Верховної Ради України перебуває проєкт Закону України № 7198 «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» [7], прийнятий за основу 01.04.2022. При визначенні і фіксуванні розміру упущеної вигоди потрібно дотримуватися Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 № 2658-III, постанови Кабінету Міністрів України «Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей» від 22.01.1996 № 116, міжнародних і національних стандартів оцінки.

Для правильного практичного фіксування та реєстрації злочинів і збитків завданих аграрним підприємствам, фахівцями Міністерства аграрної політики та продовольства України, Програми USAID з аграрного та сільського розвитку (АГРО), ГС «Всеукраїнська Аграрна Рада» і ННЦ «Інститут аграрної економіки» [3; 6] розроблено методичні рекомендації документування втрат із зразками документів, практичні поради та приклади. Фіксація та збір доказів завданої майнової шкоди аграрним підприємством є підставою для судових позовів з метою подальшого стягнення з країни-агресора.

Результати визначення збитків і шкоди потребують відображення у бухгалтерському обліку і звітності. Адже, бухгалтерський облік акумулює інформацію про стан підприємства, відображає повно і достовірно його діяльність. У бухгалтерському обліку військові події, стихійні лиха, пожежі, техногенні аварії, операції або події, які відрізняються від звичайної діяльності і не відбуваються часто або регулярно – прийнято називати надзвичайними.

Наразі в існуючому Плані рахунків бухгалтерського обліку не передбачено окремих синтетичних рахунків для обліку втрат і доходів від надзвичайних подій. Аграрне виробництво є важливою і одночасно специфічною галуззю народного господарства, яке тісно пов'язано із природою. Не зважаючи на військову агресію, аграрні підприємства відчувають процеси зміни клімату, які набирають обертів і з кожним роком стають інтенсивнішими, почастишали

лісові пожежі, довготривала спека, руйнівні зливи, посухи, паводки. Водночас, відображення у бухгалтерському обліку втрат і збитків від надзвичайних подій від військових дій, техногенних аварій, природнього характеру, соціального характеру відбувається у складі інших витрат та доходів діяльності. Таке відображення надзвичайних подій нівелює їх. Тому, вважаємо за потрібне введення до Плану рахунків бухгалтерського обліку окремих синтетичних рахунків для обліку втрат і доходів від надзвичайних подій: 99 «Надзвичайні витрати» і 78 «Надзвичайні доходи». Наведенні рахунки забезпечать об'єктивне відображення інформації про надзвичайні події, як у фінансовій звітності, так і в інтегрованій звітності (звіті про управління). Відображення інформації про надзвичайні події за окремим синтетичним рахунком 99 «Надзвичайні витрати» у бухгалтерській звітності забезпечить можливість відчутти наслідки цих подій, забезпечить спроможність прийняття відповідних рішень стосовно страхування (страхового відшкодування), державної допомоги або інших джерел відшкодування.

4 Список використаних джерел:

1. Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану, затверджена Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 04.04.2022 № 167 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>
2. Методика визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затверджена Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 18.05.2022 № 295 http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KMP93284.html
3. Методичні рекомендації з фіксування прямої шкоди, завданої сільськогосподарським підприємствам внаслідок збройної агресії російської федерації. ННЦ «Інститут аграрної економіки». URL: https://drive.google.com/file/d/1AZEC1erAE6wNn5ke-СМo9EQzz_kIQcaf/view
4. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України URL: <https://minagro.gov.ua/en>
5. Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. Дайджест ключових наслідків російської агресії для українського довкілля за 27 жовтня – 2 листопада 2022 року. URL: <https://mepr.gov.ua/news/40263.html>
6. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-viznachennya-shkodi-ta-zbitkiv-zavdanih-ukrayini-vnaslidok-zbrojnoyi-agresiyi-rosijskoyi-federaciyi-326>
7. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій,

- спричинених військовою агресією Російської Федерації. Проект Закону України URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73967
8. Рекомендації з фіксації та визначення непрямих збитків агропідприємств від війни. ННЦ «Інститут аграрної економіки». URL: https://drive.google.com/file/d/1AZECIerAE6wNn5ke-CMo9EQzz_kIQcaf/view
 9. Zhuk, V., Popko, Ye., Ostapchuk, S. (2022). Fixation of Direct Damage to Agrarian Business due to War, Based on the Accountant's Professional Judgment. *Oblik i finansi*, 2(96), 15-21. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-2\(96\)-15-21](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-2(96)-15-21)

УДК 657.6

М. Я. Шульган, аспірантка *,
Вінницький національний аграрний університет

АНАЛІЗ СТАНУ ГАЛУЗІ БДЖІЛЬНИЦТВА В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Бджільництво в Україні позиціонує себе як одна із стратегічних галузей сільського господарства, яка забезпечує приналежність України до ТОП-5 країн світу за експортом меду.

Для України 2022 рік є найскладнішим за весь період незалежності. Війна та падіння економіки негативно вплинули на всі галузі виробництва, і бджільництво не є виключенням. У результаті агресії РФ, завдано шкоди українському бджільництву – частина пасік зруйнована внаслідок обстрілів, на окупованих територіях деякі пасіки свідомо знищувались російськими військами. За оцінками експертів втрати по бджолосім'ям на Півночі (Київська, Чернігівська), Сході (Слобожанщина) та Півдні (Херсонська, Миколаївська області) України вже сьогодні скоротились на 30% [1]. Окрім бджіл, втрачено вулики, обладнання, виробничі лінії. Через військові дії, частина бджолярів була вимушена покинути свої домівки – а, отже, навіть якщо пасіка вціліла, бджолосім'ї залишились без проведення необхідних весняних заходів (підгодівля, розширення), що, у свою чергу, негативне вплинуло на їх подальший розвиток.

На початок вересня сума прямих збитків, завданих агропромислового комплексу України складає \$6,9 млрд. Про це свідчать дані «Звіту про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на 1 вересня 2022 року» KSE INSTITUTE [3].

Також через війну в Україні пасічники втратили понад 110 тис. бджолосім'ей. Аналіз даних по бджільництву наведені в таблиці 1.

* Науковий керівник – Н. Г. Зdirko, д.е.н., професор, декан факультету обліку та аудиту, Вінницький національний аграрний університет.

Таблиця 1

Аналіз збитків по галузі бджільництва під час війни за 2022 рік

Види втрат	Одиниці, кількості	Первісна кількість об'єктів	Кількість пошкоджених об'єктів	Оцінка втрат, \$ млрд.
Прямі збитки				
Зруйновано				
Зруйновані пасіки	бджолосім'ї	2272740	110375	0,1
Пошкоджено				
Загиблі та зниклі бджоли	бджолосім'ї	2272740	25194	0,0

Джерело: розрахунки Агроцентру КШЕ (Центр досліджень продовольства та природокористування) [3].

Як відомо, на медовий врожай глобально впливає і екологія в цілому та аграрна складова зокрема.

Через війну, в деяких районах посівна не відбулась або ж посівні площі зменшилися, проходять активні бойові дії або ж розмінування територій. За даними ООН, через війну в Україні в 2022 році третина полів непридатна для посіву. При цьому площі під соняшник скоротилися, у пріоритеті злакові, а вони не є медоносами. Вказані фактори призводять до скорочення медозбору на 25-30%. Великого значення у цьому сезоні набувають дикорослі медоноси. Отож, «співпраця» двох галузей сільського господарства (рослинництва і бджільництва) є очевидною.

Водночас фахівці відзначають, що цього року результати зимівлі бджіл доволі позитивні – втрати сімей після зимівлі були мінімальні. Погодні умови у 2022 році були дуже сприятливі для бджільництва – був хороший взяток з білої акації, ріпаку, липи, соняшнику, різнотрав'я.

Отже, попри збитки, завдані галузі бджільництва через військову агресію РФ, у 2022 р. в Україні зібрано хороший медовий врожай. Обсяг меду, зібраного в Україні цього року, складає 120-140 тис. тон. Щодо експорту, то перше півріччя було провальним, перспективи у другому півріччі теж не викликають оптимізму: є труднощі із логістикою та проблеми з роботою переробних підприємств. На даний момент в реаліях сьогодення, в Україні працює тільки один завод по переробці меду – у Вінниці й усі закупівельники привозять мед саме в дане місто.

Крім того, багато пасічників не здають мед закупівельникам, сподіваючись на вищу ціну. У порівнянні із минулим роком, обсяги експорту можуть зменшитися на 70%. Тобто для внутрішнього споживання, меду буде достатньо, а от обсяги експорту можуть суттєво скоротитися.

Нагадаємо, що до війни Україна була одним за найбільших експортерів меду до Європи – загальний обсяг експорту у 2020 р. склав понад 80 тис. т, у 2021 р. понад 60 тис. т. [4]. Обсяг експорту меду в динаміці відображено у таблиці 2.

Обсяг експорту меду України за 2020-2022 р.

Продукція бджільництва	Обсяг експорту меду		
	За 2020 р. (тис. тон)	За 2021 р. (тис. тон)	За 2022 р. (тис. тон)
Мед	80	60	30

Джерело: сформовано автором на підставі [4].

З початком війни, саме ті області України, де найбільш розвинуте бджільництво, зазнали шкоди через бойові дії або ж потрапили під тимчасову окупацію – Харківська, Сумська, Луганська, Донецька, Миколаївська, Херсонська, Запорізька. А як наслідок і зменшення виробництва продукції.

Фахівці з бджільництва прогнозують, що наступний рік буде менш сприятливим щодо погодних умов. Крім того, потрібно пам'ятати, що зменшились посівні площі медоносних культур. Регіони, що постраждали від війни, будуть відновлюватись ще не один рік, в тому числі, щодо екологічного стану.

Всі згадані фактори можуть призвести до скорочення галузі на 50% у наступному році.

Не дивлячись на погане становище по галузі, врятує її тільки відданість бджолярів і той факт, що 90% пасік в нашій країні приватні і вони були розповсюджені по всій території України. Тому в регіонах, які менше постраждали від російської агресії, пасічники продовжують свою діяльність, попри здорожчання інвентарю, дефіцит препаратів для бджіл, зниження платоспроможності населення, перебої з електрикою та інші негаразди.

4 Список використаних джерел:

1. KURKUL.COM. Онлайн-асистент фермера. URL: <https://kurkul.com/news/31877-cherez-viynu-galuz-bdjilnistva-nastupnogo-roku-moje-skorotitis-na-50> (дата звернення: 10.11.2022 р.)
2. Про бджільництво: Закон України від 22 лютого 2000 р. № 1492-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1492-14#Text> (дата звернення: 10.11.2022 р.)
3. Центр досліджень продовольства та природокористування. URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/lossesreportissue2ua-2.pdf> (дата звернення: 11.11.2022 р.)
4. KURKUL.COM. Онлайн-асистент фермера. URL: <https://kurkul.com/news/31383-obsyagi-eksportu-medu-mojut-zmenshitis-na-70--bdjolyar> (дата звернення: 11.11.2022 р.)

3. ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

УДК 336.221.4

Л. В. Барабаш, к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Уманський національний університет садівництва

ПОДАТКОВА СИСТЕМА І ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Воєнні реалії, що нині панують в Україні, змушують переглянути та переоцінити всі налагоджені економічні механізми. Особливу увагу при цьому слід зосередити на податковій системі – як підґрунті економічного розвитку держави, підприємницької активності й інвестиційної привабливості. А втілити перспективні кроки оновлення та реформування значною мірою допоможе податкова політика.

Перші тижні війни продемонстрували необхідність термінової регуляції податкових відносин. Тож в Україні було запроваджене широке коло пільг, покликаних підтримати та стимулювати підприємницьку діяльність, а також зменшити податковий тягар на платників податків. Наслідки війни – руйнування критичної інфраструктури, воєнне забруднення земель сільськогосподарського призначення, міграція населення й інші – є надзвичайно суттєвими. Зважаючи на високий рівень інфляції (понад 20%), боргову кризу, дефіцит ВВП і взагалі для вирівнювання економічної ситуації необхідне проведення низки реформ, в першу чергу – податкової системи.

Зарубіжні експерти схиляються до думки, що ключові напрями реформування податкової системи України мають бути зосереджені на таких аспектах, як: оподаткування багатства, збільшення ставок податків з одночасним переведення їх у площину прогресивності, розширення бази оподаткування по існуючих податках і платежах, долучення до числа платників податків тіньовий сектор економіки, а також осіб, які залишилися поза сферою впливу податкової системи [1]. Однак дана позиція спрямована на посилення фіскального спрямування податкової системи та податкової політики, хоча в періоди криз доцільнішим є застосування політики стимулювання.

Наступна група науковців і практиків зауважує на чотирьох напрямках, що мають забезпечити позитивний економічний результат: збільшення збору податкових надходжень за рахунок посилення фіскалізації, гнучка система податкової підтримки, збільшення податків на імпорт, дерегуляція і перерозподіл фінансових ресурсів між галузями та сферами діяльності [2]. Наведені кроки, попри їхню очевидність, нівелюють кризовий стан усіх галузей і сфер діяльності, що хоч і різною мірою, але постраждали від війни.

А тому зростання податкового тягаря спричинить або їхній перехід у тіньовий сектор, або повну ліквідацію.

Очевидно, що відбудова держави після війни потребуватиме значних обсягів фінансових ресурсів. Дійсно, одним з найдохідніших джерел бюджету були саме податкові надходження. Проте посилювати податковий тиск на бізнес і фізичних осіб зараз означає зруйнувати їх остаточно. Фіскалізація може принести позитивні результати, однак лише у короткостроковій перспективі, а Україні потрібні зміни з результатами стратегічного характеру. І напевне, що це має бути реформа податкової системи у переорієнтації її на розподільчо-регулюючу функцію.

Відтак потенційними напрямками реформи податкової системи є її зосередження на критичних і пріоритетних сферах і галузях діяльності: будівництво, логістика та транспортне забезпечення, сільське господарство та продовольча сфера, альтернативна енергетика. Поза конкурентним полем залишиться сектор воєнного забезпечення. І, звичайно, як джерело іноземної валюти, – експорт продукції, товарів і послуг.

З огляду на пріоритетність, доцільним є впровадження розробка низки дієвих інструментів податкової політики на кшталт звільнення від оподаткування на термін до трьох років новостворених підприємств, прогресивної ставки податку на доходи фізичних осіб і для підприємств критичної сфери, оподаткування надприбутків великих компаній і корпорацій, оподаткування підприємців за принципом прибутковості, а не доходності тощо.

4 Список використаних джерел:

1. Inman, Phillip (2022). Ukraine needs ‘radical’ reform to sustain war effort, warn economists. Support the Guardian. 9 Sep. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/09/ukraine-needs-radical-reform-to-sustain-war-effort-warn-economists> (дата звернення 12.11.2022).
2. Macroeconomic policies for wartime Ukraine. VoxEU. 12 Aug 2022. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/macroeconomic-policies-wartime-ukraine> (дата звернення 12.11.2022).

УДК 336.221.4

М. І. Гордієнко, к.е.н., професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування,
Сумський національний аграрний університет

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Гармонізація вітчизняного податкового законодавства до еталонів Європейського Союзу розпочалася одночасно з набуттям незалежності нашої держави. Першим кроком на цьому шляху стало підписання Угоди про

партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом, якого передбачалося не лише прагнення до створення політичної асоціації та економічної інтеграції, але і здійсненню системних реформ економічного зростання.

Одним із важелів державного регулювання соціально-економічного розвитку держави та інвестиційної стратегії виступає податкова політика. Державна податкова політика – це діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави.

Не можна не погодитися з думкою науковців та окремих членів уряду, щодо не відповідності податкової політики України економічним умовам і завданням її розвитку, не врахуванню передового європейського та світового досвіду розвитку податкової системи, особливо в умовах воєнного часу. Головною метою формування ефективної податкової системи, як основної складової податкової політики держави, є формування адекватної системи оподаткування, яка буде сприяти розвитку економіки держави, формуванню повноцінних суб'єктів ринку з метою вирішення питання досягнення фінансової стабільності, зменшення дефіцитності бюджету з подальшим переходом до економічного зростання.

На сьогодні в умовах які склалися в Україні та безпосередньо пов'язані з війною, необхідні негайні кроки на рівні держави щодо стабілізації бюджетних надходжень, забезпечення першочергових соціальних потреб суспільства, нормалізації рівня життя населення.

Визначення податкової політики наведене вище, на нашу думку не в повній мірі розкриває сутність податкової політики, поскільки враховує лише реалізацію фіскальної функції податків. Ми вважаємо, що державна податкова політика повинна розглядатися, як ключовий інструмент створення передумов та впливу на соціально-економічний розвиток держави.

В цьому аспекті, економічна система країни, будучи цілісною системою, повинна поєднувати конфлікти інтереси її учасників. Зокрема при цьому, в процесі розробки податкової політики, потрібно враховувати загострення конфліктів, які виникають як правило, або в період спаду ділової активності, або кризові періоди економічного розвитку чи в період військового часу, який переживає наша країна на сьогодні. Таким чином, наша держава повинна при вдосконаленні діючої концепції податкової політики держави, враховувати фактори сьогодення, тобто звести до мінімуму конфліктні ситуації щоб забезпечити збереження стабільності та цілісності суспільства, зменшити соціальну напругу в державі.

В цьому аспекті, процигуємо Дмитра Оносовського, старшого юриста ЮКК «Де-Юре» – «Усі війни в першу чергу є війнами економік. Тому економіка та бізнес мають працювати. Задля цього держава має адаптувати податкове навантаження і податкові правила до воєнних умов, для сприяння виживанню бізнесу в умовах війни».

Податкові надходження до державного бюджету з об'єктивних причин зменшилися, що зумовлено скороченням та/або припиненням економічної

активності суб'єктів господарювання, в свою чергу видатки державного бюджету на ведення війни, значно збільшилися. На сьогодні одне з головних завдань, яке стоїть перед бізнесом – це працювати попри воєнний стан, сплачувати податки, щоб підтримати економіку держави, зберегти максимально робочі місця для українців.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, це період невизначеності та зростаючих ризиків для всіх бізнесів. Влада країни вживає цілу низку першочергових заходів для мінімізації негативних наслідків, разом з тим, інколи ці заходи занадто радикальні або науково необґрунтовані. Внаслідок активних бойових дій вітчизняний бізнес на значній території України перебуває у надзвичайно складній фінансовій ситуації.

За офіційними даними Європейської бізнес асоціації більш ніж 68 відсотків суб'єктів господарювання на сьогодні в Україні працюють або частково, або з певними обмеженнями. За словами Міністра фінансів України Сергія Марченка – «зараз така ситуація, що наші надходження не покривають наші потреби, основний капітал – це запозичення, внутрішні та зовнішні. Потреби в армії та інших важливих чутливих речах, які ми фінансуємо з бюджету». Війна за словами Міністра, це складний період для всіх, тому і Президент, і Верховна Рада та уряд намагаються, настільки це можливо, створити умови, за яких бізнес міг-би працювати, де це можливо, щоб можна було створити нові робочі місця. При цьому слід пам'ятати, що значна частина активів бізнесу через війну недоступна, в агросекторі масово знищується сільськогосподарська техніка та інші активи, великі площі сільськогосподарських угідь заміновано. Україна уже втратила близько 30 % економіки.

З початку повномасштабної війни Парламент ухвалив суттєві зміни до законодавства, що передбачають значне послаблення для бізнесу на період воєнного стану.

Проведемо огляд основних законодавчих змін, які виглядають з однієї сторони, як досить ліберальна модель оподаткування, але й той час є вимушеним антикризовим заходом держави для стабілізації економіки у воєнний стан.

По-перше, надана можливість переходу підприємств на спрощену систему оподаткування зі сплатою податку з обороту за ставкою 2 відсотки, при цьому відмінюються обмеження за обсягом доходу. Разом з тим, передбачені тимчасові особливості для суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність з обміну іноземної валюти, операції з корисними копалинами, фінансові компанії, тощо. Важливо, що підприємства, які до переходу на сплату 2 % єдиного податку були платниками податку на додану вартість (ПДВ), звільняються від нарахування та сплати ПДВ, а також призупиняються всі податкові зобов'язання з ПДВ, фактично суб'єкт господарювання перестає бути платником ПДВ. Поряд з цим, в порівнянні зі «звичайною» моделлю спрощеної системи оподаткування, підприємства зобов'язані сплачувати єдиний соціальний внесок та податок на доходи фізичних осіб.

Поряд з цим, на час воєнного стану ставку акцизного податку на пальне встановлено на рівні 0 відсотків, а ставку ПДВ знижено до 7 відсотків; з 1

березня 2022 року та ще рік після закінчення військового стану звільнено підприємства від сплати земельного податку та орендної плати за землю території на яких велися бойові дії або які тимчасово окуповані; у 2022 році відмінено справляння екологічного податку за об'єкти які розташовані на території на яких велися бойові дії або які тимчасово окуповані; скасовані платежі при розмитненні транспортних засобів; тощо.

На сьогодні ми маємо унікальну ситуацію, коли одні платники податків сплачують податкові зобов'язання авансом, а інші – взагалі не платять; коли одні подають декларації, а інші не подають.

Звичайно ми розуміємо, що лібералізація оподаткування у військовий період є вимушеним, антикризовим заходом. Разом з тим, підприємства отримали можливість пошуку можливостей для відновлення і налагодження виробництва продукції.

Таким чином, законодавство про податкову реформу на час воєнного стану, стає інструментом антициклічної фіскальної політики, яка направлена не тільки на наповнення державного бюджету, а в першу чергу на порятунок бізнесу та підвищення ділової активності підприємств, аби вони мали можливість працювати та наповнювати державний бюджет, задля спільної перемоги.

4 Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: угода ратифікована Законом України №1678-VII від 16 вересня 2014 року / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
2. Податковий Кодекс України: Закон України №2755-VI від 02 грудня 2010 року (в редакції Закону України №2643-IX від 28 жовтня 2022 року) / Верховна Рада Україна. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

В. П. Синчак, д.е.н., професор кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМЦІВ – ПЛАТНИКІВ ЄДИНОГО ПОДАТКУ ТРЕТЬОЇ ГРУПИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Із введенням в Україні воєнного стану відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 [1] і після його затвердження Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX [2] з наступним продовженням, актуалізується питання оподаткування фізичних осіб-підприємців (ФОП), зважаючи на розширення альтернативи вибору, що передбачалася в мирний час для суб'єктів спрощеної системи оподаткування та додалася із запровадженням податкових особливостей як додаткового елемента податку. Нагадаємо, за умовами спрощеної системи оподаткування до таких суб'єктів віднесено змішану третю групу платників єдиного податку (ЄП), до числа якої входять ФОП та юридичні особи. Тож до запровадження воєнного стану для платників змішаної групи, з поміж інших умов, діяли також ті, що стосувалися вибору між двома податковими ставками (3% - ставка, за якої передбачається сплата окремо ЄП і ПДВ та 5% - ставка, що передбачає сплату ЄП без сплати ПДВ). Причому такий вибір здійснюється вказаними особами як під час реєстрації платником єдиного податку, так і після її здійснення, незалежно від періоду перебування на спрощеній системі оподаткування.

Однак із порушенням звичних для бізнесу умов господарської діяльності, а відтак і виникнення ризику не сплати податкових зобов'язань, постає, з одного боку, доцільність додаткового спрощення механізму оподаткування, зокрема і для фізичних осіб підприємців, а з іншого – посилюється необхідність мінімізації ризиків у розрахунках з бюджетами. Відтак в умовах воєнного стану до Податкового кодексу України (ПК України) оперативно вносяться зміни, з якими запроваджуються в оподаткуванні ФОП – платників єдиного податку третьої групи податкові особливості. Застосування останніх також передбачає дотримання певних умов. Саме тому, зважаючи на їх спрямування, окремого аналізу потребують специфічні ознаки в оподаткуванні фізичних осіб-підприємців, віднесених до третьої групи платників єдиного податку.

У сукупності податкові особливості й умови оподаткування суб'єктів підприємництва, які запроваджені у період воєнного стану, вимагають поглибленого наукового аналізу. Адже вони зміщують акцент дослідження на необхідність обґрунтування їх змісту, що характерно простежується у чинному єдиному податку. При цьому термін «особливості» звично застосовується у науковій термінології, якою окреслюються характерні ознаки в оподаткуванні, нарахуванні або сплаті податків тощо.

Широке використання зазначеного терміну спостерігається і в нормативно-правовій практиці з окремих платежів, який за нашими підрахунками налічує загалом 101 застосування у ПК України. Тож з практичної точки зору виникає потреба у вивченні впливу податкових особливостей (і введених із ними умов) на надходження до місцевих бюджетів єдиного податку від ФОП – платників третьої групи та аналізі відхилень в кількості останніх.

Зазначене обумовлює актуальність теми публікації та окреслює мету дослідження.

Зауважимо, що із запровадженням в нашій країні воєнного стану до ПК України внесено зміни Законом України від 24.03.2022р. №2142-IX [3], якими передбачено податкові особливості й умови їх застосування в оподаткуванні суб'єктів спрощеної системи оподаткування. Зазначені податкові особливості та введені з ними умови застосовуються тимчасово у період з 01.04.22р. і «...до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану...» [3], як зазначено у вищевказаному законі України.

Тут йдеться про зміни, які запроваджені саме в умовах воєнного стану, оскільки вони змінюють податкові відносини платників єдиного податку третьої групи із державним бюджетом по податку на додану вартість, вводять податкові особливості та умови для застосування єдиної податкової ставки з ЄП. Причому, внесені зміни, з одного боку, дають право підприємцям – платникам ЄП третьої групи, залишатися на спрощеній системі оподаткування зі звичними для них умовами і можливістю вибору між двома податковими ставками (3% або 5%), а з іншого – передбачають додаткову альтернативність обрання між сплатою ЄП характерною для мирного часу та податковими особливостями й умовами, запровадженими правовим режимом воєнного стану.

Так, відповідно до Закону №2142-IX [3], яким внесено зміни підпунктом 9.4 і пунктом 9 до підрозділу 8 розділу XX «Перехідні положення» ПК України [4], для платників єдиного податку третьої групи, які «використовують особливості оподаткування», встановлено податкову ставку у розмірі 2% від доходу. Причому обсяг такого доходу визначається як за звичних умов мирного часу, тобто відповідно до статті 292 ПК України [4].

Відтак перехід ФОП на сплату ЄП за ставкою 2% відбувається («тимчасово, з 1 квітня 2022 року до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України» [4]) на добровільних засадах з урахуванням податкових особливостей і умов їх використання. Серед таких особливостей і умов: можливість віднесення до платників третьої групи суб'єктів господарювання будь-якої організаційно-правової форми; зняття обмежень (порівняно з мирним часом) щодо обсягу доходу та кількості осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах; зменшення кількості обмежень за видами діяльності та для окремих суб'єктів господарювання, а також деяких передумов і умов, встановлених пунктом 291.5 ПК України, що не дозволяли бути платником ЄП в мирний час; дублювання окремого переліку обмежень (характерних і для мирного часу), зокрема для фінансових установ (банків, кредитних спілок тощо), а також для осіб, які здійснюють деякі специфічні види діяльності з отримання ліцензій інших дозволів (обмін іноземних валют,

виробництво, експорт, імпорт підакцизних товарів тощо) та не можуть бути платниками ЄП, які використовують особливості відповідно до підпункту 9.3 пункту 9 підрозділу 8 «Перехідні положення» ПК України.

Поряд з іншими характерними відмінностями, визначеними для ФОП – платників третьої групи, які застосовують особливості в умовах правового режиму воєнного часу, наголошуємо на встановленні для них місячного податкового (звітного) періоду при нарахуванні та сплаті єдиного податку (підпункт 9.7 пункту 9 підрозділу 8 «Перехідні положення» ПК України). Нагадаємо, що за мирного часу та для осіб, які не обрали «особливості» в оподаткуванні в умовах війни, діє щоквартальний податковий (звітний) період (пункт 295.3 ПК України [4]).

Тут лише, зауважимо, що сам порядок визначення місячного податкового (звітного) періоду має тривалу практику свого застосування та чітко прописаний у ПК України, як власне й інші звітні періоди (квартальний, річний тощо). Однак перед його застосуванням платник єдиного податку повинен обрати або перейти на спрощену систему оподаткування із податковими особливостями, встановленими пунктом 9 підрозділу 8 розділу XX «Перехідні положення» ПК України [4]. Для цього передбачено подання суб'єктом господарювання відповідної заяви у довільній формі до податкової служби. З поданням такої заяви у ФОП виникає право, починаючи з наступного робочого дня після подання заяви (підпункт 9.8), залишатися платником єдиного податку третьої групи із можливістю використання особливостей в оподаткуванні, характерними для умов воєнного часу.

Із запровадженням воєнного стану й особливостей в оподаткуванні ФОП – платників ЄП третьої групи, виникає необхідність у вивченні змін в надходженнях до місцевих бюджетів. За нашими підрахунками встановлено, що у структурі надходжень єдиного податку його сплата фізичними особами-підприємцями Хмельницької області, за даними якої проводився аналіз, залишається стабільною і знаходиться у межах від 3,4 % до 3,6% станом на 01.01. і 01.10.22р. відповідно. Отож вертикальний аналіз дає підстави до висновку про структурну рівномірність у базах оподаткування навіть в умовах воєнного стану, завдячуючи податковому законодавству у забезпеченні звичних умов в оподаткуванні, врівноваженому попиту та пропозиції на продукцію платників ЄП третьої групи тощо.

Однак результати горизонтального аналізу показали, що порівняно із 1 січнем 2022 року (фактичні надходження єдиного податку за IV квартал 2021 року), сплата ЄП загалом по платниках III групи станом на 1 жовтня 2022 року зменшилась на 18,3 %. Подібний стан спостерігається і по ФОП, які входять до третьої групи, оскільки за вказані податкові (звітні) періоди у їх сплаті єдиного податку наявне зменшення на 13,1 %. До того ж, від'ємні зміни у надходженнях ЄП спостерігаються як від платників третьої групи загалом, так і від ФОП, зокрема по всіх трьох податкових (звітних) періодах (станом на 01.04, 01.07. і 01.10.22р.), що співпадають із правовим режимом воєнного стану. Тож результати горизонтального аналізу дозволяють зробити висновок, що широкомасштабне вторгнення російського агресора 24 лютого 2022 року та

оголошення воєнного стану у відповідь на агресію, вплинуло на надходження ЄП до місцевих бюджетів, зокрема і регіонів, які знаходяться на віддалі від ведення бойових дій.

Отже введенні податкові особливості в оподаткуванні ФОП – платників єдиного податку третьої групи розширюють альтернативність вибору серед звичним для мирного часу порядком розрахунків з бюджетами та між їх здійсненням в умовах воєнного стану з дотриманням визначених обмежень. Змістовою складовою податкових особливостей для ФОП – платників єдиного податку III групи передбачено: єдину податкову ставку (2%); віднесення до їх числа суб'єктів господарювання будь-якої організаційно-правової форми; зняття обмежень (порівняно з мирним часом) щодо обсягу доходу та кількості осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах; зменшення кількості обмежень для окремих суб'єктів господарювання, у видах діяльності і в умовах віднесення до платників ЄП цієї групи; окремий перелік обмежень для фінансових установ (банків, кредитних спілок тощо) і специфічних видів діяльності (обмін іноземних валют, виробництво, експорт, імпорт підакцизних товарів тощо), що не дають права бути платниками ЄП і використовувати податкові особливості; встановлення замість квартального місячного податкового (звітного) періоду.

Встановлено, що в умовах воєнного стану у структурі надходжень сплата ЄП від ФОП - платників єдиного податку III групи є рівномірно-стабільною (від 3,4 % до 3,6%), завдяки досконалому податковому законодавству у забезпеченні звичних умов в оподаткуванні та стабільній діяльності фізичних осіб-підприємців. Натомість наявне зменшення (на 18,3%) єдиного податку по платниках III групи в динаміці загалом та його зниження (на 13,1%) по ФОП, порівняно з мирним часом. Таким чином російська агресія вплинула на податкові надходження ЄП навіть у регіонах, які знаходяться на віддалі від ведення бойових дій.

4 Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
2. Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні": Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022р. №2142-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-VI (із змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

В. П. Синчак, д.е.н, професор
кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда
Юзькова, м. Хмельницький, Україна

С. В. Капелюшок, здобувачка вищої освіти першого бакалаврського
рівня за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький, Україна
(м. Дакула, штат Джорджія (США))

СПЛАТА ТА ВПЛИВ ПОДАТКІВ У США НА СТРУКТУРУ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ МУНУЦІПАЛЬНИХ БЮДЖЕТІВ

У теперішніх умовах розвитку демократичних суспільств питання сплати податків належить до важливих фіскальних обов'язків для визначених фінансовим правом категорій осіб, а отже є цивілізованим, еволюційним та узаконеним надбанням, закріпленим у законодавствах сучасних країн. Однак поряд із обов'язком у нормативно-правових актах прописані права платників податків, які за визначених законодавством умов мають вирішальне значення при вирішенні спірних питань в оподаткуванні. Тому сучасній державі необхідно розробляти чіткі та зрозумілі «правила гри» за яких будь-який примус, властивий для початкових етапів розвитку податкових систем, не може бути реалізованим у демократичному суспільстві, звичному до цивілізованих способів життя та виконання своїх обов'язків, зокрема і податкових. Відтак кожний, хто на будь-якому рівні має відношення до розробки та реалізації податкової політики в країні повинен враховувати та виконувати цивілізовані «правила гри».

До того ж, доцільно вивчати кращі зарубіжні практики із набуття усвідомлення необхідності сприйняття та ставлення до самих податків, як власне, і до зміни обсягів, і частки податкових надходжень у доходах бюджетів. Поряд із цим необхідно пропагувати набутий результативний досвід з виконання доходів бюджетів із податкових надходжень фізичними особами та суб'єктами господарювання в інших країнах для впровадження у вітчизняну практику. При цьому слід враховувати і зміни у структурі та динаміці податкових надходжень до місцевих бюджетів в розвинених країнах для обґрунтування такого зростання у бюджетах місцевого самоврядування нашої держави з метою підвищення рівня податкової культури в територіальних громадах.

Для забезпечення виконання зазначених напрямів вагомого значення набувають актуальні наукові публікації із вивчення сучасного зарубіжного досвіду, зокрема і США. Проте у вітчизняному науковому середовищі спостерігається недостатність таких праць. Усе це створює інформаційно-

джерельний вакуум і науково-практичну проблему, що актуалізує тему нашої публікації, визначає її мету та завдання.

Традиційно вважається, що податкова система Сполучених Штатів Америки належить до найбільш розвинених, серед країн з ринковою економікою, хоча з точки зору податкового законодавства є досить складною, оскільки регулюється значною кількістю нормативно-правових актів, зокрема і кожного штату. Зважаючи на те, що США – це федеральна держава, то і ставки податків, і податкові пільги можуть відрізнятися в одному штаті від іншого, через те що в кожному з них діють свої власні додаткові правила, які різняться між собою.

Тож у США, як державі з федеративним устроєм, податкова система складається із трьох рівнів:

- федеральний рівень, на якому встановлено федеральні податки, що є обов'язковими на всій території країни для визначених законодавством платників, для яких діє загальний порядок їх сплати, однакова величина податкових ставок тощо;

- рівень штатів, на якому законодавчі збори кожного суб'єкта федерації можуть приймати власні нормативно правові акти з питань оподаткування, що діють в межах відповідного штату;

- муніципальний рівень, на якому місцева влада має право приймати локальні акти, якими регулюються питання справляння податків і зборів на адміністративній території населеного пункту за правилами, встановленими муніципальною владою цієї громади.

Податкове законодавство США міститься у складі Збірки кодексів США в розділі 26 «Про внутрішні доходи». У його змісті визначено перелік платників податків, до яких з числа фізичних осіб за законодавством належать громадяни країни, податкові резиденти (тобто особи, які знаходяться у межах країни 183 дні та більше), а також нерезиденти, які отримували доходи на території США, за умови, що з країною їхнього резиденства не укладено угоду «Про уникнення подвійного оподаткування» [1]. Тут лише зауважимо, що така ж практика характерна і для податкової системи України при оподаткуванні доходів фізичних осіб.

Доходи зазначених платників у США, як і в Україні, оподатковуються ПДФО (податком з доходів фізичних осіб – individual income tax). При оподаткуванні доходів фізичних осіб у США надається перевага прогресивній шкалі оподаткування. До складу оподатковуваних доходів відноситься заробітна плата, підприємницькі доходи та інші види доходів. Найхарактернішими податковими пільгами, що дають право на зменшення оподаткованого доходу за федеральним законодавством США, є вирахування, зокрема [2]: для сімей з дітьми у сумі \$2000 у рік на кожну дитину; за наявності студентів у сім'ї – \$2500 у рік на студента; на обслуговування житла, якщо не відшкодована вартість перевищує 10 відсотків від річного доходу тощо.

Окрім вказаних пільг передбачено й інші виплати за наявності яких зменшується оподатковуваний дохід платника ПДФО. До таких виплат відносяться [3]: сплачені відсотки за кредитом; сплачений податок за

нерухомість; здійснені пожерти благодійним організаціям; оплата навчання та лікування тощо.

Для найманих осіб також передбачено сплату соціальних внесків на пенсійне страхування (social security tax). Такі внески, як і в нашій країні, мають цільове призначення та використовуються для підтримки застрахованих осіб в період їхньої непрацездатності або під час професійного захворювання чи отримання ними інвалідності. Податки з фонду соціального страхування (social security tax) витрачаються на соціальні виплати та фінансування пенсійної програми.

Окрім внесків на пенсійне страхування фізичні особи сплачують збір на медичне страхування, профілактичне обслуговування та послуги з відновлення здоров'я (medicare tax). При цьому роботодавець оплачує 50 відсотків ставки за медичну страховку та захист від наслідків втрати працездатності через хворобу чи старість. Цей платіж також відноситься до цільових зборів, який в Україні ще не набув застосування. Існує також державна програма страхування здоров'я (medicare), за якою фінансуються потреби людей, що не можуть сплатити медичне страхування.

До найхарактерніших платежів в оподаткуванні суб'єктів господарювання слід віднести акцизні податки, мито, внески на соціальне страхування працівників, корпоративний податок з прибутку корпорацій. Механізм оподаткування корпоративного податку передбачає застосування різних податкових ставок, встановлених законодавчо на кожному фіскальному рівні (федеральному, на рівні штатів і на муніципальному рівні). Зокрема, федеральним законодавством передбачена максимальна ставка 21 %. На рівні штатів, як зазначено вище, ставки диференціюються і становлять від 2,5 % до 12 %, що змінюються відповідно до прогресивної шкали оподаткування. Муніципальні органи влади, які наповнюють місцеві бюджети і за рахунок податкових надходжень, отримують диференційовано від 2% до 9% податку від прибутку корпорацій за прогресивною шкалою податкових ставок.

Не менш важливе значення у податковій системі США та у фінансовій діяльності суб'єктів господарювання і покупців займає податок з продаж (sales tax), який утримують корпорації та інші суб'єкти із споживачів товарів та перераховують його до бюджету. Особливістю його нарахування та сплати у США є відмінність, що не звична для українського споживача, але вона найхарактерніше свідчить про повноваження штатів у встановленні податкових ставок. Ідеться про різницю між ціною товару вказаною на ціннику та вартістю, яку сплачує покупець на касі в торгівельній мережі.

Так у Чикаго за товар вартістю в \$ 40, що зазначена на ціннику, покупець на касі сплатить \$ 43,7 (9,25% sales tax), в Алабами за такої ж вартості – \$ 40 на касі необхідно сплатити \$ 42 (5% sales tax). Подібна особливість у встановленні ставки податку з продаж у США спостерігається і в інших штатах. Так у штаті Джорджія за одяг вартістю на ціннику \$ 62,65 на касі необхідно сплатити \$ 66,41 тобто \$ 3,76 податку (5,66 % sales tax), за сандвіч вартістю \$ 6,49 необхідно сплатити – \$ 0,39 податку (6% sales tax).

З огляду на тему дослідження та проведений аналіз сплати чинних податків і зборів у США й подібних їм в Україні, слід розглянути їх вплив на формування структури податкових надходжень у місцевих (муніципальних) бюджетах США та України. Для порівняння використано показники бюджетів м. Дакула штат Джорджія і м. Хмельницького (табл.), які вивчалися одночасно.

Із даних табл. 1, очевидно, що податкові надходження у структурі доходів місцевих бюджетів двох міст суттєво різняться, а саме у 2019 році. У вказаному році відхилення є найбільшими і складають $\pm 31,65$ відсоткових пункти з переважанням показника м. Хмельницького.

У наступних двох роках (2020р. і 2021р.) у муніципальному бюджеті м. Дакула частка податкових надходжень значно зросла і склала 53,13% і 61,78 відсотки відповідно. Натомість в місцевому бюджеті м. Хмельницького у 2020р. податкові надходження хоча і були найбільшими (70,97%), але у 2021р. вони зменшилися до 55,47 відсотків. Причому саме у 2021 році відхилення в податкових надходженнях у структурі доходів бюджетів двох міст є найменшими та складають $\pm 6,31$ відсоткових пунктів з переважанням показника м. Дакула.

Таблиця 1

Обсяги та структура податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів м. Дакула (США) і м. Хмельницького (Україна) у 2019-2021 рр.

Джерела доходів	м. Дакула			м. Хмельницький		
	Обсяг доходів (тис. дол.)			Обсяг доходів (тис. грн.) у:		
	у:					
	2019р.	2020р.	2021р.	2019р.	2020р.	2021р.
Всього доходів	737702 9	498241 6	462395 0	3149423 ,4	2658458 ,2	3797412, 2
із них податкові надходження	226356 3	264704 0	285609 9	1746973 ,1	1886710 ,9	2366 973, 0
їх структура у бюджетах (%)	30,68	53,13	61,78	62,33	70,97	55,47
Відхилення (в. п.)	-31,65	-17,84	6,31	31,65	17,84	-6,31

Джерело: Розраховано за даними [4-7].

Отже, результати дослідження підтвердили, що у структурі доходів місцевих бюджетів як у США, так і в Україні податкові надходження, по-перше, мають важливе фіскальне значення для місцевої влади, оскільки складають більше половини з усіх джерел фінансових ресурсів, що добре простежується за останні два роки в обох містах як американському, так і в українському, по-друге, не відзначаються стабільністю та з кожним роком можуть суттєво змінюватися, що особливо характерно проявилось при дослідженні муніципального бюджету м. Дакула за 2019 рік, по-третє, незалежно від назви податків в країні, юрисдикції й особливостей їх сплати та державного устрою вони потребують постійного аналізу та гнучкого втручання з боку органів державного управління

та місцевого самоврядування, яким в нашій державі доцільно надати більше фіскальних повноважень на зразок тих, що їх мають штати та/або муніципалітети у США з урахуванням вітчизняних особливостей унітарної держави.

4 Список використаних джерел:

1. Особливості salestax в США. *Finevolution*. URL: <https://finevolution.com.ua/sales-tax-usa/>
2. Податки в США у 2022 році для юридичних та фізичних осіб. *Migrant.biz.ua - Правова та юридична підтримка мігрантів*. URL: <https://migrant.biz.ua/ssha/finansy-ssha/podatky-v-ssha.html>
3. Податкова система США - Юридична компанія FinanceBusinessService: реєстрація офшорів, податкове планування, юридичні послуги. *Юридична компанія FinanceBusinessService: реєстрація офшорів, податкове планування, юридичні послуги*. URL: <https://fbs-tax.com/uk/tax-planning/usa/us-tax-system/>
4. Звіт про виконання загального та спеціального фонду бюджету Хмельницької міської територіальної громади за 2021 рік. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/dodatok_1_do_zvitu_zh_2021_rik_dod_1.pdf
5. Про затвердження звіту про виконання бюджету Хмельницької міської територіальної громади за 2020 рік. URL: [///C:/Users/user/Downloads/08051621_dod_1%20\(1\).pdf](///C:/Users/user/Downloads/08051621_dod_1%20(1).pdf)
6. Про затвердження звіту про виконання бюджету Хмельницької міської територіальної громади за 2020 рік. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/dodatok_1_do_zvitu_zh_2019_rik.pdf
7. Офіційний сайт міста Дакула, штат Джорджія, США: Annualreports. *DaculaGeorgia*. URL: <https://www.daculaga.gov/finance/page/annual-reports> (дата звернення: 08.11.2022).

УДК 330.341

Н. М. Ткачук, к.е.н.,

доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Інноваційний тип розвитку економіки післявоєнного періоду буде характеризуватися переходом країни на більш високий рівень технологічного укладу, проявом чого має стати переорієнтація інвестиційного капіталу у високотехнологічні галузі економіки, в реалізацію інноваційних проєктів підприємствами.

Україна належить до держав з вагомим науковим потенціалом, який можна порівняти з потенціалом більшості розвинених країн Європи. Розгалужена мережа наукових організацій, що діє в нашій державі охоплює широкий спектр галузей науки і техніки й здатна за сприятливих умов забезпечувати реалізацію науково-технічного прогресу та інноваційної перебудови української економіки.

Європейський вибір України та необхідність її інтеграції у високотехнологічне конкурентне середовище зумовили необхідність формування інноваційної моделі розвитку, в якому головну роль джерела економічного зростання відіграють наукові надбання та їхнє технологічне застосування в різних інноваціях виробництва. Реалізація інноваційної стратегії економічного зростання потребує прискореного розвитку високотехнологічних виробництв, спроможних виробляти наукоємну продукцію з високою доданою вартістю, формування експортного потенціалу цих виробництв, підвищення технологічного рівня підприємств завдяки прогресивним науково-технічним досягненням.

Сьогодні наукоємність вітчизняного промислового виробництва значно менша від світового рівня, при цьому майже третина коштів, що витрачаються на інноваційну діяльність, припадає на закупівлю обладнання, в той час як на інтелектуальну власність або на проведення науково-дослідних робіт витрати значно менші. Нагадаємо, що технологічні інновації являють собою діяльність підприємства, що пов'язана із розробкою та впровадженням як технологічно нових, так і значно технологічно удосконалених продуктів (продуктові інновації) і процесів (процесові інновації) [1].

Інноваційна продукція освоюється вітчизняними промисловими підприємствами повільно, здебільшого шляхом використання наявних обладнання і технологій (табл. 1).

Як видно з наведених у табл. 1 даних, на кінець 2020р. лише 15% вітчизняних промислових підприємств займалися впровадженням інновацій, але наявне суттєве позбавлення впровадження нових технологічних процесів порівняно з попереднім роком на 8%. Варто відмітити суттєве збільшення кількості впроваджених видів інноваційної продукції у звітному році до 4066 одиниць, що порівняно з попереднім роком майже вдвічі (на 89,3%). Також збільшилась кількість упроваджених нових для ринку видів інноваційної продукції у 2020р. до 691 одиниці, що на 65,3% більше аніж у 2019р. При цьому слід відмітити, що найбільше нових для ринку видів інноваційної продукції було упроваджено у 2016р. і 2017р. – 978 та 968 одиниць відповідно. Удвічі скоротилася кількість упроваджених нових видів машин і обладнання з 1305 одиниць у 2016р. до 647 одиниць у 2020р. Такі темпи впровадження інновацій на промислових підприємствах нашої держави зумовили в певній мірі й зменшення частки обсягу реалізованої інноваційної продукції з 1,4% у 2015р. до 0,7% у 2017р., починаючи з 2018р. відбувається її незначне зростання до 1,3% та 1,9% у звітному році.

Таблиця 1

**Результати впровадження підприємствами України інноваційної політики
у 2015-2020 рр. [2]**

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Частка підприємств, що впроваджували інновації, %	15,2	16,6	14,3	15,6	13,8	14,9
Темп росту до попереднього року, %	-	109,2	86,1	109,1	88,5	108,0
Кількість упроваджених видів інноваційної продукції, од.	3136	4139	2387	3843	2148	4066
Темп росту до попереднього року, %	-	132,0	57,7	161,0	55,9	189,3
Кількість упроваджених нових для ринку видів інноваційної продукції, од.	548	978	477	968	418	691
Темп росту до попереднього року, %	-	178,5	48,8	202,9	43,1	165,3
Кількість упроваджених нових видів машин і обладнання, од.	966	1305	751	920	760	647
Темп росту до попереднього року, %	-	135,1	57,5	122,5	82,6	85,1
Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції підприємств, %	1,4	...	0,7	0,8	1,3	1,9
Темп росту до попереднього року, %	-	-	-	114,3	162,5	146,1

Цілком стає очевидно, що впровадження інноваційної політики промислових підприємств України та їх здатність до інноваційної діяльності залежить від джерел фінансування такої діяльності. На сьогодні майже половина з інноваційних підприємств взагалі не фінансують проведення в інтересах свого виробництва наукових досліджень. Проте, проблема полягає не тільки в необхідності збільшення інвестицій в науку (за сценарними розрахунками – до 2,5-3% ВВП), а й в забезпеченні більш раціональної структури диверсифікації джерел фінансування наукової діяльності та ефективної віддачі від вкладень в науку. На сьогодні в Україні відсутній дієздатний механізм реалізації визначених державою пріоритетів науково-технологічного розвитку, а також система об'єктивної оцінки ефективності використання коштів, які вкладаються в цю сферу, що не дозволяє сконцентрувати ресурси на підтримку ефективно працюючих наукових колективів і наукових шкіл і забезпечити їх оснащенням сучасною технологічною базою.

На сьогодні вітчизняний внутрішній ринок науково-технічної продукції характеризується негативними тенденціями: низький рівень попиту на інноваційні розробки, неплатоспроможність вітчизняних споживачів, які мають потреби у високотехнологічній продукції, недостатність конкуренції з боку виробників і постачальників нової техніки і технології. Безумовно, результатом цього є низька інноваційна активність українських підприємств. Інноваційним «сьогоденням» України є технологічна структура реальних інвестицій, які можуть вкладатися в реальні інноваційні проекти, а інноваційним «майбутнім» повинно бути фінансування досліджень і розробок, які мають перетворитися в реальні проекти і впливати на технологічну структуру виробництва.

В силу непередбачуваності успішності практичної реалізації інноваційних проектів та високого ризику їх результату приватні інституціональні суб'єкти здійснюють фінансування переважно прикладних наукових досліджень і проектно-конструкторських робіт і уникають фінансування фундаментальних досліджень, які за своєю природою є більш витратомісткими.

4 Список використаних джерел:

1. Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки: Закон України № 2623-III від 11.07.2001р. (поточна редакція від 08.06.2022р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>
2. Наукова та інноваційна діяльність. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. РОЗВИТОК ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ ТА БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ БІЗНЕСУ І ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

УДК 338.43.02

С. В. Андрос, д.е.н., доцент,
провідний науковий співробітник
відділу фінансово-кредитної та податкової політики,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

В. Г. Герасимчук, д.е.н., професор,
професор кафедри міжнародної економіки,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ НІМЕЧЧИНИ У РАМКАХ ЄДИНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Країни ЄС реалізують національні та регіональні програми розвитку сільських районів, які спільно фінансуються Європейським фондом розвитку сільських територій та національними бюджетами. Програма розвитку сільських районів (RRP) для Баден-Вюртемберга (Німеччина) була офіційно прийнята Європейською Комісією 26 травня 2015 р., в якій визначено пріоритети Баден-Вюртемберга щодо використання 1,7 млрд євро державних коштів у період 2014-2020 рр. (709 млн євро з бюджету ЄС, у тому числі 91 млн євро, перерахованих з німецького конверта для прямих виплат Єдиної сільськогосподарської політики (CAP), і 630 млн євро національного співфінансування плюс 437 млн євро додаткового національного фінансування) [1].

RDP для Баден-Вюртемберга зосереджується на двох сферах. Відповідно до першої сфери – відновлення, збереження та зміцнення екосистем, пов'язаних із сільським і лісовим господарством – майже 9% сільськогосподарських угідь і 0,6% лісових площ передано під фінансові контракти для покращення біорізноманіття. Майже 7% сільськогосподарських угідь заплановано передати під контракт для покращення управління ґрунтами та 4% для покращення управління водними ресурсами. За другою основною сферою – конкурентоспроможність агросектору та стале лісове господарство – майже 4% фермерських господарств отримують підтримку для інвестицій у модернізацію чи реструктуризацію господарств [1].

Підхід LEADER до місцевого розвитку посилено та розширено порівняно з попереднім програмним періодом. LEADER – підхід «знизу вгору», коли фермери, сільські підприємства, місцеві організації, органи державної влади та окремі особи з різних секторів об'єднуються для формування місцевих груп дій. Завдяки багаторічному успіху підхід LEADER був прийнятий Європейським

фондом регіонального розвитку (ERFD), Європейським соціальним фондом (ESF) та Європейським фондом морського та рибного господарства (EMFF) як частина широкого місцевого розвитку під керівництвом спільноти. Нині групи LEADER/CLLD управляють десятками тисяч проєктів із економічними, культурними, соціальними та екологічними перевагами у сільській Європі.

Фінансова підтримка розвитку сільських районів є другим стовпом CAP, що забезпечує державам-членам пакет фінансування ЄС для управління на національному або регіональному рівнях у рамках багаторічних програм, що спільно фінансуються. Підтримка розвитку сільських районів зосереджена на: багатофункціональності сільського господарства, визнаючи його різноманітну роль крім виробництва продуктів харчування та низки послуг, що надаються фермерами; багатогалузевому та комплексному підході до сільської економіки для диверсифікації діяльності, створення нових джерел зайнятості та захисту сільської спадщини; гнучкої допомоги, заснованої на субсидіарності та сприяттві децентралізації, консультації на регіональному, місцевому та партнерському рівні; прозорості розробки та управління програмами на основі спрощеного та більш доступного законодавства.

Регламент (ЄС) № 1305/2013 [2] розглядає шість економічних, екологічних і соціальних напрямів, а програми містять чіткі цілі з визначенням того, чого потрібно досягти. Крім того, для кращої координації дій та максимізації синергії з іншими європейськими структурними та інвестиційними фондами (ESIF) з кожною державою-членом укладено Угоду про партнерство, яка висвітлює її стратегію щодо структурних інвестицій, що фінансуються ЄС.

У Німеччині розвиток сільських територій здійснюється через 13 окремих регіональних RDP, які відповідають різним землям (але з двома спільними програмами). Однак загальні елементи кількох регіональних програм представлені в національній структурі, встановленій на федеральному рівні. Національна програма сільської мережі забезпечує фінансування мережевого зв'язку суб'єктів розвитку сільської місцевості в Німеччині.

Баден-Вюртемберг займає територію 35,745 км², з яких майже 50% займають сільськогосподарські угіддя, а 39% – лісові угіддя. Приблизно 58% сільськогосподарської площі (1,4 млн га у 2016 р.) становлять орні землі та 38% постійні пасовища. 15% населення – з 12 млн жителів (2018) – проживає в сільській місцевості, а 44,1% проживає в проміжних районах. Рівень безробіття – 3,2% (2020), що нижче середнього федерального рівня. У Баден-Вюртемберзі налічується близько 40 700 сільськогосподарських господарств. Лише 3000 з них обробляють понад 100 га. Середній розмір – 35 га, що значно менше, ніж у середньому по країні (61 га) [1].

У цьому контексті економічна ефективність сільськогосподарського сектора, а також демографічні зміни залишаються проблемами для Баден-Вюртемберга. Екологічні проблеми пов'язані з тиском на біорізноманіття, а також з ерозією ґрунту та забрудненням нітратами поверхневих і ґрунтових вод. Підтримка та покращення природної спадщини в сільській місцевості та покращення добробуту тварин визначені як додаткові виклики, а також соціальна інтеграція та економічний розвиток. Для вирішення цих проблем RDP Баден-Вюртемберга

фінансує дії в рамках напрямів сільського розвитку – з акцентом на відновленні, збереженні та покращенні екосистем, пов'язаних із сільським і лісовим господарством, а також на конкурентоспроможності агросектору та сталого лісового господарства.

Стосовно напрямку – передача знань та інновацій в сільському, лісовому господарстві та сільській місцевості, варто зазначити, що цей напрям досягається за допомогою заходів, що підтримують навчання та консультативні послуги для людей і підприємств у сільській місцевості.

У рамках напрямку – конкурентоспроможність агросектору та стійке лісове господарство майже 4% фермерських господарств отримують фінансування для інвестицій, спрямованих на модернізацію ферм, зокрема, щодо тваринництва [1]. Інвестиції в переробку та маркетинг, а також участь у Європейському інноваційному партнерстві для продуктивності та стійкості сільського господарства також підтримуються в рамках цього напрямку.

Фінансова підтримка в рамках наступного напрямку – організація харчового ланцюга, включаючи переробку та маркетинг сільськогосподарської продукції, добробут тварин та управління ризиками в сільському господарстві, зосереджена на покращенні добробуту тварин і надається більш ніж 1980 сільським господарствам [1].

Що стосується відновлення, збереження та покращення екосистем, пов'язаних із сільським та лісовим господарством, то близько 9% сільськогосподарських угідь і 0,6% лісів укладено за фінансовими контрактами для покращення біорізноманіття. Крім того, 4% сільськогосподарських угідь передано під контракти на покращення управління водними ресурсами та майже 7% під договори на покращення управління ґрунтами [1].

Якщо йдеться про ефективність використання ресурсів і клімат, 3% сільськогосподарських і лісових угідь знаходяться під контрактами на управління, що сприяє поглинанню або збереженню вуглецю. Крім того, за програмою учасники отримують консультативні послуги з питань енергоефективності в агрохолдингах для обмеження зміни клімату.

Стосовно соціальної інтеграції та місцевого розвитку у сільській місцевості варто зазначити, що за програмою фінансуються Стратегії місцевого розвитку (MPP), розроблені та впроваджені Групами місцевої діяльності за підходом ЛІДЕР. ЛІДЕР охоплює майже 32% сільського населення, створюючи 180 нових робочих місць та покращуючи умови життя [1].

4 Список використаних джерел:

1. National Framework and Rural Network Programme URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development/country/germany_en#badenwrttemberg
2. Регламент (ЕС) 2017/2393 на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2017 година за изменение на Регламент (ЕС) № 1305/2013 относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A32017R2393>

В. Л. Волкова, студентка 5 курсу
факультету фінансів та банківської справи,
Одеський національний економічний університет

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасній економічній літературі низка науковців визначає інвестиційну функцію страхової компанії в один ряд з іншими її функціями. Зокрема, дослідник Александрова М. під час розгляду функцій страхування виокремлює інвестиційну функцію, котра передбачає вкладення тимчасово вільних коштів страховика в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку. Науковець Гвозденко О. зазначає, що основним джерелом отримання прибутку для страхової організації більшості цивілізованих країн є вкладання частини тимчасово вільних коштів резервного страхового фонду в прибуткові науково-технічні проєкти, різноманітні цінні папери [1, с. 39].

Значення інвестиційної діяльності проявляється як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремих страхових компаній. На мікро-рівні ефективна інвестиційна діяльність характеризує можливості окремої страхової компанії стабільно виконувати свої зобов'язання та отримувати прибуток [2, с. 1019]. Разом з тим, інвестиційній діяльності притаманна й певна ризиковість, тому страхові компанії змушені підтримувати баланс між інвестиційною та страховою діяльністю. Недотримання такої вимоги, захопленість грою на фондовому ринку може привести до негативних результатів. Підтвердженням цієї тези є обвали світового фінансового ринку 2007-2008 рр. Тому визначення граничної межі, співвідношення страхових доходів та розміру вкладень у інвестиційні інструменти стає важливою задачею страховика.

Ресурсами «інвестиційного банку вкладень» страховика є вся сукупність його активів (страхові та універсальні).

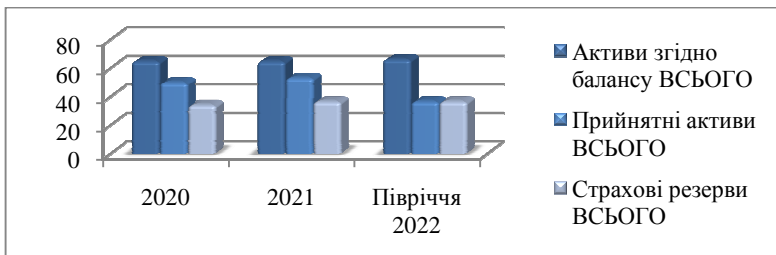

Рис. 1. Обсяг активів, прийнятних активів та резервів страхових компаній, млрд. грн.

Проведений аналіз показав, що загальна кількість страхових компаній (СК) в Україні станом на 01.01.2022 становила 155, з яких 13 СК зі страхування життя (СК Life) та 142 СК, що здійснювали види страхування інші, ніж страхування життя (СК non-Life).

Станом на 30.06.2022 загальний обсяг активів страховиків у порівнянні з початком року (до військової агресії), майже не змінився (+2,2%) і склав 65,7 млрд. грн. При цьому, за вказаний період кількість страховиків скоротилася – з 155 (01.01.2022) до 142 (01.07.2022). Страховий ринок продемонстрував помірний приріст прийнятних активів (+2,2%). Обсяг сформованих страхових резервів у I півріччі 2022 залишився сталим (36,6 млрд.грн.) [3]. Зауважимо, що структурно відбуваються зрушення на страховому ринку України в бік розвитку страхування життя та такого виду як «Зелена картка».

Якщо дослідити динаміку розміщення активів страхових компаній, то можна зробити висновок, що при здійсненні інвестиційної діяльності переважно кількість вільних грошових коштів страховики розміщували у банківських вкладах. Величина депозитів в I півріччі 2022 року у порівнянні із цим же періодом в 2021 році збільшилась на 39,9 % (тобто з 8 746,1 млн. грн. до 12 238,2 млн. грн.). Це свідчить про те, що на сьогоднішній день депозити залишаються найбільш не тільки інвестиційно привабливим фінансовим інструментом, але й надійним для страхових компаній. Але зі стратегічної точки зору наявність посередника у інвестиційній діяльності може суттєво зменшити інвестиційний дохід.

Зауважимо, що страховий ринок України перебуває на етапі розвитку та інтеграції у світовий простір. Незважаючи на певні здобутки, він характеризується недоліками, наявність яких показує перспективи розвитку.

Вважаємо, що основними факторами, що стримують розвиток інвестиційної діяльності страхового ринку України є: недосконала нормативно-правова база; недостатність платоспроможного попиту на страхові послуги; девальвація національної валюти; недовіра до страхових компаній та інші.

Функціонування страхових компаній на фінансовому ринку знаходиться в прямій залежності від рівня розвитку економічної системи, від сформованого в країні інвестиційного клімату, макроекономічної ситуації загалом [4]. За відсутності на страховому ринку привабливих інвестиційних інструментів, інвестиційна діяльність страхових компаній не буде приносити очікуваний ефект.

Одним з альтернативних інструментів інвестування, який більш близький і зрозумілий страховикам, є інвестування в нерухомість, який буде у перспективі більш високоприбутковим, ніж банківські депозити (через ріст цін на нерухомість), проте він має певний недолік. Так, нерухомість спричиняє додаткові витрати на утримання і витрати у разі її купівлі-продажу. Але, також є ще один перспективний інструмент – пряме інвестування. Пріоритетними напрямками інвестування можуть стати: видобуток корисних копалин, розвиток транспортної інфраструктури, сектора зв'язку й телекомунікації, інфраструктура туризму, будівництво житла.

Отже, можна зробити висновок, що фінансові ресурси, які акумулюються у вигляді страхових резервів, служать істотним джерелом інвестицій в економіку.

З метою покращення інвестиційної діяльності українських страхових організацій необхідно ввести деякі зміни до законодавства, що регулює страховий ринок, які були б направлені на побудову ефективної системи оподаткування страхової галузі, а також держава повинна стимулювати страхові компанії до інвестування в потенційно прибуткові або інноваційні галузі.

4 Список використаних джерел:

1. Василенко А., Тринчук В. Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія та пріоритети. *Страхова справа*. 2006. № 3. С. 38-46.
2. Страхування: [підручник] / В. Базилевич, К. Базилевич, Р. Пікус [та ін.]. К.: Знання, 2008. 1019 с.
3. Огляд страхового ринку України за I півріччя 2022 року. Наглядові дії безвиїзного нагляду у лютому-вересні 2022 року та пріоритетні напрями нагляду під час дії воєнного стану в Україні. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article (дата звернення: 24.10.2022).
4. Мілошевич Н. В. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. №16. С. 758-763.

УДК 337

В. П. Гмиря, к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
Черкаський державний бізнес-коледж, м. Черкаси, Україна

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРОБІЗНЕСУ РЕГІОНУ

Активізація та розширення діяльності аграрного виробництва в регіональному зрізі є однією з наріжних передумов успішного сталого розвитку агроформувань та їх стабільного врівноваженого економічного зростання. Водночас, нині в посткризовому економічному просторі України спостерігається грона перешкод, що блокує динамічний розвиток аграрного виробництва. Зокрема, брак дієвих фінансово-економічних механізмів регулювання діяльності аграрного виробництва регіону призвів до того, що агроформування фактично позбавлені дієвих важелів розв'язання інноваційно-інвестиційних проблем та не мають можливостей зміцнювати свою матеріально-технічну базу й розгорнути та нарощувати капітальні інвестиції у аграрне виробництво. Так, проявом загострень означених проблем є висока зношеність основних засобів агроформувань та унеможливлення їх модернізації, що змушує фінансовий підмурок сталого розвитку суб'єктів аграрної сфери і спонукає до пошуків пошуку нетрадиційних каналів імобілізації довгострокових інвестиційних ресурсів. Водночас, наукова спільнота недостатньо зосереджує увагу на теоретичних розробках щодо економічного наповнення та можливостей фінансово-економічний механізм забезпечення розвитку регіону в умовах посткризових викликів та колізій економічного простору. Разом з тим

ставити перед економічною теорією архіскладні завдання, які вимагають поглибленого наукового осмислення та практичного розв'язання [1].

Економічне становище кожної країни формує певний управлінський господарський механізм. Умови використання даного механізму формуються під впливом розвитку галузей економіки та національної економіки країни, фінансовими відносинами між суб'єктами господарювання [2].

Сьогодні розвиток сільського господарства в Україні вважається однією із основних галузей економіки країни, оскільки без неї складно уявити виробництво продуктів харчування, виробництва сировини для промисловості, а також сільськогосподарська продукція є одним із ключових продуктів експорту із країни. Враховуючи забезпеченість країни природним ресурсами, можна відмітити важливість сільського господарства для економіки країни. Задля ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств важливо проводити не лиш аналітичні дослідження, а й добре розбиратися в теоретичній частині [3].

На активізацію інноваційної діяльності аграрних підприємств спрямовано сучасну систему надання відповідних податкових та фінансових пільг. Особливе місце посідає надання преференції у сферах інвестиційної та інноваційної діяльності, що свідчить про дієвий захід з підтримки такої діяльності.

Основними завданнями інвестиційно-інноваційної політики є забезпечення та впровадження заходів, направлених на створення сприятливих умов для залучення інновацій в діяльність за рахунок ефективного використання матеріально-технічних, природних, трудових ресурсів.

Використовуючи уроки минулого і враховуючи нові можливості, ми можемо розробити підхід до використання аграрного виробництва в інтересах розвитку, який характеризується деякими загальними характеристиками. Розвиток спирається на такі передумови, як здорова макроекономічна основа і соціально-політична стабільність. Він носить комплексний характер, мобілізуючи велику кількість «гравців», діючих в аграрному виробництві: дрібних земельних власників і їх організацій, агрофірми, приватних підприємців в ланцюгу формування вартості, держави, з її новою роллю і функціями, населення [4].

Ефективність здійснення політики в аграрному виробництві може бути забезпечена за рахунок створення регулюючої служби, які створюють сприятливий інвестиційний клімат в аграрному секторі. Регулювання повинно забезпечити досягнення балансу інтересів між різними зацікавленими групами (державою, законодавчою владою, аграрним сектором та ін.). Інвестування у підвищення можливості здійснення регулювання аграрного виробництва також має велике значення. Основою для визначення і здійснення політики в аграрному виробництві є визначення необхідного рівня децентралізації функцій в аграрному секторі дає принцип пріоритетності нижчої ланки у прийнятті рішень. Державні функції, мають стратегічне значення, таке, як забезпечення продовольчої безпеки, необхідно залишити ключовим (прямими) обов'язками держави.

Важливим факторам підвищення ефективності вкладення інвестицій в аграрне виробництво виступає інвестиційний клімат. Його визначають наступні умови:

- можливість однакового стимулювання вітчизняних і зарубіжних інвесторів;
- захист від екстраполяції, реквізиції з боку держави;
- відстрочка виплат податків для капіталоемних та інтенсивних технологій;
- звільнення від сплати податків аграрних підприємств і інших нових підприємств протягом декількох років;
- використання прискореної амортизації технічних засобів і обладнання, інші протекціоністичні заходи для розвитку аграрного виробництва.

Маневреність інвестиційної діяльності в аграрному виробництві повинна підтримуватися за допомогою міцної фінансово-кредитної системи, яка страхувала б від невідомості і ризику ринкового середовища і забезпечувала гнучке і швидке залучення фінансових ресурсів для вкладення в перспективне виробництво [5].

Основними шляхами підвищення економічної ефективності інвестицій в аграрне виробництво є:

- пріоритетне направлення капітальних витрат в галузі і виробництва з урахуванням конкретних умов і ціле направленість підтримки того чи іншого виробництва, формування виробничих і соціальних інфраструктур, забезпечення економічної безпеки;
- максимальна загрузка діючих виробничих потужностей дякуючи пріоритетності технічного переоснащення і реконструкції аграрного виробництва;
- скорочення термінів будівництва виробничих площ, зниження його кошторисної вартості, покращення якості і прискорення освоєння введених в дію проектних потужностей.

З метою підвищення інвестиційної активності аграрного виробництва на рівні держави повинна бути розглянута реалізація наступних заходів:

- оновлення і розвиток законодавчої і нормативної бази в області інвестиційної діяльності, приведення її у відповідності з міжнародними стандартами;
- розмежування функцій в області інвестицій між державними і місцевими органами влади;
- створення системи державної інвестиційної підтримки з метою вирівнювання виробничих потенціалів областей;
- створення в рамках державного бюджету цільового інвестиційного фонду за рахунок концентрації коштів для фінансування вискоелективних інвестиційних проектів з новими високими технологіями;

Вихід аграрного сектору з фінансової кризи в значній мірі залежить від вирішення проблеми інвестицій, в яких відсоток іноземних повинен зрости.

4 Список використаних джерел:

1. Гмиря В. П. Особливості фінансово-кредитного механізму фінансування сільськогосподарських підприємств Черкаської області. *Інноваційна економіка*. 2012. Вип. 3. С. 249–252

2. Гмиря В.П. Роль податків в умовах забезпечення розвитку економіки України. *Фінансовий простір*. № 4 (16). 2014. С.58- 62.
3. Кузнецова Л. В. Банківський кредит як джерело фінансового забезпечення розвитку АПК України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 9-1. Частина 1. С. 183-186.
4. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/pidtrimka/stan-finansuvannya-program-pidtrimki-apk-u-2019-roci>.
5. Sirenko N., Burkovska A., Lunkina T., Mikulyak K. Prospects for organic production development in the market environment. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2019. vol. 41. no. 3. pp. 318-331.

УДК 658.14

А. В. Кучерук, студентка 3 курсу*,
факультету управління та економіки,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У період розвитку українських ринкових відносин можна спостерігати, що багатьом підприємствам не вистачає фінансових ресурсів. Це пов'язано з втратою власних коштів через некомерційну діяльність, недосконалістю податкової системи, зростанням інфляції та високою втратою залучених ресурсів. Недостатність фінансових ресурсів підприємства може вплинути на його продуктивну діяльність і призвести до заборгованості перед працівниками, державою та іншими суб'єктами господарювання. Тому питання щодо удосконалення напрямів джерел формування фінансових ресурсів підприємства є настільки актуальною на сьогодні.

Великий вплив на забезпечення виробничої діяльності підприємств мають фінансові ресурси, джерела коштів і структура. Достатні фінансові ресурси забезпечують безперерійність виробничої діяльності підприємств, оптимізована структура розподілу підвищує конкурентоспроможність продукції та ефективну діяльність, а стабільні джерела функціонування підвищують платоспроможність підприємств.

Підприємства повинні структурувати свої джерела фінансування на основі цілей і критеріїв оптимізації. Таких цілей може бути декілька, до прикладу, збільшення доходів власника бізнесу від участі в капіталі, забезпечення

* Науковий керівник – Г. В. Булат.

контролю над бізнесом та інші цілі, які визначаються набором фінансових ресурсів та використовуються керівником підприємства.

Виходячи з цих цілей, керівництво компанії, підприємства зацікавлені в залученні якомога більшої кількості фінансових ресурсів. Залучення цих ресурсів дозволить забезпечити максимальний розвиток підприємства та підтримувати певний рівень прибутковості.

Взагалі, для того, щоб підприємство не зіткнулося з негативними явищами недостатнього рівня фінансування, фінансовий менеджер повинен сформулювати джерельну політику фінансових ресурсів підприємства. Наявність необхідного обсягу фінансових ресурсів підвищить фінансову стійкість і платоспроможність бізнесу [3].

Підприємства, які використовують у своїй діяльності лише власні кошти, мають найвищу фінансову стійкість, але вкладений власний капітал не збільшує прибуток, а підприємства, які використовують позикові кошти, мають вищий фінансовий потенціал і можливість збільшення прибутковості за рахунок власних фінансових ресурсів, але без такого ж рівня фінансової стабільності.

Варто зазначити, що важливим джерелом формування та підтримки на рівні необхідних власних фінансових ресурсів є амортизаційні відрахування та повне відновлення основних фондів підприємств [1]. Для розширення діяльності в майбутньому підприємству необхідно збільшити розмір капіталу. Цього можна досягти шляхом накопичення нерозподіленого прибутку підприємства або залученням власних фінансових ресурсів підприємства підприємства [2].

При оцінці вартість джерел фінансування навіть вибір найкращого методу має недоліки, пов'язаний із неможливістю прийняти найкраще рішення. Найпоширеніші з них:

1) в основному зосереджується увага на вартості використання позикових коштів, незалежно від додаткових витрат, незважаючи на те, що їх сума може бути значною;

2) неухильність до термінів, які, у випадку довгострокового фінансування, можуть вплинути на вартість залучених коштів, сума, сплачена за користування та погашення боргу;

3) критерії оптимізації не завжди адекватно продемонстровані;

4) економіко-математичні моделі не враховують істотних обмежень, пов'язаних із забезпеченням фінансової стабільності та платоспроможності бізнесу.

Враховуючи вищесказане, можна сказати, що влада повинна сприяти активізації інвестиційної діяльності для підприємств шляхом стимулювання залучення інвестицій у розвиток виробничої та соціальної сфер діяльності підприємства в сучасних умовах. До прикладу, сюди можна віднести вдосконалення організаційної діяльності в сфері інвестиційного розвитку, організацію проведення досліджень інвестиційного потенціалу підприємств та проектів даної області на засадах смарт-спеціалізації, впровадження сучасних методик пошуку, залучення, супроводу та обслуговування інвесторів тощо. Тому варто створити сприятливі для формування фінансових ресурсів підприємства. Для цього необхідно:

- 1) впровадити додаткові механізми фінансової підтримки для стартапів;
- 2) фінансово забезпечити розвиток МСП шляхом часткового погашення відсоткових ставок за банківськими кредитами (позиками);
- 3) забезпечити інформаційну, консультативну та методичну підтримку з питань ведення підприємницької діяльності;
- 4) розвивати бізнес-центри підтримки підприємництва тощо.

Отже, для покращення джерел формування фінансових ресурсів необхідно зосередити увагу на плануванні та прогнозуванні обсягу фінансових ресурсів та контролі за їх використанням. В сучасних умовах підприємствам необхідно формувати стратегії, спрямовані на зниження фінансових ризиків, підвищення ліквідності фінансових ресурсів та ефективності їх використання. За умови дотримання цих рекомендацій будь-яке підприємство зможе за короткий період часу оптимізувати джерела формування фінансових ресурсів, підвищити фінансову стійкість та зберегти свої позиції на ринку.

4 Список використаних джерел:

- 1... Ішук В. В. Особливості формування та використання фінансових ресурсів комерційними банками. *Пр. «На Урок»*. URL: <https://naurok.com.ua/kursova-robota-na-temu-osoblivosti-formuvannya-ta-vikoristannya-finansovih-resursiv-kommerciynimi-bankami-na-prikladi-at-akb-konkord-260732.html> (дата звернення: 10. 11. 2022).
- 2... Качмарик Я. Д. Ефективність формування фінансових ресурсів підприємств. *Фінанси України*. 2017. № 10. С. 138-144.
- 3... Юринець В. Є. Теоретико-ігрова оцінка тенденцій соціально-економічного розвитку держави. *Вісник Львівського університету*. 2015. С. 47.

УДК 330.341[342.951:351.82]

С. П. Леонтович, к.е.н.,
начальник науково-дослідного відділу,
Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА НБУ І ВИДАТКИ НА ОБОРОНУ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Фінансування заходів оборони України здійснюється з урахуванням чинної Стратегії воєнної безпеки України “Воєнна безпека – всеохоплююча оборона”, затвердженої Указом президента України від 25.03.2021 року № 121/2021. В умовах зростання дефіциту фінансових ресурсів, ускладнення переозброєння сил оборони із заміною озброєння, військової та спеціальної техніки радянського виробництва, набуває оборотів збільшення обсягів фінансування, з урахуванням ресурсів держав-партнерів, на підтримання оборонного потенціалу держави на рівні, достатньому для надання відсічі і стримування збройної агресії проти України та нарощування можливостей закупівлі за імпортом

окремих високотехнологічних систем озброєння, військової та спеціальної техніки за кордоном із залученням інвестицій. Визначення суми необхідного фінансового ресурсу здійснюється з використанням сучасних методів оборонного планування та управління оборонними ресурсами і з урахуванням можливостей державного бюджету для забезпечення належного утримання існуючих та реалізації пріоритетних проектів розвитку перспективних оборонних спроможностей.

Відповідно до попередньо-прийнятих стратегічних документів з 2016 року фінансування сектору безпеки і оборони проводилося з урахуванням вимог щодо обсягів на рівні лише не менше 5 % від валового внутрішнього продукту щороку, зокрема на видатки на оборону – не менше 3 % валового внутрішнього продукту щороку, а на забезпечення розвитку оборонно-промислового комплексу – 0,5 % валового внутрішнього продукту. Таким чином, фінансування з бюджету здійснювалось за цими критеріями і за період 2014-2022 років було наступним (табл. 1):

Таблиця 1

**Фінансування сектору національної оборони з Державного бюджету
України, 2014-2022 рр., млрд грн**

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022 *
Видатки на оборону	27,4	52,0	59,4	74,3	97,0	106,6	120,3	127,5	416,9
Частка оборони у видатках Держбюджету, %	6,37	9,00	8,67	8,85	9,88	9,91	9,34	8,55	34,38
Частка видатків у ВВП, %	1,0	2,3	2,5	2,3	2,4	2,6	2,9	2,3	60,3

* - станом на 07.2022

Джерело: побудовано автором за даними НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators>;
Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

За даними таблиці, частка видатків на оборону з держбюджету зростає з 6,37% у 2014 році до 34,15% за 2 квартали 2022 року. Ще більше зростання зайняли видатки на оборону у ВВП – практично 60%. За попередніми розрахунками, вважаючи що спад ВВП проти рівня попереднього 2021 року склав 30%, обсяги бюджету при цьому лише за 2 квартали 2022 року зросли у 5,3 раз проти відповідного періоду 2014 року.

Організація функціонування економіки в умовах дії особливого періоду та особливо воєнного стану радикально відрізняються від її існування та розвитку у мирний час. Це диктує необхідність значної трансформації державного

регулювання. Повномасштабне вторгнення росії до України спричинило безпрецедентні втрати ресурсів, території та ускладнення проведення соціально-економічної політики держави. Відповідно, для відсічі військової агресії та стримання агресора, фінансування заходів оборони держави стало головним завданням Державного бюджету.

В сучасних умовах багатовекторних впливів і викликів процес формування механізму фінансової безпеки має бути спільною задачею для уряду, громадських організацій, науки, практики, населення та інвесторів [6].

За уточненим варіантом бюджету на 2022 рік [5], держава додатково перерахує понад 270 млрд грн на потреби сектору безпеки і оборони, з яких: Міністерство оборони отримає 241 млрд грн, з яких на оплату праці – 145,3 млрд; Головне управління розвідки – 2,2 млрд грн; Служба безпеки України – 2,4 млрд грн; Управління держохорони – 197 млн грн; Служба зовнішньої розвідки – 139 млн грн; Держспецв'язку – 425 млн грн. Крім того, Міністерство економіки отримає 10,3 млн грн для підготовки галузей національної економіки для мобілізації. Таким чином загальні видатки бюджету збільшилися до 2,6 трлн грн.

Доходи держбюджету вдається утримувати на необхідному рівні завдяки сукупності заходів фінансової політики, насамперед Національного банку України (НБУ). За січень–серпень 2022 року розпис видатків виконано на 81,7%, при цьому основною статтею видатків залишаються виплати військовослужбовцям. Тому залишається контрольованим дефіцит бюджету: його фактичний обсяг становив 5,4 млрд грн, у т.ч. загального фонду – 6,4 млрд грн за станом на початок вересня. Національний банк планує на друге півріччя 2022 року емісію національної валюти в обсязі 180 млрд грн, по 30 млрд грн на місяць до кінця року. У такий спосіб він досягне обсягу емісії, визначеного постановою Уряду “Про випуск облігацій внутрішньої державної позики “Військові облігації” від 25 лютого 2022 р. №156 у 400 млрд грн [2].

Інфляційний розвиток потребував повернення НБУ до активної процентної політики для запобігання подальшому погіршенню інфляційних очікувань та доларизації економіки. Правління НБУ ухвалило рішення підвищити облікову ставку до 25% річних. Розглянувши кілька сценаріїв, НБУ підвищив облікову ставку одразу на 15 в. п., оскільки незначне підвищення ключової ставки не мало б значного впливу на фінансово-економічну систему [3]. Метою цього рішучого кроку стало посилення спроможності держави забезпечувати курсову стабільність, стримувати інфляційні процеси під час війни та забезпечувати фінансування обороноздатності країни.

Основними джерелами фінансування бюджетного дефіциту за 2 квартали 2022 року були: придбання військових облігацій Національним банком України – 120 млрд грн; вкладення в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) і військові облігації інших категорій інвесторів – 93,8 млрд грн; кредит МВФ – 1,41 млрд дол. або 41,3 млрд грн.; макрофінансова допомога ЄС (кредит) – 1,2 млрд євро та грант ЄС – 0,13 млрд євро, що дало надходження до бюджету в сумі 41,3 млрд грн; грант і кредит Канади в сумі 1,2 млрд дол. або 34,3 млрд грн; грант від США – 0,99 млрд дол. або 28,8 млрд грн; кредити Світового Банку та Європейського інвестиційного банку в сумі 1,4 млрд дол. США або 39,8 млрд грн [1].

У проєкті Державного бюджету на 2023 рік [4] підтримка обороноздатності залишається пріоритетом, а загальні видатки на оборону перевищать 1,1 трлн грн, що в 40 разів перевищує рівень 2014 року. На ці цілі підуть майже всі зібрані державною податки та неподаткові доходи. На фінансування решти видатків Україна планує залучати кошти зарубіжних партнерів.

Задля побудови стратегії повоєнного відновлення, Світовий банк, уряд України та Європейська комісія презентували аналітичний звіт «Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення / The Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA)» [2], який надає висновки щодо втрат України від війни та окреслює потреби країни у реконструкції та відновленні. Зокрема анонсовано, що країні потрібно 349 млрд дол. США на відновлення інфраструктури, виробничого та соціального сектору. Зазначена потреба в 1,5 раза перевищує ВВП України у 2021 році, і в умовах ведення активних бойових дій щодня збільшується.

За результатами дослідження виявлено, що фінансова політика НБУ і збільшення видатків на оборону, в умовах дії правового режиму воєнного стану, тісно пов'язані. Ефективність ведення бойових дій напряму залежить ввід стану їх фінансування. Підходи НБУ щодо облікової ставки та інші фінансові інструменти дали змогу стабілізувати роботу фінансово-економічної системи України в умовах військової агресії. Надалі, відновлення економіки відбуватиметься за традиційно ринковими джерелами фінансування. Тому розбудова фінансового механізму є завданням подальших досліджень.

4 Список використаних джерел:

1. Богдан Т. Якою повинна бути вартість внутрішніх державних позик? URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/520606_yakoju_povinna_buti_vartist.html
2. Маркуц Ю., Задорожня Л., Маршалок Т. Бюджетний барометр – серпень 2022. URL : <https://voxukraine.org/byudzhetniy-barometr-serpen-2022/>
3. Національний банк України підвищив облікову ставку до 25% URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-pidvischiv-oblikovuvstavku-do-25>
4. Проект Закону про Державний бюджет України на 2023 рік URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40472>
5. Рада збільшила видатки на оборону та підтримку економіки. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/rada-uvlechila-rashody-oboronu-podderzhku-1660568732.html>
6. Tulush L. D., Leontovych S. P., Radchenko O. D. (2022). State regulation of financial security under military conditions. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, pp. 331-338. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-41>

А. О. Маніло, студентка 11 МБФБ групи,
кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗА УМОВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

На сьогоднішній день, економічний розвиток кожної територіальної громади та регіону нашої країни відіграє важливу роль. Адже, вони є складовими одного механізму у фокусі загального економічного прогресу держави. Відповідальними за тенденції до повного усвідомлення значення позитивних змін в економіці територіальних громад виступають місцеві органи управління. Саме вони наділені відповідними повноваженнями спрямованими на покращення життя та добробуту їх мешканців за рахунок здійснення певних заходів.

До таких належать: забезпечення наявності фінансових ресурсів, їх ефективна мобілізація, а також використання. Варто зазначити, що перелічені дії слугують надійним підґрунтям для високого рівня фінансового забезпечення будь-якого адміністративно-територіального утворення [1].

Однак, на порядку денному постає питання пошуку нових джерел грошових надходжень, винайдення креативного підходу для динамічного економічного розвитку територіальних громад. Відтак, доцільним є привертання уваги до підвищення рівня розвитку інфраструктури, росту підприємництва як одного з головних джерел поповнення місцевого бюджету, а також інноваційних підходів до користування наявними видами фінансових ресурсів.

До таких відносимо Державну стратегію регіонального розвитку строком на 2021-2027 роки, що була прийнята Урядом України. Згідно з якою основним об'єктом даної політики виступає територія, що має певний набір особливостей, серед них: екологічні, просторові, соціальні та економічні.

Сюди ж входить розробка певних проектів фінансування відповідно до наявних можливостей тієї чи іншої територіальної громади. Отож, дана стратегія не тільки активно імплементується у загальний економічний розвиток, а також сприяє інтеграції нашої країни з Європейським співтовариством. Бо безпосередньо європейська спільнота досягла позитивних результатів в розрізі створення певних механізмів фінансової підтримки громадських об'єднань і надає онлайн консультації, під час яких одним із вирішень актуальної проблеми стало задіяння як місцевих, так і міжнародних організацій з метою залучення інвестицій для покращення економічного становища громади, створення нових підприємств з робочими місцями, а також організації необхідних програм підготовки та підвищення кваліфікації майбутніх працівників [2]. Така позиція наближає адміністративні одиниці до стабільного фінансування за участі самих мешканців того чи іншого об'єднання у вигляді

сплати податків. Достатню вагому роль у поповненні місцевого бюджету також відіграють трансферти.

Задля більш детального аналізу ситуації зі надходженням грошових коштів у місцеві бюджети нашої країни, варто звернутися до динаміки у розрізі останніх років у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка доходів місцевих бюджетів у періоді 2018-2020 років, млрд грн

Рік	2018	2019	2020
Доходи загального фонду	233,9	275	290
Трансферти	285,5	245,4	161
Всього	519,4	520,4	451

Джерело: дані Міністерства фінансів України [3].

В результаті можна зробити висновок, що недостача належного обсягу доходів, особливо станом на 2020 рік, не була компенсована наданими трансфертами. У порівнянні зі 2019 роком, загальна кількість доходів у 2020 році склала 451 млрд грн, що на 69,4 млрд грн менше за попередній. Така динаміка пояснюється економічним колапсом, що торкнувся кожної сфери багатьох держав світу внаслідок пандемії коронавірусу.

Відтак, у підсумку необхідно зазначити, що кооперація підприємництва та мешканців адміністративно-територіальних об'єднань зі органами місцевого управління безпосередньо впливають на рівень фінансового забезпечення. А отже і на економічний розвиток в цілому. Саме тому залучення місцевих жителів до пошуків найбільш ефективних методів фінансування в умовах децентралізації є актуальним і сьгодні.

4 Список використаних джерел:

1. Крайник О., Федорчак О. Фінансування розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Том 2 (43) 2022. <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3558>
2. Бутко М. П., Давимука С. А., Заблодська І. В. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку. *Монографія*. 2020. <https://ird.gov.ua/irdp/p20200001.pdf>
3. Довідка щодо стану виконання місцевих бюджетів. *Міністерство фінансів України*. 2021. <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhativ>

Р. С. Патерко,
студент 4 курсу за спеціальністю
Фінанси, банківська справа та страхування,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Н. М. Ткачук, к.е.н.,
доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО КРЕДИТНОЇ ТА БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

Останнім часом розвиток процесу глобалізації у світовій економіці, який відбувається з урахуванням інтеграційних амбіцій України, стає все більш важливим разом з зростанням рівня економіки. Тільки кардинальні засоби розвитку ринкових інфраструктур можуть створити умови для економічного зростання. А банківська система будучи невід'ємною складовою ринкової інфраструктури прямо і опосередковано об'єднує всі сфери і сектор економіки, роблячи їх взаємозалежними. Таким чином передумовою економічного зростання є розвиток і стабільність банківської системи. Тому вважаємо за необхідне розглянути сутність і напрямки забезпечення стабільності банківської системи України.

Саме поняття «стабільність банківської системи» бере свій початок з виникнення питань, пов'язаних з появою та подоланням фінансових криз, з якими уряди й центральні банки практично всіх країн зіштовхувались в різні історичні періоди. Так, О. В. Дзюблюк та Р. В. Михайлюк підкреслюють, що стабільність банківської системи передбачає її спроможність з плином часу забезпечити зменшення можливих втрат, належну швидкість їх подолання, створюючи тим можливість для досягнення та підвищення рівня стійкості [1, с. 29].

В. Коваленко та Ю. Гаркуша під фінансовою стабільністю банківської системи розуміють міру повноти і якості вирішення завдань, поставлених перед нею, виконання банківською системою своєї місії, що забезпечує досягнення позитивного фінансового результату. Банківська стабільність характеризує фактичний ступінь досягнення результату [2, с. 128].

Поняття «фінансова стабільність» та «стабільність банківської системи» є тотожним, оскільки обидва цих поняття дозволяють зберегти відносну стабільність у банківській системі. При цьому, поняття стабільності банківської системи не трактується за єдиним системним підходом. Фінансову стабільність розглянемо з іншими економічними категоріями, які взаємодіють з нею (рис. 1).

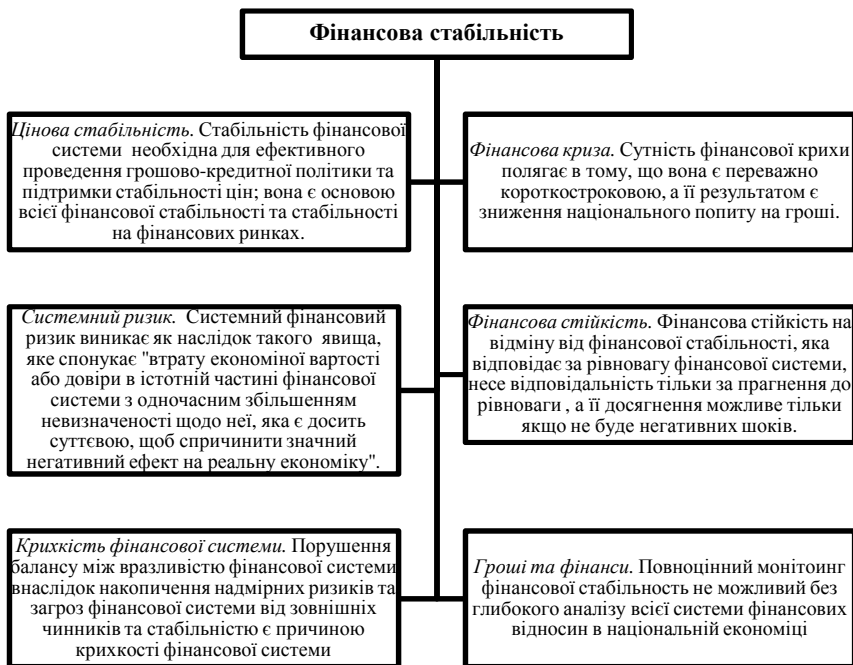

Рис. 1. Взаємозв'язок фінансової стабільності з іншими економічними категоріями

Джерело: Складено автором на основі [3].

Розглядаючи всі ці категорії можемо зробити простий висновок, що дійсно всі вони взаємозв'язані та доповнюють усю систему фінансової та банківської стабільності в цілому.

Отже, на нашу думку, стабільність банківської системи – це здатність забезпечувати та підтримувати рівноважний стан та оперативню попереджувати про непередбачувані обставини фінансової системи та діючої економіки.

На нашу думку, потрібно зосередити увагу на таких основних напрямках забезпечення стабільності банківської системи України:

- створити правильний рівень оцінювання можливостей банківського сектору, який буде опиратися кризовим явищем, а також створювати позитивний вплив на розвиток реального сектору економіки;
- створити систему спостереження за якістю дотримання фінансової безпеки, а також розробку певних заходів завдяки аналізу викликів і загроз для банківської системи, які проявляються через певні індикатори та при проведенні SWOT-аналізу;

- створення масштабних регіональних банків, які впливатимуть на розвиток економіки;
- створити Національним банком України спостереження за змінами у зростанні активів банківського сектору відповідно до темпів економічного зростання;
- створювати розподіл термінів і можливості доступу до рефінансування НБУ малих, середніх і великих банків, а також впровадження сильного контролювання за повернення комерційними банками отриманого рефінансування та оголошення цієї інформації на офіційному сайті НБУ;
- створення НБУ регулярного стрес-тестування використовуючи для цього різні індикатори і визначати можливі втрати від реалізації ризиків, наприклад ризик втрати ліквідності, ефекту «доміно» або недоброчесної поведінки;
- створити об'єднання звітів комерційних банків і запровадження прогресивних банківських технологій;
- створити забезпечення відкритості і чесності під час рефінансування комерційних банків;
- створити збільшення рівня монетизації національної економіки використовуючи виведення економіки з тіні та розвитку кредитного ринку на міжбанку;
- запровадити антиінфляційну політику і збільшити стабільність національної грошової одиниці.

4 Список використаних джерел:

1. Бондаренко Л. А., Тарасенко М. В. Дослідження понять «стабільність банківської системи» та «стабільність банку». URL: http://www.rusnauka.com/16_NPRT_2014/Economics/1_165419.doc.htm (дата звернення: 26.01.2019).
2. Коріньок Я. О. Сутність фінансової стабільності та особливості її прояву. 2015. С. 129. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_11/75.pdf
3. Дзюблук О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : монографія. 2009. С. 316.

В. К. Рудик, д.е.н., професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та електронних платіжних систем,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець – Подільський

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

Українське суспільство на сучасному етапі свого розвитку переживає багато викликів, які впливають на стан національної економіки і добробут його громадян. Серед них необхідно виділити прояви пандемії коронавірусу COVID - 19, яка зачепила все світове господарство і спричинила світову економічну кризу. Економічний спад призвів до негативних змін на ринку праці, що призвело до зниження рівня зайнятості і відповідно послаблення попиту на робочу силу. Ці процеси зменшили податкові надходження в Державний бюджет країни, а також об'єми страхових відрахувань у солідарну пенсійну систему, яка формує перший рівень вітчизняної пенсійної моделі. Відповідно фінансове забезпечення Пенсійного фонду України знизилось, що почало створювати відповідну напругу із пенсійними виплатами.

Ще один виклик для нашої країни, який вона відчуває вже не одне десятиріччя – це не проста демографічна ситуація, яка проявляється у старінні населення, у високих темпах його зменшення, не оптимальному співвідношенні між працездатним населенням і громадянами пенсійного віку. Україна є однією із 30 країн, що мають найстаріше населення у світі. За прогнозами ООН, упродовж найближчих двох десятиліть половина дорослого населення нашої країни буде старшою за 65 років [1]. Тож проблеми громадян пенсійного віку стануть головними для українського суспільства. Тому потрібно якнайшвидше знайти способи їх розв'язання, створивши єдину пенсійну стратегію.

Демографічні процеси в Україні, як відмічають вітчизняні науковці, одні з найгірших у Європі. Природне скорочення населення, характерне для всіх європейських держав, у нас посилюється міграцією населення. Ми втрачаємо українських трудових мігрантів – і ми втрачаємо їхні заробітки, які моли б також стати базою для відрахувань до Пенсійного фонду України [2]. Серед причин, які призвели до старіння населення, відмічають наступні:

- 1) українці стали менше народжувати;
- 2) в Україні досі доволі висока дитяча смертність і смертність людей у працездатному віці;
- 3) через економічні негаразди, відсутність можливості для професійної самореалізації українська молодь масово виїздить за кордон і саме там воліє народжувати дітей, збільшуючи населення інших країн.

Особливо велика хвиля міграції громадян із нашої країни проявилася у 2022 році, у зв'язку з військовими діями, які почалися на початку року. Введення військового стану в країні стало ще одним викликом для українського суспільства, який має негативні наслідки для національної економіки і для вітчизняної пенсійної системи. На протязі року спостерігається значний спад об'єму ВВП в порівнянні до минулого року, значно знизилася податкова надходження до Державного бюджету країни, збільшився його дефіцит. За даними державних статистичних органів падіння ВВП за 9 місяців цього року становило 30%, а Державний бюджет за цей період виконано з дефіцитом 416,9 млрд. грн. Спостерігається підвищення рівня інфляції. Якщо за дев'ять місяців цього року вона досягла 24,8%, то до кінця 2022 року прогнозується її збільшення до 30% [3].

Система пенсійного забезпечення громадян також відчула наслідки військових дій на території України. Значно зменшилися надходження до Пенсійного фонду України, що призвело до збільшення його дефіциту – близько 70,25 млрд. грн. на початку року [4]. Варто зазначити, що значну фінансову підтримку пенсійних виплат для українських пенсіонерів здійснюють міжнародні фінансові організації. Їхні фінансові ресурси сприяли виконанню всіх запланованих виплат для пенсійної сфери, що дало змогу підвищити розмір середньої пенсії за перше півріччя 2022 року на 17% у гривні та 10% у доларовому еквіваленті - до 4437 грн. або \$121 [4].

Якщо порівнювати з європейськими країнами, то величина середньої пенсії в нашій країні набагато нижча і вона не може забезпечити всі необхідні потреби громадян. Адже в Україні майже 62% громадян пенсійного віку отримують пенсійні виплати у розмірі менше 4000 грн., то можна зробити висновок, що рівень пенсійного забезпечення українських пенсіонерів досить низький.

У зв'язку з цим вирішення питань пенсійного забезпечення українських пенсіонерів, підвищення розмірів пенсій стають першочерговими для основних фінансових інститутів держави. Пошук нових джерел фінансування пенсійної сфери, запровадження нових видів пенсій, формування системи захисту пенсійних активів накопичувальних пенсійних програм, створення оптимального механізму управління системою пенсійного забезпечення є пріоритетними напрямками подальшого реформування вітчизняної пенсійної системи.

4 Список використаних джерел:

1. The 2021 Pension Adequacy Report: current and future income adequacy in old age in the EU. Volume I. European Commission, 2021 p. 52. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=14529&langId=en>
2. Піщуліна О., Коваль О., Бурлай Т. Фінансові, соціальні та правові аспекти пенсійної реформи в Україні. Світовий досвід та українські реалії. К.: Центр Разумкова: Видавництво «Заповіт», 2017. 453 с.
3. Офіційний вебсайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Офіційний сайт Пенсійного фонду України: URL: <http://www.pfu.gov.ua/>

Т. А. Самарічева, к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Р. С. Семенюк,
здобувач вищої освіти на магістерському рівні
за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

МІСЦЕ ЕКОНОМІЧНИХ НОРМАТИВІВ НБУ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Фінансовий ризик будь-якої банківської установи проявляється в ймовірності отримати неочікуваний позитивний чи негативний результат після здійснення своєї діяльності. Фінансовий ризик визначається наявністю фінансових втрат для банку, тому є одним з пріоритетних видів ризику в бізнес-менеджменті банку. Його поділяють на кілька великих груп ризику, таких як: кредитний ризик, ринковий ризик, ризик ліквідності, операційний ризик. З метою забезпечення стабільної діяльності банків та запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності Національний банк України (НБУ) встановлює порядок визначення регулятивного капіталу банку та економічні нормативи, які є обов'язковими до виконання всіма банками. НБУ виділяє 4 групи нормативів [1]: 1) нормативи капіталу (мінімального розміру регулятивного капіталу (H1), достатності (адекватності) регулятивного капіталу (H2), достатності основного капіталу (H3)); 2) нормативи ліквідності (коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB) та в іноземній валюті (LCRIB), коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)); 3) нормативи кредитного ризику (максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (H7), великих кредитних ризиків (H8), максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (H9)); 4) нормативи інвестування (інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (H11), загальної суми інвестування (H12)).

Основними показниками ефективності діяльності банківських установ, що відображаються у їх річній фінансовій звітності є: прибуток, доходність активів (ROA), доходність капіталу (ROE), ефективність ведення бізнесу (CIR), показник достатності капіталу згідно з Базелем II, показник достатності регулятивного капіталу згідно з вимогами НБУ. На нашу думку вказані показники доцільно використовувати також при оцінці ефективності управління фінансовими ризиками банку.

Охарактеризуємо детальніше економічний норматив Н2. Так, рівень адекватності капіталу, або показник достатності регулятивного капіталу згідно з вимогами НБУ (економічний норматив Н2) відображає здатність банку своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що випливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вище значення даного показника, тим більша частка ризику, що її беруть на себе власники банку. І навпаки, чим нижче значення показника, тим більша частка ризику, що її приймають на себе кредитори та вкладники банку. Нормативне значення коефіцієнта Н2 для діючих банків повинно бути не менше 10%. [2]. Коефіцієнт достатності капіталу комерційного банку відповідно до вимог Міжнародної конвергенції вимірювання капіталу та стандартів капіталу: нові підходи (Basel II Framework. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework), прийнятої Базельським комітетом по банківському нагляду в 2004 році визначає мінімальні вимоги щодо загального показника адекватності капіталу, визначені Базельською угодою: для загального показника адекватності – 8%.

Вагому роль у процесі застосування методичного інструментарію оцінювання управління кредитним ризиком комерційного банку відведено оцінці кредитної діяльності банку з погляду виконання економічних нормативів НБУ. Відтак для запобігання критичних утрат унаслідок виникнення кредитного ризику банківські установи здійснюють постійний контроль щодо дотримання нормативних значень кредитного ризику [1; 2]. До нормативів кредитного ризику в межах економічних нормативів НБУ відносять Н7, Н8 та Н9:

- Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), який визначається як співвідношення суми всіх вимог Банку до контрагента або групи пов'язаних контрагентів та всіх фінансових зобов'язань, наданих Банком щодо контрагента або групи пов'язаних контрагентів, до регулятивного капіталу. Нормативне значення цього показника не повинно перевищувати 25 %, а для спеціалізованих ощадних банків – не більше 20 %.

- Норматив великих кредитних ризиків (Н8), визначається як співвідношення суми всіх великих кредитних ризиків, наданих банком щодо всіх контрагентів, з врахуванням всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цих контрагентів, до регулятивного капіталу банку. Нормативне значення становить не більше 8-кратного розміру регульовального капіталу.

- Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9), не повинен перевищувати 25 % і для спеціалізованих ощадних банків не повинен перевищувати 20 %.

Потрібно наголосити, що якість управління кредитними ризиками банків залежить, насамперед, від зростання чи зниження проблемної заборгованості за кредитами. У свою чергу, саме через зниження якості активів найчастіше обумовлені ризики неплатоспроможності банків. Тому МВФ до базових індикаторів фінансової стійкості банківської системи відносить показники групи «якість активів», зокрема відношення недіючих (дефолтних) кредитів [3] до сукупних валових кредитів і позик, який часто використовується як наближений

показник якості активів, а також коефіцієнт покриття – відношення створених резервів до недіючих кредитів, – який є показником частки безнадійних кредитів, під які вже були створені резерви.

Для управління ризиком ліквідності, згідно рекомендацій Базелю III, банки використовують 2 основні метрики: коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) та чистий коефіцієнт стабільного фінансування (NSFR) [4; 5]. Вказані коефіцієнти віднесені до групи нормативів ліквідності встановлених Національним банком [1; 2].

Коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) відноситься до високоліквідних активів, утримуваних фінансовими установами для виконання короткострокових зобов'язань. Це співвідношення є загальним стрес-тестом, який має на меті передбачити загальні шоки. LCR гарантує, що фінансові установи мають необхідні активи, щоб вийти з будь-яких короткострокових порушень ліквідності. LCR розраховується шляхом поділу високоякісних ліквідних активів банку на загальні чисті грошові потоки протягом 30-денного періоду стресу. LCR впроваджено із 2015 року із вимогою витримувати 60% ліміт, а із січня 2018 року складає 100% [4].

Чистий коефіцієнт стабільного фінансування (NSFR) має на меті розрахувати частку наявного стабільного фінансування (ASF) через зобов'язання над необхідним стабільним фінансуванням (RSF) для активів. Джерела ASF включають: депозити клієнтів, довгострокове фінансування (з ринку міжбанківського кредитування) та власний капітал. RSF виключає короткострокове фінансування (також з ринку міжбанківського кредитування). Ліміт NSFR для банків із січня 2018 також становить 100% [5].

Таким чином, наведені економічні нормативи встановлені НБУ та їх допустимі критерії дають змогу кількісно визначити рівень фінансових ризиків в розрізі їх окремих видів прийнятеного для банку, забезпечують мінімізацію рівня ризику та є обов'язковими до виконання всіма банківськими установами.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова правління Національного банку України від 28.08.2001 року № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.
2. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: Рішення правління Національного банку України від 15.12.2017 року № 803-рш URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17#Text>.
3. Нові підходи НБУ до визначення непрацюючих активів/кредитів. Київ. 2017. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=48421073>.
4. Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and liquidity risk monitoring tools // Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlements. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs238.pdf>
5. Basel III: the net stable funding ratio // Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlements. URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d295.pdf>

Л. М. Худолій, д.е.н., професор,
професор кафедри банківської справи та страхування,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПОВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Так вже склалося і в світі, і в Україні, що фінансова та облікова наука і практика завжди йдуть пліч-о-пліч, тісно співпрацюючи і живлячи одна одну ідеями і наробками. Розглядаючи пріоритети розвитку і місію наших наук у воєнний і повоєнний часи, маємо продумати і обґрунтувати і специфіку нашої діяльності, і точки дотику, бо від того залежатиме швидкість відновлення економіки і ефективність використання дефіцитних фінансових ресурсів.

Враховуючи величезні фінансові і матеріальні втрати, що понесла і продовжує нести Україна за час війни (а вони за оцінками вчених і практиків складають більше 1,2 трлн доларів США, в т.ч. в сільськогосподарській галузі-0,3 трлн) місія фінансової науки буде полягати в обґрунтуванні шляхів фінансового забезпечення якнайскорішого і ефективнішого відновлення економіки і соціальної сфери країни.

Зважаючи на те, що фінансові ресурси будуть найбільшим дефіцитом, як найбільш ліквідний актив, вже наближчим часом доведеться стикнутися із тим, що треба буде знати повні розміри втрат, понесених країною, окремими її галузями та населенням у процесі воєнних дій. Потрібно буде приймати рішення щодо черговості відновлення і розуміти скільки це потребуватиме часу і фінансових ресурсів.

І фінансисти мають бути вдячні обліковцям, за те, що вони своєчасно взяли і за розробку методик оцінки, і за саму оцінку розміру збитків, нанесених війною економіці країни і домогосподарствам.

Щодо пріоритетів у фінансуванні, які постануть перед країною, то скоріше всього це будуть такі напрями як:

- створення системи цивільного захисту населення;
- відновлення інфраструктури;
- підвищення енергоефективності галузей;
- відновлення екології (розмінування територій, використання будівельного сміття);
- фінансування внутрішньо переміщених осіб і підтримка релокації бізнесів;
- фінансування зруйнованого житла.

Все це потребуватиме значних фінансових ресурсів. Відтак, закономірно виникає питання: скільки і де їх можна взяти, щоби не розтягнути цей процес на десятиріччя.

Є в принципі декілька джерел фінансування програми відновлення:

- збільшення доходів бюджету і бюджетів місцевих громад від активізації роботи бізнесу;

- збільшення надходжень до бюджетів від малої і середньої приватизації;
- кошти міжнародних партнерів;
- репараційні виплати.

Пріоритетом має бути перше джерело- як надія на власні сили.

Нарощування доходної частини Державного бюджету даватиметься в цьому році надзвичайно великими зусиллями. Україна протягом 2022 року втратила близько 50% ВВП (частина бізнесу зруйнована, частина закрилася, частина передислокувалася на ін. території і ще не досягла довоєнних обсягів виробництва і реалізації). І задача номер один- відновити бізнес і дати людям роботу. Урядом робляться зусилля по відновленню і розвитку нового бізнесу, бо це найважливіший шлях для нарощування ВВП, а відтак і для наповнення бюджету країни. Продовжує діяти програми «5-7-9%» по пільговому кредитуванню малого і середнього бізнесу, з'явилися програми грантового фінансування на конкурсній основі «єРобота», серед її підпрограм дві для агровиробників (садівництво, виноградарство та теплиці - на 11 млрд грн). Однак є величезна проблема- неможливість освоїти кошти уряду і донорських структур через те що більшість нашого населення не вміє грамотно скласти бізнес-план. І як виявилось в процесі роботи на фінансових питаннях мало розуміється навіть більшість дорадників.

Розуміючи цю проблему, ми в НУБіП України разом з міжнародним Проектом Технічної Допомоги UAFA TA в останні місяці створили і презентували електронну платформу «єДорада» для фінансових / кредитних сільськогосподарських дорадників і робимо її максимально доступною, щоби зняти чи пом'якшити проблему фінансової неграмотності населення і невміння взяти виділені фінансові ресурси. Щоби освоювати державні і донорські кошти на розвиток бізнесу (а вони видаються на конкурсній основі) потрібно буде мати багато фінансово грамотних молодих спеціалістів. Ми декілька останніх років долучаємо своїх студентів до заходів НБУ по підвищенню фінансової грамотності населення. Маємо навчити випускників і освоювати кошти з різних джерел, і ефективно їх використовувати для наповнення бюджету. Це зараз, як ніколи, буде актуально. І в цьому ми вбачаємо нашу місію.

Враховуючи, що бюджет 2023 року ще залишатиметься воєнним, і в ньому видаткова частина переважає дохідну на 1,3 трлн грн (38 млрд дол США), а це складатиме 20,6% ВВП країни, нам потрібні будуть кошти міжнародних організацій, ЄС, країн-партнерів. Сподіваємося, що отримаємо їх. Україна з урядами ін. країн шукає механізми передачі Україні арештованих золотовалютних резервів Центробанку РФ (415 млрд дол США). Проте, це складний процес, який може затягнутися в часі.

Очікується, що по завершенню війни ми зможемо отримати репарації від країни–агресорки для відшкодування грошових і натуральних збитків. В Україні створюється Фонд ліквідації збройної агресії, де будуть акумулюватися конфісковані кошти РФ і міжнародна допомога. Сподіваємося, що в залученні цих коштів, у раціональному їх використанні допоможе і наша фінансова наука, і наші фінансові консультанти, і практики на місцях.

4 Список використаних джерел:

1. Закон про Державний бюджет України на 2023 рік.
2. Інформаційно-навчальна платформа для фінансових /кредитних дорадників
<http://edorada.org>

5. ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЕКТІВ ВІДРОДЖЕННЯ ЕКОНОМІКИ

УДК 336.1:355.018(043.3)

Н. Г. Виговська, д.е.н.,
завідувач кафедри фінансів та цифрової економіки,
Житомирська політехніка

А. Ю. Полчанов, д.е.н.,
професор кафедри фінансів та цифрової економіки,
Житомирська політехніка

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПОСТВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Зростаюча роль фінансів у розвитку суспільства, особливо у період військово-політичної нестабільності, зумовлює важливість вивчення питань, пов'язаних з мобілізацією та використанням грошових коштів для вирішення гострих проблем соціально-економічного характеру. З огляду на війну в Україні, вивчення впливу воєнних конфліктів на фінансовий потенціал держави набуває особливої актуальності. Початок війни трансформує пристосований до умов мирного часу фінансовий потенціал держави, орієнтуючи її на пріоритетне задоволення військових потреб, наслідком чого стає зміна структури та обсягів державних видатків (які не завжди відповідають надходженням до бюджету), скорочення споживання та інвестиційної активності. До числа визначальних характеристик фінансового потенціалу в умовах війни можна віднести:

по-перше, фактичну втрату частини фінансових ресурсів через окупацію території держави, а також обмеження можливостей для генерування додаткових грошових потоків через відсутність умов для виробництва, використання землі та інших природних ресурсів, у тому числі у межах територіальних вод;

по-друге, появу біженців, внутрішньо переміщених осіб та учасників бойових дій (у англійській літературі використовують термін «комбатанти», що поступово починає вживатися і у вітчизняних публікаціях), соціальний захист яких потребує додаткового фінансування;

по-третє, різке зростання військових видатків, що відбувається у період війни, водночас дохідна частина бюджету, зазвичай, не зростає такими темпами, що формує дефіцит бюджету, який стимулює зростання державного боргу.

по-четверте, невизначеність наслідків воєнного конфлікту визначає зростання вартості залучення фінансових ресурсів як реакцію інвесторів на ризик;

по-п'яте, обмеженість доступу до зовнішніх ринків капіталу та зростання бюджетного дефіциту можуть призвести до посилення податкового тиску.

Помилково вважати, що вплив фінансового потенціалу держави в умовах поствоєнного відновлення обмежується лише економічною сферою, оскільки він опосередковано створює умови для забезпечення національної безпеки, підтримку політичної стабільності та соціальний захист.

На думку Н.Тзіфакіса (N. Tzifakis), постконфліктне відновлення – це «комплексний, цілісний та багатосторонній процес одночасного покращення військових (відновлення законності і правопорядку), політичних (управління територією), економічних (відновлення і розвиток) та соціальних умов (правосуддя)», економічний аспект при цьому включає «розподіл допомоги постраждалим, відновлення зруйнованої інфраструктури, соціального захисту, стимулювання приватного бізнесу та проведення структурних реформ, спрямованих на забезпечення макроекономічної стабільності та сталий розвиток». Отже, можна стверджувати, що поствоєнне відновлення передбачає розробку та реалізацію низки взаємоузгоджених між собою заходів з метою максимально ефективного подолання наслідків воєнного конфлікту у всіх сферах життя суспільства, попередження майбутніх конфліктів та створення умов для сталого розвитку.

Завершення воєнного конфлікту сприяє появі нового вектору розвитку фінансового потенціалу, спрямованого на зміцнення миру та відновлення економіки, реабілітацію постраждалих осіб та підтримку політичних трансформацій у суспільстві. Очікуване завершення бойових дій на Сході України зумовить не лише оновлення існуючих керівних документів державної політики в багатьох сферах суспільного життя відповідно до актуального стану соціально-економічного розвитку, але й розробку нових нормативно-правових актів. З огляду на це особливої актуальності набуває питання підготовки проекту документа, що відображав би на державному рівні цілісну систему поглядів щодо розвитку фінансового потенціалу в умовах подолання наслідків воєнного конфлікту.

У цілому доцільність розробки Концепції розвитку фінансового потенціалу держави (далі – Концепції) в постконфліктних умовах викликана кількома причинами:

по-перше, недостатнім рівнем наукового вирішення даної проблеми, про що, зокрема, свідчать результати дисертаційних досліджень, виконаних в Україні протягом останніх років;

по-друге, відсутністю цілісного бачення ролі фінансового потенціалу держави та напрямків його використання для подолання наслідків воєнного конфлікту, що може призвести до нераціонального використання фінансових ресурсів, у тому числі, одержаних від міжнародних партнерів, а також фінансових можливостей;

по-третє, необхідністю покращити взаємодію органів державного управління, місцевого самоврядування, бізнесу та населення через розкриття взаємозв'язку між складовими фінансового потенціалу держави і визначення спільних інтересів у подоланні наслідків воєнного конфлікту.

Першочерговим у розробці Концепції є окреслення проблем розвитку фінансового потенціалу у постконфліктних умовах як у цілому, так і на рівні його складових.

Виходячи з цього, метою Концепції є зміцнення фінансового потенціалу України через визначення на державному рівні пріоритетних напрямків зростання обсягів фінансових ресурсів у національній економіці та покращення можливостей їх подальшого залучення і використання для подолання наслідків воєнного конфлікту.

Важливим є виділення вимог, що висуваються до розробки та реалізації Концепції:

1) пріоритетність національних інтересів. Враховуючи важливість зовнішньої фінансової підтримки, умови її отримання не повинні суперечити стратегічним інтересам держави, в тому числі і фінансовим;

2) забезпечення збалансованості розвитку складових фінансового потенціалу. Визначення найбільш пріоритетного напрямку державної підтримки відповідає досвіду постконфліктних країн, водночас ігнорування важливості інших елементів фінансового потенціалу держави може звести нанівець результати окреслених заходів;

3) довгострокова спрямованість. З огляду на унікальність постконфліктної ситуації, існує реальна можливість закласти основи довгострокового зростання національної економіки за рахунок зміцнення фінансового потенціалу держави, провівши кардинальні реформи в основних сферах, що, в свою чергу, вимагає наявності політичної волі у представників органів влади та розуміння у суспільстві;

4) гнучкість. Перманентна зміна фінансового середовища змінює умови залучення та використання фінансових ресурсів, у відповідь на це важливими є визначення проміжних індикаторів стану виконання заходів та готовність до нових обставин реалізації Концепції;

5) публічність. Інформування громадськості про фінансові аспекти постконфліктного відновлення є важливою передумовою для сприйняття змін у суспільстві, подальшої підтримки міжнародною спільнотою та покращення іміджу країни у світі;

6) законність та зв'язок з іншими керівними документами державної політики. Реалізація Концепції є неможливою без забезпечення верховенства права та невідворотності настання відповідальності за порушення закону, що є критичним для постконфліктного середовища.

Крім того, розглядаючи Концепцію як керівний документ державної політики варто вказати на важливість законодавчого закріплення її статусу та зв'язок з подібними документами, що діють на даний момент та частково охоплюють питання реалізації фінансового потенціалу держави. В цілому реалізація Концепції є тривалим процесом, який можна виокремити у такі етапи: 1) оцінка фінансового потенціалу держави в умовах постконфліктного відновлення; 2) усунення зумовлених впливом воєнного конфлікту дисбалансів розвитку фінансового потенціалу; 3) зміцнення фінансового потенціалу

держави; 4) моніторинг стану фінансового потенціалу та попередження майбутніх дисбалансів.

До очікуваних результатів у випадку України можна зарахувати такі: активне використання інноваційних форм фінансування проектів приватного та суспільного значення; підвищення зайнятості та кількості фізичних осіб-підприємців; спрощення доступу до капіталу; скорочення витрат домогосподарств на охорону здоров'я; покращення позицій України у провідних рейтингах. Таким чином, розробка та реалізація запропонованої Концепції для України сприятиме створенню умови для фінансового забезпечення успішних заходів з подолання наслідків воєнного конфлікту та подальшого зміцнення фінансового потенціалу держави.

УДК 165.611

С. М. Гринявський, аспірант*,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ПРОБЛЕМИ НЕФОРМАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Аграрний сектор економіки України слугує основою розвитку, який забезпечує важливий вплив на загальний стан країни. На користь такого твердження, зокрема, свідчать загострення продовольчої кризи в світі та зростання інвестиційної привабливості сільського господарства України для закордонних інвесторів. Окрім цього, багато науковців заявляє про існування значного нереалізованого потенціалу сільськогосподарського виробництва України, який виник через тривалу системну кризу галузі. Реалізація такого потенціалу дозволить знизити ціни на сільськогосподарську продукцію, підвищити конкурентоспроможність вітчизняного виробництва та збільшити його вдвічі на внутрішніх та зовнішніх ринках.

Умовою для реалізації наявного виробничого потенціалу є створення умов для ефективної діяльності. Результат повноти використання такого потенціалу та його нарощення залежить не лише від згаданих факторів, але й від рівня розвитку суспільно-економічних, зокрема ринкових інститутів.

Проведені аграрні реформи виявили особливості трансформаційного періоду. Принесені штучні умови без наявності належного інституційного забезпечення не дали достатніх економічних результатів. Причини негативних наслідків реформ полягають у відсутності підготовлених заходів; недооцінці впливу неформальних інститутів – звичок, традицій; значній інертності розвитку суспільства; недостатньому рівні знань і правової освіти [1, с. 62].

Пануюча сьогодні концепція стійкого розвитку аграрного сектору економіки передбачає застосування комплексного підходу при оцінюванні ступеня

* Науковий керівник – В. М. Жук, д.е.н., професор, академік НААН.

взаємодії різного роду процесів, які формують інституційне поле досліджуваної проблеми. Більшість таких процесів можна умовно поділити на формальні та неформальні.

Сфері формальних інститутів в умовах реформ приділялася основна увага, завдяки чому зміни проходили досить масштабно і переважно цілеспрямовано. В системі неформальних інститутів ситуація значно інша – відсутність традицій аграрного підприємництва, втрата історичної пам'яті приватної власності на землю та вільного розпорядництва результатами праці укупі із проблемами морального та соціального характеру обумовили негативний фон реформ, більшість із яких було досить скептично сприйнято селянами. Більшість неформальних інститутів було успадковано від попередньої командно-адміністративної системи, в результаті чого більшість селян приватні сільськогосподарські підприємства надалі сприймають як «колгоспи». Це стосується відсутності пріоритету права приватної власності на майно та результати праці, що зумовлює часті розкрадання, а також – низький рівень мотивації найманих працівників. Відсутність неформальних інститутів реформування відносин в аграрному секторі також досить негативно впливає і на стан аграрного менеджменту, відповідно до чого, значний обсяг керівників агропідприємств сприймає їх як свою вотчину чи удільне князівство, особливо у тих місцях, де відсутня конкуренція на ринку оренди землі [2, с.251; 3, с.53]

Тому варто відмітити, що значне місце в системі інституційного забезпечення займають неформальні елементи: традиції, звичаї, неформальні контакти, тіньові відносини та інфраструктура. Встановлення прозорих та зрозумілих правил в системі виробничо-майнових відносин дозволить полегшити процедури оптимізації землекористування та створення нових ефективних господарств. Досягнення належного рівня відповідальності, демократизації та верховенства права дасть можливість в повній мірі запустити механізм конкуренції, який, в свою чергу, дозволить покращити загальний стан галузі.

Адже саме в сфері розвитку соціальної інфраструктури села – інституційні перетворення мали в основному негативне спрямування, оскільки на заміну колгоспів, які повністю утримували соціальну інфраструктуру села, прийшли агроформування ринкового типу, перед якими ставляться зовсім інші завдання. В таких умовах соціальна база сільських територій суттєво збідніла за рахунок втрати основного спонсора [2]. На даний час, повноцінної заміни механізмів фінансування і утримання об'єктів інфраструктури в селі не відбулося.

Дія інституційних пасток несформованого сільського соціуму дала про себе знати, і механізм подальших ринкових зовнішньоінтегруючих інституційних змін призупинився. Поряд із тим, вчені відмічають, що проведені інституційні перетворення, хоча й мають суттєві застереження, все ж забезпечили позитивний вплив на аграрну економіку. Це проявилось у підвищенні рівня ефективності господарювання, вартості оренди землі, нарощенні продуктивності виробництва та підвищенні інвестиційної привабливості галузі. Поряд із тим, проблемними залишаються аспекти оплати праці (заробітна плата в сільському господарстві залишається найнижчою), диспаритету цін (відсутній

механізм рівноправної співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та іншими суб'єктами аграрних ринків) та земельно-майнових відносин (переважання неформальних і часто незаконних операцій із орендою майна та земельних паїв, що обумовлюють надконцентрацію землі в межах агрохолдингів).

Виходячи із цього, створення та налаштування інституційного середовища аграрного сектору економіки України становить вагомий чинник для розвитку та вдосконалення системи відносин в середині аграрних ринків та супутніх сфер діяльності. З іншої сторони, проблеми в інституційному середовищі обумовлюють кризові явища в галузі, а також формують загрози продовольчій безпеці країни. Тому, ключовим завданням в розвитку аграрної політики мають набути уваги неформальні чинники інституційного забезпечення, яким в свою чергу потрібно підготовчий час для сприйняття рішень в напрямках розвитку сільського господарства саме по місцевості розташування підприємств.

4 Список використаних джерел:

1. Харитонов Є. О., Санахметова Н. О. Цивільне право України: підруч. Київ: Істина, 2015. 776 с.
2. Гудзь О. Є., Солик А. В. Державна програма фінансової підтримки підприємств АПК через механізм здешевлення. *Економіка АПК*. 2008. №11. С. 54-64.
3. Березівський З. П., Березівська О. Й. Напрями розвитку організаційно-правових форм господарювання у Львівській області. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького*. 2012. Том 14 №1(51). С. 22-25.

УДК 657.1:657.6

М. В. Гуменна-Дерій, к.е.н.,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Західноукраїнський національний університет

ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ У ЖИТЛОВОМУ БУДІВНИЦТВІ

Методологія та організація обліку і контролю за фінансовими ресурсами відіграє фундаментальне значення у житловому будівництві, оскільки надходження та використання грошових коштів, своєчасність погашення дебіторської і кредиторської заборгованостей прямо та опосередковано впливає на щорічний прибуток підприємства. Війна в Україні спричинена росією внесла руйнівні наслідки щодо повного чи часткового знешкодження житлових будівель.

Станом на 1 серпня 2022 року прес-служба Міністерства розвитку громад та територій України зазначає, що наразі по всій Україні частково чи повністю зруйновано «близько 123 тисяч житлових будинків». У ДСНС при цьому

вказали, що «приблизно 70 % усіх руйнувань країною припадає на прифронтові регіони» [2]. На жаль, дана цифра є значно вищою. В зв'язку із цим, звільнені території України потребують не лише розчищення території від замінувань, але й значних фінансових вкладень, якісного ведення обліку за фінансовими ресурсами і контролю за їх цільовим використанням.

4 липня 2022 року у швейцарському Лугано презентували масштабну програму відновлення України. Програма, яку нескромно охрестили українським «планом Маршала», передбачає залучення на відбудову та розвиток у наступні десять років понад 750 млрд. дол. Одним з її пунктів є створення в Україні банку розвитку [1]. В зв'язку із цим, ставляться нові вимоги до обліку та контролю за фінансовими ресурсами у житловому будівництві, а саме: пристосованість обліку фінансових ресурсів до змін валютних курсів; формування додаткової управлінської звітності; залучення фінансового посередника, як додаткового контролера за рухом та використанням грошових коштів; подання соціальної звітності для населення та майбутніх інвесторів. При цьому, облік та контроль за фінансовими ресурсами варто здійснювати як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях.

Цікавим є той факт, що в іноземній літературі внутрішнього аудитора розглядають, як працівника найнятого компанії для контролю за її фінансовою діяльністю [4, с. 36]. Звідси, внутрішній контроль за фінансовими ресурсами є важливою передумов ефективного ведення фінансового обліку і звітності.

У майбутній післявоєнний період першочергового значення варто надати контролю за обліком фінансових ресурсів. Вважаємо, він має набувати неінституційних та соціальних підходів. Такі підходів полягають у піднятті свідомості і моральних цінностей населення з правомірного використання коштів. Адже жодна найдосконаліша система обліку та контролю не діятиме, якщо суспільство не усвідомить, що раціональне використання фінансових ресурсів у будівництві принесе користь і замовникам, і підрядникам, і фінансовим посередникам, і державним контролюючим органам. Крім цього, має бути розроблена програма відновлення та поліпшення процесу житлового будівництва в Україні. Крім цього, така програма має функціонувати на кожному будівельному підприємстві.

Контролер-ревізор Суркова Ю. О. вважає, що для того, щоб фінансовий контроль сприяв системному вдосконаленню фінансової діяльності підприємств будівельного комплексу України, необхідно:

(1) Гармонізувати систему фінансового контролю й аудиту за допомогою єдиних організаційних підходів, які ґрунтуються на вимогах ЄС до управління державними фінансами, що містяться в базових документах Міжнародної організації вищих органів контролю державних фінансів (INTOSAI). Нині система державного внутрішнього фінансового контролю в Україні лише частково враховує основні принципи систем такого контролю у країнах ЄС.

(2) Впроваджувати внутрішній фінансовий контроль як інструмент управління будівельними організаціями, що дає змогу перевірити стан виконання завдань, гарантувати: досягнення визначених цілей; достовірність

звітності; належний захист фінансових активів від втрат, а також надання можливості викладати управлінське судження і виявляти ініціативу з метою підвищення ефективності та результативності діяльності, зниження витрат. На нашу думку, внутрішній аудитор повинен бути незалежним у власних діях щодо проведення аудиту.

(3) Державний фінансовий аудит підприємств будівельного комплексу повинен здійснюватись з метою оцінки ефективності й законності використання грошових коштів та майна, правильності ведення бухгалтерського обліку, набуття кращого досвіду фінансової діяльності інших будівельних підприємств. Завданням фінансового аудиту є підготовка обґрунтованих пропозицій для підвищення ефективності управління фінансово-господарською діяльністю будівельних фірм, усунення наявних порушень, проблем і недоліків та запобігання їм на далі. Основою внутрішнього контролю є відповідальність керівника за управління з урахуванням принципів законності, економічності, ефективності, результативності та прозорості [3, с. 149].

Погоджуємось із всіма трьома позиціями автора. Проте вважаємо за необхідне внести власні пропозиції до кожного із пунктів. Щодо першого, то вважаємо, що українська система контролю не може повністю відповідати вимогам ЄС до управління державними фінансами, що містяться в базових документах Міжнародної організації вищих органів контролю державних фінансів (INTOSAI) через те, що в нас є низка особливостей щодо ведення будівельного бізнесу. Ці причини полягають у такому: система кредитування вітчизняного бізнесу діє за іншою схемою; державна частка фінансування соціального житла становить низький відсоток; рівень доходу населення є нижчим, ніж у європейських країнах; воєнні дії несуть постійні збитки у сфері будівництва житла; фінансова непривабливість для інвестора територій на яких велись будівельні дії та затягування цього процесу через розмінування територій. Ці всі фактори суттєво сповільнюють процес інтеграції української системи контролю до європейських вимог.

Щодо другої позиції, то вона є досить реальною в зв'язку із тим, що внутрішній контроль у будівельних підприємства поліпшився через те, що підприємство поквартально має звітувати перед фінансовим посередником за ефективністю використання грошових коштів. Цікавим є те, що контроль за веденням фінансових операцій є законодавчо обумовленим, а методика й організація не до кінця прописана. До таких документів можемо віднести Акти КБ-2 та КБ-3, графіки про використання грошових коштів та Звіт про рух грошових коштів (ф. 3). Оскільки законодавством не встановлено, які документи є обов'язкові для проведення контролю за фінансовими ресурсами будівельних підприємств фінансовими посередниками. В зв'язку із цим, пропонуємо прописати цей список в обліковій політиці будівельного підприємства. Це посилить якість як внутрішнього, так і зовнішнього контролю.

Щодо третьої пропозиції за напрямком державного фінансового аудиту, то вважаємо, що він може покращити внутрішній контроль лише за умови надання свободи в ухваленні управлінських рішень власне на будівельних

підприємствах. Також внутрішні контролери мали б щороку надавати пропозиції з метою поліпшення діяльності державного фінансового контролю.

Крім цього, вважаємо що у будівельній галузі в частині фінансових ресурсів потребують вдосконалення такі види контролю, як превентивний, супутній, контроль за принципом зворотного зв'язку, контроль фінансовим посередником, державний аудиторський контроль, автоматизований контроль. Всі ці види потребують вдосконалення обліку і контролю за: готівкою і платіжними картками (виплатами за них); рахунками в банках; грошовими документами; коштами в дорозі та електронними грошима; розрахунки з покупцями і замовниками; розрахунки з різними дебіторами; короткостроковими векселями одержаними; сумнівними боргами; довгостроковими фінансовими інвестиціями; заборгованість щодо майна переданого у фінансову оренду; довгостроковими векселями одержаними; витратами майбутніх періодів; гудвілом тощо.

4 Список використаних джерел:

1. Вінокуров Я. Сотні мільярдів доларів на відбудову через одну установу. Що таке банк розвитку України і навіщо він? *Економічна правда*. 20 липня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/07/20/689370/>
2. Скільки житлових будинків постраждало від війни та як їх планують відновлювати. 01 серпня 2022 року. *Громадський медіапортал Бахмут ІН. UA*. URL: <https://bahmut.in.ua/novosti/v-artemovske/3536-skilki-zhitlovikh-budinkiv-postrazhdalo-vid-vijni-ta-yak-jikh-planuyut-vidnovlyuvati>
3. Суркова Ю. О. Фінансовий контроль у будівництві: теоретичні засади здійснення та українські. *Наукові праці НДЦФІ*. 2009. Вип. 2. С. 143-151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2009_2_17
4. Taylor J., Peltier S. Accounting. Career paths. Express Publishing, Liberty House, Greenham Business Park, Newbury, 2011, p. 39.

УДК 657.1

І. В. Жиглей, д.е.н., проф.,
професор кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку,
Державний університет «Житомирська політехніка»

В. О. Карплюк, студент-магістрант групи ООМ-10,
Державний університет «Житомирська політехніка»

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАЧАНЬ

Для успішного ведення бізнесу в сучасних умовах, що поєднують глобалізацію та одночасно вимоги до сталості, на перший план виходить не тільки і не стільки розмір прибутку, скільки позиція на конкурентному ринку, і,

відповідно, суб'єктам господарювання потрібно постійно знаходити можливості щодо збільшення своєї конкурентоспроможності. Беззаперечно, для ефективної роботи бізнесу прибуток є одним із важливих факторів конкурентоспроможності, але лише одним із, а не єдиним. Надзвичайно важливим є те, яким чином підприємство цей прибуток одержало, наскільки соціально відповідальними були його операційні практики, наскільки прозора ця інформація відображена в системі бухгалтерського обліку і, за наявності, в соціальному звіті або звіті з управління.

Одним з варіантів збільшення прибутку є зменшення обсягу витрат. Досягнути даної мети можна різними шляхами, але один з найбільш популярних підходів, особливо в матеріаломістких виробництвах, – це зменшення собівартості продукції.

Зробити це можна по-різному, але бажано аби не погіршилась якість самої продукції, бо це призведе до прямо протилежного результату. Як варіант, можна розглядати зміну постачальників, що надають сировину на тих, продукція яких є меншою за ціною, але не гіршою за якістю. Досягнути цього можна, зокрема, дослідивши ринок та проаналізувавши постачальників, що знаходяться територіально ближче. По-перше, якщо порівнювати вартість закордонних та вітчизняних товарів, то останні, переважно, є дешевшими. По-друге, за рахунок оптимізації логістики, скорочення відстані і, відповідно, витрат на доставку, здешевлюється вартість придбаної сировини. Але, окрім економічного ефекту, зміна фокусу на вітчизняного постачальника, що знаходиться в територіальній близькості, має також позитивні соціальні та екологічні наслідки. Зокрема, такі закупівлі стимулюватимуть розвиток вітчизняних підприємств, забезпечення робочими місцями місцевого населення, надходження в місцеві та державний бюджет які, зокрема, спрямовуватимуться на соціальні цілі, що є надзвичайно важливим для розвитку економіки в цілому, а говорячи про сьогоднішній день – для відродження економіки в повоєнний час. Окрім того, скорочення маршруту напряму впливає на зменшення викидів, які створює будь-який транспорт, і тим самим здійснює позитивний екологічний вплив. Більш радикальним рішенням є перенесення власного виробництва в максимальній близькості до ресурсної бази (людей чи матеріальних ресурсів), проте наразі, коли велика кількість підприємств була вимушена перенести свої виробничі потужності з окупованих та/або зруйнованих територій, саме аспект близькості до ресурсної бази повинен стати одним з пріоритетних для визначення нового місця продовження діяльності.

Та чи завжди зменшення витрат таким шляхом піде на користь компанії? Може статись таке, що начебто зменшили витрати, якість продукції залишилась такою ж, а продажі чомусь знизились. Потрібно не забувати про одну дуже важливу річ – репутацію. Не обов'язково, аби щось сталось в операційній діяльності самої компанії, аби погіршилась її репутація. Для цього може бути достатнім, аби в ланцюгу постачань компанії (від добутку/створення самого продукту до доставки його безпосередньо в компанію) був виявлений недобросовісний, або безвідповідальний учасник.

Яскравим прикладом такого в наш час може бути ведення бізнесу з російськими компаніями, адже податки від їх діяльності йдуть на фінансування збройної агресії проти України. Зараз компанії всього світу, що не переглянули свою політику стосовно цього питання, втрачають частину прибутку через те, що клієнти, які раніше використовували їх продукцію, почали її бойкотувати. Тож ніби і якість продукції лишилась незмінною, і можливо були зменшені витрати на її створення, а продажі падають. Як бачимо соціальний аспект відіграє дуже велику роль в діяльності підприємств, адже якщо покущці не хотітимуть мати з вами справу, то про яке ведення бізнесу взагалі може йти мова?

Дані процеси в бізнес-практиці, зокрема, в відомій праці Ш. Соїрінга та М. Мюллера, отримали назву «відповідальне управління ланцюгами постачань» (ВУЛП), під яким мається на увазі управління матеріальними, інформаційними та капітальними потоками, а також співпраця між компаніями протягом всього ланцюга поставок, дотримуючись цілей з усіх трьох вимірів сталого розвитку, тобто економічного, екологічного та соціального, які впливають із вимог клієнтів та інших заінтересованих сторін [2].

Суть ВУЛП полягає в тому, щоб керівники слідували за тим, з ким вони ведуть бізнес. Не важливо наскільки гарно себе зарекомендувала сама компанія, якщо серед її прямих або опосередкованих постачальників буде виявлено компанії з «брудною» репутацією (співпраця з країною-агресором, незаконний видобуток ресурсів, використання дитячої праці, корупційні схеми та багато інших недобросовісних практик). Адже діяльність будь-якої компанії (та чим більшою та популярною вона є – тим більший до неї рівень інтересу) знаходиться під пильним поглядом багатьох стейкхолдерів, в тому числі ЗМІ, які є «третьою гілкою влади», а в час розвитку інформаційного суспільства їх вплив важко переоцінити. Окрім того, в демократичному суспільстві активно утворюються та розвиваються громадські та інші неурядові організації, які пропагують ідеї сталого розвитку, соціально відповідальної діяльності та активно досліджують діяльність компаній в частині економічного, екологічного та соціального впливу. Та і в цілому аби не перейматись так сильно через репутаційні моменти потрібно відразу поставити однією із цілей всього свого бізнесу не тільки отримання прибутку і піклування про себе, а й здійснення заходів щодо покращення екології, належного ставлення до співробітників та й допомогу соціуму в цілому. Адже погодьтесь, що набагато приємніше, коли окрім доходу компанія отримує повагу й схвальне ставлення від суспільства.

При виборі постачальників можна здійснювати аналіз їх діяльності не лише за показниками фінансової звітності, але й на предмет відповідності їх діяльності десяти принципам Глобального договору ООН (до яких, зокрема, належать принципи збереження прав людини, справедливості в трудових відносинах, піклування про довкілля та протидія корупції), та 17 Цілям сталого розвитку що були ухвалені на Саміті ООН зі сталого розвитку на період з 2015 по 2030 рр. Звучить нібито і не дуже важливо, але що подумают люди після того, як ЗМІ звинуватять вас у веденні бізнесу з компанією що прославилась нехтуванням прав людини? Звісно, закрадеться підозра, що і ви також можете

бути пов'язані з цим. Якщо ж ви не догледіли за тими, з ким співпрацюєте, то задля покращення іміджу можна зробити якусь публічну заяву щодо осудження ведення діяльності з тими чи іншими порушеннями, припинити співпрацю з ними та знайти собі нового постачальника. Яскравими прикладами таких дій є компанії що покидають російський ринок та публічно засуджують незаконну збройну агресію проти України. З одного боку, вони втрачають певну частину доходу та зменшують клієнтську базу, але тим самим досить сильно покращують свою репутацію, що в майбутньому може відкрити для них нові ринки та нові можливості отримання прибутку. І дійсно, якщо зробити це, прозоро відобразити як у фінансовому та управлінському обліку і фінансовій звітності, так і в соціальній звітності, то інтерес стейкхолдерів значно зросте, а вплив компанії в усіх трьох вимірах – економічному, екологічному та соціальному – матиме синергетичний позитивний ефект. Ці питання, зокрема, висвітлені в статті М.К. Гокмен [1], проте потребують глибшого дослідження, враховуючи операційні практики вітчизняних підприємств, підходи до складання звітності, особливо соціальної, а також наслідки воєнного стану, які переживає та й ще тривалий час переживатиме Україна.

4 Список використаних джерел:

1. Gokmen M.K. Accounting Perspective for Sustainable Supply Chain Management: Focus on Sustainability Reports. *Ethical and Sustainable Supply Chain Management in a Global Context*. 2019. January. P. 130-151 <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-8970-9.ch009>
2. Seuring S. Müller M. Core issues in sustainable supply chain management – a Delphi Study. *Business Strategy and the Environment*. 2008. 17. P. 455-466. <https://doi.org/10.1002/bse.607>

УДК 657.1

В. А. Замлинський, д.е.н.,
професор кафедри маркетингу, менеджменту,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

О. В. Замлинська, к.е.н.,
доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства,
Одеський державний аграрний університет

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБ УПРАВЛІННЯ

Кожна людина отримує інформацію із зовнішнього світу. Сьогодні люди знаходяться у агресивному інформаційному полі та вже замислюються над перевагами та перспективами впровадження інформаційного вакууму, тим

більше це може позитивно вплинути на концентрацію у роботі над бізнес процесами. За тисячоліття інформаційні потреби, як і способи отримання інформації, постійно змінюються, а інформаційний ресурс, накопичений у вигляді різних знань, є одним з основних інструментів розбудови світу.

Навпаки, прагнення людей, які є носіями унікального життєвого інформаційного ресурсу (власний досвід - practical wisdom - PW), накопичені у вигляді різних знань є незмінними. На жаль, відсутність моральної психології і філософії в управлінні і соціальній сфері, зосередженої на чеснотах призвели до сучасної парадигми класової поляризації. Існує п'ять основних практик: передбачення, створення можливостей, активізація, залучення та виконання. Мудрість (розсудливість), мужність (стійкість), поміркованість (помірність) і справедливість (свобода) є головними людськими чеснотами. Мета мудрості – досягнення людської досконалості та загального блага не лише для окремих людей, а й для суспільства загалом. Роль мудрості стає все більш важливою в умовах криз та лих. Наприклад, засновані на мудрості етичні та моральні рішення були і залишаються в центрі таких подій, як фінансові кризи, війни, імміграційні та екологічні катастрофи, надзвичайні ситуації в галузі охорони здоров'я. Мудрість має три виміри: мудрість життя (sophia), мудрість знання (episteme) і мудрість практики (phronesis). У сучасному діловому середовищі роль практичної мудрості неухильно зростає у зв'язку з необхідністю переходу від виключно раціональних, розважливих, орієнтованих на прибуток та фінансових цілей у бізнесі до морально-етичних і соціально-відповідальних цінностей.

Методи управління та лідерства під керівництвом PW можуть мати величезний вплив на процвітання та благополуччя людей, організацій та суспільств. Сучасне ведення управлінської діяльності за умов турбулентного середовища необхідно розглядати як виключно відкриту динамічну систему, що не заперечує досвід попередників, де кожен має здатність навчатися і перебудовуватися, забезпечуючи при цьому свою цілісність і досягнення власних цілей у мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі. Концепція стратегічного планування сьогодні немислима через велику динамічність і непередбачуваність глобального і національного економічного середовища. Накопичені внаслідок еволюційного розвитку теорії та практики управління, досвід, схеми, ідеї, підходи сьогодні представляють фактично управлінську базу знань. Це не просто перелік можливостей, а семантично пов'язана мережа, що реалізує алгоритм вибору актуальної стратегії управління, а саме здатності робити поінформовані, раціональні судження, не вдаючись до формальної процедури прийняття рішень. Різниця між професійною компетентністю, що передається під час навчання, та компетентністю, необхідною в трудовому житті, є суттєвою і її потрібно враховувати і сприймати. Сучасні авторитети у людства часом сумнівні, змінюється характер кар'єри та навчання, зростає інтелектуалізація машин і систем, нові засоби комунікації вимагають не лише текстової, а й медіа грамотності, що робить світ програмованою системою. Сьогодні збільшується попит на якісні і лаконічні інформаційні ресурси. Вони теж у дефіциті поряд з природними і

інтелектуальними. Ми хизуємося великими обсягами накопичених знань на ресурсах, що акумулюються у геометричній прогресії за одиницю часу, але темп задоволення матеріальних і духовних потреб людей знижується. Поряд існує негативний у моральному, політичному і соціальному плані контент, що заважає, особливо молодій, малодосвідченій людині, винайти позитивні і необхідні для розвитку компетенції.

Тому стан розвитку національних та глобальних інформаційних ресурсів є незадовільним і потребує ґрунтовного дослідження для визначення потенційних можливостей успішного розвитку держави, захисту їх національних інтересів та розбудови моделі стійкого розвитку.

Протягом останніх тридцяти років у світі відбувається хаотичний процес формування інформаційного суспільства, постійно розвиваються обчислювальні та інформаційні мережі – унікальні інформаційно-комунікаційні технології.

Інформація уже перетворилася з повідомлення, що містить конкретний зміст у економічну категорію і оцінюється з точки зору запитів і цінності. Розширюються інвестиції в інформацію з метою отримання нового контенту інформації на запит, створення різноманітних інновацій, багато з яких впливають на поведінку людей. Формується специфічна сфера інформаційно-комунікаційних технологій, яка динамічно удосконалюється організаційно та технологічно, що поступово призводить до зміни алгоритму управлінських рішень та впливає на стратегії управління сучасної організації.

Одним з головних пріоритетів України і світу є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя. Перехід до інформаційного суспільства в контексті сталого розвитку – це раціональний шлях підвищення якості за умови вступу України на новий шлях цивілізованого розвитку і переходу економіки на наукоємні, соціально відповідальні, ресурсозберігаючі виробництва.

4 Список використаних джерел:

1. Бездушна Ю. С., Замлинський В. А., Замлинська О. В., Щуровська А. Ю. Роль звітності та статистики в капіталізації активів підприємств та національного багатства. *Innovation and Sustainability*. 2022. No3. С.103-109.
2. Zamlynskyi, V., Minakova S., Livinskyi A., Al Ali, Camara Balla Moussa. Information and communication technologies as a tool and incentive for strategic decision making. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2022. № 2. pp. 129-134. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2022-2/129>
3. Zamlynskyi V. A., Buzunar A. V., Adil Mohamed Abdalla Sultan Al Ali. The role of communication management in business administration of the company. *Modern trends in the development of financial and innovation-investment processes in Ukraine: IV International scientific-practical conference*. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/fiip/fiip2021/paper/viewFile/11874/9938>

4. Zamlynskyi V., Kryukova I., Zamlynska O., Skrypnyk N., Reznik N., Moussa C. B. Coaching as a Tool for Adaptive Personnel Management of Modern Companies 2022. Book chapter. DOI: 10.1007/978-3-031-08954-1_26
5. Zamlynskyi V. A. Impact of Corporate Culture on the Company's Development. *Oblik i finansi*. 2019. № 1(83). С. 145-151.
6. Zamlynskyi V., Livynskyi A., Zakharkiv I., Korneeva T. Current developments in management of human resources. *Knowledge management competence for achieving competitive advantage of professional growth and development*: Collective monograph. Riga: BA School of Business and Finance, 2021. P. 252–265. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/10569>

УДК 336.76(075)

Н. Б. Кашена, д.е.н., проф.,
завідувач кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Державний біотехнологічний університет

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Вітчизняна економіка через повномасштабне військове вторгнення РФ зазнала нищівних втрат і опинилася у кризовому стані. Відтік кадрів за кордон, зниження виробництва основних видів експортної продукції, пошкодження транспортно-логістичної, соціальної, маркетингової та інженерної інфраструктури цілих регіонів – це не повний перелік детермінант зниження економічної активності, що мають суттєві негативні та довготривалі наслідки.

У 2022 році падіння ВВП у 2022 році буде найглибшим за всю історію України, і за прогнозами Мінекономіки буде на рівні 35-40% [1]. За умови завершення активної фази бойових дій ВВП в наступні роки може зростати на рівні 5-6% на рік. За найскромнішими оцінками, війна вже завдала Україні збитків у розмірі понад 600 млрд дол, а відновлення країни коштуватиме щонайменше 1,1 трлн дол і може тривати понад 15 років [2].

Нашій державі треба пройти важкий шлях до перемоги й післявоєнного відновлення. І вже зараз слід планувати як це буде і за рахунок яких коштів. План відновлення України [3] розрахований на десять років та охоплює 15 сфер. Його загальна вартість становить понад 750 млрд доларів. З цієї суми 250-300 млрд розраховують залучити за рахунок партнерських грантів, 200-300 млрд – за рахунок позик або акціонерного капіталу, 250 млрд – за рахунок приватних інвестицій. План розбито на три етапи.

- перший етап – «Стійкість» – передбачає відновлення найважливіших об'єктів критичної інфраструктури до кінця року. Зокрема, йдеться про ремонти котельень, мереж, житла, підтримку малого та середнього бізнесу. Цього року Україна хоче одержати 60-65 млрд доларів;

- другий етап – «Відновлення» – передбачає впродовж 2023-2025 років реалізацію більшості проектів всього плану, відновлення об'єктів соціальної сфери, будівництво житла. Передбачає залучення фінансування у розмірі понад 300 млрд доларів;

- третій етап – «Модернізація» впродовж 2026-2032 років – передбачає модернізацію та заходи щодо вступу України до Євросоюзу. На це потрібно понад 400 млрд доларів.

За попередніми даними у 2023 році Україна потребуватиме 38 млрд доларів для фінансування дефіциту бюджету, ще 17 млрд потрібні для термінового відновлення соціальної, енергетичної та транспортної інфраструктури. Загалом, повоєнний економічний бум в Україні можливий лише в тому разі, якщо заходи економічної політики держави реалізовуватимуться в руслі чіткої та послідовної стратегії, спрямованої на дерегуляцію економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату. Драйвером такої стратегії має стати зміна бюджетних орієнтирів держави. Основний акцент має бути зроблений на фінансуванні оборонних програм та розбудові військово-промислового комплексу, включаючи створення сучасної системи територіальної оборони. Бюджетне фінансування слід спрямовувати на гарантування населенню базових медичних (соціальна медицина) та освітніх (шкільна освіта) послуг, а також на підтримку закладів культури (музеї, бібліотеки, театри тощо). Вирішення переважної більшості соціальних проблем населення нашої держави має відбуватися за рахунок стимулювання їх самозайнятості, включаючи зменшення податкового навантаження на працю, та впровадження дієвого механізму громадських робіт [2].

Отже, повоєнне відновлення та економічне зростання у повоєнний час потребує економіки потужного фінансового забезпечення та створення сприятливого інвестиційного клімату, дієвих механізмів відшкодування збитків, завданих війною.

4 Список використаних джерел:

1. Мінекономіки прогнозує ще більше падіння ВВП за підсумками 2022, ніж Нацбанк. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/08/19/690625/>
2. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya>
3. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>

ФІНАНСОВЕ ПРОГНОЗУВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Фінансове прогнозування є механізмом використання специфічного інструментарію розрахунку основних фінансових показників, дає змогу формувати фінансові плани підприємства, вирішувати визначені завдання та передбачити негативні економічні наслідки у контексті впливу різноманітних ризиків. Вказаний методологічний вимір фінансового прогнозування діяльності суб'єктів господарювання набуває вагомого значення при визначенні найважливіших напрямів соціально-економічного розвитку на основі фінансової стратегії. Прогноз окреслює сфери та можливості, у межах яких можуть бути поставлені реальні завдання й цілі, виявляє проблемні аспекти, які повинні стати основою в оцінці ризиків діяльності. При здійсненні фінансового прогнозування розглядаються варіанти активного впливу на об'єктивні фактори майбутнього розвитку. Фінансовий прогноз являє собою дослідження перспективних векторів розвитку, що не обмежене ухваленнями рішеннями, а тому має попередній та варіантний характер, горизонти його не обмежені рамками планового періоду й неодмінно мають ураховувати ймовірні ризики [1].

Перебуваючи в умовах перманентної фінансово-економічної турбулентності, стрімких змін політичного, соціального та економічного виміру, суб'єкти господарювання змушені вдаватися до вдосконалення інструментарію фінансового прогнозування для того, щоб бути готовими до майбутніх ризиків, а також й нових можливостей. Особливо гострою та актуальною проблема адаптації прогнозів до мінливого зовнішнього середовища є в Україні. Глобальний тренд до зростання невизначеності економічних процесів підсилений локальними викликами роботи в умовах воєнного часу. Продовження ведення бізнесу в умовах «як зазвичай» зараз є неможливим, оскільки попередньо визначені прогнози швидко стають відірваними від реалій життя, що призводить до зростання хаотичності і необґрунтованості процесу прийняття рішень. Така ситуація викликає потребу у застосуванні нового підходу до фінансового прогнозування – прогнозування в умовах невизначеності [1; 2].

Перш за все ефективне фінансове прогнозування повинно спиратись на релевантні вхідні дані та враховувати бізнес-драйвери як доповнення до традиційних фінансових показників. В даному аспекті додаткову цінність принесе співпраця фінансистів з фахівцями інших підрозділів. Крос-функціональна експертиза допоможе визначити релевантні зовнішні та внутрішні бізнес-драйвери для моделювання альтернативних сценаріїв, а також глибше зануритись у контекст сценаріїв. Визначивши релевантні драйвери для

фінансового прогнозування, перед аналітиком стоїть завдання виділити серед них основні – тобто такі, зміна яких спричиняє найбільший вплив на результати прогнозу. Зосередження на основних драйверах дає такі переваги для підприємства: процес прийняття рішень на основі прогнозів буде сфокусований на найбільш пріоритетних напрямках бізнесу; скорочує обсяг роботи зі збору та аналізу даних, що дозволяє робити прогнозування частіше та коригувати відповідно до нових умов.

В умовах невизначеності, на противагу класичній концепції, до сценарного аналізу «песимістичний – базовий – оптимістичний», висувається ранжування можливих сценаріїв залежно від припущень щодо розвитку специфічного контексту та окремих подій. Таким контекстом може бути логістична криза, стагфляція, пандемія COVID-19, воєнні дії тощо. Так, зокрема, під час війни сценарії прогнозування можуть фокусуватись на різних оцінках тривалості воєнних дій, кількості окупованої території, обсягу міграції населення (в межах країни і закордон) або тривалості вимкнення електроенергії [2; 3]. У той же час, для забезпечення ефективності фінансового прогнозування під час розробки сценаріїв доцільно застосовувати такі підходи, як балансування кількості сценаріїв для того, щоб були чітко помітно відмінності між ними та не виникало плутанини, прогнозування у межах кількох часових горизонтів (коротко-, середньо- та довгострокового), оцінювання ймовірності реалізації кожного сценарію, перегляд припущень та ймовірності сценаріїв.

4 Список використаних джерел:

1. Вишнеvsька О. М., Колодій І. П. Сутність і особливості фінансового прогнозування діяльності підприємства. *Фінансовий простір*. 2015. № 1. С. 63-66.
2. Скрипниченко М. І. Макроекономічні оцінки і прогнози повоєнного відновлення економіки України. *Економічна теорія*. 2022. № 2. С. 29-43.
3. Мазаракі А., Мельник Т. Економічна безпека України в умовах російської агресії. *Scientia fructuosa*. 2022. № 5. С. 4-28.

УДК 005.35

М. В. Крушельницький, к.е.н.,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

РЕАЛІЗАЦІЯ ESG-ПРИНЦИПІВ УКРАЇНСЬКИМ БІЗНЕСОМ У ВОЄННИЙ ЧАС

Підтримка економіки України в умовах війни – не менш важливе завдання, ніж стабілізація фронту і проведення контр наступальних дій. Тому не дивно, що з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, мова про бізнес-середовище ведеться лише у контексті того, що підприємцям слід допомогти зберегти власну справу. Логічно і зрозуміло, адже це і виробництво продукції та

надання послуг, і зайнятість громадян, і податки, без яких не може існувати жодна держава.

Сьогодні менше згадується популярна у минулі роки тема ESG-принципів та корпоративної соціальної відповідальності бізнесу, залучення його ресурсів для вирішення нагальних сільських громад і територій.

Спектр зобов'язань, який брали на себе комерційні структури перед суспільством і громадами був надзвичайно широким – від матеріальної та фінансової допомоги малозабезпеченим верствам суспільства і будівництва об'єктів сільської інфраструктури, до реалізації великих інфраструктурних, освітніх, екологічних, медичних, культурних і соціальних програм.

Безумовно, що в умовах війни вимагати від власників та менеджменту компанії, яка надає велику допомогу волонтерам і захисникам, ще й долучатися до фінансової підтримки інших проектів – не зовсім коректно.

Проте, як свідчить практика, бізнес адаптується і до праці в умовах воєнного часу та продовжує реалізовувати політику активної участі в забезпеченні сталого розвитку громад та сільських територій. Причиною цього є зацікавленість підприємців, фермерів, середнього і великого бізнесу у тому, щоб їхня справа продовжувалася й у мирній Україні, а продукція знаходила збут на внутрішньому ринку.

Як не намагався агресор паралізувати вітчизняну економіку, поставити абсолютну більшість українців на межі виживання і голоду, вийшло навпаки – великий бізнес не лише не згорнув соціальні програми, але й має на меті вихід на новий рівень – з впровадженням ESG-принципів.

ESG (англ. *environmental, social, governance* – “довкілля”, “соціальна сфера”, “корпоративне управління”) – зусилля компанії по кожному з цих напрямків заради сталого розвитку. Ці критерії враховують інвестори та фінансові інститути при прийнятті рішень про інвестиції та кредитування, а також контрагенти та постачальники в рамках комерційної діяльності.

Якщо подивитися на значення ESG-принципів в сучасному інвестиційному просторі, то стає зрозуміло, що післявоєнні інвестиції будуть спрямовані не просто на відновлення економічного потенціалу країни, але, передусім, на проекти, що орієнтовані на принципи сталого розвитку і корпоративної соціальної відповідальності.

Ще до війни Професійна асоціація корпоративного управління (ПАКУ) та Центр «Розвиток КСВ» за підтримки Центру міжнародного приватного підприємництва (CIPE) провели оцінку українських компаній за показниками прозорості в системі корпоративного управління та корпоративної соціальної відповідальності. На основі проведеного дослідження було презентовано ESG Індекс прозорості компаній України 2020.

При оцінці компаній аналізувались результати їхньої діяльності у таких сферах, як корпоративне управління, права людини, трудові відносини, довкілля, відносини зі споживачами, чесні операційні практики, робота із громадами, звітність компанії, навігація сайту та його доступність.

До першої десятки потрапили: «ВФ Україна» (мобільний оператор Vodafone), «Перший український міжнародний банк», група «ДТЕК»,

«Укргазбанк», «Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед», НАЕК «Енергоатом», «МХП», НЕК «Укргідроенерго», «Укрзалізниця» та НАК «Нафтогаз України».

Таким чином, можна стверджувати, що сталий розвиток українського бізнесу, тобто ведення діяльності з урахуванням інтересів майбутніх поколінь, це не тренд одного дня чи року. Це, з одного боку, можливість, а з іншого – обов'язок кожної сучасної компанії, яка має намір зайняти своє місце на ринку та працювати з довгостроковою післявоєнною перспективою. Актуальність ESG-принципів постійно зростає, і це необхідно враховувати при розробленні стратегії розвитку будь-якої бізнес ідеї.

4 Список використаних джерел:

1. Соціальна відповідальність бізнесу під час війни: утримати те, що є, або впроваджувати нові практики? / Новини Вінниці. URL: <https://news.vn.ua/sotsialna-vidpovidalnist-biznesu-pid-chas-viyny-utrymaty-te-shcho-ie-abo-vprovadzhuvaty-novi-praktyky/>
2. Що таке ESG-принципи і чому компаніям важливо їх дотримуватися / Fintech Insider. URL: <https://fintechinsider.com.ua/shho-take-esg-pryncyipy-i-chomu-kompaniyam-vazhlyvo-yih-dotrymuvatysya/>

УДК 657.1

Zhang LI

Ph.D. Student, Department of Accounting and Taxation,
Xinxiang Vocational and Technical College, Xinxiang, China

CORPORATE SUSTAINABILITY DISCLOSURE, CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY, AND CORPORATE VALUE: AN EMPIRICAL RESEARCH FROM CHINESE LISTED COMPANIES

1. Introduction

Disclosure, as a way to connect a company with its stakeholders, directly affects stakeholders' investment decisions in the company. Most studies have demonstrated that enhancing the transparency of corporate disclosure can help increase the value of a company from the perspective of its share price and cost of capital. Financial disclosure alone is no longer sufficient to meet stakeholders' needs for information on the environmental and social aspects of corporate responsibility, and in recent years more and more companies are disclosing information on sustainable development that integrates economic, environmental, and social performance. Only companies that recognize their environmental and social impact and place it in their strategic planning and business philosophy will be able to maintain sustainable development.

The purpose of this paper is to explore the mechanisms by which corporate information disclosure and corporate value affect corporate sustainability at the theoretical level and to test the impact of corporate disclosure of sustainability

information on corporate value at the empirical level using a sample of Chinese-listed companies.

2. Hypothesis

Scholars have focused on the impact of corporate disclosure of sustainability reports on corporate behavior [1] and its market effects; Willis has observed from the Dow Jones Sustainability Index that better environmental and social performance enables companies to create more shareholder value [2]; Adams & Frost, through interviews with corporate executives, have found that organizations improve their management practices by incorporating environmental and social indicators into strategic planning, performance management and decisions that include risk management [3]; but Gray has argued that the answer to the question of whether sustainability reports improve corporate behavior is yet to be answered [4-7]. In summary, the following hypotheses are proposed.

H1: Companies can enhance their corporate value by improving corporate sustainability disclosure.

Giving back to the community through donations is also a specific act of corporate social responsibility. The impact of donations on corporate value is mainly manifested in two aspects: Firstly, charitable donations can bring moral capital to the company, effectively solidifying the company's related assets. Secondly, charitable giving can improve the image of the enterprise in the public's mind, thus enhancing its reputation. By building a good image and reputation, companies are more likely to gain the support of stakeholders. Therefore, the following hypothesis is proposed in this study.

H2: CSR has a positive relationship with corporate value.

CSR is essential if companies are to achieve sustainable development. Businesses attract a large workforce and create wealth for society. The business situation of enterprises affects the direction of the development of the whole society and economy, and it is necessary for enterprises to take up a social responsibility to achieve their own sustainable development. As a result, this paper proposes the following hypothesis.

H3: CSR has a positive relationship with corporate corporate sustainability disclosure.

3. Research Design

Sample selection and data sources

This paper selects Chinese A-share main board-listed companies during 2010-2018 as the research sample. This paper conducts the data selection procedure according to the following three main principles: (1) Excluding financial and insurance listed companies. (2) Excluding the observation samples with missing relevant data and indicator values; (3) Excluding the observation samples with abnormal relevant data and indicators. After the above steps, a total of 13,305 sample observations were obtained. To reduce the influence of outliers, the continuous variables were winsorized at the 1% and 99% quantile levels.

Model building.

The following logistic regression models were constructed to test the hypotheses.

$$TOBINQ = \alpha_0 + \alpha_1 CSD + \sum control + \varepsilon_1 \quad (1)$$

$$TOBINQ = \beta_0 + \beta_1 CSR + \sum control + \varepsilon_2 \quad (2)$$

$$TOBINQ = \gamma_0 + \gamma_1 CSR + \gamma_2 CSD + \sum control + \varepsilon_3 \quad (3)$$

where *TOBINQ* is the dependent variable and serves as our proxy for the firm's value, which is measured by Tobin's Q. The independent variable CSR which we use to proxy for the quality of CSR disclosure. Corporate Sustainability Disclosure (CSD) is another independent variable, which we use to proxy for Corporate Sustainability Disclosure. $\sum control$ index control variables. ε_i is the firm-year-specific error term.

4. Results and Discussion

The above analysis of this paper leads to the following conclusions. CSD has a significant positive impact on company value. CSR and *TOBINQ* have a positive relationship. Hypotheses H1-H3 are confirmed.

As the public attaches more and more importance to CSR, listed companies can only effectively promote the realization of corporate value if they earnestly fulfill their social responsibility and gain competitive advantages in the market. Meanwhile, the formulation of scientific and reasonable strategic planning is conducive to the healthy and sustainable development of enterprises. Visionary companies pay attention to corporate image, emphasize harmonious relationships with employees, advocate innovation and pay attention to CSR, etc. And it is these characteristics that determine the company's longevity and ensure its sustainable development.

4 References

1. Pasko, O., et al., (2021) Do sustainability reporting conduct and corporate governance attributes relate? Empirical evidence from China. *Problems and Perspectives in Management*, 19(4), 110–123 [https://doi.org/10.21511/ppm.19\(4\).2021.10](https://doi.org/10.21511/ppm.19(4).2021.10)
2. Willis, A., The Role of the Global Reporting Initiative's Sustainability Reporting Guidelines in the Social Screening of Investments. *Journal of Business Ethics*, 2003. 43(3): p. 233-237.
3. Adams, C.A. and G.R. Frost, Integrating sustainability reporting into management practices. *Accounting Forum*, 2008. 32(4): p. 288-302.
4. Gray, R., Does sustainability reporting improve corporate behaviour?: Wrong question? Right time? *Accounting and Business Research*, 2006. 36(sup1): p. 65-88.
5. Pasko, O., Chen, F., Proskurina, N., Mao, R., Gryn, V., & Pushkar, I. (2021). Are corporate social responsibility active firms less involved in earnings management? Empirical evidence from China. *Business: Theory and Practice*, 22(2), 504–516. <https://doi.org/10.3846/btp.2021.14940>
6. Pasko, O., Marenych, T., Diachenko, O., Levytska, I., & Balla, I. (2021). Stakeholder engagement in sustainability reporting: the case study of Ukrainian public agricultural companies. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 58–80. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.01.04>
7. Pasko, O., Zhang, L., Bezverkhyi, K., Nikytenko, D., & Khromushyna, L. (2021). Does external assurance on CSR reporting contribute to its higher quality? Empirical evidence from China. *Investment Management and Financial Innovations*, 18(4), 309–325. [https://doi.org/10.21511/imfi.18\(4\).2021.26](https://doi.org/10.21511/imfi.18(4).2021.26)

THE SPHERE OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

As the business environment becomes more complicated, the problem of the security of the enterprise's functioning becomes more and more relevant. Economic security means the absence of threats to sustainable development, and in the event of force majeure - a quick exit from a crisis state.

The sphere of economic security includes almost all areas of business, in particular:

- Financial (rate of return, independence from financial structures, normal arrears for payments, sufficiency of own funds for payments, etc.);
- Product competitiveness, market advantages, stable demand, product profitability, assortment renewal, etc.);
- Rhythmic work of the supply service;
- Appropriate level of technical and technological equipment and its updating;
- Personnel policy regarding the formation of the labor team;
- Quality of the management team;
- Development strategy;
- Quality of information service and communications;
- Constant innovative changes in supply, production, sales and management processes.

All these spheres of economic activity are closely interconnected and exist as a whole system.

Also, the economic security of entrepreneurship directly depends on the existence of a legal system for its protection and an effective mechanism for ensuring its implementation. The guarantor of the economic security of entrepreneurship is the state. An important factor in the security of entrepreneurship is the methods of economic regulation on the part of the state, and, first of all, tax policy and the tax system. The main condition for the security of entrepreneurship is the stability of the tax policy [1]. The security of entrepreneurship depends on the degree of state intervention in the economy. If the state hardly intervenes in the economy, this is a model of classical capitalism. If it intervenes in almost all economic processes, this is a model of state socialism, which existed in the USSR for many decades. In Ukraine, in the conditions of radical economic transformations, the issue of entrepreneurship protection is becoming more and more important. A significant place in the country's economy is occupied by non-state business entities - joint-stock and commercial banks, joint-stock companies, private and joint enterprises, which are steadily developing their own production of products and services. Being relatively new structures in the domestic economy, they have already made a significant impact on the economy of the state, participate in the development of modern technologies,

expansion of exports, creation of new jobs, increase of tax revenues to the budget. But the everyday practice of business entities shows their increased vulnerability to illegal and other actions by various types of criminal structures and individuals, compared to state structures. Ensuring business security becomes a vital need, one of the basic principles of its functioning. The tense criminogenic situation in the country, the appearance in Ukraine of actively operating economic intelligence structures, international organized crime, and harsh methods of influencing business structures used everywhere determine the relevance of the problem of business security in the near future [1]. Taking into account the difficult economic and political situation in Ukraine, there has already been an interest in the problems of protecting business objects from attempts of organized crime, industrial espionage and other offenses, preservation of commercial secrets, as well as the functioning of private security services separated from the public sector. In the conditions of a market economy, enterprises operate in conditions of uncertainty and unpredictability. The protracted economic crisis in our country has caused a significant number of unforeseen dangers and threats to small businesses. In addition, the development of entrepreneurship is influenced by such factors as the unstable political and socio-economic situation in the country, imperfect commercial legislation, criminalization of society, government and business, corruption, fraud, etc. Most often, ensuring the economic security of business is reduced to confrontation, protection against various economic crimes (robbery, fraud, forgery, arson, unfair competition, industrial and commercial espionage, information security, etc.). Undoubtedly, these threats are very important and must be constantly analyzed and taken into account, but the concept of economic security of the enterprise has a wider meaning. The transition to a market economy, the creation of a significant number of enterprises, the emergence of various methods of competitive struggle, imperfect legislation, the weakness and corruption of state structures, the criminalization of economic activity and other reasons have created conditions for business entities in which they are forced to pay considerable attention to the issues of ensuring their own economic security [2].

The goal of the security system is timely detection and prevention of both external and internal dangers and threats, ensuring the security of the enterprise's activities and achieving its business goals. It is possible to achieve the set goals by solving a whole set of tasks. The most significant include:

- identifying real and forecasting potential dangers and threats;
- finding ways to prevent them, weaken or eliminate the consequences of their action;
- finding the forces and means necessary to ensure the security of the enterprise;
- organization of interaction with law enforcement and control bodies in order to prevent and stop offenses directed against the interests of the enterprise;
- creation of the company's own security service, which corresponds to the identified dangers and threats, etc.

Therefore, economic security is not only the creation of a closed database with limited access, but also high-quality data collection and analysis of the external environment for the economy and timely detection and prevention of both external and internal dangers and threats, ensuring the security of the enterprise's activities and achieving set goals.

4 References:

1. Chernjavskij A. D. Bezopasnost' predprinimatel'skoj dejatel'nosti. Konspekt lekcij. K.: MAUP, 1998. 124 s. [in Russian]
2. Grunin O. A., Grunin S. O. Jekonomicheskaja bezopasnost' organizacii. SPb.: Piter, 2002. 160 s. [in Russian]

УДК 658.1:631.11:005.334

В. К. Савчук, д.е.н., професор
кафедри статистики та економічного аналізу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

М. О. Собченко, аспірант
кафедри статистики та економічного аналізу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИЗИЛЬСЕНТНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Забезпечення життєстійкості підприємства, її відновлення і стабілізація вимагають достатнього фінансування. Проте, в умовах війни можливості державного бюджету досить обмежені. Його дефіцит за три квартали цього року склав 500 млрд. грн. За словами прем'єр-міністра України, 96% надходжень до бюджету від оподаткування в наступному році будуть використані на підтримку армії. До повномаштабного вторгнення Росії агросектор міг працювати на самофінансуванні оскільки був однією з ключових галузей в зовнішньоекономічній діяльності України. Так, в 2021 р. сума валютної виручки за реалізацію сільськогосподарської продукції склала 27,8 млрд доларів США, що становить 41 % загальноукраїнського експорту. Найбільшу питому вагу в експорті займала продукція рослинництва (56% загального експорту агропродукції) з якої основна питома вага припадала на зернові культури. 25% - на жири та олії, з якої найбільшу частку займала соняшникова. Експорт готових продуктів становив 14 %, основу якого становила соняшникова макуха [1]. Найменша експортна виручка була від галузі тваринництва. За аналізований рік (2021 р.) сума від реалізації даної продукції склала 1,4 млрд дол. США, або тільки 5% загального експорту сільськогосподарської продукції. Основою експорту тваринницької продукції було м'ясо птиці.

На сьогодні аграрний сектор України посуті залишився основним джерелом надходження іноземної валюти, при тому що країна-окупант робить все щоб перекрити і цей канал. Вона окупувала майже 20 % території України, зокрема Півдня країни, що значно знизило продовольчий і експортний потенціал, призвело до значного підвищення споживчих цін. Крім того, зменшення посівних площ і як наслідок валового виробництва агропродовольчої продукції,

скорочення валютних надходжень спричинило інфляційні процеси, зменшило фінансовий потенціал сільськогосподарських підприємств.

Проте, як показує аналіз тенденцій розвитку сільськогосподарських підприємств у воєнний час, пріоритетними для надходження іноземної валюти залишаються зернові та олійні культури, олії та жири, м'ясо і субпродукти. Навіть в цих умовах Україна може експортувати з нового урожаю 35-40 млн т продукції [2]. Позитивним є те, що Україна нарощує експорт продукції з додатковою вартістю, зокрема крім олії та м'яса, збільшується експорт молочної продукції та продукції альтернативних джерел енергії (біоетанол, біогаз, біометан), а також продуктів переробки зернових культур [3].

Зауважимо, що держава зовсім не відмовляється фінансувати сільгоспвиробників. Зокрема, в проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запровадження окремих видів державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників» [4] йдеться про державну підтримку малих товаровиробників плодово-овочевої, плодово-ягідної та продукції тваринництва. Загальний обсяг фінансування агровиробників передбачається в межах 1 млрд. грн.

Продовжують діяти програми кредитування. У цілому за 2022-й рік станом на сьогодні аграрії залучили кредитів на 67 млрд 750 млн грн. Досить популярною є програма «Доступні кредити 5-7-9», за якою агровиробники залучають кредити в розмірі від 100 тис. до 90 млн грн. За минулий тиждень за цією програмою видано 1,5 млрд грн аграрних кредитів. Крім того, Уряд ухвалив рішення про надання фінансової підтримки мікро-, малому та середньому бізнесу на відновлення частково або повністю зруйнованих внаслідок бойових дій виробничих потужностей. Агropідприємства також зможуть розраховувати на таку підтримку. Підприємці мають змогу отримати кредит на відновлення виробничих потужностей під 9% терміном до 5 років на суму до 60 млн грн (без урахування раніше виданих кредитів за програмами державної підтримки). Виконання зобов'язань за такими кредитами частково (до 80%) забезпечуватиметься державною гарантією. Умови для отримання кредиту: виробничі потужності підприємства зруйновані повністю чи частково, або викрадені внаслідок війни чи окупації (що підтверджено документально); підприємство здійснювало господарську діяльність протягом року до широкомасштабного наступу РФ (що підтверджено даними річної фінзвітності станом на 1.01.2022 р.); відновлювальні виробничі потужності розташовані не ближче 50 км від зони бойових дій, не знаходяться під окупацією. [5] Агровиробники зможуть подати заявку на отримання державних субсидій, цільових, субсидованих кредитних програм, позик і технічної допомоги від ЄС та інших міжнародних донорів. Крім того Постановою КМУ № 916 від 29 липня 2022 року пролонговано з 6 місяців до 12 місяців кредити за ставкою 0% річних, які надавалися під посівну кампанію.

Важливими джерелами є іноземні інвестиції у різних формах, в т. ч. через надання грантів. Наприклад, зараз стартує грантовий конкурс «Сади Перемоги» - ініціатива проекту SURGe «Супровід урядових програм в Україні», що фінансується урядом Канади та впроваджується компанією Alinea International

[6]. Грантова підтримка може бути використана громадами на придбання техніки для обробітку землі, необхідних засобів для вирощування і переробки сільськогосподарської продукції, впровадження новітніх технологій та інші заходи, що сприяють нарощуванню продовольчого потенціалу. Переможці конкурсу одержать до 280 тис. грн на реалізацію свого проекту.

Отже, за звільнення/незвільнення окупованих територій та збільшення/зменшення обсягу фінансування, розвиток сільськогосподарських підприємств може здійснюватися за різними сценаріями: від значного нарощування продовольчого потенціалу для забезпечення внутрішніх потреб, так і експортного, до їх функціонування на засадах самоокупності та самофінансування. Проте, за різних сценаріїв обов'язковим залишається дотримання технологічних чинників, пов'язаних з впровадженням інноваційних енерго-, трудо-, ресурсощадних, екологічнобезпечних технологій; нарощування обсягів виробництва продукції з додатковою вартістю; оптимізація взаємозв'язків учасників виробництва сільськогосподарської продукції з постачальниками техніки, добрив й інших ресурсів та її споживачами; розвиток бізнес-аналітики, орієнтованої на прогнозування потреб споживачів, нових ринків збуту продукції, каналів реалізації, еквівалентних цін, оптимальних витрат на виробництво високоякісної продукції – передумову її конкурентоспроможності. Тільки комплексне вирішення цих питань забезпечить ефективне використання фінансових ресурсів, спрямованих на ризильентність сільськогосподарських підприємств.

4 Список використаних джерел:

1. http://naas.gov.ua/newsukraine/?ELEMENT_ID=743
2. <https://www.rada.gov.ua/news/razom/228379.html>
3. <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/u-minahropolitiki-vvazhajut-shcho-ukrajina-perejshla-vid-sirovinnoji-modeli-ekonomiki-do-prodovolchoji.html>
4. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/117162>
5. BIZAGRO <https://bizagro.com.ua/za-minulij-tizhden-vidano-1-5-mlrd-grn-agrarnih-kreditiv-u-mezhah-5-7-9/>
6. <http://agro-business.com.ua/agrobusiness/item/25224-hromady-mozhut-otrymaty-hrant-na-rozvytok-silskoho-hospodarstva.html>

О. С. Сердюк, к.е.н.,
старший науковий співробітник відділу
фінансово-економічних проблем
використання виробничого потенціалу,
Інститут економіки промисловості НАН України

І. П. Петрова, к.е.н.,
старший науковий співробітник відділу
проблем регуляторної політики
і розвитку підприємництва,
Інститут економіки промисловості НАН України

ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ БІЗНЕСУ ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Важливими для залучення іноземних інвестицій є імплементація кращих міжнародних практик у національне законодавство. У цьому контексті постає необхідність вивчення досвіду «комбінованих» проєктів на основі публічно-приватного партнерства (ППП). «Комбінований» проєкт – це проєкт, що виконується за угодою PPP та який поєднує державне і приватне фінансування, де частина державного фінансування надається безпосередньо у формі гранту від Структурних фондів Європейського Союзу (ЄС) або інших міжнародних організацій [1; 2]. Різноманітні схеми поєднання грантового фінансування та приватного інвестування на основі публічно-приватного партнерства отримали назву «комбінованих» моделей фінансування проєктів PPP [3; 4; 5; 6; 7; 8].

Відновлення зруйнованої інфраструктури, людських домівок та підприємств є неабияким викликом під час війни. Об'єкти інфраструктури потребують першочергового відновлення, а публічно-приватне партнерство є одним із ефективніших інструментів з реалізації плану відбудови як під час війни, так й післявоєнної відбудови. Однак, механізм публічно-приватного партнерства потрібно адаптувати до залучення інвестицій на відбудову зруйнованої інфраструктури в Україні. У форматі «комбінованих» моделей фінансування PPP можуть реалізовуватись як проєкти з великою комерційною складовою, - порт, зерновий термінал, причал, так і соціальної інфраструктури, як школа, лікарня, дитсадок. Тим паче, що вже є приклади залучення бізнесу. Грантових коштів ЄС [9] та місцевого бюджету на відбудову соціальної та іншої інфраструктури України, яка постраждала від війни.

Отже, зростання розуміння необхідності залучення масштабних інвестицій в інфраструктуру регіонів і міст України та усвідомлення недостатності обсягів традиційних бюджетних коштів (особливо в умовах післявоєнного відновлення) змушує державу шукати альтернативні механізми фінансування необхідних інфраструктурних витрат. Вже зараз можна констатувати максимальний попит

на розвиток публічно-приватного партнерства, оскільки саме зарубіжні інвестори та приватний бізнес зацікавлені в інвестуванні у післявоєнну відбудову інфраструктури України, а також інші суміжні підгалузі економіки.

Участь міжнародних організацій в реалізації інвестиційних проєктів на засадах партнерства у післявоєнному відновленні України сприятиме широкому залученню коштів комерційних банків, зарубіжних та національних інвесторів, урядів. Таке партнерство створює надійне середовище для проєкту та підвищує його ефективність в умовах відновлення, перебудови та модернізації економіки, коли вкрай необхідна концентрація ресурсів для вирішення ключових завдань.

Виходячи з міжнародного досвіду [1-10], найцікавішою моделлю є використання гранту ЄС у межах Інвестиційного фонду. У цій моделі грант ЄС та національний фонд об'єднуються із приватним капіталом в Інвестиційний фонд, який інвестує у низку проєктів публічно-приватного партнерства. Ризик розподіляється по всьому портфелю. Такі кошти вже використовуються для проєктів з відновлення міст у Великій Британії [3]. Механізм відбору приватних інвесторів має бути справедливим та прозорим. Будь-які конфлікти інтересів між інвесторами у проєкти необхідно вирішувати заздалегідь. Враховуючи, що інвестор з державного сектора матиме інші цілі ніж приватний інвестор, який прагне максимальної фінансової віддачі (наприклад, доступність або надання соціального житла) повинен узгодити механізм розподілу ризиків, який відобразить цілі різних сторін.

Таким чином, кошти Інвестиційного фонду спрямовуються на вирішення проблемних питань, що виникають під час підготовки та реалізації проєктів ППП. Як вважають експерти [10], має сенс резервувати подібні кошти для оперативного вирішення організаційно-правових питань. Наявність такої можливості дозволило б значно понизити транзакційні витрати у структуруванні проєктів, а в деяких випадках просто врятувати проєкти від зупинки.

Доцільно ще, розглянути, капітальний грант, який полягає у фінансуванні початкових капітальних вкладень, тим самим знижуючи або майбутні збори з користувачів, або разові платежі від органу державної влади. Сенс гранту полягає у тому, що він підвищує доступність. І Франція, і Італія використовують цю модель у поєднанні з тендером, щоб визначити мінімальний розмір субсидії, яка потрібна для реалізації проєкту. У більшості попередніх проєктів ППП у цих країнах, які фінансуються за рахунок грантів ЄС, використовувалася ця структура.

Паралельне фінансування слід використовувати, особливо для таких проєктів, як міський транспорт або дороги, які потребують субсидій та можуть бути легко розділені на окремі контракти. Наприклад, державний орган, що видає субсидії, фінансує будівництво об'єкта А автомагістралі в рамках традиційних закупівель, але об'єкт Б здається в оренду як концесія разом з відповідальністю за експлуатацію та технічне обслуговування всієї автомагістралі. Застосування цієї моделі залежить від можливості поділу всього проєкту на окремі контракти без створення надмірних проблем з експлуатацією. Гранти ЄС просто замінюють частину потреби у державному фінансуванні

проекту, що традиційно закупається, використовуючи добре перевірені процедури визначення вартості та виплати коштів гранту.

Використання гранту ЄС як частини фондів «доступності» – створення за рахунок грантів певних фондів, які служать для виплати приватному партнеру плати за доступність; часткової оплати за послуги відповідно до результатів реалізації проекту; орендної плати (якщо приватний партнер віддає збудований ним об'єкт у лізинг публічній владі); погашення боргу.

Виходячи з міжнародної та вітчизняної практики, публічно-приватне партнерство розглядається як інвестиційний механізм модернізації країни, який забезпечує залучення в економіку приватних інвестицій, підвищення якості товарів та послуг, що надаються споживачам, зростання конкурентоспроможності країни.

Не можна не відзначити і той факт, що в умовах післявоєнного відновлення країни публічно-приватне партнерство може стати потужним стимулом для розвитку інфраструктури, реалізації масштабних соціально значущих проєктів та ефективним механізмом реалізації інноваційної та інвестиційної політики.

4 Список використаних джерел:

1. Using EU Funds in PPPs. Explaining the how and Starting the Discussion on the Future. EPEC. May. 2011. URL: https://www.eib.org/attachments/epec/epec_using_eu_funds_in_ppps_en.pdf
2. EU Funds in PPPs Project Stocktake and Case Studies. EPEC. June 2012. URL: https://www.eib.org/attachments/epec/epec_project_stocktake_eu_funds_in_ppps_en.pdf
3. Hybrid PPPs: Levering EU Funds and Private Capital. PwC/PPIAF. Washington: Public Private Infrastructure Advisory Facility. 2006. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/754071468139203978/pdf/375530Hybrid0PPPs01PUBLIC1.pdf>
4. Goldsmith, H. Combining PPP with EU Grants. In: Schwartz, G., Corbacho, A., Funke, K. (eds) Public Investment and Public-Private Partnerships. Procyclicality of Financial Systems in Asia. Palgrave Macmillan, London, 2008. URL: https://doi.org/10.1057/9780230593992_11
5. Willem van der Geest and Jorge Nunez-Ferrer. Appropriate Financial Instruments for Public-Private Partnership to Boost Cross-Border Infrastructural Development-EU Experience. ADBI Working Paper 281. Tokyo: Asian Development Bank Institute, 2011. URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/156136/adbi-wp281.pdf>
6. Державно-приватне партнерство як інструмент відновлення зруйнованої інфраструктури України. Запорізька Торгово-промислова палата. URL: <https://www.cci.zp.ua/derzhavno-pryvatne-partnerstvo-yak-instrument-vidnovlennya-zrujnovanoyi-infrastruktury-ukrayiny/>
7. Український уряд хоче, щоб країні-партнери давали своїм компаніям держгарантії для інвестицій в Україну. URL: <https://forbes.ua/news/ukrainskiy-uryad-khoche-shchob-kraini-partneri-davali-svoim-kompaniyam-derzhgarantii-dlya-investitsiy-v-ukrainu-26052022-6235>

8. Світовий банк долучився до роботи з пристосування механізмів ДПП для відновлення інфраструктури України. URL: <https://app.com.ua/svitoviy-bank-doluchiv-sya-do-roboti-z-pr/>
9. Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування. Грантові інструменти фінансування МЕР. Частина 5. Федерація канадських муніципалітетів / Проєкт міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2020 рік. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/605/PLEDDG_LED_Finance_Guide_Part_5.pdf
10. Запатрина И. В. Публично-частное партнерство для Целей Устойчивого Развития. К.: Лыбидь, 2017. 312 с.

УДК 657.471.76:620.92

К. А. Тимошенко, аспірантка,
кафедра податкового менеджменту та фінансового моніторингу,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ЕНЕРГЕТИЧНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану в Україні надзвичайно сильно зросла актуальність галузі відновлювальної енергетики на фоні руйнування та окупації основних об'єктів енергетичної інфраструктури держави. Починаючи з 10 жовтня 2022 року російські окупанти зруйнували 30% електростанцій України [1], що за даними Національної енергетичної компанії «Укренерго», спричинило дефіцит потужності в розмірі 30% споживання в Києві та інших областях [2].

Для порівняння, у 2021 році, за даними Міністерства енергетики України, в об'єднаній енергосистемі України (ОЕУ) було згенеровано 156 млрд 575,7 млн кВт-год, в яких на виробництво електроенергії альтернативними джерелами (ВЕС, СЕС, біомаса) припадало 12 млрд. 519,7 млн. кВт-год (більше на 15,3%, порівнюючи з 2020 роком) [3].

У зв'язку з вищезазначеними подіями, доцільним кроком на шляху до подолання енергетичної кризи в Україні буде подальша розбудова сектору відновлювальної енергетики, що дозволить скоротити залежність від традиційних джерел електроенергії, на відбудову яких піде багато часу, а також дозволить залучити інвестиційний капітал у післявоєнний період у зв'язку з діючим «Зеленим тарифом» [4].

Даний крок буде доцільним з огляду на результати аналізу ринку підприємств зеленої енергетики за останні роки. Наразі в Україні працює 15 665 (875 промислові та 14 790 СЕС домогосподарств) об'єктів відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф [5], серед яких лідерами галузі є: Покровська сонячна електростанція з потужністю 240 МВт, Нікопольська сонячна електростанція (200 МВт), сонячна електростанція

«Яворів-1» (72 МВт). Конкурентами для зазначених СЕС є Кам'янець-Подільська сонячна електростанція (63.8 МВт), СЕС Tokmak Solar Energy (50 МВт) та Дунайська сонячна електростанція (43,14 МВт).

Приріст потужностей ВДЕ (відновлювальних джерел енергії) у 2021 році склав 731 МВт, що у відсотковому вираженні дорівнює 9,46% [6], що збільшило місткість ринку на 1,66 млрд. кВт-год, яка дорівнює обсягу національного виробництва, виходячи з того, що обсяг імпорту, експорту та товарних запасів дорівнює нулю (вироблена електроенергія не складається і відразу ж в повному обсягу реалізується по електромережам). Єдиним покупцем усієї згенерованої на станціях електроенергії є державне підприємство «Гарантований покупець», що у свою чергу реалізує куплені кіловати Національній енергетичній компанії «Укренерго», після розрахунків з якою, погашає свою кредиторську заборгованість перед виробниками.

Такий механізм функціонування підприємства є прикладом бізнес-стратегії фокусування, адже діяльність побудована з урахуванням вимог певного сегменту без орієнтації на весь ринок. Ключовими факторами успіху в галузі є масштаб електростанції, а також рік її введення в експлуатацію, адже щороку ставка «Зеленого» тарифу знижується, якщо державний регулятор Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг (НКРЕ КП) не прийме іншого рішення.

Важливим для пришвидшення темпів процесів розбудови альтернативної енергетики є оновлення діючої наразі Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [7], яка була ухвалена КМУ 18 серпня 2017 року. Загальним результатом реалізації Стратегії має стати перетворення паливно-енергетичного комплексу країни з проблемного сектору, що потребує постійної державної підтримки, на сучасний, ефективний, конкурентоспроможний сектор національної економіки, здатний до сталого розвитку на довгострокову перспективу в умовах регіональної інтеграції та конкуренції на європейському та світовому енергетичних ринках. Стратегія передбачає:

⇒ До 2025 року:

1. інтеграцію енергетичного сектору України до енергетичних ринків ЄС та системи європейської енергетичної безпеки;

2. забезпечення конкурентоспроможності національного енергетичного сектору на європейському енергетичному ринку шляхом створення сприятливих умов для залучення інвестицій та технічної модернізації об'єктів енергетичного сектору;

⇒ До 2035 року:

1. повномасштабну інтеграцію енергетичного сектору України до європейського енергетичного ринку з вільним рухом енергоресурсів, інвестицій та технологій, що забезпечить випереджаюче оновлення галузей енергетики та зростання рівня самозабезпеченості видобувними енергоресурсами;

2. технологічне оновлення енергетичного сектору.

Щодо відновлювальних джерел енергії, передбачається стаке розширення використання всіх видів відновлюваної енергетики, яка стане одним з

інструментів гарантування енергетичної безпеки держави. У коротко- та середньостроковому горизонті (до 2025 року) Енергетична стратегія України прогнозує зростання частки відновлюваної енергетики до рівня 12 % від ЗППЕ (загального первинного постачання енергії, що розраховується як сума виробництва (видобутку), імпорту, експорту, міжнародного бункерування суден та зміни запасів енергоресурсів у країні) та не менше 25 % – до 2035 року (включаючи всі гідрогенеруючі потужності та термальну енергію) [7].

Таким чином, на поточний момент, у зв'язку з руйнуванням наявних при складанні Стратегії об'єктів енергетики, необхідно оновити вихідні дані сектору енергетики для коригування стратегічних інструментів, механізмів та цілей з урахуванням збитків, завданих Російською Федерацією починаючи з 24 лютого 2022 року. При цьому, в Енергетичній Стратегії необхідно збільшити цільову прогнозовану частку відновлювальної енергетики, а особливо сонячних електростанцій, з огляду на легкість та швидкість їх побудови в порівнянні з ТЕЦ і іншими традиційними об'єктами. Зростання частки СЕС (сонячних електростанцій) як промислових, так і домашніх, дозволить генерувати більшу кількість електроенергії у короткостроковій перспективі, що наразі є надзвичайно важливим кроком до нашої перемоги.

4 Список використаних джерел:

1. Українська правда. Зеленський: росіяни зруйнували 30% електростанцій України. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/10/18/7372412/> (дата звернення: 11.11.2022).
2. У Києві вводяться жорсткі обмеження для стабілізації енергосистеми. YASNO. URL: https://yasno.com.ua/news/b2c_news/Strict_restrictions_are_being_implemented_in_Kyiv_to_stabilize_the_energy_system (дата звернення: 11.11.2022).
3. Інтерфакс-Україна. Україна у 2021 році збільшила виробництво електроенергії на 5,2%, споживання – на 5,7% – огляд. Інтерфакс-Україна. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/greendead/790844.html> (дата звернення: 11.11.2022).
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії : Закон України від 21.07.2020 р. № 810-IX : станом на 16 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810-20#Text> (дата звернення: 11.11.2022).
5. Укрінформ. Найпотужніші сонячні електростанції України. Інфографіка. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2887951-pajrotuznisi-sonacni-elektrostantsii-ukraini-infografika.html (дата звернення: 11.11.2022).
6. Інтерфакс-Україна. Потужність ВЕС в Україні за підсумками 2021 року зросла майже на третину, СЕС – менш як на 5%. Інтерфакс-Україна. URL: <https://ru.interfax.com.ua/news/greendead/791301.html> (дата звернення: 11.11.2022).

7. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність” : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-p#Text> (дата звернення: 11.11.2022).

УДК 657.1

Т. О. Цинцовська, здобувач вищої освіти
факультету економіки та бізнесу,
кафедри фінансів, обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

Л. А. Сахно, к.е.н.,
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ВІДБУДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ФІНАНСОВО- ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ

Повномасштабне вторгнення з боку росії завдало значних втрат, які з кожним днем несуть усе більшої шкоди для стабільності стану України. Тому вже зараз маємо думати про стратегію відбудови кожної ланки нашої держави. Однією з найважливіших є національна економіка. Її розвиток повинен бути точно сформованим та йти за певними цілями.

Тема відродження та відбудови національної економіки зустрілася в статтях таких науковців: директор з наукової роботи Growford Institute Тетяна Богдан, академік НАН України, завідувач кафедру КНЕУ ім. В. Гетьмана Богдан Данилишин, кандидат економічних наук Євген Степанюк.

Головними напрямками відбудови мають бути: відновлення майна та інфраструктури, підвищення економічної діяльності, створення стійкості економічного зростання, тобто відродження виробничого потенціалу економіки.

Відсутність активної державної політики свого часу завадила Україні відновитися після кризи 2014-2015 років. У періоді 2016-2019 рр. Україна утримувала надзвичайно високі процентні ставки (понад 10% річних у реальному вимірі), консолідувала державні видатки, знижувала податки, зменшувала роль держави в економіці [1].

Таблиця 1

Макроекономічний прогноз НБУ: основні показники [5]

	2021	2022	2023	2024
Реальний ВВП, зміна у %	3,4	-31,5 (-33,4)	4,0 (5,5)	5,2 (4,9)
Номінальний ВВП, млрд. грн.	5 460	4 750 (4 540)	6 175 (5 990)	7 350 (7 100)
ІСЦ, зміна у % **	10,0	30,0 (31,0)	20,8 (20,7)	9,4 (9,4)
Базовий ІСЦ, зміна у % **	7,9	24,5 (24,5)	13,3 (12,4)	3,0 (2,6)
Сальдо поточного рахунку, млрд. дол. США	-3,2	6,8 (6,4)	-8,0 (-3,9)	-5,1 (-8,8)
Міжнародні резерви, млрд. дол. США	30,9	26,0	21,7	27,4

* у дужках – попередній прогноз НБУ (Інфляційний звіт, Липень 2022)

** на кінець періоду (грудень до грудня попереднього року)

За прогнозами Національного банку показник інфляції сягне 30%, проте в 2023-2024 рр. має піти на зниження за умови мінімізації небезпечних ризиків та злагодженої монетарної та фіскальної політики. ВВП, через логістичні проблеми в металургії, руйнування потужностей в енергетиці, зниження реальних доходів населення та низькі показники врожайності, зазнав спаду – близько до 32%. Послаблення ризиків та повне оновлення роботи чорноморських портів дасть можливість підняття українського експорту, що призведе до зростання показників в наступних роках.

23 червня 2022 р. відбулася подія, яка обов'язково змінить майбутнє України на краще – надання статусу кандидата на членство в ЄС. При відновленні економіки органи ЄС можуть впроваджувати проекти не тільки для післявоєнної допомоги, а й наближення України до європейських стандартів.

Єврокомісія в своєму Комюніке від 18 травня 2022 року вже заявила, що планує свою майбутню діяльність з післявоєнного відновлення України за такими 4-ма напрямками: [2]

- Відбудова країни, особливо її інфраструктури, сфери охорони здоров'я, освіти, зруйнованого житла, а також формування її енергетичної та цифрової стійкості у відповідності з новітньою європейською політикою та стандартами;
- Продовження модернізації держави та її інститутів для забезпечення якісного управління та поваги верховенства права, надання адміністративної підтримки та технічної допомоги, включаючи регіональний та місцевий рівень;
- Впровадження регуляторного та структурного порядку денного з метою поглиблення економічної та соціальної інтеграції України та її людей з ЄС;
- Підтримка відродження української економіки та суспільства через підвищення її економічної конкурентоспроможності, розширення зовнішньої

торгівлі та стимулювання розвитку приватного сектору, а також забезпечення «зеленої» та цифрової трансформації економіки.

Таке планування дає велику надію на процвітання нашої держави, тому, у разі успіху його просування, це буде значний поштовх до об'єднання національної економіки з ринком ЄС, удосконалення бізнес-середовища, впровадження іноземних інвестицій та сприяння створення робочих місць в країні, що дозволить зберегти заощадження населення та трудовий потенціал економіки.

Б. Данилишин визначив арсенал інструментів політики держави, здатних стимулювати створення нових робочих місць та генерування мультиплікативного ефекту в економіці: державні інвестиції у нові робочі місця в пріоритетних видах діяльності; державно-приватне партнерство, насамперед в сфері інфраструктури; різні форми державної допомоги бізнесу на створення робочих місць; державні гарантії за кредитами та компенсація кредитних процентних ставок; державне замовлення на закупівлю товарів та послуг; націоналізація системно важливого бізнесу, якому загрожує банкрутство; стимулювання імпортозаміщення та локалізації виробництва; стимулювання конверсії виробництва; розв'язання проблемних питань логістики, транспортної інфраструктури та енергопостачання [1].

Відповідно до заяв Єврокомісії рамкові умови для внеску ЄС у відбудову України формуватимуть такі важливі компоненти [2]:

- Фонд відбудови України ('Rebuild Ukraine' Facility) – новий фінансовий інструмент ЄС, створений для фінансування заходів із відбудови України та зближення української економіки з європейською;
- Підключення України до вже діючих програм ЄС, серед них і змішане фінансування та гарантії під егідою інструментів Сусідства, Розвитку та Міжнародного співробітництва.

Отже, плани відбудови національної економіки матимуть вдале здійснення, дивлячись на можливу майбутню діяльність органів ЄС. Показники макроекономічного прогнозу НБУ поточного року показують невтішний стан, але з 2023 року почнеться зростання по всім критеріям. Головні кроки – це відновлення майна та інфраструктури, модернізація держави, удосконалення економіки, а саме: зовнішня торгівля, створення робочих місць та цифрова трансформація. Також, формуватиметься Фонд відбудови України та підключення до європейських програм, що надасть значного розвитку та міжнародного співробітництва.

4 Список використаних джерел:

1. Данилишин Б. Якими мають бути стратегічні напрями відбудови національної економіки. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/1/691022/>
2. Богдан Т. Статус кандидата на вступ до ЄС: економічні та фінансові переваги. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638/>

3. Степанюк С. When the war is over: необхідні кроки з економічного відновлення України. URL: https://lb.ua/blog/ievhen_stepaniuk/509330_when_war_over_neobhidni_kroki_z.html
4. Богдан Т. Відбудова економіки: напрямки, важелі, інститути URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/25/686208/>
5. НБУ: ВВП у 2022 році впаде на 31,5%, у 2023-2024 роках зросте на 4-5%. URL: <https://finbalance.com.ua/news/nbu-vvp-u-2022-rotsi-vpade-na-315-u-2023-2024-rokakh-zroste-na-4-5>

УДК 331.54:657

Ю. Л. Шендерівська,
аспірант відділу обліку та оподаткування,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ВИКЛИКИ ПЕРЕД БУХГАЛТЕРСЬКОЮ ПРОФЕСІЄЮ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Спроможність професії залишитись затребуваною і продовжити функціонування в майбутньому залежить від її готовності відповідати на виклики. В цій публікації буде розглянуто групу соціальних викликів, що стоять перед бухгалтерською професією.

М. А. Іслам стверджує, що поєднання глобалізації і діджиталізації створює для бухгалтера новий виклик – перерозподіл зайнятості в світі [6]. Високорозвинені країни, такі як США і Австралія, передають бухгалтерський облік на аутсорсинг до країн з нижчою оплатою праці (Індія, Китай). Така тенденція продиктована потребою бізнесу мінімізувати витрати. Перерозподіл зайнятості є суттєвою проблемою для американської і європейської бухгалтерської професійної спільноти, що полягає у зниженні конкурентоспроможності і попиту на їхні послуги, однак не загрожує існуванню професії вцілому.

Якщо розглянути цю ситуацію як стимулюючий до розвитку фактор, одним із шляхів її вирішення може бути впровадження спеціалізованого програмного забезпечення. Софт, який пришвидшить обмін інформацією між клієнтом і бухгалтером, знизить залученість фахівця у рутинні процеси і, відповідно, скоротить витрати часу і зусиль на обслуговування одного клієнта, призведе до зниження собівартості бухгалтерських послуг і відновлення конкурентоспроможності спеціалістів в західному регіоні. В цьому питанні необхідною є зміна пасивної позиції бухгалтерів на активну, тобто перехід від лише споживання пропонованого розробниками програмного забезпечення до формування запиту на ІТ-рішення. Для вирішення проблеми перерозподілу зайнятості і зміни позиції щодо програмних продуктів важливою є активізація бухгалтерського громадського руху – об'єднання зусиль і спільний пошук

відповіді на виклик. Також необхідним є підвищення цифрової грамотності бухгалтерів.

Національна розвідка США опублікувала на своєму сайті звіт «Глобальні тренди 2040» [4]. Однією з означених проблем на наступні два десятиліття, що стосується професії бухгалтера безпосередньо, є старіння населення у країнах з розвинутою економікою (Європа, Північна Америка і Східна Азія). В поєднанні з труднощами у освоєнні нових технологічних рішень такий демографічний зсув є загрозою для професії у двох аспектах: 1) частина бухгалтерів можуть опинитися «за бортом» професійної спільноти через невідповідність навичок існуючим запитам; 2) посиляться перерозподіл зайнятості в бік країн з кращими демографічними показниками (Південна Азія, Латинська Америка, Близький Схід, Африка).

Управління демографічними процесами не належить до компетенцій бухгалтерської професії, однак частково нівелювати вплив цього негативного соціального фактору можна насамперед за рахунок розвитку гнучкості мислення. Одна з основних перешкод на шляху освоєння бухгалтерами нового програмного забезпечення є психологічний консерватизм серед спеціалістів середнього і старшого віку. Відкидання нового, в тому числі IT-рішень, гальмує розвиток суб'єкта господарювання і знижує конкурентоспроможність самого фахівця на ринку праці. Так, американські вчені Дж. Г. Койн, Е. М. Койн, К. Б. Уокер у своїй публікації [2] зазначають про практику залучення студентів IT-спеціальностей для проведення аналізу даних. Також автори висловлюють припущення, що якщо бухгалтери не здобуватимуть IT-навички, IT-спеціалісти можуть отримати бухгалтерські знання і замінити їх. Тобто на ринку праці залишиться той, хто більш гнучкий і готовий навчатись (див. рис. 1). Тому робота над мисленням, психологічною складовою компетенцій бухгалтера є необхідною і незамінною.

Рис. 1. Комплекс інструментів для нівелювання впливу старіння нації на професію бухгалтера

Джерело: Розроблено автором.

Наступним етапом має бути здобуття або покращення цифрових навичок і безперервне професійне навчання. Таким чином бухгалтери старшого віку залишатимуться ефективними членами професійної спільноти і балансуватимуть зайнятість у світі.

Повертаючись до концепції інформаційної цивілізації, варто звернути увагу на наступні риси інформаційного суспільства: 1) зміна співвідношення між роботою і особистим життям на користь особистого життя; 2) зміщення пріоритету з виключно матеріальних благ на самовираження, саморозвиток, задоволення від роботи і життя [1]. За результатами опитування МФБ в 2018 році 54 % представників малого і середнього бізнесу мали труднощі у залученні фахівців [5]. 41 % підприємців вказали однією з причин стурбованість кандидатів на посаду бухгалтера балансом робота-життя.

Як свідчить дослідження П. Найтані, дискурс про баланс між роботою і особистим життям виник ще в другій половині ХХ ст. і до тепер його актуальність не зменшилась [7, с. 148]. Сьогодні наймані працівники не готові відводити роботі майже весь час, працювати виключно в офісі з 9 до 17 [3] і бути географічно прикутим до одного місця. Відповіддю на цю зміну поведінкових аспектів суспільства може бути:

1. Автоматизація рутинних процесів, що дозволяє скоротити час на виконання завдань.

2. Застосування нових засобів зв'язку, що уможливають формат дистанційної роботи і таким чином знижують витрати часу на рух до офісу і дають свободу переміщення.

3. Впровадження гнучкого графіку роботи, що зробить фахівців з бухгалтерського обліку більш мобільними і дасть змогу ефективніше розподіляти час.

За рахунок впровадження нових технологічних рішень бухгалтери зможуть виконувати свої функції швидше, змістити фокус на вирішення нестандартних задач, здійснювати більш якісне інформаційне забезпечення менеджменту і водночас покращити баланс робота-життя. В такому ракурсі діджиталізація вже виглядає не як загроза існуванню професії, а як ефективний інструмент, що дозволяє поєднати ведення бухгалтерської діяльності і новий спосіб життя, який зумовлений новим інформаційним етапом розвитку цивілізації.

Встановлення балансу робота-життя приносить вигоди не лише працівникам, а і роботодавцям. Зокрема йдеться про підвищення рівня залученості працівників, збільшення продуктивності праці і зростання прибутковості бізнесу [7, с. 151]. Тому для досягнення спільного блага важливим є впровадження відповідної соціальної політики на макро- і мікрорівнях.

Отже, наразі бухгалтерська професія серед іншого постала перед необхідністю дати відповідь на наступні соціальні виклики: перерозподіл зайнятості в світі, старіння населення, зміна поведінкових аспектів суспільства. Усунути загрозу існуванню професії від цих глобальних процесів можливо шляхом: застосування новітніх програмних продуктів, перехід від лише споживання пропонованого розробниками програмного забезпечення до формування запиту на ІТ-рішення, підвищення активності бухгалтерських громадських об'єднань, посилення цифрової грамотності, розвиток гнучкості мислення, безперервне професійне навчання, впровадження гнучкого графіку роботи, ініціювання відповідної соціальної політики на макро- і мікрорівнях.

4 Список використаних джерел:

1. Основні ознаки інформаційного суспільства. URL: <https://cutt.ly/ONzx2zX>
2. Coyne J. G., Coyne E. M., Walker K. B. Accountants and tech: a game changer? Strategic finance. Retrieved from: <https://sfmagazine.com/post-entry/march-2017-accountants-and-tech-a-game-changer/>
3. Gervis Z. The traditional 9-5 office job is dying. The New York Post. Retrieved from: <https://nypost.com/2018/10/18/the-traditional-9-5-office-job-is-dying/>
4. Global trends 2040. Retrieved from: <https://www.dni.gov/index.php/gt2040-home/summary>
5. IFAC global SMP survey: 2018 summary. Retrieved from: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IFAC-Global-SMP-2018-SUMMARY.pdf>
6. Islam M. A. Future of Accounting Profession: Three Major Changes and Implications for Teaching and Research. Retrieved from: <https://cutt.ly/BMkrzwL>
7. Naithani P. Overview of Work-Life Balance Discourse and Its Relevance in Current Economic Scenario. Asian Social Science. 2010. Vol. 6, № 6, p. 148-155.

УДК 336.22

Ю. Ю. Ярмоленко, к.е.н.,
м. Хмельницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ НЕВІДШКОДОВАНОГО ПДВ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Після зухвалого вторгнення агресора в Україну та запровадження воєнного стану в країні питання бюджетне відшкодування податку на додану вартість (ПДВ) практично зникло з публікацій у різних виданнях у перші місяці війни. Адже це зрозуміло, оскільки потрібно було негайно всі сили та ресурси спрямовувати на захист територіальної цілісності держави, займатися переводом економіки на потреби оборони. Проте, це не свідчить, що органи державної та законодавчої влади залишили питання оподаткування, зокрема адміністрування та контролю за справлянням ПДВ на самоплив. Так, у березні поточного року двома законодавчими актами спочатку призупинили з 7 березня всі податкові перевірки [1], а потім з 17 числа цього ж місяця поновили лише окремі з них, зокрема тимчасово камеральні перевірки податкової звітності з бюджетного відшкодування податку [2] й лише починаючи з 2 червня – відновили податковий контроль за відшкодуванням ПДВ з бюджету вже на постійній основі (з 27 травня по 1 червня існувала законодавча колізія з даного питання).

Хоча не виключено (з метою безпеки та захисту даних в контексті сучасних викликів і загроз) Державні Електронні реєстри, зокрема Єдиний реєстр податкових накладних (ЄРПН), Системи електронного адміністрування (СЕА) ПДВ та моніторингу критеріїв оцінки ризиків податкових накладних,

оформлених на ризикові операції (СМКОР) запрацювали в країні лише з 27 травня, а функціонування Реєстру бюджетного відшкодування ПДВ поновлено, починаючи з 21 липня 2022 року [3]. В той же час в умовах воєнного часу законодавцями, враховуючи обмеженість джерел поповнення бюджетних ресурсів, заборонено платникам податків до припинення воєнного стану подавати уточнюючі розрахунки на зменшення податкового зобов'язання з ПДВ або на збільшення декларування бюджетного відшкодування за звітні періоди, які діяли до лютого 2022 року.

За таких умов доцільно, на наш погляд, звернути увагу на таку невирішену проблему як доступ до аналізу та використання інформаційних даних баз з надходження та використання платежів, зокрема з невідшкодованого бюджетного відшкодування ПДВ. Остання ще до війни не була вирішена, а в умовах воєнного стану взагалі залишається у сфері впливу головними адміністраторами надходжень з податків і платежів – державними податковою (ДПС) та казначейською службами (ДКСУ).

Відтак, нами вже зазначалось про те, що зведена інформація з бюджетного відшкодування ПДВ є такою, що підлягає оприлюдненню та їй не може бути наданий статус з обмеженим доступом [4, с.159-161]. Наприклад, якщо захист даних статистичної та фінансової звітності суб'єктів господарювання в умовах війни регулюється відповідним законодавчим актом [5], то доступ до загальних даних з інформаційних баз надходжень платежів, в т.ч. з відшкодування ПДВ після лютого 2022 року обмежено з незрозумілих причин без пояснень на інформаційних порталах ДПС та ДКСУ. Зокрема, на сайті ДПС останні показники щодо заявлених, відшкодованих та відмовлених сум з бюджетного відшкодування зафіксовано станом на 21 січня поточного року. Проте, інформація з податкового боргу регулярно з фіскальною метою щомісячно протягом січня – жовтня 2022 року, в т.ч. в умовах військового стану, оновлюється та оприлюднюється центральним офісом податкової служби країни [6], а окремі регіональні податкові органи, зокрема ГУ ДПС у Львівській області, інформують громадськість щодо стану надходжень податків і платежів за відповідні періоди поточного року як щомісячно, так й наростаючим підсумком [7].

Тому для проведення аналізу бюджетного відшкодування ПДВ скористаємося зведеними даними платежами за 2019-2021 роки та 9 місяців 2022 року на регіональному рівні у Хмельницькій області. Згідно даних Головного управління ДПС у Хмельницькій області суб'єктам господарювання регіону відшкодовано на рахунок податку за 2019-2021 роки на суму 932,6 млн.грн., 781,9 млн грн. та 1460,2 млн.грн., що становить відповідно 18,8 %, 33,0 % та 32 % від загальної величини надходжень до Державного бюджету від платників області такого найбільш потужного податку як ПДВ.

Таблиця 1

**Динаміка відшкодування ПДВ платникам Хмельницької області
за 2019 -2021 роки та 9 місяців 2022 року (млн.грн.)**

показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Станом на 01.10.20 22
1	2	3	4	5
1. Не відшкодовано на початок року заявлені суми ПДВ	22,58	15,34	21,76	14,26
1.1 на рахунок	18,51	11,35	11,74	10,61
1.2 у зменшення податкових зобов'язань	4,07	3,99	10,02	3,65
2. Заявлено ПДВ до повернення всього	1077,0	791,65	1605,3	484,9
2.1 на рахунок	1077,0	791,65	1605,3	484,9
3. Поновлено ПДВ платникам на рахунок	4,23	0,87	30,06	4,13
4. Відшкодовано ПДВ	1019,88	782,92	1501,92	285,63
4.1 на рахунок	932,6	781,9	1460,20	285,63
4.2 у зменшення податкових зобов'язань	1,19	1,02	41,72	0
5. Зменшено (відмовлено) податковими органами	9,96	18,67	139,27	11,98
6. Не відшкодовано на кінець року	15,34	21,76	14,26	14,20
1.1 на рахунок	11,35	11,74	10,61	10,55
1.2 у зменшення податкових зобов'язань	3,99	10,02	3,65	3,65

Джерело: Дані ГУ ДПС у Хмельницькій області.

Відмітимо також, що за 9 місяців 2022 року повернуто з бюджету бюджетних коштів суб'єктам господарювання області заявлених сум на суму 285,63 млн. грн., що надало можливість залишити показник невідшкодованих сум станом на 01.10.2022 року на рівні, який становив на Хмельниччині до війни на початку 2022 року, а саме 14,2 млн.грн. (табл.). Однак, якщо порівняти бюджетний борг суб'єктам господарювання з ПДВ за 2019-2021рр. порівняно з загальнодержавною заборгованістю, то слід відмітити незначний показник регіону в загальному підсумку по країні, оскільки останній коливався відповідно за ці роки в інтервалі 0,05-0,11 %. По відшкодованих сумах частка Хмельницької області дещо більша, хоча також незначна. Так, показник

відшкодування сум ПДВ не перевищував 1 % від загальної відшкодуваної суми по країні і становив відповідно 0,6 %, 0,55 % та 0,9 %.

Безумовно, зазначених розрахунків недостатньо для загального висновку щодо стану відшкодування ПДВ суб'єктам господарювання у Хмельницькій області, особливо в умовах воєнного стану. Зокрема, потрібно проаналізувати показники експорту, імпорту в регіоні, а також провести розподіл відшкодованих сум по платниках в розрізі галузей економіки за видами діяльності (КВЕД). Зазначене надасть можливість, наприклад, зробити висновок яким саме платникам галузей області найбільше повертається бюджетних коштів з ПДВ, що потребує додаткових досліджень та стане темою наступних публікацій.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 № 2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
3. Законом 2260 відновлено: обов'язки щодо реєстрації податкових накладних, подання звітності й сплати податків; а також камеральні й документальні перевірки та відшкодування ПДВ з бюджету. URL: <https://zt.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-585662.html>
4. Ярмоленко Ю. Ю. До питання оприлюднення інформації з бюджетного відшкодування податку на додану вартість сільськогосподарським товаровиробникам. Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави: збірник тез XXIV щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (м. Хмельницький, 27 квітня – 30 квітня 2020 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 199 с. URL: <https://www.univer.km.ua/naukova-diyalnist/konferentsiyi-ta-naukovi-zakhody/zbirnyky-materialiv-konferentsiy-provedenykh-u-khuup-imeni-leonida-yuzkova>
5. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022 № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text/>
6. Динаміка податкового боргу. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-pokazniki-roboti/dinamika-podatkovogo-borg/>
7. Про стан надходжень до Державного та місцевого бюджетів області та відшкодування ПДВ за 7 місяців 2022 року. URL: <https://lv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/602155.html>

6. АУДИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

УДК 657.6

К. В. Безверхий, к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АУДИТУ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ

В сьогоденних умовах розвитку економічних відносин перед суб'єктам господарювання постає питання розкриття інформації як фінансової, так і нефінансової, для широкого кола її користувачів. Така інформація підлягає підтвердженню аудиторськими компаніями. Якщо для фінансової інформації, джерелом якої виступає фінансова звітність, аудиторська перевірка передбачена на законодавчому рівні (обов'язковий та ініціативний аудит), то для підтвердження нефінансової інформації в інтегрованій звітності (*дали* – <IR>) така вимога відсутня. Отже, вивчення передумов запровадження аудиту <IR> в Україні набуває особливої актуальності.

Для підтвердження достовірності даних, які наводяться в <IR>, практично всі суб'єкти господарювання можуть розміщувати аудиторські висновки за результатами перевірок фінансової звітності і лише деякі суб'єкти господарювання наводять такі висновки про нефінансове звітування, в яких незалежні експерти підтверджують відповідність звіту, встановленому в нефінансових стандартах критеріям формування. Наприклад, у <IR> АТ «Укзалізняця» наводиться консолідована фінансова звітність разом зі звітом незалежного аудитора, однак сам <IR> не проходив незалежної перевірки [1, с. 302]. В <IR> ДТЕК за 2020 рік відсутня фінансова звітність спільно з аудиторським висновком, хоча зазначено, що нефінансові звіти ДТЕК до 2012 року проходили незалежну аудиторську перевірку [2, с. 188]. Агроіндустріальний холдинг МХП у своєму <IR> за 2021 рік не наводить фінансової звітності зі звітом незалежного аудитора, проте, зазначає щодо інтегрованої звітності так: «Компанія МХП вирішила не надавати у цьому Звіті незалежно підтвержену інформацію. Звіт було переглянуто професійними консультантами МХП на відповідність опублікованій інформації МХП та повноту. Компанія також отримала консультативну підтримку спеціалістів у представленні та поданні цієї інформації» [3, с. 77]. Водночас у <IR> НАК «Нафтогаз» за 2021 рік наводиться інформація щодо консолідованої фінансової звітності та звіту незалежного аудитора, проте щодо незалежної перевірки <IR> зазначено, що зовнішній аудит не проводився [3, с. 333]. В <IR> про прозорість ТОВ «БДО» за 2021 р. [4] відсутня фінансова звітність з аудиторським висновком, а також інформація про проведення незалежної перевірки саме <IR> суб'єкта господарювання.

В процесі проведеного дослідження, можна зробити висновок, що проаналізовані українські суб'єкти господарювання переважно не мали належного контролю нефінансової інформації, що передбачена в <IR>, адже в них не було незалежного підтвердження звітності. Достовірність такої інформації, що була наведена суб'єктами господарювання в їх <IR>, не підтверджена зовнішніми та внутрішніми аудитами. Зовнішній аудит <IR> ускладняється відсутністю загальноприйнятої методики формування цієї звітності та відповідно проведення її аудиту. Отже, для підтвердження достовірності та повноти інформації, яка наведена в <IR>, суб'єкту господарювання необхідно провести її внутрішній аудит відповідними їхніми структурними підрозділами, що відповідають за проведення контрольно-перевірочної роботи (наприклад: служба внутрішнього аудиту, відділ внутрішнього аудиту тощо), що сприятиме відкритості та прозорості їхнього функціонування.

4 Список використаних джерел:

1. Інтегрований звіт АТ «Укрзалізниця» (звіт про управління) за 2020 рік. URL: <https://www.uz.gov.ua/files/file/about/investors/UZ%20Integrated%20Report%202020%20Ukr.pdf> (дата звернення: 06.11.2022 р.).
2. Інтегрований звіт ДТЕК 2020: фінансові та нефінансові показники. URL: https://dtek.com/content/announces/dtek_ar_2020_ua_web_plus_file_download_s1179_t4273_i5958_orig.pdf (дата звернення: 06.11.2022 р.).
3. Звіт зі сталого розвитку агроіндустріального холдингу МХП за 2021 рік. URL: <https://api.next.mhp.com.ua/images/a8005/72d18/3551f5fea28.pdf> (дата звернення: 06.11.2022 р.).
4. Річний звіт НАК «Нафтогаз» за 2021 рік. URL: <https://www.naftogaz.com/short/67171076> (дата звернення: 06.11.2022 р.).
5. Інтегрований звіт про прозорість BDO в Україні за 2021 рік. URL: <https://www.bdo.ua/getmedia/cdbe094d-8108-4ba2-8c99-fa5adfcb6972/BDO-Ukraine-Transparency-and-ESG-report-2021.pdf.aspx> (дата звернення: 06.11.2022 р.).

УДК 657.6

О. В. Волошина, н.с.,

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ГОЛОВНІ ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ АУДИТОРІВ

Важливим компонентом при здійсненні аудиторської діяльності є дотримання професійної етики аудитором. Під професійною етикою розуміють певний кодекс правил, який визначає поведінку спеціаліста під час виконання його службових обов'язків, та норм, що відповідають чинним законам і нормативним документам, професійним знанням, відносинам у колективі, глибокому усвідомленню моральної відповідальності за виконання професійних

завдань [2]. Вона звісно ж існує лише в тих видах діяльності, які мають постійний характер, свої елементи морально-психологічного плану та традиції. Всім цим вимогам безперечно відповідає аудиторська діяльність.

Виділяють такі фундаментальні принципи професійної етики аудиторів: доброчесність, об'єктивність, професійна компетентність та належна ретельність, конфіденційність, професійна поведінка, технічні стандарти [3].

Доброчесність, насамперед, передбачає відвертість та чесність при наданні аудиторських послуг. Вона виключає надання хибних уявлень та здійснення аудитором будь-яких вчинків, що здатні похитнути довіру і прихильність громади в цілому до аудиторської професії, та направлена на встановлення доброзичливих стосунків між колегами й представниками інших аудиторських фірм.

Принцип об'єктивності поєднує справедливість та неупередженість при висловлюванні думки про об'єкт дослідження. Він забороняє ставити під загрозу всіх аудиторів їх професійне чи ділове судження внаслідок конфлікту інтересів, упередженості чи неправомірного впливу з боку інших осіб. Об'єктивність суджень аудитора має особливе значення при оцінці результатів фінансового звіту [1].

Зауважимо, що аудитор обов'язково повинен бути професійно незалежним до суб'єкта перевірки, тобто не мати родинних стосунків та майнових інтересів. Етичні вимоги обмежують також і тривалість співпраці з одним клієнтом. Так, в Україні не менш як один раз на сім років передбачено здійснювати ротацию керівника групи з завдання з надання впевненості. Незалежність персоналу аудиторської фірми забезпечується через надання її управлінському персоналу робочого документу «Лист – інформування щодо наявності (відсутності) загорд під час аудиту та надання інших аудиторських послуг». Наявність такого документу дає можливість менеджменту аудиторської фірми своєчасно визначити загрози незалежності та вжити відповідні заходи щодо їх усунення.

Професійна компетентність та належна ретельність мають бути притаманні кожному аудитору. Рівень професійної майстерності перед усім визначається стажем роботи, вивченням спільних та спеціальних дисциплін, здачею кваліфікаційного іспиту на отримання сертифікату аудитора. Підтримання ж професійних знань та навичок на високому рівні для надання замовнику якісних послуг має ґрунтуватися на сучасних тенденціях у практиці, законодавстві та методах роботи. Зауважимо, що в Україні професійна компетентність аудитора забезпечується безперервним професійним навчанням. Мінімальний обсяг та тривалість безперервного професійного навчання аудитора складають 120 годин протягом трьох років поспіль за накопичувальною системою, але не менше 20 годин на рік. При цьому має бути обов'язково забезпечено диференціацію видів безперервного навчання аудиторів [4].

Недоторканим правилом аудитора є конфіденційність, тобто повне дотримання комерційної таємниці стосовно клієнтів, їх фінансового стану та господарських операцій. Аудитор не має права без належних і визначених повноважень розкривати отриману при наданні професійних послуг інформацію, а також використовувати її у своїх цілях чи інтересах третіх осіб.

Принцип конфіденційності отриманої інформації забороняє розголошувати факти виявлених порушень. Необхідність дотримуватись конфіденційності зберігається й після закінчення відносин між аудитором та замовником чи аудиторською фірмою. Не забуваймо, що в Україні за розголошення інформації, що входить до складу комерційної таємниці, може бути застосована адміністративна та кримінальна відповідальність. Єдиним винятком із загального правила є рішення суду чи санкції прокурора.

Принцип професійної поведінки спрямований на створення та підтримку доброї репутації професії аудитора в суспільстві. На нашу думку, всіляка підтримка професії та прагнення об'єднати колег є найважливішою характеристикою професіонала. Аудитор повинен утримуватись від будь-якої поведінки, що могла б дискредитувати фах (наприклад, забирати клієнтів у своїх колег, зневажливо ставитись до роботи інших аудиторів, перебільшувати свій набутий досвід та кваліфікацію тощо).

Професійні норми та технічні стандарти є обов'язковими до застосування аудитором при наданні своїх послуг. Він зобов'язаний кваліфіковано та ретельно виконувати інструкції та вказівки клієнта і роботодавця, дотримуючись вимог об'єктивності, чесності, незалежності та чинного законодавства [2].

Підкреслимо, що дотримання принципів професійної етики забезпечує функціональність системи контролю якості аудиторських послуг і виступає основою формування соціальної відповідальності. Наслідком порушення етичних правил аудиторами є недовіра до фінансової звітності, що призводить до зниження рівня економічної безпеки. Тому неетична поведінка окремих аудиторів безперечно заслуговує засудження та покарання. Пам'ятаймо, що у разі недотримання вимог професійної етики Аудиторська палата України в межах своєї компетенції має право позбавляти аудитора права займатись аудиторською діяльністю на визначений нею термін.

4 Список використаних джерел:

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19> (дата звернення 08.11.2022).
2. Салова Н. Професійна етика аудитора: фундаментальні принципи. URL: https://www.pspaudit.com.ua/files/psp_14-19_salova.pdf.
3. Основні принципи професійної етики та поведінки аудиторів. URL: <https://library.if.ua/book/78/5568.html>.
4. Порядок безперервного професійного навчання аудиторів, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 20.07.2020 р. № 400. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0999-20> (дата звернення: 09.11.2022).

ЗМІНИ У ФУНКЦІОНУВАННІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ЧАС

Від 24 лютого 2022 року через військове вторгнення росії на територію України відбулися непередбачувані зміни, як в житті держави в цілому, так і в діяльності суб'єктів господарювань різних сфер і це суттєво вплинуло на бізнес-середовище. Військові дії призводять до значних жертв, міграції населення, пошкодження інфраструктури та порушення економічної діяльності в Україні. Слід зазначити, що пов'язані з війною події відбуваються в період значної економічної невизначеності та нестабільності у світі, тому наслідки, скоріше за все, будуть взаємодіяти з наслідками поточних ринкових умов і посилювати їх. Спостерігається значне зростання цін на сировину, енергетичні ресурси, зростання споживчого попиту в міру послаблення пандемії COVID-19, проблеми в ланцюгах поставок, що виникли через наслідки пандемії, які не лише зберігаються, але і посилюються через нестачу робочої сили, запроваджені економічні санкції та торговельні суперечки, зміни ринків збиту. Ці умови можуть значно погіршитися через ширші наслідки війни в Україні, посилення інфляційного тиску та послаблення глобального відновлення після пандемії. Розглянемо зміни у функціонуванні відділів внутрішнього аудиту в аграрному секторі.

Внутрішній аудит завжди був на передовій захисту інтересів інвесторів і спільноти в широкому бізнесовому розумінні. Безумовно, війна в Україні накладає суттєві обмеження на функціонування внутрішнього аудиту, адже на перший план вийшли питання фізичної безпеки працівників. Для підприємств, які знаходяться на безпечній неокупованій території та можуть здійснювати діяльність, досвід роботи під час пандемії багато в чому став у пригоді.

Більшість служб внутрішнього аудиту змогли на момент упровадження воєнного стану налагодити віддалену роботу. Дистанційно фахівці служб внутрішнього аудиту працюють за допомогою різноманітних електронних каналів комунікації, вони мають доступ до відсканованих або електронних документів, що зберігаються у хмарі або на віддалених серверах, а фізичну перевірку можна здійснювати за допомогою камер спостереження або навіть камери на смартфоні працівника, який перебуває в певній локації.

На жаль, не всі процедури можна виконати віддалено - у таких випадках внутрішні аудитори намагаються отримати додаткові компенсаційні докази.

Визначимо перелік питань на які внутрішні аудитори мають звернути увагу у воєнний час:

- вплив на персонал компанії та витрати, пов'язані з виплатами персоналу;

- призупинення чи перерви в діяльності через порушення ланцюга поставок, припинення операцій, втрату виробничих потужностей чи комерційних об'єктів, обмеження пересування та порушення логістики;
- пошкодження або знищення майна;
- арешт чи експропріація активів на потреби держави;
- обмеження доступу до грошових коштів та еквівалентів або обмеження грошових операцій;
- знецінення фінансових та нефінансових активів (з урахуванням подій та інформації після дати звітності);
- невиконання умов договорів через форс-мажорні обставини, несприятливі зміни умов договорів, порушення умов кредитних договорів, неможливість своєчасно погашати кредиторську заборгованість та затримки погашення дебіторської заборгованості;
- значне зменшення обсягів продажів, прибутків, грошових потоків від операційної діяльності;
- нестабільність та значні зміни цін на інструменти капіталу, боргові цінні папери, цін на сировину, обмінних курсів іноземної валюти та/або процентних ставок, що суттєво вплине на оцінку активів та зобов'язань, доходів та витрат;
- оголошення про плани припинення діяльності або вибуття основних активів;
- інші обставини, що суттєво впливають на діяльність.

Війна є викликом для багатьох професій і довгострокові наслідки для професії внутрішнього аудитора ще належить оцінити. Але певні тенденції вже очевидні.

У воєнний час виникли такі зміни в діяльності внутрішнього аудиту:

1. Скорочення штату служб внутрішнього аудиту.

Природною реакцією бізнесу на зниження ділової активності стало урізання витрат, у тому числі й на оплату праці, що проявляється у звільненні персоналу, це торкнулось і служб внутрішнього аудиту. Окремі компанії вдаються до переходу на скорочений робочий тиждень або відпусток за власний рахунок на невизначений період.

Впливає й міграційна криза: за даними ООН, із моменту повномасштабного вторгнення російських військ Україну залишило понад 4,6 млн людей. Серед мільйонів наших співвітчизників, які стали вимушеними переселенцями, безперечно, є і внутрішні аудитори.

2. Скорочення бюджетів.

Крім зниження витрат на оплату праці, компанії призупиняють витрати служб внутрішнього аудиту за іншими статтями бюджету. Такі проекти, як зовнішня оцінка, автоматизація, agile, безперервний аудит та інвестиції в цей напрям, стоять на паузі. Службові відрядження скасовані, навчання відкладено до кращих часів.

3. Перегляд планів роботи.

Більшість компаній 24 лютого опинилася в новій реальності, що лякає. Пандемічний порядок денний миттєво зійшов нанівець, і на перший план

вийшли ризики, пов'язані із забезпеченням безперервності діяльності, фізичної безпеки персоналу, збереження активів. На очах ламаються звичні логістичні ланцюжки, недоступними стають цілі ринки товарів та капіталу. Очевидно, що в такій ситуації служби внутрішнього аудиту, що зберегли дієздатність, переглянули плани робіт і перейшли на короткострокове планування та виконання позапланових завдань.

Відсутність доступу до інформації, документів, активів, що містяться в зоні бойових дій, призводить до скасування окремих аудитів.

Вимушено призупиняють і моніторинг виконання рекомендацій внутрішнього аудиту: щось уже втратило свою актуальність, а менеджмент, відповідальний за виконання, перемкнувся на інші завдання в умовах воєнного стану.

4. Перехід із третьої лінії захисту до другої.

Інститутом внутрішніх аудиторів України визначена модель «Трьох ліній захисту» відповідно до неї внутрішній аудит і є 3-ю лінією захисту. В даному пункті розглянемо яких змін зазнає ця модель у воєнний час.

Відбувається певний перегляд функціоналу служб внутрішнього аудиту. В окремих випадках замовникам зараз не до незалежних гарантій того, що процеси та системи функціонують належним чином, що надаються внутрішнім аудитом, як третьою лінією захисту. Заходи економії вдарили й по контрольних підрозділах другої лінії, тому внутрішній аудит вимушено виправляє недоліки в системі внутрішнього контролю, перебираючи на себе окремі функції другої лінії захисту, зокрема контрольних підрозділів, а іноді навіть і першої лінії захисту, зокрема лінійного менеджменту. Проте дуже важливо зберігати свою незалежність.

Дистанційний формат роботи для більшості підрозділів внутрішнього аудиту, що став звичним за часів ковідних обмежень, стає єдино можливим. Як ніколи внутрішній аудит залежить від доступних технологій та ІТ-інструментів.

Перспективи внутрішнього аудиту у воєнний та повоєнний час.

Внутрішній аудит має боротися за своє місце в корпоративному управлінні. Знову гостро постає питання, у чому безпосередньо полягає користь внутрішнього аудиту. Фахівцям служб внутрішнього аудиту важливо зрозуміти, як змінилися очікування ключових стейкхолдерів, а саме власників, наглядових рад, аудиторських комітетів, вищого виконавчого керівництва, щоб довести, що внутрішній аудит не просто центр витрат, а функція, що підвищує стійкість і ефективність бізнесу під час кризи. Усі необхідні якості для того, щоб залишатися корисними та актуальними навіть у такий складний час, у внутрішнього аудиту є: орієнтація на ризики, знання того, як функціонує бізнес та як побудовані ключові бізнес-процеси, набуті навички віддаленої роботи, побудовані комунікації всередині компанії. Весь цей арсенал фахівцям слід переорієнтувати на роботу в умовах воєнного часу.

4 Список використаних джерел:

1. Інститут внутрішніх аудиторів України. Основи глобального розширення обізнаності. С. 7.
<https://mof.gov.ua/storage/files/531247f275d6ba724dede38937b569ec.pdf>
2. Рада АПУ. Інформаційний лист Розгляд аудитором безперервності діяльності під час аудиту фінансової звітності. 2022. С. 2-3.
<https://cutt.ly/3MhNYsn>

УДК 657.6

Д. С. Дундар*, здобувач вищої освіти,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

ОГЛЯД ЗМІН В АУДИТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Одним із ключових факторів розвитку як вітчизняної, так і міжнародної економіки є вдало побудована та вміло реалізована аудиторська діяльність. Це є невід'ємною реальністю сьогодення, оскільки аудит надає об'єктивну, незалежну думку про достовірність фінансової звітності компанії. Саме на основі фінансової звітності, висновку незалежного аудитора зацікавлені користувачі даної інформації можуть приймати релевантні та виважені управлінські рішення, що дають змогу запобігти багатьом помилкам, що потенційно можуть бути допущені у майбутній діяльності підприємства.

З введення воєнного стану змінилася не тільки ситуація на політичній чи економічній арені, але суттєвих змін зазнав ринок надання аудиторських послуг.

Щодо змін в законодавстві, то 17.06.2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність" щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки» від 31.05.2022 р. № 2285-IX [2].

Актуальні нововведення стосуються Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, адже з нього вилучаються і надалі не будуть входити ті, хто пов'язаний з країною агресором. Також законом передбачено зменшення розміру фінансового навантаження при сплаті внесків та платежів до Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю та Аудиторської палати України. Урядом було спрощено процедуру атестації аудиторів та безперервного професійного навчання, а також призупинено перевірки відносно якості надання аудиторських послуг. До того ж, аудитори не несуть відповідальність за несвоєчасне подання звітів та іншої інформації, яку вимагає

* Науковий керівник – Н. М. Поддубна, к.е.н., доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту, Державний торговельно-економічний університет, м. Київ.

законодавство. Також відповідальність не застосовується при несвоєчасній сплаті внесків. Всі ці дії зі створення правових механізмів мають на меті захист економічних інтересів України.

Не підлягають включенню до Реєстру аудитори, а також підлягають виключенню з нього аудитори, включені до Реєстру, якщо такі аудитори відповідають хоча б одному з таких критеріїв: [2]

- 1) є громадянами країни, що здійснило збройну агресію проти України;
- 2) перебувають в публічних реєстрах аудиторів та/або є членами професійних організацій аудиторів та/або бухгалтерів країни, що здійснило збройну агресію проти України;
- 3) здійснюють аудиторську діяльність у складі аудиторських фірм, зареєстрованих на території країни, що здійснило збройну агресію проти України, засновниками (учасниками, акціонерами) та/або кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є громадяни країни, що здійснило збройну агресію проти України, та/або СГ, зареєстровані на території країни, що здійснило збройну агресію проти України, та/або які прямо чи опосередковано володіють частками в статутному капіталі та/або правом голосу в таких аудиторських фірмах незалежно від формального володіння чи входження до їх органів управління.

Виключення таких аудиторів з Реєстру здійснюється за рішенням Ради нагляду, прийнятим за поданням АПУ або Інспекції. [2]

Також змінами встановлено, що зменшується фінансове навантаження на аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності шляхом встановлення можливості тимчасово не сплачувати внески у відсотках від суми договорів з обов'язкового аудиту на користь Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю та Аудиторської палати України. Зменшується фіксований платіж на користь ОСНАД у розмірі 1 мінімальної заробітної плати та на користь АПУ у розмірі 0,1 від мінімальної заробітної плати, а також звільняються суб'єкти аудиторської діяльності від сплати членських внесків до АПУ. [2]

Щодо подання звітності, то аудитори та суб'єкти аудиторської діяльності зобов'язані зробити це протягом 3х місяців після припинення чи скасування воєнного стану за весь період неподання звітності чи обов'язку надати відповідну інформацію.

Більшість українських підприємств продовжують функціонувати та підтримувати економіку країни, хоча й на резервних потужностях. Саме тому аудиторська діяльність залишається актуальним питанням сучасності попри зменшені обсяги роботи. Усі зміни, що відбулися з моменту введення воєнного стану на території України й до сьогодні, мають на меті :

§ створення таких правових механізмів, що змогли б забезпечити захист інтересів держави в сфері економіки за рахунок суцільного обмеження діяльності аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, що певним чином пов'язані з країною агресором на території України;

§ налагодження системи захисту інформації про фінансову діяльність українських підприємств, шляхом заборони отримання фінансової звітності,

первинної документації, управлінських звітів усім суб'єктам аудиторської діяльності, що мають зв'язок з країною-агресором;

§ підтримка аудиторських фірм та окремих суб'єктів аудиторської діяльності, що функціонують на фоні різкого спаду економічної активності підприємств в Україні, а також виникнення дефіциту кваліфікованих спеціалістів;

§ стимулювання ринку аудиторських послуг як на час дії воєнного часу, так і після його закінчення задля повоєнного відновлення економіки держави.

4 Список використаних джерел:

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. №2258-VIII: станом на 01.11.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
2. Про внесення змін до Закону України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність" щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки: Закон України від 17.06.2022 р. № 2285-IX: станом на 01.11.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2285-20#Text>

УДК 657.6

Н. Г. Здирко, д.е.н., професор,
декан факультету обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ДЕРЖАВНОЮ АУДИТОРСЬКОЮ СЛУЖБОЮ УКРАЇНИ

Контрольне забезпечення управління передбачає здійснення державного фінансового контролю у формі державного фінансового аудиту, аудиту ефективності, перевірки та моніторингу закупівель спеціальними контролюючими органами з метою оцінки законності та правильності використання бюджетних коштів, а також рівня задоволення державних та суспільних потреб. Одним із контролюючих суб'єктів є Державна аудиторська служба України, діяльність якої має важливе значення для підтримання нормального функціонування фінансової системи держави.

Місією Державної аудиторської служби України (далі – Держаудитслужба, ДАСУ) є забезпечення економічного добробуту країни шляхом реалізації державної політики у сфері державного фінансового контролю. Завдання та функції Держаудитслужби:

- реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю;
- здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, досягнення економії бюджетних коштів;

– внесення Міністру фінансів пропозицій щодо формування державної політики у сфері державного фінансового контролю.

Основна функція – реалізація державного фінансового контролю шляхом здійснення: інспектування (ревізії), перевірки закупівель, моніторингу закупівель, державного фінансового аудиту.

Стратегічні цілі Держаудитслужби представлені на рис. 1.

Рис. 1. Стратегічні цілі та основні пріоритети Держаудитслужби
Джерело: узагальнено автором.

Базовими засадами діяльності Держаудитслужби є:

- 1) захист реальних (не формальних) державних інтересів;
- 2) виявлення втрат (збитків) та їх відшкодування;
- 3) попередження фінансових порушень та їх наслідків;
- 4) оперативність реагування на економічні загрози державі;
- 5) ризикоорієнтований підхід до планування;
- 6) мінімізація втручання в діяльність об'єктів контролю;
- 7) висока якість доказової бази, невідворотність відповідальності за вчинені

порушення.

Офіційні дані свідчать, що за результатами проведених контрольних заходів Держаудитслужбою були виявлені порушення фінансової дисципліни, що призвели до втрат фінансових ресурсів.

Протягом січня-грудня 2021 року проведено понад 1,0 тис. ревізій та 528 перевірок закупівель, під час яких перевірено майже 1,5 тис. підприємств, установ і організацій. В загальному проведено 12039 контрольних заходів.

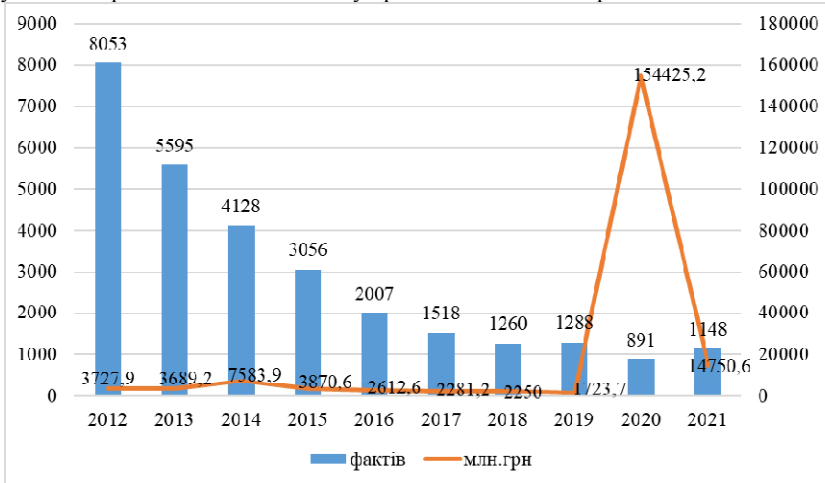

Рис. 2. Динаміка виявлених Держаудитслужбою порушень протягом 2012-2021 років

Джерело: за даними річних Звітів Держаудитслужби [1].

Так, ми бачимо, що протягом досліджуваного періоду збільшилася кількість контрольних заходів, а також сум виявлених фінансових порушень з 3,7 млрд.грн у 2012 році до 14,7 млрд.грн. у 2021 році.

Виявлені порушення включають 4 типи порушень: недоотримання фінансових ресурсів, нецільові витрати державних ресурсів, незаконні витрати та недостачі. Відповідно, за кожною з цих категорій порушень їх сума також збільшилася в динаміці

Загальна сума виявлених фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, становить понад 14,7 млрд грн (понад 154,4 млрд грн за аналогічний період минулого року), з них коштів бюджетів усіх рівнів та бюджетних установ – більш як 8,7 млрд грн (більш як 120,8 млрд грн у 2020 році). У межах прав та наданих повноважень органами Держаудитслужби за 2021 рік забезпечено відшкодування і поновлення незаконних, нецільових витрат та недостач фінансових і матеріальних ресурсів на загальну суму понад 1,7 млрд грн (а в 2020 році - майже 617,3 млн грн), що становить 19,5% (у 2020 році - 22,1%) від виявлених таких порушень.

До основних недоліків щодо розвитку державного фінансового контролю в Україні можна віднести: недостатність чисельності підрозділів контролю у Державній аудиторській службі, а також незабезпечення організаційної та/або функціональної незалежності таких підрозділів; недосконалість внутрішньої та зовнішньої методологічної бази з питань проведення державного фінансового контролю; недоліки в частині повноти аудиторських дій, якості документування проведених перевірок та обґрунтованості висновків за їх результатами; відсутність належної нормативно-правової бази в частині здійснення державного фінансового контролю.

Отже, з метою підвищення дієвості державного фінансового контролю варто удосконалювати нормативно-правове забезпечення, імплементувати міжнародні стандарти в сфері контролю, уніфікувати форми та склад звітності про роботу контролюючих органів, а також удосконалювати методологічну базу з питань проведення державного фінансового контролю в Україні.

4 Список використаних джерел:

1. Звіти про результати діяльності Держаудитслужби та її міжрегіональних територіальних органів (ревізія, перевірка). URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/51>

УДК 657.6

Т. Р. Лащук, здобувач вищої освіти*,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Важливою умовою розвитку та продуктивного існування підприємства є створення системи внутрішнього контролю. В умовах сьогодення процес системи управління – це план, перевірка та контроль підприємницької діяльності. Як видно з практики на сьогоднішній день важливим способом змін в господарській діяльності є становлення системи внутрішнього аудиту.

Сьогодні в Україні не надається належна увага внутрішньому контролю. При тому, що зовнішній аудит вже впроваджено, внутрішній аудит знаходиться на початкових стадіях як в професійному так і законодавчому рівні.

Внутрішній аудит – це професійна діяльність аудитора, на яку не можливо вплинути зацікавленим особам підприємства. Аудитор на підприємстві оцінюватиме правильність і продуктивність системи внутрішнього контролю та якість виконання призначених обов'язків працівників [1].

* Науковий керівник – Г. В. Булат, к.е.н, доцент, завідувачка кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова.

Керівництво безпосередньо несе відповідальність за організацію внутрішнього аудиту. Керівник зобов'язується організувати безперервний процес контролю всіх підрозділів підприємства, також потрібно організувати відносини між підрозділами. Основним принципом внутрішнього аудиту є незалежність.

Варто зауважити, що аудит пов'язаний з законодавством, яким він нормується та стандартизується. Нажаль стандартів, що регулюють внутрішній аудит майже немає тому це зменшує поширення досвіду у даній сфері діяльності. Однак, якщо глянути на ситуацію з іншого боку відсутність обмежень стимулює розробку власних форм реалізації його функцій.

Вітчизняні підприємства із розгалуженою структурою, великою кількістю філій та дочірніх підприємств потребують створення внутрішнього аудиту. Фахівці внутрішнього аудиту повинні розвиватися в напрямку уніфікації, стандартизації облікових процесів для формування звітності. Працівники окремих підрозділів та філій дотримуються різних методик ведення обліку. Через відсутність єдиного методу одні й ті ж операції відображаються по-різному, це виступає причиною невірогідності звітності. Така розбіжності звітності заважає керівництву оцінити становище суб'єкта та заважає визначити напрямки розвитку.

Функціонування служби внутрішнього аудиту, яка дотримуватиметься вимог організації, буде гарантією недопущення незаконних дій працівників та неправильних, неефективних управлінських рішень.

Враховуючи умови зміни середовища, проблеми процесу управління та розподілу функції володіння створення внутрішнього аудиту є обов'язковим процесом.

Беручи до уваги все вище згадане, можна сказати, що внутрішній аудит є головним видом внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємства. Також варто зауважити, що вітчизняний внутрішній аудит суттєві відрізняється від зарубіжного. Ознаками, які їх відрізняють є: відсутністю професійних стандартів та єдиних вимог до професійного рівня внутрішніх аудиторів, умовністю незалежності внутрішнього аудиту.

4 Список використаних джерел:

1. Слободяник Ю. Б. Внутрішній аудит. Фінансовий аудит. 2018. <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7523/1/%D0%92%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%96%D0%B9%20%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D1%82.pdf>
2. Пушкар М. С., Семанюк В. З. Внутрішній аудит. Фінансовий аудит. 2016. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37224/1/%D0%92%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%96%D0%B9%20%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D1%82-Semaniuk.pdf>

Л. А. Сахно, к.е.н,
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

М. Г. Корошенко, здобувач вищої освіти,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА АУДИТ ТА АУДИТОРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Аудиторська діяльність – підприємницька діяльність, яка включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг.

Аудит – перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів.

Аудит здійснюється незалежними особами (аудиторами), аудиторськими фірмами, які уповноважені суб'єктами господарювання на його проведення.

Руйнівні наслідки вторгнення Росії в Україну охоплюють всі сфери життя. Виконання аудиторами своїх професійних обов'язків не виключення. Через це були внесені зміни до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки [1].

Статтю 22 доповнили частинами дванадцятою і тринадцятою, що мають такий зміст:

«12. Не підлягають включенню до Реєстру аудитори, а також підлягають виключенню з нього аудитори, включені до Реєстру, якщо такі аудитори відповідають хоча б одному з таких критеріїв:

- 1) є громадянами країни, що здійснює збройну агресію проти України;
- 2) перебувають в публічних реєстрах аудиторів та/або є членами професійних організацій аудиторів та/або бухгалтерів країни, що здійснює збройну агресію проти України;
- 3) здійснюють аудиторську діяльність у складі аудиторських фірм, зареєстрованих на території країни, що здійснює збройну агресію проти України, засновниками (учасниками, акціонерами) та/або кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є громадяни країни, що здійснює збройну агресію проти України, та/або суб'єкти господарювання, зареєстровані на території країни, що здійснює збройну агресію проти України,

та/або які прямо чи опосередковано володіють частками в статутному капіталі та/або правом голосу в таких аудиторських фірмах незалежно від формального володіння чи входження до їх органів управління.

Виключення таких аудиторів з Реєстру здійснюється за рішенням Ради нагляду, прийнятим за поданням Аудиторської палати України або Інспекції.

13. Не підлягають включенню до Реєстру суб'єкти аудиторської діяльності, а також підлягають виключенню з нього суб'єкти аудиторської діяльності, включені до Реєстру, якщо такі суб'єкти аудиторської діяльності відповідають хоча б одному з таких критеріїв:

1) мають у складі засновників (учасників, акціонерів) громадян країни, що здійснює збройну агресію проти України, та/або суб'єктів аудиторської діяльності, кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є громадяни країни, що здійснює збройну агресію проти України, та/або суб'єктів господарювання, зареєстрованих на території країни, що здійснює збройну агресію проти України, та/або осіб, які перебувають в публічних реєстрах аудиторів та/або є членами професійних організацій аудиторів та/або бухгалтерів країни, що здійснює збройну агресію проти України, та/або у яких країни, що здійснює збройну агресію проти України, прямо або опосередковано належить частка в статутному капіталі;

2) є учасниками аудиторської мережі, зареєстрованої на території країни, що здійснює збройну агресію проти України, якщо така аудиторська мережа не повідомила у письмовій формі Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю про початок процесу втрати статусу учасника відповідної аудиторської мережі аудиторською фірмою, що зареєстрована на території країни, що здійснює збройну агресію проти України, та не завершила цей процес до 31 грудня 2022 року.

Виключення таких суб'єктів аудиторської діяльності з Реєстру здійснюється за рішенням Ради нагляду, прийнятим за поданням Інспекції».

Також зміни відбулися при поданні та оприлюдненні фінансової звітності. У зв'язку із введенням воєнного стану в Україні Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» передбачено, що, зокрема, юридичні особи подають фінансові, аудиторські звіти та будь-які інші документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або в електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи [2].

У період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення до фізичних осіб, фізичних осіб-підприємців, юридичних осіб не застосовується адміністративна та/або кримінальна відповідальність за неподання чи несвочасне подання звітності та/або документів, визначених Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

В центрі уваги поточних та майбутніх завдань з аудиту буде питання безперервності діяльності клієнта, пов'язане з війною та її наслідками. Вимоги

МСА 570 «Безперервність діяльності» набувають особливе значення в поточних умовах, враховуючи, що прямий вплив на багато вітчизняних компаній та невизначеність щодо глобальної економіки та найближчих перспектив значно зросли. Аудиторам слід уважно розглянути оцінку безперервності управлінським персоналом. Оцінка безперервності управлінським персоналом має включати, наприклад, наступне:

- оновлення прогнозів і аналізу чутливості з урахуванням ідентифікованих факторів ризику та різних можливих результатів;
- перегляд прогнозованого дотримання контрактних умов у різних сценаріях;
- зміни в планах управлінського персоналу щодо майбутніх дій;
- розширення розкриття інформації.

Оцінка управлінським персоналом безперервності також має бути задокументована у листі-запевненні аудитору.

Наслідки війни для українського аудиту мають і негативні тенденції, серед яких:

- зменшення кількості аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності внаслідок скорочення кількості об'єктів аудиту;
- падіння платоспроможного попиту підприємств-клієнтів щодо аудиторських послуг, супутніх аудиту послуг та неаудиторських послуг;
- вихід окремих інвесторів з України.

4 Список використаних джерел:

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
2. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022 № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>
3. МСА 570 «Безперервність діяльності».

УДК 657.6

В. М. Щєбликіна, студентка
кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Відповідно до чинного законодавства України аудиторською вважається підприємницька діяльність, до складу якої входить організаційне та методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок та надання інших аудиторських послуг. У свою чергу аудит – це перевірка даних

бухгалтерського обліку та показників фінансової звітності господарюючих суб'єктів з метою висловлення аудитором незалежної думки про її достовірність та відповідність вимогам законів України, положенням (стандартам) бухгалтерського обліку та іншим правилам [1].

Аудиторську діяльність на території України можуть провадити аудиторські фірми або громадяни України в одноособову порядку за умови наявності у них сертифікату аудитора та реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності, що не реалізує інші види економічної діяльності. У зв'язку із повномасштабним вторгненням Росії специфіка роботи бізнес-середовища зазнала значних змін, що не могло пройти повз функціонування аудиторських установ.

Так, було змінено регуляторні правила українського аудиту, а також переглянуто підходи до виконання професійних обов'язків аудиторів. Серед основних завдань, які стоять перед аудитором сьогодні, можна виділити:

- запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;
- запобігання фінансуванню тероризму;
- запобігання фінансуванню розповсюдження зброї масового ураження або знищення.

Окрім того, компаніям слід приділяти значну увагу ідентифікації клієнтів, які фізично можуть перебувати на території країн-агресорів або можуть бути пов'язаними з фізичними або юридичними особами, які провадять свою діяльність на цих територіях. Загалом, головним завданням аудиторів є швидка та адекватна реакція на ситуацію, що склалась, адже зміни відбуваються дуже швидкими темпами у зв'язку із активним веденням бойових дій, міграцією населення та частини бізнесу за кордон тощо.

Для стабілізації ситуації та більш ефективного регулювання аудиторської діяльності в Україні 17 червня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки» від 31.05.2022 р. Найбільш масштабні зміни торкнулись реєстрації та проведення діяльності аудитором. Так, відповідно до нового закону до Реєстру не можуть бути включені аудитори, а також мають бути виключені аудитори, які підпадають під один із наведених критеріїв:

- 1) мають громадянство країни-агресора;
- 2) включені до публічних реєстрів аудиторів та/або є членами професійних організацій аудиторів та/або бухгалтерів країни-агресора;
- 3) здійснюють аудиторську діяльність у складі фірм, зареєстрованих на території країни-агресора, засновниками (учасниками, акціонерами) та/або кінцевими бенефіціарами яких є громадяни країни-агресора [2].

Також зміни торкнулись питань щодо фінансового навантаження на аудиторів та суб'єкти аудиторської діяльності. Завдяки цьому компанії отримали можливість тимчасово не сплачувати грошові внески у відсотках від суми укладених договорів з обов'язкового аудиту на користь Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю (ОСНАД) та Аудиторської Палати України (АПУ). Цим законом влада зменшила розмір фіксованого

платежу на користь цих установ, а також звільнила аудиторські компанії від сплати членських внесків.

Введення у дію таких нормативно-правових актів дало можливість провести певну фільтрацію аудиторських компаній, виокремивши з них потенційно небезпечні, а також знизити фінансове навантаження та працюючі нині фірми та одноосібних аудиторів. Однак в аудиторській системі України спостерігаються і негативні тенденції. Основні проблеми пов'язані із рядом факторів, які умовно можна поділити на короткострокові (наслідки яких будуть усунені одразу після закінчення воєнного стану в Україні) та довгострокові (наслідки яких потребуватимуть додаткового контролю та сприяння з метою усунення). Результати цього групування наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Фактори негативного впливу на аудиторську діяльність в Україні в умовах війни

Довгострокові	Короткострокові
Погіршення якості освіти – через повномасштабне вторгнення великий відсоток вищих навчальних закладів не має можливості проводити реальні практичні заняття з метою закріплення теоретичних знань та відпрацювання практичних навичок здобувачів освіти, що у майбутньому може негативно вплинути на стан ринку праці, якому не вистачатиме кваліфікованих спеціалістів.	Відтік населення за кордон. Не дивлячись на це, більшість українців за результатами опитувань планує повернутись додому після стабілізації ситуації, тому ця проблема має бути вирішена. Водночас з цим із-за кордону повернуться і частина спеціалістів, які виїхали.
Скорочення кількості об'єктів аудиту через потерпання бізнесу внаслідок бойових дій з фізичної точки зору та несення значних збитків з економічного боку через кризу, коливання курсів валют тощо.	Зменшення кількості інвесторів. Наразі бачимо, що ситуація поступово стабілізується у більш спокійних регіонах України – повертаються представники великого бізнесу, відкриваються нові компанії, які потребують аудиту. Велика кількість міжнародних компаній, повертаючи свої представництва в Україну, таким чином підтримує нашу державу з усіх боків, демонструючи власну прихильність, даючи нові робочі місця та поле для аудиторської діяльності.
Падіння платоспроможного попиту підприємств-клієнтів аудиторських послуг, супутніх аудиту послуг та неаудиторських послуг.	

Не зважаючи на кризові процеси в економіці, аудиторська діяльність залишається актуальним питанням сучасної дійсності. Хоча обсяг роботи аудиторських фірм значно скоротився, продовжується поступовий розвиток цієї галузі у складі іноземних аудиторських компаній. Кроки назустріч з боку держави у вигляді зменшення або повного скасування сплати різноманітних внесків є позитивним фактором, який дає можливість багатьом компаніям якщо не залишатись фінансово стійким, то хоча б підтримувати свою діяльність протягом довготривалого періоду.

4 Список використаних джерел:

1. Закон України № 3125-ХІІ «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3125-12#Text>
2. Закон України № 2285-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки» від 31.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2285-20#Text>

УДК 657.6

О. Л. Шерстюк, д.е.н., доцент,
провідний науковий співробітник
відділу обліку та оподаткування,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»,
м. Київ, Україна

ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАЛЕЖНОГО АУДИТУ

Серед функцій незалежного аудиту, які визначають зміст його завдань, на нашу думку, можуть бути визначені інформаційна, захисна, та біхевіористична.

Інформаційна функція полягає у задоволенні запитів зацікавлених осіб стосовно змістовних, якісних та кількісних характеристик даних, що використовуються для прийняття рішень.

Роль аудиту полягає в тому, щоб зацікавлені в результатах його роботи особи мали можливість використовувати перевірену інформацію для досягнення власних цілей. З одного боку, це забезпечення своєчасного надходження стейкхолдерам повних даних, які здатні вплинути на їх рішення. При цьому, результати роботи аудитора, оформлені як відповідний звіт, мають статус невід'ємної складової інформаційного забезпечення процесів формування, обґрунтування, прийняття рішень уповноваженими особами та оцінювання наслідків їх реалізації.

В цьому контексті варто відзначити, що аудитор не лише перевіряє дані, щодо яких користувачі результатів роботи аудитора зацікавлені в незалежному оцінюванні кваліфікованим фахівцем. В окремих розділах звіту аудитор, відповідно до професійних стандартів, має не лише висловити професійну думку стосовно інформації фінансової звітності, але й інформувати різні групи її користувачів щодо обставин її формування, змісту окремих господарських операцій, управлінських рішень, ефективність функціонування системи управління тощо. Серед іншого, у звіті аудитора, залежно від змісту виконуваних завдань, можуть бути представлені результати економічного, юридичного та технічного аналізу діяльності суб'єкта господарювання, результати якого дають можливість зрозуміти тенденції, що мали місце в минулому, оцінити поточні параметри діяльності, спрогнозувати перспективи функціонування економічного суб'єкта в майбутньому.

Іншим аспектом, який розкриває сутність інформаційної функції незалежного аудиту, є роль аудитора як інституту, метою діяльності якого є надання користувачам інформації певного рівня гарантії в тому, що перевірена інформація заслуговує на довіру з боку користувачів. Зазначене обумовлюється тим, що аудитор на основі застосування певного набору процедур та оцінювання отриманих аудиторських доказів формує власне професійне судження. Його зміст містить певний рівень впевненості в тому, чи відповідає інформація щодо діяльності та результатів функціонування економічного суб'єкта критеріям довіри з боку користувачів. Іншими словами, аудитор дає можливість знизити інформаційний ризик, пов'язаний з можливістю прийняття неадекватних рішень стейкхолдерів, що може стати причиною недосягнення ними очікуваних цілей.

Зміст захисної функції визначається необхідністю вжиття заходів, спрямованих на попередження, виявлення та усунення негативних відхилень в діяльності суб'єкта господарювання та в інформації щодо неї.

Насамперед, це стосується інформування зацікавлених осіб щодо функціонування системи управління економічним суб'єктом в контексті забезпечення збереження активів, що складають основу його фінансово-майнового потенціалу. Відповідні функції, як правило, має виконувати система внутрішнього контролю підприємства. Тому, оцінювання її ефективності є одним з важливих аспектів реалізації захисної функції незалежного аудиту.

Іншим аспектом захисної функції аудиту є незалежне оцінювання збереження активів у звітному періоді. В цьому контексті важливим є встановлення фактів нестачі, псування, розкрадання активів та визначення фактичних збитків внаслідок цих подій.

Зокрема, це стосується виявлення в облікових записах активів, які фактично були відсутні на дату фінансової звітності або були відсутні юридичні права підприємства на ці активи. В разі виявлення такого роду невідповідностей, аудитор має дослідити причини їх виникнення. Якщо під час отримання та оцінювання аудиторських доказів аудитор отримує свідчення про факти виникнення збитків внаслідок нестачі активів, здійснюється визначення розміру збитків та причин їх виникнення, а також з'ясовуються факт та алгоритми

заходів щодо відшкодування. Виходячи з цього, формується думка аудитора, що впливає на характер та зміст звіту за результатами виконання відповідного завдання.

Водночас, захисна функція аудиту передбачає й оцінювання адекватності рішень, які приймаються суб'єктами системи управління діяльністю підприємства. При цьому, аудитор може оцінити як попередні рішення, так і рішення, які спрямовані в майбутні періоди. Основою такого визначення є припущення про те, що в майбутньому можуть змінитися обставини функціонування економічного суб'єкта, і поточні та минулі управлінські рішення можуть внаслідок цього призвести до неочікуваної втрати ресурсів.

Біхевіористична характеризується впливом на поведінку економічних суб'єктів на етапах формування, обґрунтування, реалізації та оцінювання результатів рішень, прийнятих на основі результатів роботи аудиторів.

Така функція характеризується можливістю впливу аудиторського звіту на рішення, які приймають суб'єкти управління. При цьому, варто брати до уваги інформаційні потреби користувачів результатів роботи аудитора. Як наслідок, одна й та ж інформація, викладена в аудиторському звіті, може призвести до різних характеристик рішень, що приймаються різними суб'єктами.

Водночас, як зазначалося, в подальшому під впливом зовнішніх чинників, рішення користувачів також можуть піддаватися змінам. Оскільки майбутні події також можуть бути предметом аудиторського завдання, можна констатувати, що їх оцінка має такий же вплив, як і оцінка попередніх подій, відображених, зокрема, у фінансовій звітності.

7. РОЗВИТОК СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ І СПОСТЕРЕЖЕНЬ

УДК 658.014.1:657.1

П. О. Куцик, д.е.н., професор, ректор,
Львівський торговельно-економічний університет

БІЗНЕС-МОДЕЛЬ ПІДПРИЄМСТВА У ЗВІТІ ПРО УПРАВЛІННЯ: ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ КОМУНІКАЦІЙ

Діяльність вітчизняних суб'єктів бізнесу в умовах нестабільної економіки, значних інфляційних процесів, що викликано пандемією COVID-19 російською війною проти нашої Держави, призводить до необхідності підтвердження інвестиційної привабливості бізнесу шляхом утримання іміджу підприємств, їх відкритості перед стейкхолдерами. А це потребує розширення та зрозумілості звіту про управління. Таким розширенням є подання у звіті бізнес-моделі підприємства.

Бізнес-модель – це спосіб структурованого (формального) відображення логіки, якою користується підприємство при створенні цінності для своїх зацікавлених сторін (стейкхолдерів).

Згідно з трактуванням, викладеним у МСФЗ 9, модель бізнесу підприємства не залежить від намірів управлінського персоналу щодо окремих активів. При цьому потрібно враховувати, що окремі суб'єкти господарювання можуть мати більше ніж одну модель бізнесу для управління активами. Наприклад, суб'єкт господарювання може утримувати портфель інвестицій, управління яким він здійснює з метою отримання контрактних грошових потоків, і ще один портфель інвестицій, управління яким він здійснює з метою торгівлі для реалізації змін справедливої вартості. МСФЗ 9 розрізняє три можливі бізнес-моделі управління фінансовими активами: 1) отримання контрактних грошових потоків від фінансового активу; 2) отримання контрактних грошових потоків і епізодичний продаж активів; 3) будь-які інші стратегії, у тому числі трейдингові спекуляції.

У вітчизняному НП(С)БО 13 “Фінансові інструменти” жодних рекомендацій щодо розробки чи навіть згадок про бізнес-моделі компанії немає.

Бізнес-модель підприємства впливає не тільки на способи класифікації та оцінювання активів. Можна стверджувати, що облік активів за історичною собівартістю є одним із вимірів, у яких відображається інформація про чинну бізнес-модель підприємства. Крім того, інформація про бізнес-модель підприємства є важливою для розуміння показників звіту про управління. При цьому однакові об'єкти обліку можуть бути оцінені по-різному, залежно від рівня, на якому здійснюється їх агрегування (наприклад, виробниче обладнання може розглядатися як цілісний актив, як сукупність окремих складових, як виробничого комплексу тощо). Також можуть бути ситуації, коли різні моделі управління активами (індивідуальна чи портфельна) впливатимуть на оцінку активів і визначатимуть різну “вагу” інформації про них у звіті про управління.

Звіт про управління повинен містити справедливий аналіз розвитку та діяльності підприємства, його позиції на ринку із описом основних ризиків і невизначеностей діяльності. Основними показниками звіту є: майбутній розвиток підприємства; організаційна структура підприємства; використання фінансових інструментів та наявність інформації для оцінки його активів, зобов'язань, фінансового стану та прибутку або збитку; цілі і політика управління фінансовими ризиками підприємства; ризик впливу цінних ризиків, кредитного ризику, ризику ліквідності та ризику грошового потоку; бізнес-модель підприємства та ін. У звіті про управління повинні бути відображені ресурси, комерційна діяльність підприємства, його продукти та отримані результати.

Опис бізнес-моделі вважатиметься більш інформативним, якщо у звіті буде наведено: зрозуміле визначення основних елементів бізнес-моделі; просту схему, що подає основні елементи бізнес-моделі, яка супроводжується чітким поясненням значущості цих елементів для підприємства; логічний словесний опис бізнес-моделі, з урахуванням конкретних обставин підприємства; виявлення найважливіших зацікавлених сторін та інших залежностей (наприклад, щодо готової продукції), а також істотних факторів, що впливають на зовнішнє середовище; прив'язку інформації про бізнес-модель до інших елементів змісту звіту, таких як стратегія, ризики, можливості і результати діяльності тощо.

Бізнес-модель підприємства повинна містити такі складові (блоки):

- 1) **споживацькі сегменти**. Бізнес підприємства може охоплювати кілька категорій споживачів, кожній з яких повинна бути адресована своя ціннісна пропозиція. Споживачі всередині кожної категорії теж неоднорідні, а їх потреби, проблеми і сприйняття цінності продукту є різними. Тому часто постає необхідність всередині кожної категорії виокремити ключові сегменти, що відрізняються певними істотними ознаками;
- 2) **ціннісні пропозиції**. Кожній категорії (а іноді й кожному сегменту) споживачів повинна відповідати своя ціннісна пропозиція, яке враховує, що саме являє собою продукт або послуга; що є цінністю для споживача; за які саме характеристики або компоненти пропозиції споживач готовий платити гроші; що при прийнятті ним рішення є визначальним, а що – другорядним;
- 3) **канали збуту**. Один і той самий продукт може доправлятися до споживача різними шляхами;
- 4) **відносини з клієнтами**. Варіанти налагодження відносин зі споживачем, як і канали збуту, можуть бути різними і стосуватися різних питань: видів договорів, які підприємство укладає з клієнтами, обсягу додаткових послуг і консультацій, розподілу ризиків та ін.;
- 5) **потоки надходження доходів**. Включають матеріальні та грошові потоки, які підприємство отримує від кожного споживчого сегмента. Цей блок бізнес-моделі дає змогу відповісти на запитання: за що готові платити споживачі?
- 6) **ключові ресурси**. У цьому блоці описуються найбільш важливі ресурси (активи), необхідні для функціонування бізнес-моделі. Вони дають підприємству змогу створювати і доносити до клієнта ціннісні пропозиції, виходити на ринок, підтримувати зв'язки з споживчими сегментами й отримувати прибуток. Різні типи бізнес-моделей вимагають різних ресурсів;

7) **ключові види діяльності**. Кожна бізнес-модель містить певну кількість ключових видів діяльності, без яких її успішна робота є неможливою. Ключові види діяльності, як і ключові ресурси, – це обов'язковий компонент процесу створення та реалізації ціннісних пропозицій, виходу на ринок, підтримки взаємин зі споживачами та отримання доходів; 8) **ключові партнери**. Цей блок описує мережу постачальників і партнерів, завдяки яким функціонує бізнес-модель компанії. Усі фірми будують партнерські відносини з різними цілями, але, переважно, мають на меті оптимізацію своїх бізнес-моделей (у частині їх слабких місць), зниження ризиків або отримання ресурсів, яких бракує; 9) **структура витрат**. Під структурою витрат розуміють найбільш істотні витрати, пов'язані з функціонуванням бізнес-моделі. Створення і втілення ціннісних пропозицій, підтримка взаємин із споживачами, отримання прибутку – всі ці процеси прямо пов'язані з відповідними витратами. Структуру витрат у межах бізнес-моделі можна оцінити лише тоді, коли відомі ключові ресурси, ключові види діяльності та ключові партнери.

Отже, звіт про управління з чітко поданою бізнес-моделлю - документ, що містить фінансову та нефінансову інформацію, яка характеризує стан і перспективи розвитку підприємства та розкриває основні ризики і невизначеності його діяльності. Він є “візитівкою” підприємства, зокрема для інвесторів. І враховуючи сучасні реалії в національній економіці, що було зазначено вище, він є особливо важливим для вітчизняних аграрних підприємств, які на даний час є основними експортерами і “наповнювачами” валютних надходжень.

Підприємствами аграрного бізнесу звіти про управління можуть бути використані для:

виходу на зовнішні ринки – компанії країн з розвинутою ринковою економікою цікавляться, як влаштоване корпоративне управління підприємства, якими є загрози для його діяльності та яку політику воно проводить для мінімізації їх впливу, чи є підприємство соціально відповідальним у чому виражена його соціальна відповідальність, як влаштований ланцюжок поставок, як контролюється безпечність продукції. Звіт про управління є ефективним інструментом донести цю інформацію до потенційних західних партнерів, він стане для них додатковим аргументом при прийнятті рішень;

комунікації з пайовиками – агропідприємства зацікавлені у збереженні стабільних відносин з власниками землі, особливо на даний час. Звіт про управління – ефективний спосіб продемонструвати пайовикам стабільність і надійність та переваги перед конкурентами;

роботи з інвесторами – інвесторів цікавить, чи підприємство є стабільним, чи бізнес-модель є стійкою та реалістичною, та чи реальний прибуток, який воно отримує. Звіт про управління дозволяє наочно дати відповідь на це. А оскільки звіт про управління не є суворо регламентованим, він дозволяє це зробити, а відповідно, спростити інвесторам процес прийняття рішень.

Таким чином, для розуміння сучасної звітності, як нового елемента облікової системи та інструменту комунікації з різними стейкхолдерами,

важливе значення має її орієнтація на подання тих аспектів діяльності підприємства, які впливають на його привабливість, стратегічну стійкість та довгострокову перспективу. Така звітність базується на “комплексному мисленні”, яке дає підприємству змогу періодично публікувати інформацію про різні аспекти його діяльності та бути інвестиційно привабливим.

УДК 657.37

В. С. Лесюк, аспірант
кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Полтавський державний аграрний університет

СТАТИСТИЧНА ЗВІТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Статистична звітність відіграє важливу роль як джерело інформації не лише для зовнішнього, але й для внутрішнього користування. Перед статистичною звітністю ставлять різні завдання, проте насамперед вона спрямована на вдосконалення економічної діяльності самих підприємств. Тому для забезпечення економічної ефективності аграрних підприємств важливим є здійснення аналізу їхньої діяльності за допомогою статистичної звітності.

Звітність сільськогосподарських підприємств – це система показників, що охоплює і характеризує результати їхньої виробничо-фінансової діяльності за певний період. У ній знаходять відображення дані оперативного, статистичного і бухгалтерського обліку [1, с. 126].

Звітність відіграє велику роль, оскільки її використовують не тільки для економічного аналізу діяльності окремого підприємства з метою отримання інформації для управління, а й для узагальнення результатів у масштабі галузей і видів діяльності. Статистична інформація, отримана на основі проведених органами статистики статистичних спостережень, існує у вигляді первинних і даних, які пройшли стадії опрацювання та накопичені на певних носіях інформації [2, с. 91].

Ціллю статистичних звітів є надання інформації державі про соціально-економічні явища на конкретному підприємстві. Базою для складання статистичних звітів є дані бухгалтерського обліку, тому бухгалтерії поряд з фінансовою (бухгалтерською) звітністю заповнюють, або надають інформацію для статистичних звітів [1, с. 127].

Статистична звітність – це офіційний документ, у якому містяться статистичні дані про роботу підзвітного підприємства чи установи, які занесені в суворо обумовлену форму і які повинні бути обов’язково подані вищій і контролюючій організації в затверджені строки [3, с. 143].

Європейська інтеграція України висуває нові вимоги до функціонування національної економіки, а також формування якісної системи накопичення статистичної звітності.

Статистичні дані повинні бути достовірними і подаватися у повному обсязі, у встановлені строки та за визначеними адресами. Джерелами статистичних даних про господарську діяльність є статистична звітність і спеціально організовані спостереження. Статистична звітність підприємства використовується самими власниками для аналізу та контролю за виконанням договірних зобов'язань, аналізу господарської діяльності, для складання планів на майбутнє. Крім того, важливу роль в управлінні сільськогосподарським підприємством відіграє статистична звітність, оскільки вона надає деталізовану інформацію щодо основних його виробничих процесів. Так, саме статистична звітність відображає структуру та обсяги виробничої діяльності господарюючого суб'єкта, ефективність виробництва кожного виду продукції, їх ціну, собівартість, обсяги й напрями реалізації, загальну структуру витрат підприємства, забезпеченість сільськогосподарського підприємства енергетичними потужностями і сільськогосподарською технікою тощо [3, с. 144].

Особливості аграрної економіки зумовлюють потребу специфічних звітних показників, які достовірно відображають результати діяльності сільськогосподарських підприємств і дають можливість забезпечувати на основі їх аналітичної інтерпретації вироблення обґрунтованих управлінських рішень щодо економічного регулювання виробництва. Існуюча ж система вітчизняної фінансової звітності, яка реформована з метою її гармонізації до міжнародних вимог, надто уніфікована і не забезпечує необхідної для цього інформації про виробничу й фінансову діяльність таких підприємств [4, с. 108].

Роль фінансово-економічної інформації як системи фінансових показників визначається впливом на обґрунтування і прийняття рішень користувачів. Саме статистична звітність, відображаючи певні суттєві зміни в структурі господарських засобів і їх джерел безпосередньо впливає на результати фінансово-господарської діяльності, надає в скомпанованому вигляді значний обсяг інформації, необхідної зовнішнім і внутрішнім користувачам [3, с. 145].

Таким чином, аграрна галузь є однією з найважливіших у національній економіці України. Вивчення аграрної галузі на практиці можливе лише за допомогою актуальної статистичної звітності, що комплексно відображає всі аспекти економічної діяльності аграрних підприємств. Завдяки статистичним даним проводяться економічні дослідження, внаслідок чого висувуються пропозиції для удосконалення аграрних підприємств. Тому важливим є приділення більшої уваги будові самої статистичної звітності, щоб вона дійсно відображала релевантні статистичні дані та не виступала формальним документом. Тільки за таких умов можна буде забезпечити економічну ефективність аграрних підприємств.

4 Список використаних джерел:

1. Пилявець В. М. Особливості формування звітності по зерновій продукції в діяльності аграрних підприємств. *Розвиток освіти, науки, економіки в умовах інтеграційних процесів* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Вінниця, 20 квітня 2017 р). Вінниця : ВННІЕ ТНЕУ, 2017. Т. 1, Ч. 1. С. 126-128.

2. Малахова А. В. Вплив особливостей галузі сільського господарства на формування інформації в обліку та звітності для прийняття управлінських рішень. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 1, Т. 1. С. 91-94.
3. Павлова Г. Є., Приходько І. П., Волчанська Л. В. Місце, роль та облікове забезпечення статистичної звітності сільськогосподарського підприємства. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2018. Вип. 3-2 (46). С. 142-145.
4. Лавріненко Л. І., Хомин П. Я. Звітність сільськогосподарських підприємств треба удосконалити. *Облік і фінанси АПК*. 2006. № 4. С. 108-111.

УДК 657.1

О. В. Пасько, к.е.н.,
доцент кафедри обліку та оподаткування,
Сумський національний аграрний університет

ВІД ДИРЕКТИВИ З НЕФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ДО ДИРЕКТИВИ ПРО КОРПОРАТИВНУ ЗВІТНІСТЬ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ОРІЄНТИРИ ЄС У СФЕРІ КОРПОРАТИВНОЇ ПІДЗВІТНОСТІ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Кілька декад тому додатково до знайомої усім фінансової звітності стала розвиватися нефінансова звітність, яка, на відміну від першої сфокусована на наданні інформації усіх зацікавлених сторонах компаній, а не тільки акціонерам. Поступова еволюція і формування економіки стейкхолдерів призвело до стрімкого розвитку цього феномену у світі (Pasko et al., 2022; Pasko, Chen, et al., 2021; Pasko, Marenuch, et al., 2021). Україна як країна Східного партнерства, а зараз і кандидат на членство уважно стежить за розвитком нормативного регулювання та практики звітності зі сталого розвитку у ЄС, оскільки ЄС на сьогодні є одним із глобальних лідерів і візіонером у цій царині. Так, необхідність гармонізації законодавства України із законодавством ЄС уже призвело до запровадження в Україні першої форми обов'язкової нефінансової звітності – Звіт з управління, який подається великими та середніми компаніями, починаючи із 2018 року. Водночас, в ЄС відбуваються, наразі, істотні процеси щодо посилення цього руху, адже ЄС перебуває зараз у процесі транзиту від Директиви щодо нефінансової звітності (чинна із 2018 року) (European Commission, 2014) до Директиви про корпоративну звітність зі сталого розвитку (European Commission, 2021), яка значно розширює коло суб'єктів подання звітності, її обсяг, вимоги до точності даних і спосіб поширення даних (табл. 1).

Таблиця 1

Відмінності між Директивою з нефінансової звітності та Директивою про корпоративну звітність зі сталого розвитку за основними критеріями

Критерій	Директива з нефінансової звітності	Директива про корпоративну звітність зі сталого розвитку
Яких компаній стосується?	<p>Великі «суб’єкти суспільного інтересу» з понад 500 співробітниками:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Котировані компанії • Банки та страхові компанії 	<p>Усі великі компанії, які відповідають щонайменше 2 із 3 критеріїв:</p> <ul style="list-style-type: none"> >250 співробітників та/або > 40 мільйонів євро Оборот та/або > 20 мільйонів євро загальних активів <p>Компанії, зареєстровані в ЄС на регульованих ринках (Малі та середні підприємства отримують 3+ роки на відповідність)</p> <p>— за винятком зареєстрованих мікрокомпаній (менше 10 співробітників або менше 20 мільйонів євро).</p>
Часовий період	Використовується із 2018 року	<p>Подання до 1 січня 2024 року на 2023 фінансовий рік</p> <ul style="list-style-type: none"> • Зацікавлені компанії повинні будуть подати свій звіт відповідно до CSRD за 2023 рік. • Для МСП доступні більш детальні вимоги до звітності та відстрочені терміни. <p>Різні етапи початку застосування:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2023 фінансовий рік: перший набір стандартів звітності про сталий розвиток (проекти стандартів будуть доступні в середині 2022 року) • 2024 фінансовий рік: другий набір стандартів звітності про сталий розвиток <p>Прийняття Директиви ЄС у законодавстві країн-членів: 1 грудня 2022 р.</p>

Кількість компаній, що потрапляють від дії регулювання	11000	49 000 - охоплює приблизно 75% загального обороту компаній ЄС.
Обсяг вимог до звітності	Компанії мають звітувати за такими п'ятьма параметрами: 1) Охорона навколишнього середовища; 2) Соціальна відповідальність і ставлення до працівників; 3) Повага до прав людини; 4) Боротьба з корупцією та хабарництвом; 5) Різноманітність у радах компаній (вік, стать, освіта та професійна підготовка). Компанії повинні звітувати про такі елементи за кожним із чотирьох вимірів: 1) Політика; 2) Результати політики; 3) Ризики; 4) KPI	Додаткові вимоги до: 1) Концепція подвійної суттєвості: 1.1) Ризик сталого розвитку (включаючи зміну клімату), що впливає на компанію; 1.2) Вплив компаній на суспільство та навколишнє середовище; 2) Процес вибору важливих тем для зацікавлених сторін; 3) Більш перспективна інформація, включаючи цілі та прогрес у їх досягненні; 4) Розкривати інформацію, що стосується нематеріальних активів (соціальний, людський та інтелектуальний капітал); 5) Звітність відповідно до Положення про розкриття інформації про стійке фінансування (SFDR) і Регламенту таксономії ЄС
Надання впевненості	Не обов'язкове	Обов'язкове (запланований кінець 2022 р.)
Де звітувати	Включено до Річного звіту. Звіт про сталий розвиток можна оприлюднити окремо з чітким посиланням на фінансовий звіт і звіт про управління.	Включено до звіту керівництва Єдиний звіт у «цифровому машиночитаному форматі».
Формат звітності	• Онлайн • Формат PDF	Електронний формат (у форматі XHTML відповідно до регламенту ESEF).

З огляду на нові Директиви Європейської комісії та новий статус України як кандидата на члена в ЄС можна очікувати в Україні у короткостроковій перспективі: 1) посилення вимог до Звіту про управління; 2) постачальники, які працюють з компаніями ЄС, будуть прийняти політики з прав людини.

У довгостроковій перспективі регулювання щодо звітності зі сталого розвитку в Україні буде передбачати розширення кола компаній, що підпадають під дію регулювання, зростання обсягу подання інформації у нефінансовій звітності, обов'язкове надання впевненості щодо такої звітності із боку третьої незалежної професійної особи.

Acknowledgment

This research is co-funded by European Union through the European Education and Culture Executive Agency (EACEA) within the project “EU BEST PRACTICE OF LIFE CYCLE ASSESSMENT, SOCIAL, ENVIRONMENTAL ACCOUNTING AND SUSTAINABILITY REPORTING” 101047667 – EULASTING – ERASMUS-JMO-2021-HEI-TCH-RSCH <https://bit.ly/3Bbvquw>

4 Список використаних джерел:

- Pasko, O., Chen, F., Kuts, T., Sharko, I., & Ryzhikova, N. (2022). Sustainability reporting nexus to corporate governance in scholarly literature. *Environmental Economics*, 13(1), 61–78. [https://doi.org/10.21511/ee.13\(1\).2022.06](https://doi.org/10.21511/ee.13(1).2022.06)
- Pasko, O., Chen, F., Proskurina, N., Mao, R., Gryn, V., & Pushkar, I. (2021). Are corporate social responsibility active firms less involved in earnings management? Empirical evidence from China. *Business: Theory and Practice*, 22(2), 504–516. <https://doi.org/10.3846/btp.2021.14940>
- Pasko, O., Marenych, T., Diachenko, O., Levytska, I., & Balla, I. (2021). Stakeholder engagement in sustainability reporting: the case study of Ukrainian public agricultural companies. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 58–80. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.01.04>
- Pasko, O., Zhang, L., Bezverkhyi, K., Nikytenko, D., & Khromushyna, L. (2021). Does external assurance on CSR reporting contribute to its higher quality? Empirical evidence from China. *Investment Management and Financial Innovations*, 18(4), 309–325. [https://doi.org/10.21511/imfi.18\(4\).2021.26](https://doi.org/10.21511/imfi.18(4).2021.26)
- European Commission (2014) Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups <https://bit.ly/3teY5eZ>
- European Commission (2021) European Comamending Directive2013/34/EU, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) mission. (2021). Proposal fora Directive of the European Parliament and of the Council No 537/2014, as regards CORPORATE SUSTAINABILITY REPORTING. <https://bit.ly/3NP3Edu>

ОБЛІКОВА НАУКА ГОТОВА ДО ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

Розробка обліково-інформаційного забезпечення діяльності аграрних підприємств в умовах воєнного стану в Україні є пріоритетним напрямом діяльності науковців у ці важкі часи.

В умовах воєнного стану та пов'язаної з ним невизначеності перед підприємствами постала потреба формувати облікову політику спрямовану на мінімізацію впливу військових дій на обліково-інформаційну систему підприємства. Обліково-економічні служби сільськогосподарських підприємств потребують допомоги у фіксуванні, документуванні та формуванні доказової бази про факти прямих втрат (шкоди) від руйнування, втрати чи часткового пошкодження внаслідок російської воєнної агресії належного їм майна, а також у оприлюдненні такої інформації. Крім майнової шкоди, що зазнали підприємства, важливо визначити розмір упущеної вигоди, що пов'язана з неможливістю повноцінного функціонування підприємств, у зв'язку з чим, постала потреба такого розрахунку за даними фінансової та статистичної звітності в цілях прийняття управлінських рішень.

У ННЦ «Інститут аграрної економіки» є значна база наукових досліджень, що дозволить забезпечити науково-прикладні розробки з цих питань. Це і фундаментальні засади розвитку аграрного підприємництва та сільських територій за селозберігаючою моделлю [1, 2]. І теоретико-методологічні засади інституціональної теорії бухгалтерського обліку, яка обґрунтовує зростання бухгалтерського обліку від однієї із функцій управління до вагомого і самостійного явища в економіці та суспільстві [3], галузеві стандарти обліку та фінансової звітності [4].

Прикладна облікова наука формує методичні положення з підготовки та подання річної бухгалтерської звітності сільськогосподарських підприємств. Методичні рекомендації зі складання всіх форм фінансової звітності розробляються з урахуванням категорії підприємств (великі підприємства, суб'єкти малого підприємництва, суб'єкти мікропідприємництва) та також завжди містять методичні підходи до складання форм статистичних спостережень щодо основних економічних показників роботи сільськогосподарських підприємств (50–сг, 2–ферм). Згадані методичні рекомендації публікуються у практичних посібниках, масово розповсюджуються серед підприємств та використовуються бухгалтерами та фінансистами.

Важливе місце в науково-прикладному супроводі бухгалтерів займають дослідження впливу постійних змін у нормативно-правовому забезпеченні з оподаткування сільськогосподарських товаровиробників. Нагальними до вирішення щорічно є методичні підходи щодо облікового відображення справляння єдиного податку для сільськогосподарських товаровиробників,

податку на додану вартість, податку з доходів фізичних осіб, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, екологічного податку, плати за землю, акцизного податку за реалізацію пального, рентної плати за спеціальне використання води, транспортного податку.

Також у 2019 р. розроблено методичні рекомендації з підготовки фінансової та статистичної звітності сільськогосподарських підприємств. Обґрунтована структура та методичні підходи до складання нефінансової звітності сільськогосподарськими підприємствами. Розроблена Типова форма Звіту про управління сільськогосподарського підприємства та методичні підходи до його складання.

Прикладну цінність не втрачають постійно оновлювані розробки методичних рекомендацій з облікового забезпечення земельних відносин, інвестиційної привабливості аграрних підприємств. Починаючи з 2020 року питання обліку земель вийшло на якісно новий рівень наукового забезпечення. Обґрунтовано місце та значення бухгалтерської інформації у формуванні макроекономічної статистики України. Місія інституту бухгалтерського обліку визначена у підвищенні статусу і вартості абсолютних благ у фінансовій звітності для належного представлення природно-економічного потенціалу України на міжнародній арені, у світовому інформаційному просторі. Вирішальність інституту бухгалтерського обліку у капіталізації національного багатства України доведено шляхом розробки та впровадження методології оцінки вартості сільськогосподарських земель у складі національного багатства нашої України. В Україні землі сільськогосподарського призначення не знаходять відображення у бухгалтерському обліку аграрних підприємств та відповідно в системі макроекономічної статистики.

Враховуючи вищенаведене, можна з упевненістю стверджувати, що облікова наука готова до викликів, зумовлених війною в Україні. Першочерговими напрямками роботи обліково-фінансової науки має стати обґрунтування науково-прикладних пріоритетів облікового забезпечення функціонування підприємств у воєнний та післявоєнний час та інформаційний супровід діяльності бухгалтерів сільськогосподарських підприємств у критичних умовах. Така робота дозволить бухгалтерам здійснити фіксацію прямої шкоди завданої сільськогосподарським підприємствам внаслідок збройної агресії російської федерації, розрахувати упущену вигоду внаслідок діяльності в умовах війни; сформувати облікову політику спрямовану на мінімізацію впливу військових дій на обліково-інформаційну систему підприємств.

4 Список використаних джерел:

1. Наукові основи розвитку аграрного підприємництва та сільських територій за селозберігаючою моделлю (наукова доповідь) / В. М. Жук, Я. М. Гадзало. К: ННЦ ІАЕ, 2015. 40 с.
2. Жук В. М. Обіг земель сільськогосподарського призначення в селозберігаючій моделі аграрного устрою України: наукова доповідь. К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2017. 96 с.

3. Жук В. М. Розвиток теорії бухгалтерського обліку: інституціональний аспект. Монографія. К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2018. 408 с.
4. Галузеві стандарти бухгалтерського обліку. Колективна монографія / В. М. Жук, Ю. С. Бездушна та ін.; За ред. В. М. Жука. К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2015.

УДК 657.37

Н. В. Тлущевич, к.е.н.,
доцент кафедри обліку і аудиту,
Луцький національний технічний університет

ОБЛКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

На жаль, в умовах воєнного часу ускладнився процес формування і подачі звітності не лише у тих регіонах України, де відбуваються бойові дії, а й в цілому по Україні. Відтермінування строків подачі звітності впливає на своєчасну її систематизацію. Так, станом на 1.11.2022 року Державною службою статистики України [1] зведено та оприлюднено ще не всю статистичну інформацію за 2021 рік не кажучи вже за перший квартал 2022 року. Крім того, значна частина економічних суб'єктів не змогла і до сьогодні ще не в змозі подати звітність, оскільки зазнали руйнувань та припинили діяльність. Це, відповідно, вплине на невідповідність показників діяльності економічних суб'єктів реальній ситуації в цілому по Україні та окремо і по її регіонах, а також на можливість проведення своєчасних аналітичних оцінок у наукових дослідженнях різних галузях економіки.

Показники статистичної звітності сільськогосподарських підприємств формуються на основі облікових даних. При цьому, в сільському господарстві, на відміну від інших галузей економіки, формується значна кількість статистичних звітів, форми яких визначені і специфікою сільськогосподарського виробництва та вирощування біологічних активів.

Тому, сам процес формування такої звітності потребує чимало часу та використання значної кількості галузевих первинних і зведених документів. Для організації та полегшення процесу формування показників статистичної звітності в сільському господарстві слід дотримуватися певної послідовності (рис. 1).

<i>Первинні документи</i>	⇒	<i>Об'єкти (галузі сільськогосподарського виробництва) Рослинництво Тваринництво Допоміжні виробництва Види продукції, робіт, послуг, біологічних активів</i>	⇒	<i>Статистична звітність</i>
<i>Облікові реєстри: відомості, звіти, журнали обліку</i>	⇒			
<i>Головна книга</i>	⇒			
<i>Звітність: фінансова, управлінська, податкова, соціальна</i>	⇒	<i>Підприємство</i>	↔	<i>Статистична звітність</i>

Рис. 1. Послідовність формування статистичної звітності в сільському господарстві

Джерело: сформовано автором.

Першочергово результати господарських операцій відображаються у первинних документах та систематизуються у облікових реєстрах. Після цього відбувається формування різних видів звітності, зокрема і управлінської, яка є інформаційним забезпеченням процесу формування показників звітності. Останньою формується статистична звітність, так як вона використовує найбільшу кількість первинних і зведених документів та вартісні показники бухгалтерської звітності і натуральні показники діяльності. Але, періодичність складання статистичної звітності не завжди збігається з фінансовою і податковою. Досить часто терміни статистичної звітності передують іншим видам звітності, тому для її складання використовують зведені документи обліку.

Більшість форм статистичної звітності в сільському господарстві мають галузеве призначення і стосуються сільськогосподарського виробництва й виходу продукції рослинництва і тваринництва та робіт і послуг допоміжних виробництв. Після зведення даних у журналах обліку за видами виробництва формується і відповідна статистична звітність. При цьому, дані місячної звітності слугують для формування річної. Алгоритм формування основних форм галузевої статистичної звітності (звіт про посівні площі сільськогосподарських культур, звіт про збирання врожаю сільськогосподарських культур, звіт про виробництво продукції тваринництва та кількість сільськогосподарських тварин, звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Алгоритм формування основних форм галузевої статистичної звітності

Етапи	Об'єкти	Назва і форма звітності	
<p><i>Первинні документи:</i> Рослинництво акти на списання матеріалів, витраченого насіння і посадкового матеріалу, МШП акти про використання мінеральних, органічних і бактеріологічних добрив, отрутохімікатів і гербіцидів реєстри відправки і приймання зерна і іншої продукції, реєстри приймання зерна вагарем щоденник надходження сільськогосподарської продукції акти приймання грубих і соковитих кормів, на сортування і сушку продукції рослинництва акти на оприбуткування пасовищних кормів та інші Тваринництво відомості витрат кормів відомості руху молока та інші акт на оприбуткування приплоду тварин акт на вибуття тварин журнал обліку надою молока щоденник надходження сільськогосподарської продукції відомість визначення приросту та інші</p>	<p>Рослинництво Тваринництво Допоміжні виробництва Види продукції, робіт, послуг, біологічних активів</p>	<p>Звіт про посівні площі сільськогосподарських культур (4-СГ річна)</p> <p>Звіт про збирання врожаю сільськогосподарських культур (37-СГ місячна)</p> <p>Звіт про виробництво продукції тваринництва та кількість сільськогосподарських тварин (24-СГ місячна)</p>	<p>Звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств (50-СГ річна)</p>
<p><i>Облікові реєстри: відомості, звіти, журнали обліку:</i> відомість руху зерна і іншої продукції відомість аналітичного обліку реалізації продукції, матеріалів, послуг книга обліку руху тварин звіт про рух худоби та птиці на фермі відомість розподілу загальногосподарських витрат виробничий звіт по рослинництву виробничий звіт по тваринництву виробничий звіт по витратах допоміжних виробництв та машинно-тракторного парку журнали та інші</p>			
3. <i>Головна книга</i>			
<p><i>Не облікові документи:</i> акт на право користування землею запис у земельно-кадастровій книзі та інші</p>			
5. <i>Статистична звітність</i>			

Джерело: сформовано автором.

Отже, статистична звітність економічних суб'єктів є обов'язковим видом звітності та потребує значних витрат часу для її формування. Процес формування звітності ускладнюється якщо технологічний процес виробництва є складним і специфічним та потребує значного документообігу.

4 Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

8. РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ФІНАНСІВ: ДОВОЄННИЙ ЗРІЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 658.8.012.12

Н. В. Бунда*, студент,
Київський національний університет технологій та дизайну

ЕКОНОМІЧНИЙ ЕФЕКТ ВІД ВПРОВАДЖЕННЯ CRM-СИСТЕМ У ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Швидкі цифровізаційні перетворення світових економічних і суспільних процесів безперечно проявляються і у бізнес-процесах. У сучасних умовах господарювання для того, щоб задовольнити усі потреби клієнтів необхідно не тільки виготовляти якісну продукцію чи послуги, але і формувати стратегію економічного розвитку підприємства таким чином, щоб підвищувати взаємодію з ними, підвищувати швидкість і якість комунікації із клієнтами, готовність персоналу підприємства вирішити проблеми клієнтів.

Для забезпечення стратегічного розвитку діяльності підприємства реалізують чимало різних заходів для підвищення лояльності своїх клієнтів. Для досягнення стратегічних завдань управлінський персонал підприємства накопичує і обробляє великі обсяги даних, що забезпечується використанням новітніх ефективних інструментів управління - сучасних інформаційних систем і технологій. Для ефективного управління відносин із клієнтами застосовують спеціалізовані інформаційні системи автоматизації CRM-системи (Customer Relationship Management).

В цілому застосування CRM-систем на підприємстві можна розглядати в двох напрямках. CRM-системи можна розглядати глобально, як спеціалізовані концепції, які застосовують підприємства для організації управління відносин із клієнтами підприємства. Такі глобальні CRM-системи забезпечують систематизацію, зберігання і аналітичну обробку усієї можливої інформації щодо клієнтів підприємства. Аналогічна інформація формується по постачальникам, по партнерам по бізнесу і про взаємодію із ними [1, с. 81].

Другий напрям ефективного управління відносин із клієнтами забезпечується CRM-системами, які представляють собою набір додатків прикладного програмного забезпечення. Зазвичай такі додатки об'єднані основною бізнес-стратегією, формують єдину базу даних інформації та є частиною інформаційного середовища підприємства [2, с. 142].

* Науковий керівник – І. В. Пономаренко, к.е.н., доцент, завідувач кафедри маркетингу та комунікаційного дизайну Київського національного університету технологій та дизайну.

Ще за допомогою CRM-систем можна здійснювати є аналіз інформації про клієнтів із різними цілями [3, с. 97]. Такі CRM-системи дозволяють аналізувати інформацію щодо купівельної спроможності споживачів та ряд інших факторів, визначати вподобання і різні тенденції в межах окремої країни чи окремої групи споживачів.

Рівень обробки інформаційних даних і встановлених завдань визначають такі три типи CRM-систем: операційні, аналітичні і системи взаємодії [2, с. 143].

За допомогою операційних CRM-систем здійснюється реєстрація вхідної інформації про клієнтів, зберігається і систематизується така вхідна інформація у спеціалізованих базах інформаційних даних; також автоматизується документообіг підприємства в частині створення і завершення продажів, планування різного типу завдань для управління відносин із своїми клієнтами. Усі ці дії дозволяють підвищити лояльність клієнтів в процесі контакту з ними.

Аналітичні CRM-системи також базуються на формуванні і систематизації інформації про взаємодію з клієнтами, але додатково виявляють і аналізують закономірності у продажах.

CRM-системи взаємодії дають можливість коригування асортименту продукції та цінової політики підприємства на основі даних отриманих від «зворотного зв'язку з клієнтами».

Серед світових лідерів-розробників CRM-систем можна виокремити:

- SAP SRM (розробник SAP SE, Німеччина),
- Microsoft Dynamics CRM (розробник Microsoft Corporation, США),
- Bitrix24. CRM (розробник Bitrix Inc., США),
- Oracle CRM on demand (розробник Oracle Corporation, США)
- Oracle Siebel CRM (розробник Oracle Corporation, США) [4, с. 85].

SAP SRM. Програмні рішення даної CRM-системи поширюються на всі аспекти досвіду клієнтів. Рішення даної CRM-системи для керування відносинами із клієнтів підприємства формують повну аналітику по всьому ланцюгу доданої вартості та дозволяють об'єднувати дані та сигнали підприємства у режимі реального часу з метою покращення лояльності, утримання клієнтів та збільшення прибутку [5].

Microsoft Dynamics 365 – це лінійка інтелектуальних додатків, які призначені для підтримки усіх бізнес-процесів підприємства: від управління фінансами, продажами, виробництвом, логістикою, до управління взаємовідносинами з клієнтами та бізнес-аналітики. Microsoft Dynamics 365 формує єдину платформу для вирішення більшої частини бізнес-завдань, також включає в себе системи управління ресурсами підприємства ERP класу: Microsoft Dynamics 365 for Finance and Operations (Axapta), Microsoft Dynamics 365 Business Central (NAV); додатки для управління взаємовідносинами з клієнтами CRM – Dynamics 365 Customer Engagement; додатки для аналізу, візуалізації та автоматизації процесу отримання інформаційних даних: Microsoft Power Platform, Power Apps. Може застосовуватись у всіх галузях: виробництво, сфера послуг, оптова і роздрібна торгівля, дистрибуція, агропідприємства [6].

Bitrix24. CRM – це CRM для продажів, яка допомагає продавати більше: бере під контроль всі канали комунікацій з клієнтами, підказує, що робити і автоматизує продажі, спрощує роботу не тільки з клієнтами, але і допомагає вести необхідні процеси всередині підприємства [7].

Система BPM'online. Дана CRM-система характеризується відмінними аналітичними можливостями: можливість простежити шлях від першого звернення клієнта до здійснення покупки, продумана система електронного документообігу, інтеграція з фінансовими програмами. Здебільшого підходить для підприємств великого бізнесу [8, с. 137].

Турчин Л. Я., Островерхов В. М. зазначають, що маркетингова інформація дозволяє підприємству: зменшити фінансові ризики для фірми; отримати певні конкурентні переваги; слідкувати за маркетинговим середовищем загалом; координувати стратегію; оцінювати ефективність діяльності; ухвалювати управлінські рішення [9, с. 201].

Г.О. Плеханова розглядає статистичний метод визначення економічного ефекту на основі середньогалузевих позитивних результатів від впровадження інформаційних систем на підприємствах аналогічної галузі. Ефекти впровадження CRM-систем: скорочення циклу продажів; підвищення відсотка виграних договорів; підвищення показника утримання прибуткових клієнтів скорочення часу на виконання одноманітних операцій; підвищення середньої прибутковості договорів; підвищення точності прогнозування продажів; зниження витрат на продажі, маркетинг та подальшу підтримку клієнтів; збільшення відсотка перехресних продажів; підвищення ефективності маркетингових кампаній [10, с.75].

При аналізі ефектів впровадження CRM необхідно враховувати такі джерела економічного ефекту від їх впровадження на підприємстві:

- збільшення кількості клієнтів підприємства, що обслуговуються одним менеджером з продажу, що призводить до суттєвого зниження витрат на оплату праці персоналу;
- зниження витрат на оплату праці персоналу внаслідок використання дешевої робочої сили, оскільки сучасна CRM-система дозволить знизити кваліфікаційні вимоги до персоналу підприємства;
- зниження показників втрати клієнтів, що призводить до зниження суми збитків підприємства;
- виявлення та «відсікання» неприбуткових клієнтів, що призводить до мінімізації витрат на роботу з ними;
- збільшення кількості повторних звернень від клієнтів, а отже і вторинних продажів, що збільшить дохід підприємства.

Отже, економічний ефект впровадження CRM-системи полягає у тому, що автоматизація процесів взаємодії з своїми клієнтами, аналіз даних щодо клієнтів дає змогу не тільки підвищити прибутковість підприємства, але і сприяти досягненню стратегічних цілей його розвитку.

4 Список використаних джерел:

1. Марцінковська О. Б., Легкий О. А. Організаційні аспекти впровадження CRM-систем у діяльність підприємства. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*, 0(23), С. 81-85. doi:<https://doi.org/10.35774/rarprsu2018.23.081>
2. Юрчук Н. П. CRM-системи: особливості функціонування та аналіз українського ринку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. № 23(2). С. 141-147.
3. Антошук С., Фомін О. Модель маркетингу, яка керується даними. *Маркетинг і цифрові технології*. 2017. Том 1, Вип. 2. С. 92–102.
4. Сьомкіна Т. В., Литвинова О. В., Лобань О. О. Особливості моделей функціонування ІТ-компаній в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 19(3). С. 84–87.
5. Рішення для взаємодії з клієнтами (CX) і рішення CRM. <https://www.sap.com/ukraine/products/crm.html>
6. Innoware – надійний партнер із впровадження сучасних технологій для управління підприємствами. <https://innoware.ua/>
7. CRM для продажів. <https://www.bitrix24.ua/features/>
8. Москалюк Т. Т., Цимбалак Т. Р., Берко А. Ю. Порівняння CRM-систем. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2018. Том 28, № 1. С. 136–139. <https://doi.org/10.15421/4028012>
9. Турчин Л. Я., Островерхов В. М. Застосування CRM-систем у маркетинговій діяльності та управлінні персоналом транспортних підприємств. *Економічний аналіз*. 2018. Том 28. № 3. С. 199-206.
10. Плеханова Г. О. Статистичний метод оцінювання ефективності CRM-систем. Тези доповідей VIII міжнар. наук.-практ. конф. "Проблеми та перспективи розвитку ІТ-індустрії", 28-29 квітня 2016 року. Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. С.75.

УДК 657.6

С. І. Головацька, к.е.н.,
професор кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування,
Львівський торговельно-економічний університет,
аудитор

ІНСТРУМЕНТАРІЙ КОНТРОЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ РОЗРАХУНКІВ

Корпоративний контроль – це можливість впливу на господарську діяльність товариства, що здійснюється способами, передбаченими законодавством та локальними актами товариства, в тому числі на реалізацію

права володіння або користування всіма активами чи їх частиною, на формування складу органів товариства, а також учинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності товариства, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу товариства.

Суб'єктом корпоративного контролю є виключно суб'єкти корпоративних прав, корпоративний контроль – це вплив, що здійснюється учасниками корпоративного підприємства, і як такий він відрізняється і від внутрігосподарського чи внутрішнього контролю (фінансового, управлінського), який здійснюють визначені учасниками підприємства відповідно до корпоративних процедур органи корпоративного підприємства та його посадові особи, який можна, на відміну від корпоративного контролю, розглядати як управлінську функцію і який є похідним від корпоративного контролю учасників.

Корпоративний контроль є первинною передумовою здійснення корпоративного управління, оскільки саме реалізація правомочностей суб'єктивного корпоративного права брати участь в управлінні справами корпоративного підприємства визначає склад органів корпоративного підприємства, зміст найважливіших локальних актів підприємства і рішення його вищого органу управління, і, як наслідок, – формує параметри середовища, в якому буде здійснюватися корпоративне управління.

Мета корпоративного контролю – забезпечення постійної оптимізації доходів акціонерів із забезпеченням довгострокової життєздатності компанії шляхом ефективного управління, врахування інтересів зацікавлених осіб та протидії ймовірності економічної небезпеки. Контроль за здійсненням розкриття корпоративної інформації здійснюють органи управління корпорації. Суб'єктами корпоративного контролю є: загальні збори учасників, спостережна рада, виконавчий орган (одноосібний або колегіальний).

Виокремлюють наступні форми корпоративного контролю:

- акціонерний контроль – можливість впливу акціонерів на прийняття тих або інших рішень органами управління корпорації (загальними зборами акціонерів, наглядовою радою та ревізійною комісією);
- управлінський контроль – можливість забезпечення управління господарською діяльністю корпорації (за рахунок дії управління);
- фінансовий контроль – можливість впливу на рішення менеджменту корпорації і забезпечення їх відповідності цілям корпорації та інтересам її учасників.

Корпоративний контроль в системі управління має такі ознаки:

1. Корпоративний контроль є самостійним елементом внутрішньогосподарських відносин.
2. Корпоративний контроль здійснюється органами управління одноособово або колегіально.
3. Корпоративний контроль має за мету забезпечення ефективності функціонування підприємства як суб'єкта господарювання з урахуванням особливостей та потреб сучасного ринку.

4. Корпоративний контроль відноситься до внутрішнього локального контролю, який має власні форми, методи та процедури.

5. Корпоративний контроль потребує розробки внутрішнього Кодексу корпоративної етики з метою підвищення якості управління підприємством.

Внутрішній контроль корпоративних прав необхідно здійснювати у певній послідовності, яку представлено організаційною, методичною та результативною стадіями.

Організаційна стадія передбачає визначення: мети – оцінки правильності, достовірності відображення корпоративних прав в системі бухгалтерського обліку; суб'єктів – служб внутрішнього контролю; об'єктів контролю – обліково-аналітичної системи та звітності акціонерних товариств з обліку корпоративних прав; завдань – перевірки первинного обліку, відображення на рахунках бухгалтерського обліку, у звітності; джерел інформації; прийомів контролю, необхідних для його здійснення.

Методична стадія внутрішнього контролю корпоративних прав полягає у: з'ясуванні правильності оформлення первинних документів, облікового відображення корпоративних прав учасника товариства та фінансової звітності; виявленні зловживань і порушень корпоративних прав, їх аналіз; встановленні винних осіб здійснюється на результативній стадії внутрішнього контролю.

Об'єктами контролю корпоративних розрахунків підприємства є:

1. Перевірка юридичних підстав здійснення розрахунків з учасниками:
 - відповідність установчим документам підприємства;
 - законність та доцільність здійснення господарської операції відповідно до чинних нормативних документів;
 - наявність відповідних дозволів на виконання окремих операцій набуття або позбавлення корпоративних прав;
 - порядок укладення та дотримання умов договорів (контрактів) з набуття або позбавлення корпоративних прав;
 - збільшення або зменшення статутного капіталу підприємства;
2. Перевірка своєчасності та правильності розрахунків з набуття або позбавлення корпоративних прав;
3. Визначення рівня договірних цін щодо з набуття або позбавлення корпоративних прав;
4. Правильність нарахування дивідендів учасникам;
5. Правильність визначення належних учасникам вартості майна при ліквідації підприємства;
6. Своєчасність та повнота розрахунків з учасниками;
8. Достовірність документального оформлення розрахунків з учасниками;
9. Правильність відображення розрахунків з учасниками згідно Податкового кодексу України.
10. Достовірність фінансової та податкової звітності щодо зобов'язань підприємства за розрахунками з учасниками.

Джерела контролю корпоративних розрахунків підприємства класифікувати наступним чином: законодаво-нормативні документи, які регламентують господарську діяльність підприємства; законодаво-нормативні документи, які

регламентують корпоративні відносини в Україні; законодачо-нормативні документи, які регламентують оподаткування господарської діяльності підприємства; законодачо-нормативні документи, які регламентують організацію і ведення бухгалтерського обліку розрахунків з учасниками та порядок здійснення їх контролю; установчі та дозвільні документи підприємства; угоди, договори та інші документи, що є підставою здійснення розрахунків з учасниками; первинні і зведені документи; реєстри бухгалтерського обліку; фінансова звітність; податкова звітність; корпоративна звітність.

Для забезпечення достовірності облікової інформації щодо розрахунків з власниками корпоративних прав слід дотримуватися таких положень:

– у змісті установчих документів товариства повинен бути передбачений розділ, що визначає порядок і терміни розрахунків з власником корпоративних прав, який вибуває;

– для виходу власника корпоративних прав з товариства не вимагається згода інших власників корпоративних прав чи прийняття відповідного рішення зборами власників корпоративних прав товариства.

Отже, внутрішній корпоративний контроль – це поточний контроль за здійсненням економічної політики і якістю управління корпорацією, необхідний для недопущення втрати ресурсів, локалізації недоліків, своєчасного попередження фінансових труднощів, факторів, що створюють умови для подальшого корпоративного захоплення.

4 Список використаних джерел:

1. Брадул О. М., Шепелюк В. А. Бінарність при відображенні корпоративних прав в обліку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. С. 115-117.
2. Головацька С. І. Системи електронного обліку і звітності підприємств: актуальні аспекти. *Підприємництво і торгівля* : збірник наукових праць / [редакц. кол.: Куцик П. О., Семак Б. Б. та ін.]. Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2021. Вип. 32. С.11-16.
3. Пилипенко О. І. Корпоративні права в системі бухгалтерського обліку : [монографія]. Житомир : ФОП Кузьмін Д.Л., 2010. 612 с.

О. В. Грищенко,
здобувач третього рівня освіти (PhD),
спеціальність 071 Облік і оподаткування,
Львівський торговельно-економічний університет

ПРЕДМЕТИ ПРОКАТУ ЯК ОБЛІКОВИЙ ОБ'ЄКТ ТА «ІНСТРУМЕНТ» НАДАННЯ ПОСЛУГ

Сучасна діяльність будь-якого суб'єкта бізнесу потребує наявності належної матеріально-технічної бази, відсутність якої унеможливає функціонування та здійснення поточної господарської діяльності. Це найбільш стає актуальним у період війни, яку веде Росія, та повоєнний період. Особливо це було відчутно в аграрному секторі національної економіки під час проведення літніх та осінніх робіт, коли не вистачало різної техніки. У вирішенні цього питання важливу роль відіграли підприємства, які займаються наданням послуг прокату, де важливою економічною категорією виступають предмети прокату, які мають свої специфічні особливості, що, в свою чергу, впливає на організацію їх обліку.

Вивчення наукових праць і публікацій свідчить, що останніми роками мало досліджувалися проблеми пов'язані з визнанням, сучасною класифікацією, відображенням в обліку предметів прокату (специфічного майна за використанням у господарській діяльності). Поняття “прокат” розглядається лише при орендних відносинах – як одного з різновидів короткострокового майнового найму. З огляду на суттєвість предметів прокату як важливого виду активів для ведення діяльності підприємств, що надають в прокат майно на систематично, дохід від якої є основним джерелом функціонування (чи одним з джерел), питання їх економічної сутності сучасного розуміння, а це є важливою умовою раціональної організації обліку, що в подальшому впливає на контроль за раціональним використанням і збереженням майна.

При цьому, предмети, що надаються в прокат – це конкретні матеріальні об'єкти, що передаються у тимчасове володіння та користування за певну плату. Об'єднує таке майно, одна важлива умова – об'єктом прокату завжди є лише рухоме майно. Натомість в Цивільному кодексі зазначено, що предметом прокату можуть бути лише індивідуально визначені і неспоживні речі [1]. Це речі, призначені для багаторазового використання, які зберігають свій первісний вигляд. Твердження таке є правильним, так як предмети прокату є групою матеріальних цінностей прокатодавця, які багаторазово надаються в найм і використовуються різними наймачами.

Предмети, що надаються в прокат, формують в суб'єкта господарювання прокатний фонд. Оскільки предмети прокату видаються у користування на визначений термін, то вони обліковуються на балансі підприємства, що надає послуги прокату, так як право власності на них не переходить до їх наймача.

Чим же відрізняється прокат від оренди майна? Якщо в оренду здається майно, що тимчасово не використовується орендодавцем, то напрокат здається майно іншим суб'єктам, яке для того придбавається суб'єктом господарювання. Тут важливим є момент розмежування цінностей на дві категорії, цінності, які використовуються для власних потреб суб'єкта господарювання і надання ним у найм (прокат). Важливою ознакою предметів, що надаються в прокат, є мета їх використання. Це суттєво відчувається в аграрному секторі економіки, де суб'єкти бізнесу куплять техніку та обладнання тільки для надання на прокат, а в окремих випадках самі ж надають послуги аграрним підприємствам і фермерам.

Предмети прокату надаються як фізичним, так і юридичним особам, а, відповідно, їх доречно поділяти на предмети прокату побутового призначення та предмети прокату підприємницького характеру.

Більшість вітчизняних вчених дотримуються підходу до визначення предметів прокату, затвердженого Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Так, згідно п. 5 НП(С)БО 7 “Основні засоби” [2], для потреб обліку засоби прокату кваліфікуються як інші необоротні матеріальні активи, так як мають специфічне призначення, і відображають на субрахунку 116 “Предмети прокату”, тобто вони відносяться до основних засобів. Щодо Податкового кодексу України [3], ним виділена окрема група – 15, предмети прокату, яка включається до груп основних засобів та інших необоротних активів. Мінімально допустимий строк корисного використання предметів прокату дорівнює п'ять років. Такі обмеження не сприяють оновленню предметів прокату та стримують розвиток бізнесу та економіки в цілому, так як їх значна частина зношується швидко. Особливо це буде відчутно після завершення війни, коли буде необхідно швидко відновлювати національну економіку.

Предмети прокату неодноразово беруть участь у процесі обслуговування та поступово переносять свою вартість на вартість послуги. Тому, виникає необхідність амортизувати вартість такого майна, тобто погашати вартість предметів прокату, які втрачають її у процесі їх використання. Слід врахувати, що особливістю прокату майна є відсутність як такого процесу виробництва послуги, тому, що майно тільки передається у користування.

З вищезазначеного випливає, що до предметів прокату [2, 3] включають те майно прокату, термін корисного використання яких більше одного року. Але дослідження свідчать, що в прокат надаються предмети, термін використання яких менше одного року. У такому випадку виникає питання, а як їх обліковувати? На наш погляд, доцільно їх наявність і рух відображати на рахунку 22 “Малоцінні і швидкозношувані предмети”, відкриваючи до нього відповідні субрахунки.

Таким чином, предметами прокату є матеріальні цінності, які надаються в тимчасове володіння та користування особам. Предмети прокату є основним економічним “інструментом”, з використання якого відбувається процес надання послуги прокату та отримання доходу надавачем майна. У залежності від терміну експлуатації прокатного майна суб'єктом господарювання, його

доцільно поділяти на дві групи (довгострокового і короткострокового використання), а це визначає особливості організації обліку майна прокатного фонду.

4 Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV, зі змінами і доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”: затв. наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. № 92, зі змінами і доповненнями. URL: <http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/instrbuh/psbu7/>
3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI, зі змінами і доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

УДК 657.6

Н. Г. Зди́рко, д.е.н., професор,
декан факультету обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО АУДИТУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ*

Енергетична політика країни повинна сприяти скороченню асиметрії інформації та прогалини в знаннях за рахунок прозорості даних щодо енергоспоживання на мікро- та макрорівнях. Питання проведення енергетичного аудиту на сьогодні потребують перегляду та вдосконалення в частині оновлення його цілей, завдань, етапів, організації та узагальнення, що сприятиме економії енергетичних ресурсів, впровадження енергоощадних технологій, а також забезпеченню ефективного та екологічнобезпечного енергокористування.

Енергоаудит є ефективним та загальноновизнаним у світі інструментом для аналізу енерговитрат. За його результатами визначаються базові критерії енергоспоживання, відносно яких здійснюється подальший облік заощадження енергії. З огляду на широке застосування цього інструменту, його якість є запорукою успіху майже всієї політики з підвищення енергоефективності.

В частині проведення незалежного енергоаудиту, варто зазначити, що національним стандартом України ДСТУ ІБО 50002:2016 визначено, що організації повинні усвідомлювати, що характер та обсяг робіт з енергетичного аудиту та вимоги для аналізу можуть мати помітний вплив на вартість аудиту. До числа чинників, які можуть вплинути на вартість аудиту, входять:

* Дослідження виконано в рамках виконання державної тематики «Розробка концепції забезпечення енергетичної безпеки та енергоефективності як пріоритетних напрямів сталого розвитку сільських територій» (0121U109443).

- 1) рівень невизначеності/точності;
- 2) якою мірою досліджують можливості довшого періоду окупності;
- 3) характер та обсяг робіт/межі аудиту;
- 4) наявність даних: даних щодо рівня досягнутої/досяжної енергоефективності та даних стосовно обладнання;
- 5) наявність звітів про результати попередніх енергоаудитів/досліджень;
- 6) складність об'єкта і той факт, чи процеси та обладнання є нестандартними або спеціально створеними [1, с. 18].

Методика енергоаудиту включає визначення основних етапів та процедур його проведення. Існують різні погляди щодо послідовності проведення енергоаудиту.

Так, група авторів [2, с. 129] виокремлює наступні етапи проведення комплексного енергетичного аудиту:

I етап. Одержання детальної інформації про об'єкт енергоаудиту.

II етап. Вивчення паливно-енергетичних потоків на об'єкті в цілому та в окремих підрозділах.

III етап. Аналіз ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів об'єктом.

IV етап. Поглиблений енергетичний аудит окремих технологічних процесів і енергоспоживачів.

V етап. Підведення підсумків енергетичного аудиту [2, с. 129].

На етапі планування аудитором разом із замовником визначаються обсяг, межі та цілі аудиту. Стандарти ISO 50001 чи ISO 50002 не надають критеріїв визначення «суттєвого» обсягу споживання, але існуючі практики рекомендують розглядати всіх споживачів, сумарне споживання певного типу енергії яких становить не менше ніж 80% загального обсягу [3, с. 20].

В частині меж аудиту варто зазначити, що він може проводитися на всіх об'єктах і майданчиках підприємства, на одній локації, в межах одного цеху чи навіть одного виробничого процесу, тобто межі енергоаудиту визначаються замовником.

Перед відвідуванням об'єкта енергоаудиту аудитор проводить попередній збір важливої інформації, яка може включати перелік основних споживачів енергії; інформацію про основні виробничі процеси; перелік точок, де проводяться вимірювання; дані про попереднє споживання; графіки споживання енергії; плани будівель; рахунки від постачальників комунальних послуг; звіти попередніх енергоаудитів; інструкції до обладнання та інші технічні документи; інформацію про заплановані заходи оптимізації та зміни у виробничих процесах [3, с. 21].

Важливим для енергоаудитора є отримання даних щодо попереднього споживання, де джерелом інформації слугують комерційні рахунки за енергоносії, показники лічильників і систем технічного обліку даних.

Під час енергоаудиту аудитором збирається інформація про об'єкт (рік будівництва, тип власності, проведені ремонтні роботи, типи продукції, річний та добовий графік роботи), рахунки за енергоресурси за останні 2-3 роки, щомісячні дані про обсяги виробництва за останні 2-3 роки продукції,

розділеної за видами; архіви вимірювань, що здійснювалися наявним обладнанням; плани будівель та обладнання; інформація про встановлені системи обліку різних енергопотоків; звіти попередніх енергоаудитів.

З метою належного інформаційного забезпечення вважаємо, що для проведення незалежного енергетичного аудиту має бути створена загальнодоступна база даних, яка містила б Довідник сертифікованих аудиторів, а також перелік послуг, які вони б надавали. Оскільки даний масив інформації повинен бути чітко контрольованим та точним, вважаємо, що за його формування має відповідати державний орган (Міністерство енергетики України або Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України).

Інформаційні інструменти слугують для надання інформації про енергоспоживання суб'єктів і розкриття потенційних можливостей покращення їх енергоефективності.

Зважаючи на вимоги Закону України «Про енергетичну ефективність», Держенергоефективності повинно проводити роботу щодо розробки низки проектів актів для вдосконалення сфери енергоаудиту, зокрема [4]:

- щодо затвердження порядку підтвердження кваліфікації осіб, які мають намір провадити діяльність із здійснення енергетичних аудитів процесів, транспорту, та кваліфікаційних вимог до енергетичних аудиторів;

- щодо затвердження порядку ведення та оприлюднення бази даних енергетичних аудиторів;

- щодо затвердження порядку ведення та оприлюднення бази даних витягів зі звіту з енергоаудиту, незалежного моніторингу витягів зі звітів з енергоаудиту, незалежної верифікації звітів з енергоаудиту;

- щодо встановлення розміру плати за незалежну верифікацію звітів з енергетичного аудиту на вимогу замовника енергетичного аудиту.

Створення такого правового підґрунтя сприятиме прозорій атестації енергоаудиторів за вимогами законодавства, підвищенню якості і прозорості здійснення енергоаудитів, а також незалежній верифікації звітів з енергоаудитів

4 Список використаних джерел:

1. Енергетичні аудити. Вимоги та настанова щодо їх проведення: ДСТУ ISO 50002:2016. URL: http://normativ.info/list_files.php?put=excel_base/norms/dstuiso.csv&n=157
2. Радько І. П., Наливайко В. А., Окушко О. В., Міщенко А. В., Антипов Є. О. Методика та обладнання для проведення енергетичного аудиту. *Енергетика і автоматика*. 2018. № 1. С. 123-134.
3. Консультування підприємств щодо енергоефективності. Посібник із енергоаудиту, 2020, Видавництво: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. URL: <https://uamap.org.ua/storage>
4. Держенергоефективності працює над розвитком законодавства у сфері енергоаудиту. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhenergoefektivnosti-pracuyue-nad-rozvitkom-zakonodavstva-u-sferi-energoaudit>

ОГЛЯД МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ СЬОГОДЕННЯ

У сучасних умовах функціонування вітчизняних підприємств великою проблемою є нестача грошових коштів для виконання поточних зобов'язань. Це може відбуватися через недостатню кількість грошових коштів, а також їх нерациональне використання [1, с. 129]. Грошові потоки уособлюють в собі рух найліквідніших активів, без яких уявити жоден успішний бізнес неможливо.

Необхідність проведення аналізу грошових потоків зумовлена обмеженістю грошових ресурсів на підприємствах, нестійким фінансовим станом багатьох підприємств, ризиком незбалансованої ліквідності, підвищенням рівня ефективності управління грошовими потоками й іншими внутрішніми та зовнішніми факторами [2, с. 131]. Окрім того, проведення такого аналізу дозволяє оцінити ступень забезпеченості підприємства грошовими коштами, визначити джерела притоку та напрями відтоку грошових коштів, а саме визначити платоспроможність підприємства [3, с. 232].

Важливою основою будь-якого підприємства є грошові потоки, тому це спонукає більшість науковців продовжувати дослідження стосовно питань сутності грошових потоків, насамперед процесу ефективного управління ними [1, с. 129]. Так, у роботі [3] авторами запропоновано удосконалення методики проведення аналізу грошових потоків на прикладі аграрного підприємства, що, на думку авторів, дозволяє об'єктивно оцінити рівень ефективності управління фінансово-господарською діяльністю підприємства в цілому.

Автор роботи [4], здійснюючи моделювання потоків грошових коштів на різних етапах реалізації проекту екологістичної системи, з'ясував залежність між часовими та грошовими параметрами, що враховує два варіанти визначення тривалості його життєвого циклу. У праці [5] автором було вдосконалено схему залежностей між грошовими потоками і платоспроможністю підприємства (як якісною характеристикою грошових потоків).

Праця [6] містить альтернативні варіанти розрахунку та моделювання чинників, які, на думку автора, будуть сприяти оптимальному формуванню грошового потоку і призведуть до зацікавленості інвесторів підприємством. У публікації [7] автор досліджує вплив 10 фінансових показників-факторів на вільний грошовий потік за допомогою кореляційно-регресійного аналізу на основі даних 15 кондитерських підприємств за 2012-2018 рр.

Авторами роботи [8] було сформовано універсальний підхід до управління грошовими потоками крупного підприємства з метою їх оптимізації, який ґрунтується на відповідних принципах, функціях, методичному інструментарії

та необхідному ресурсному забезпеченні. Автори праці [9] визначають інструментарій управління грошовими потоками будівельних підприємств з врахуванням особливостей їх діяльності і стверджують, що формування прогнозних бюджетів грошових потоків та платіжного календаря може бути вагомим інструментом ефективного управління грошовими потоками підприємства.

Важливою складовою аналізу грошових потоків є розрахунок та дослідження відповідних коефіцієнтів. Праця [10] містить обґрунтування необхідності застосування коефіцієнтного аналізу в аналізі грошових потоків для отримання детального їх аналізу. Використання такого методу аналізу полягає у визначенні теоретично обґрунтованих критеріїв оцінки, за якими існує можливість зробити цінні з практичної точки зору висновки щодо діяльності та стану підприємства [11, с. 195].

Праці зарубіжних авторів містять більш практичні дослідження, основані на даних фінансово-господарської діяльності значної кількості об'єктів дослідження. Так, автори праці [12] по результатах аналізу 33 фінансово здорових компаній Індонезії за даними 2016–2017 рр. дослідили вплив вільних грошових потоків на ризик виникнення фінансових проблем підприємств поряд із такими показниками, як: коефіцієнт покриття відсотків, доходи, інвестиції на фінансові труднощі здорових компаній.

Дослідження інших авторів [13] доводить, що змінна ліквідність, кредитне плече та вільний грошовий потік не впливають на фінансові труднощі компанії. Публікація [14] містить дослідження впливу вільного грошового потоку та дивідендної політики на управління доходами 157 виробничих компаній за 2017–2018 рр. Робота авторів [15], інформаційною базою яких виступала звітність 55 компаній Індонезії, доводить, що вільний грошовий потік позитивно та прямо пропорційно впливає на дивідендну політику таких компаній.

У праці [16] застосовується методологія Six Sigma для великої німецької компанії з виробництва харчових консервів, результатом чого стало збалансування грошових потоків, і, як наслідок, великі обсяги заощаджень.

Таким чином, аналіз грошових потоків є необхідною передумовою ефективного управління ними з метою прискорення оборотності активів і капіталу, забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності підприємства, дозволяє отримати якісну характеристику ефективності управління потоками грошових коштів. Аналіз грошових потоків в динаміці дозволяє встановити позитивні та негативні тенденції, на основі яких приймаються оптимізаційні коригування в управлінні грошовими потоками підприємств.

4 Список використаних джерел:

1. Панасюк О. В., Мазанович І. С. Удосконалення аналізу грошових потоків підприємства та їх оптимізація в процесі управління. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 6(23). С. 128–133. URL: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-6-22>.
2. Ясишена В. В., Сисоєва І. М. Методика проведення аналізу грошових потоків підприємств. *Інноваційна економіка*. 2012. №2 (28). С. 131–139.

3. Кошельок Г., Грінченко Р. Аналіз грошових потоків у системі управління підприємством. *Галицький економічний вісник*. 2020. №2 (63). С. 231–242. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.02.
4. Kovtun T. & Smrkovska V. Development of a Cash Flow Model for the Eco-Logistics System Project. *Technology audit and production reserves*. 2020. №6 (2 (56)). Р. 26-33. URL: <http://doi.org/10.15587/2706-5448.2020.220964>.
5. Крилова О. В. Грошові потоки в системі забезпечення платоспроможності підприємства. *Економіка та держава*. 2019. №7. С. 30-33. URL: <http://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.7.30>.
6. Чижишин О.І. Ефективні методи фокусування грошових ресурсів в інвестування розвитку підприємств. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2019. Т. 24. №3(76). С.130–135.
7. Роганова Г. О. Фактори впливу на вільний грошовий потік підприємства: кореляційно-регресійний аналіз. *Економіка та управління АПК*. 2020. №1. С. 68–75. URL: <http://doi.org/10.33245/2310-9262-2020-155-1-68-75>.
8. Мордовцев, О., Хребтов, М. Методичний підхід до управління грошовими потоками промислового підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2020. №2. С. 3–8.
9. Нашкєрська М., Патрікі Н. Інструментарій управління грошовими потоками будівельного підприємства. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30. №1. Ч. 2. С. 223–229. URL: <http://dx.doi.org/10.35774/econa2020.01.02.223>.
10. Осадча О. О., Савіна Н. Б. Методичні аспекти аналізу грошових потоків підприємства. *Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки»*. 2020. №4 (92). С. 219–226.
11. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / за заг. ред. В.М. Бороноса. Суми: Вид-во СумДУ, 2012. 539 с.
12. Meryana & Erna Setiany. The Effect of Investment, Free Cash Flow, Earnings Management, and Interest Coverage Ratio on Financial Distress. *Journal of Social Science*. 2021. Vol. 2. №1. P. 67–73. URL: <https://doi.org/10.46799/jsss.v2i1.86>.
13. Dirman A. Financial distress: the impacts of profitability, liquidity, leverage, firm size, and free cash flow. *International Journal of Business, Economics and Law*. 2020. Vol. 22. Issue 1. P. 17–25.
14. Padmini L. S, Ratnadi N. MD. The Effect of Free Cash Flow, Dividend Policy, and Financial Leverage on Earnings Management. *American Journal of Humanities and Social Sciences Research (AJHSSR)*. 2020. Vol. 4. Issue 1. P. 195-201. URL: <https://erepo.unud.ac.id/id/eprint/32694>.
15. Widayati I, Putri I. The Effect of Profitability, Liquidity, Leverage, Free Cash Flow, and Good Corporate Governance on Dividend Policies (Empirical Study on Manufacturing Companies Listed in Indonesia Stock Exchange 2017-2019). *American Journal of Humanities and Social Sciences Research (AJHSSR)*. 2021. Vol. 5. Issue 1. P. 269-278.
16. Sanchez-Rebull M.-V., Ferrer-Rullan R., Hernandez-Lara A.-B., Ninerola A. Six Sigma for improving cash flow deficit: a case study in the food can manufacturing industry. *International Journal of Lean Six Sigma*. 2020. Vol.11. Issue 6. P. 1119–1140.

М. М. Фешин*, здобувач вищої освіти,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
Львівський торговельно-економічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ПРИНЦИПІВ ТА СТАНДАРТІВ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Запровадження чіткої системи правил та принципів ведення обліку та складання фінансової звітності за вимогами міжнародних стандартів є стратегічним напрямом реформування національної системи обліку. Основна мета запровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності – прозорість та підвищення довіри до фінансової інформації суб'єктів господарювання. Однак, кількість суб'єктів господарювання, які складають фінансову звітність за МСФЗ, якість фінансової інформації за вимогами міжнародних стандартів залишаються на недостатньому рівні.

Дослідженню особливостей і проблем застосування МСФЗ приділили увагу низка вітчизняних вчених: Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, В.П. Завгородній, А.М. Кузьмінський, Ю.Я. Литвин, С.В. Свірко, Л.К. Сук, В.М. Жук, Л.Г. Ловінська, В.Я. Плаксієнко, В.М. Теслюк, О.М. Головащенко.

Підвищення вимог до бухгалтерської інформації об'єктивно вимагає модифікації функціональної спрямованості бухгалтерського обліку, трансформації його з інструменту фіксації господарської діяльності в інструмент удосконалення господарської політики організації, використання міжнародних норм і стандартів. Слід зазначити, що перехід до використання міжнародних стандартів має бути поступовим і цілеспрямованим, оскільки суть процесу полягає в усуненні недоліків і невідповідності у внутрішніх системах бухгалтерського обліку, як того вимагає ринкова економіка. Переваги застосування МСФЗ до різних категорій користувачів наведені в таблиці 1.

Результати аналізу реалізації Стратегії застосування МСФЗ в Україні свідчать про позитивну тенденцію у формуванні та створенні законодавчо-нормативних, методичних та організаційних передумов для застосування МСФЗ при формуванні фінансової звітності суб'єктами господарювання. Ця робота продовжується, зокрема, з 1 січня 2020 року Міністерством фінансів України реалізується процес запровадження подання фінансової звітності в єдиному електронному форматі. Запровадження звітування за форматом XBRL має багато переваг, включаючи посилення прозорості фінансової звітності та підвищення інвестиційної привабливості шляхом подання структурованих фінансових даних в єдиному електронному форматі, який є порівняним та сумісним із європейськими та міжнародними стандартами [1, 2].

* Науковий керівник – С. І. Головацька, к.е.н., професор кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування, Львівський торговельно-економічний університет.

Переваги застосування МСФЗ

Категорії користувачів	Переваги
Компанії	Підвищення якості інформації для прийняття рішень менеджерами; полегшення доступу до капіталу, в тому числі з іноземних джерел; зниження вартості капіталу
Інвестори	Підвищення якості інформації для прийняття рішень; зміцнення довіри до поданої інформації; краще розуміння ризиків і прибутковості.
Державні діячі	Зміцнення ринку капіталу й підвищення його привабливості; полегшення доступу до світових ринків капіталу.
Національні органи регулювання	Зміцнення нагляду й правозастосування органами регулювання; підвищення стандартів розкриття фінансової інформації; більш широкі можливості щодо залучення й моніторингу лістингу іноземних компаній.
Інші зацікавлені особи	Підвищення довіри й поліпшення економічних перспектив для бухгалтерської та аудиторської професій; поліпшення звітності за новими та іншими аспектами бізнесу.

Проте, впровадження МСФЗ зумовлює для країн і деякі проблеми. Їхнім джерелом є сам процес впровадження МСФЗ. Він передбачає залучення висококваліфікованих кадрів, тому що стандарти не написані як інструкція, вони написані як філософія. Тому йдеться не лише про підготовку звітності за МСФЗ, а й про її розуміння і використання. Необхідно зазначити і фінансові труднощі, пов'язані з вартістю переходу на МСФЗ, необхідністю формування інституційних механізмів, що забезпечують розроблення, впровадження МСФЗ і нагляд за їх дотриманням. Також складнощі спричиняє вирішення питань правового впровадження МСФЗ в національне законодавство і розроблення нових нормативів фінансової звітності.

Міжнародні стандарти, на відміну від національних, не регламентують структуру документа про облікову політику. Але складання та закріплення її в окремому документі – наказі (розпорядженні) не вважається порушенням вимог МСФЗ. При цьому під час розробки структури та змісту документа можна орієнтуватися на наказ про облікову політику, який існує на підприємстві та складений за нормами П(С)БО. Але, враховуючи, що національні стандарти на половину не порівняні з МСФЗ, діючий наказ про облікову політику підприємства зазнає суттєвих змін. Тому відповідні рекомендації щодо формування облікової політики за вимогами міжнародних стандартів мають допомогти у розробці дієвого наказу про облікову політику та належній організації бухгалтерського обліку на підприємстві. Зазначені проблеми

унеможливають складання фінансової звітності у повній відповідності з міжнародними стандартами. Розв'язання цих проблем потребує невідкладного здійснення ряду важливих кроків на всіх рівнях ієрархії інституціонального забезпечення запровадження МСФЗ та об'єднання зусиль влади, суб'єктів господарювання, представників професійної спільноти бухгалтерів та аудиторів України [1].

Таким чином, однією з суттєвих проблем стримування практичного запровадження МСФЗ в Україні є своєчасність та якість їх перекладу. Також до основних чинників, які не сприяють широкому впровадженню МСФЗ слід віднести нерозуміння філософії та переваг застосування МСФЗ, відсутність деталізованих інструкцій щодо переходу на МСФЗ, неналежна правова підтримка для впровадження МСФЗ та ін. Зволікання та нездійснення конкретних кроків щодо усунення зазначених проблем дискредитує намір запровадження міжнародних стандартів в нашій країні. Розширення та застосування МСФЗ в Україні в чистому вигляді буде залежати від злагодженої координації зусиль органів влади, суб'єктів господарювання та представників професійної спільноти бухгалтерів та аудиторів України. Потенціал готувачів фінансової звітності, разом із якістю фінансової звітності, зумовлюється розвитком спроможності українських бухгалтерів у розумінні та застосуванні принципів та концепцій МСФЗ шляхом підвищення якості освіти та постійного оновлення професійних знань.

4 Список використаних джерел:

1. Впровадження практики ЄС з бухгалтерського обліку, фінансової звітності та аудиту в Україні: досягнуто прогресу. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100022969-vprovadzhennya-praktiki-yes-bukhgalterskogo-obliku-finansovoyi-zvitnosti-ta-auditu-v-ukrayini-dosyagnutoprogressu>
2. Піддубна К. С., Тимчина Л. І. Впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/36_PWMN/_Economics/76294.doc.htm

УДК 657.62

О. Г. Сокіл, д.е.н.,
професор кафедри адміністративного і фінансового менеджменту,
Національний університет «Львівська політехніка»

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Розвиток стартапів і їх швидке перетворення в бізнес є ключовим завданням функціонування національної економіки, зокрема у воєнні та післявоєнні часи. Відтворення інтелектуального капіталу країни є надзвичайно важливим для прискорення суспільно-економічного розвитку в умовах пост воєнних

трансформацій. Державна на міжнародна підтримки бізнесу та громад, як основного джерела інновацій, сприятиме сталому розвитку підприємництва та його технологічного оновлення. Основні загрози у реалізації стартапів в Україні полягають не у дисбалансу законодавства чи змін кон'юнктури ринку, а саме у ризиках міграції населення та загрозах повторного масштабного вторгнення росії.

Метою дослідження є підтвердження успішності стартапів в Україні у воєнний та післявоєнні періоди, що буде досягнуте шляхом кореляційно-регресійний аналізу інтегрального показника успішності стартапів в Україні з використанням поліноміального прогнозування 4 ступеня.

Методологія дослідження складається з наступних етапів:

1. Аналіз та збір даних показників ефективного існування макро та мікросередовища в Україні. На цьому етапі було обрано найсуттєвіші показники за 2012-2022 рр. (до 06.2022р.), що характеризують перспективи та ефективність стартапів: Інтегральний показник свободи у країнах світу (FWS), Індекс глобалізації (GI), Індекс відкритості даних (ODB), Індекс потенціалу ринків (MPI), Глобальний індекс інновацій (GInI), Індекс легкості здійснення підприємницької діяльності (EDBI), Індекс економічної свободи (IEF), Індекс мережевої готовності (NRI) [1].

2. Індексний аналіз – застосування аналітичних процедур узагальнення та первинної обробки даних. Для уніфікації всіх показників для одного абсолютного формату була проведена процедура розрахунку індексів за допомогою формули:

$$I_n = \frac{P_n}{P_{n-1}}, \quad (1)$$

де, n – період (рік) дослідження

I_n – індекс показника за період аналізу;

P_n – показник за період аналізу;

P_{n-1} – показник за попередній період.

3. Формування інтегрального показника успішності стартапів в Україні. На цьому етапі було прийнято рішення про рівномірний розподіл питомої ваги та рівня вагомості кожного показника розвитку країни. Інтегральний показник успішності стартапів в Україні за кожен період розраховується по формулі:

$$I_{CP_n} = \frac{I_1 + I_2 + I_3 + \dots + I_n}{n} = \frac{\sum_{i=1}^n I_n}{n}, \quad (2)$$

де, I_{CP_n} – інтегральний показник успішності стартапів в Україні;

n – період (рік) дослідження;

I_n – індекс показника за період аналізу;

4. Квадратичний кореляційно-регресійний аналіз. Проведення аналітичних процедур із застосуванням технічних засобів інформаційного забезпечення «Microsoft Excel стандартний 2016», а саме кореляційно-регресійного аналізу з подальшим формуванням лінії поліноміального тренду четвертого ступеня. Результат розрахунків представлено на рис. 1.

5. Аналіз та прогноз отриманих результатів. Після візуалізації лінії тренду інтегрального показника успішності стартапів в Україні стає очевидним

траєкторія та ритм сталих процесів в середині країни задля розвитку стартапів. При прогнозуванні цього тренду на 1-2 роки можливі 2 варіанти розвитку подій: позитивне, коли процеси в середині країни сприяють сталому розвитку стартапів та негативне, коли процеси розвитку стартапів мають негативну тенденцію [2].

6. Аналіз ефективності впровадження стартапів в Україні. Оцінка лінії тренду інтегрального показника успішності стартапів в Україні та його прогнозу.

7. Формування гіпотези дослідження: чи існує теоретико-методологічна та методична спроможність інтегрального показника успішності стартапів в Україні забезпечувати відповідні тренди сталого розвитку стартапів.

Проведенні процедури збору, аналізу, та обробки інформації за наведеною методологією дослідження дали можливість побудувати тренд та прогноз інтегрованого показника сталого розвитку успішності стартапів в Україні, що представлено на рис. 1.

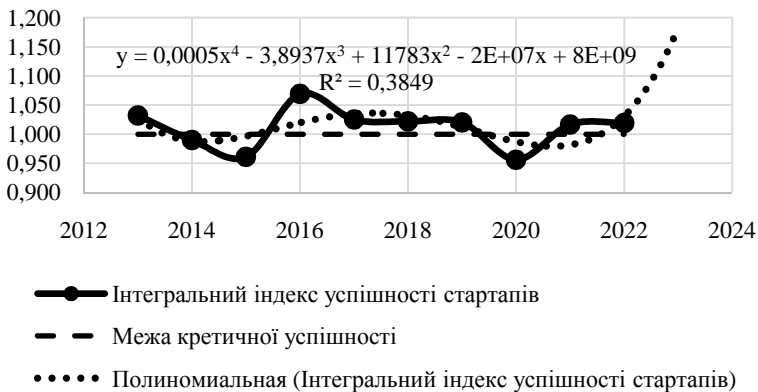

Рис. 1. Лінія тренду інтегрального показника успішності стартапів в Україні

Загалом, за допомогою емпіричних даних Рис. 1. можна візуалізувати два варіанти перетікання подій при яких можливий наступний розвиток сценаріїв.

Перший сценарій – поступове зменшення прогнозного інтегрального показника успішності стартапів в Україні, який через певний час досягає значення менше 1,000 – точки перетину інтегрального показника стартапів в Україні лінії межі успішності. Другий сценарій – збільшення прогнозного інтегрального показника успішності стартапів в Україні, який через певний час досягає значення більше 1,000 – точки перетину інтегрального показника стартапів в Україні лінії межі успішності.

Звичайно агресія росії проти України спричинило багато труднощів для розроблення і реалізації стартапів. Але, при таких умовах відкриваються нові

потреби на які будуть реагувати молоді стартапери та розвивати нові напрямки та ідеї. Це будуть стартапи пов'язані з соціальною, гуманітарною та психологічною допомогою, архітектурою та будівництвом, військовою справою та цифровими технологіями. Після кожної кризи завжди приходить ера піднесення та соціально-економічного розвитку. Поліноміальна лінія тренду індексу успішності стартапів в Україні (рис. 1) свідчить про перспективи розвитку стартаперства в Україні.

Узагальнюючи вище викладене можна сказати, що:

- інструменти аналітичного забезпечення є дієвим інструментом прогнозування і відповідно засобом побудови ефективної моделі прогнозування перспектив розвитку стартапів;

- інтегральний показник успішності стартапів в Україні, що об'єднує 8 показників, є корисним джерелом інформації про динамічний розвиток та напрям політики стартапів.

- кореляційно-регресійний аналіз, побудова лінії тренду та прогнозування стали підтвердженням концентрації сталого розвитку стартапів.

4 Список використаних джерел:

1. Knoema. Професійні інструменти для виявлення та керування даними. URL: <https://knoema.com/>
2. Sokil O., Zvezdov D., Zhuk V., Kucherkova S., Sahno L. (2020). The Impact of Accounting and Analytical Support of Social and Environmental Costs on Enterprises' Sustainable Development. *Economic Annals-XXI*. № 181(1-2). pp. 124-136. <http://dx.doi.org/10.21003/ea.V181-11>

Науково-практичне видання

Національна академія аграрних наук України
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
Інститут обліку і фінансів НААН
Федерація аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України
Журнал «Облік і фінанси»
Варшавський університет природничих наук – SGGW (Польща)
Лейбніцький інститут розвитку сільського господарства в країнах з
перехідною економікою (Німеччина)

ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВА НАУКА І ПРАКТИКА: ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ТА МІСІЯ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали

XIII Міжнародної науково-практичної конференції

(16 листопада 2022 р., м. Київ)

Матеріали опубліковано в авторській редакції

Комп'ютерний набір та верстка: *В.О. Павленко*

Технічний редактор: *С.М. Остапчук*

Відповідальний за випуск: *Ю.С. Бездушина*

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 2065 від 18.01.2005 р.

Підп. до друку 25.11.2022. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 14,75. Тираж 100 пр. Зам. 1-11/22.
